

אספקלריא לקבלת היום

אספקלריא לפרשת כי תשא תשפ"ד

הלכות שבת למעשה

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת כי תשא תשפ"ד..... 1

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... 2

והיה כעץ' - מעלות האיש המשובח נרמזות בכך שהוא כ'עץ' - כיצד?..... 2
בא לומר ממעלותיו והנהגותיו של אותו חכם, שנמשל לאילן ששרשיו

מרובים..... 2

אזורך - עולם התפילה / הרב חיים שולביץ, עיה"ק ירושלים..... 3

תפילת י"ג מידות..... 3

אהל תורה / הרב יהודה איזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים..... 4

שבירת הלוחות - "ביטולה זהו קיומה"..... 4

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', ליוקווד..... 5

אין עוד מלבדו!..... 5

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן,

מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק..... 6

לנוח בו באהבה כמצות רצונך..... 6

נזמי הזהב אשר באזניהם..... 6

המחולות בחטא העגל..... 6

השונה פרקו ק"א פעמים - דרגת לחות ראשונות..... 6

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל ציון'..... 7

כריתת ברית עם האומות..... 7

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר..... 8

שמירת שבת..... 8

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על

הלכות המועדים וחדשי השנה..... 9

עדיפות אמירת פרשת הקטורת על פני פסוקי דזמרה..... 9

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. 10

פניני עיון בפרשת כי תשא..... 10

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת 'משאת המלך' ורא"ב

ב'מדרש אליהו', מח"ס 'ויאמר שמואל' וש"ס, אלעד..... 11

ויהי לאחר הבחירות..... 11

חשש מניית בני ישראל באמצעות פתקי הבחירות, ובגדר מצוות מחצית השקל.....מג

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב.....מז
בירור דברי הגרי"ז על שני האותות שנאמרו בשבת.....מז

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס 'ויען יוסף', 'שלחן מלכים' ושא"ס.....נג
מיתה לאחר מתן תורה קודם חטא העגל.....נג
דברי יהושע למשה בשעת סילוקו.....נד
לישנא דקרא בציווי פדיון בכור.....נה

חזרת הש"ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות 'תפארת שלמה' בשכונת רמת שלמה, ירושלים עיה"ק.....נז
מדוע יש מצוה לזכור את מעשה העגל.....נז

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב.....ס
סדר הציוויים בבניית המשכן וכליו.....ס

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית.....סד
לוחות שניות.....סד

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד.....סז
כל אדם יכול להתחבר לבורא עולם, האם כבר התחברת?.....סז

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית.....עה
ערב רב.....עה

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית.....פו
נתינת השבת לישראל לא על ידי מלאך - מנוחת השבת גדר נבואת נביא פו

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס 'יאמר ישראל (רחובות).....פח
טענתו של משה.....פח

נחלי מים - נושאים בפרשת השבוע / הרב דב יעקב ברטמן, טורונטו.....צ
וישלך מידינו את הלוחות.....צ

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל.....צב

יצרא דעבודה זרה'.....צב

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, ושא"ס
צד.....

פנינים לפרשת כי תשא.....צד

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי..... צו

לא לסלק! למצוא מסילות ללבו.....צו

פתחי הלכה - בירור הלכתי בעניני דיומא / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה
'נאות שמחה', מודיעין עילית..... צח

דין כיסוי ראש הכלה בחתונה.....צח

צוף התורה - הערות במקראי הקודש/ הרב נעם לסר נו"נ בישיבת מיר.....קו
משמעות שמן המשחה לשעה ולדורות.....קו

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער.....קט

למה אין אנו רוחצים הרגלים לתפלה.....קט

שימו לב אל הנשמה - הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע ישיבת תורת דוד, מונסי ניו
יורק.....קטו

האהבה הנצחית של הקב"ה לישראל והדרך להחזיק בה.....קטו

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה.....קכד
כשקדושת השבת אינה מורגשת.....קכד

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד.....קכו

הכתרים והתשובה.....קכו

דברי שיר' על 'תומר דבורה' (ד).....קכט

הלכות שבת למעשה.....קלב

הלכות שבת למעשה / הרב יהודה אייזנשטיין, מרבני ישיבת מיר, ירושלים.....קלג
תשובה מעשית בענין 'הדלקת נרות לבחורי ישיבות'.....קלג

חינוך.....קלז

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קלח.....

[מחנך או חתול?](#) [קלח](#)

חידות.....קמ

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'..... קמא

[חידה בפרשת השבוע!.....קמא](#)

[פתרון חידת 'פתשגן הכתב'.....קמא](#)

אספקלריא לדרך היומי.....קמב

אספקלריא לדרך היומי - הארות במסכת הנלמדת..... קמג

[הרב יוסף דוב הערצאג, ארה"ב.....קמג](#)

סיפור.....קמז

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

..... קמח

[פרק מ"ז "האופוזיציה מתעוררת" \(איך לא\).....קמח](#)

סיפור / מתוך המדור 'מעדני מלך' באספקלריא הנוכחי..... קנז

[סיפור נפלא מהדור האחרון: מה החזיק את לבו של הגה"ק רבי שמואל צבי](#)

[רוזנפלד זצ"ל?.....קנז](#)

אספקלריא לפרשת כי תשא תשפ"ד

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
'והיה כעץ' - מעלות האיש המשובח נרמזות בכך שהוא כ'עץ' - כיצד?

בפסוק נאמר על אודות האיש שלא הלך בעצת הרשעים ואשר בתורת ה' חפצו: 'וְהָיָה כְּעֵץ (תהלים א, ג).
יש מהמפרשים שפירשו שפסוק זה מתאר את הטובה שישפיע השי"ת על אדם זה, אבל לפי סיעה גדולה של מפרשים כוונת הכתוב לתאר את שבחו של תלמיד חכם זה, וכל אחד מהם הלך בדרכו לבאר מה מעלה היא זו להיות "כעץ"...
נביא כמה מהם בסייעתא דשמיא.

*

בין המפרשים כך הוא רבינו המאירי, שמפרש את כוונת הכתוב כך:
אחרי שהזכיר שיהגה בתורה ('כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה'), הזכיר שלא די בכך, אלא צריך גם גמילות חסדים! שיהיה כמו עץ שנהנים ממנו בני אדם.

*

גם רבינו המלבי"ם מבאר ש"והיה כעץ" הוא שבח, ומבאר באופן אחר:
אדם זה הוא כמו עץ, שיש לו חשיבות עצמית, ותכלית קיומו היא גם בשביל עצמו. ההדגשה היא שהוא כעץ ולא כעשב שתכליתו רק קיום מינו.

*

ביאור נוסף מוצאים בילקוט מעם לועז (ירושלמי) בשם הספר שערי חיים, לבאר שבמלים "והיה כעץ" טמונה הוראה עבורנו איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם:
כמו שעץ גדל לאט לאט, כך גם הרוצה לרכוש את הדרך הטובה צריך להתקדם לאט לאט, ואז אינו נופל ממדרגתו.

*

בא לומר ממעלותיו והנהגותיו של אותו חכם, שנמשל לאילן ששרשיו מרובים

אחת הגישות בביאור מעלתו של "האיש" שהוא "כעץ", הינה, שהכוונה שהוא כאילן ששרשיו מרובים - כדברי המשנה באבות המיוסדים על פסוק נוסף שנאמר בו "והיה כעץ", ובשונה מכאן - שם מוזכר בפירוש עניין שילוח השורשים:
"הוא (רבי אלעזר בן עזריה) היה אומר:

כָּל שְׁחֻמָּתוֹ מְרַבָּה מִמַּעֲשָׂיו, לְמָה הוּא דוֹמֶה? לְאֵילָן שֶׁעֲנָפוֹ מְרַבִּין וְשָׂרְשָׁיו מְעֻטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יז, ו): 'וְהָיָה כְּעֵרְעֵר בְּעֵרְבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹוא טוֹב וְשָׂכֵן חֲרָרִים בְּמִדְבָּר אֶרֶץ מְלָחָה וְלֹא תֵשֵׁב'.

אָבֵל, כָּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרַבִּין מִחֻמָּתוֹ, לְמָה הוּא דוֹמֶה? לְאֵילָן שֶׁעֲנָפוֹ מְעֻטִין וְשָׂרְשָׁיו מְרַבִּין, שֶׁאֶפְלוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ - אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה שם): 'וְהָיָה כְּעֵץ שְׂתוּל עַל מַיִם, וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שָׂרְשָׁיו, וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֶם, וְהָיָה עָלָיו רֵעָן, וּבִשְׁנַת בִּצְרָת לֹא יִדָּאָג, וְלֹא יִמִּישׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי'."

*

מהראוי לציין, כי ייתכן שבמלה "שתול" עצמה יש משמעות של עץ השולח שורשים עמוקים. יש שהביאו קצת נטייה לכך מלשון מדרש 'שוחר טוב' על הפסוק (תהלים צב, יד) 'שתולים בבית ה' בחצרות אלקינו יפריחו', שנאמר שם בזו הלשון: "ומה הארז שבלבנון שרשיו מרובין וכו' כן ישראל שתולים בבית ה'".

אאזר־ך - עולם התפילה / הרב חיים שולביץ, עיה"ק ירושלים

תפילת י"ג מידות

וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל טוֹבִי עַל פְּנֵיךָ וְקִרְאתִי בְּשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ (לג, יט)

סדר תפילות משה

אחר מעשה העגל, כאשר נגזרה כליה על ישראל 'עמד משה לבקש רחמים, ואמר לו הקב"ה 'ועתה הניחה לי ואכלם', כיון שראה שמדת הדין מתקשה כנגדו לכלות את ישראל, אמר 'זכור לאברהם ליצחק ולישראל' שהתקינו שלשה תפלות (תנחומא פכ"ז), 'וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו', ואז ירד משה מן ההר.

שוב עלה משה להר ויתנפל לפני ה' ארבעים יום לשאת חטאת ישראל, עד שנאמר לו 'לך נחה את העם', ואז ביקש 'אם נא מצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכך', ויאמר ה' 'פני ילכו והנחתי לך', ועוד הוסיף לבקש 'ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה'. ונאמר לו 'גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה, כי מצאת חן בעיני ואדעך בשם'. ואז ביקש 'הראני נא את כבודך', ויאמר ה' 'אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם'.

ופירש רש"י 'הגיעה שעה שתראה בכבודי מה שארשה אותך לראות, לפי שאני רוצה וצריך ללמדך סדר תפלה, שכשנצרכת לבקש רחמים על ישראל הזכרת לי זכות אבות, כסבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה, אני אעביר כל מדת טובי לפניך וכו' וקראתי בשם ה' לפניך, ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות'.

וביאר הרא"ם כוונתו, שהוקשה לרש"י, שהבטחת 'אני אעביר כל טובי' היא סדר תפילה, ואינה תשובה לבקשת משה 'הראני כבודך', ולכן ביאר שהשיבו הקב"ה שגם לולי בקשתו כבר רצה ללמדו סדר תפלה, וזאת מפני שעד עתה תלה כל תפילתו בזכות אבות, ובא ללמדו שגם אם תכלה זכות אבות יש תקוה, ומסדר תפלה זו יוכל להשיג גם את בקשת ראיית הכבוד.

אחר כל זאת פסל משה אבנים ועלה להר, ובעליה זו נאמרו י"ג מידות (לד ד-ז), וכתב הגר"א (אד"א לד ו) 'זהו התפלות שעשה כל הארבעים יום האלו, להשיב שכינתו בתוכנו', ויש להתבונן בסדר זה, שהיא התפילה היחידה שלימדה הקב"ה בכבודו ועצמו, ובה מתגלה הכבוד. מה ייחודו משאר התפילות, ולמה הוצרך הקב"ה ללמדו.

תפילת הקב"ה

בראש השנה (יז): 'ויעבר ה' על פניו ויקרא', אמר רבי יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור, והראה לו למשה סדר תפלה. הרי שחוצ

ממה שלימד לישראל את נוסח תפילה זו, הרי הראה הקב"ה את עצמו כשליח ציבור לתפילה זו, והדבר צריך תלמוד, אל מי הקב"ה מתפלל.

ואמנם כלשון זו מצינו (ברכות ז.) 'שהקדוש ברוך הוא מתפלל, יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי ואתנהג עם בני במדת רחמים', והביא הרשב"א שם שרב האי גאון ביאר שהקב"ה לימד למשה סדר התפילה כיצד ראוי להתפלל, וכשאמר לפניו י"ג מדות רחמים, שמע משה רבינו קול נוסף מלפני הכבוד שאומר יהי רצון מלפניך שיכבשו ללמד שכך ראוי לבקש מלפני השכינה^א, וכבר העיר הרשב"א (ח"א ברכות שם) שמלשון הגמרא משמע שהקב"ה מתפלל, ולא רק כדי להראות לנו סדר תפילה.

שני סדרי י"ג מידות

והנה כבר דנו הפוסקים, איך אומרים י"ג מדות עד תיבת 'ונקה', הרי תיבה זו היא באמצע פסוק, וקיי"ל (מגילה כב.) דכל פסוק דלא פסקיה משה לא פסקינן ליה. ובפחד יצחק (יו"כ סי' ז אות ה) כתב, שמשה שמע י"ג מדות בשני אופנים, תחילה שמען מפי הקב"ה בתורת סדר תפלה. ואז היה סיומה של תפלה זו בתיבת 'ונקה'. ואח"כ כשהגיעה השעה לכתוב את כל התורה, שמע משה תיבות הללו עצמן מפי של הקב"ה בתורת הקראה לתיבת התורה, ואז באה תיבת ונקה באמצע הפסוק. וכיון שאנו מתפללים תפלת י"ג מדות בתורת סדר תפלה, הרי תיבת ונקה היא סיום התפלה, ואין זה שייך לנידון האיסור לומר פסוק דלא פסקיה משה.

ועומק הדברים הוא, כי הנה אמרו חז"ל (זהר ח"ג קלא:ג), שהפסוקים בסוף ספר מיכה, 'מי אל כמוך נושא עוון ועובר על פשע וגו', מגלים את פנימיות סדר י"ג מידות שאמר משה. והיינו, כי בעוד משה אמר י"ג מדות כבקשת רחמים, למחול לישראל על חטא העגל, הרי שמיכה אמרם בתורת שבח, לאמור שכך היא מדתו ית' בעולם העליון, בו לא מגיע כלל קלקול החטא, ולכך ביקש משה בעת הסתר פנים, שיגלה הקב"ה את הנהגתו העליונה, על ידי מידות טובו, ובכך יתגלה כבודו.

שני פנים אלו בסדר י"ג מידות, ניכרים בפיסוק הפסוק בתיבת 'ונקה', כי הפסוק בתורה אומר 'ונקה לא ינקה', לאמור מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים, וזאת כפי מיעוט השגתנו שהכל כלול בהנהגת המשפט, ויש גבול למידות טובו, אולם הקב"ה בעצמו לימד 'סדר תפילה', שבו סיום המידות הוא ב'ונקה' גמור, שאינו תלוי במשפט, אלא על כל

^א וכן כתב מהר"י אברצלוני (פירוש על ספר יצירה צד לד, לה) בשם רבינו סעדיה גאון. והרשב"א (ח"א ברכות שם) תמה שמלשון הגמרא משמע שהקב"ה מתפלל, ולא רק כדי להראות לנו סדר תפילה, עיי"ש ביאורו.

^ב ראה בהאלף לך שלמה (להגר"ש קלוגר או"ח סי' מג) ובפני מבין (או"ח סוף סי' רכו) שדנו אם דרך בקשה ותחינה מותר לא לגמור הפסוק.

^ג ז"ל 'תליסר מכילין דרחמי מעתיקא קדישא, מי אל כמוך חד וגו', לקביל דא אל רחום וחנון וגו', ואינון לתתא. ואי תימא, משה איך לא אמר אלין עלאין, אלא משה לא אצטריך, אלא לאתר דדינא אשתכח, ובאתר דדינא אשתכח, לא בעי הכי למימר, ומשה לא אמר אלא בעידנא דישראל חאבו, ודינא הוה תלייא, ובגיני כך לא אמר משה אלא באתר דדינא אשתכח, אבל בהאי אתר, סדורא דשבחא דעתיק יומין מסדר נביאה.

פנים ינקה את ישראל, וישיב את העולם לתיקונו, וזו היא 'ברית כרותה לשלש עשרה מדות שאינן חוזרות ריקם'.

שני פנים אלו נקבעו כהקדמה למידות, בכפילות שם הוי"ה הוי"ה, שמשמעם הוא, הוי"ה הראשון הוא הטוב השלם בהארת פניו, וזהו כבודו ית' בהנהגת הייחוד, שאינה תלויה כלל בבחירה ובמעשי הנבראים, ואילו הוי"ה השני מורה על הנהגת טובו גם בהסתר פנים, בעת הנהגת המשפט, והתפילה היא, שהארת פניו בהנהגת הייחוד העליונה, תתגלה אף בהטבתו בדרכי הנהגת המשפט התחתונה.

תפילת משה ותשובת הקב"ה

נמצא, שתפילת משה היתה לעורר זכות אבות, שעל ידי זכר מעשיהם ימצא חן במדת המשפט, ולכן אף כשהתקבלה תפילתו ביקש רק 'אם נא מצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכך', אולם הקב"ה השיבו שאף כאשר תכלה זכות אבות, ולא יהיה די בידיעת דרכיו, הרי הרצון העליון הוא לגלות אף את כבודו, ועל כך נאמר 'אעביר כל טובי', הוא הרצון האין סופי להיטיב ללא גבול, וזו היא הנהגת הייחוד שאינה תלויה בעבודה ובזכויות.

וזו היא 'תפילת הקב"ה', שהוא כינוי שמו על ההשגחה בהנהגת המשפט, ותפילתו היא גילוי תשוקתו לגלות את הנהגת הייחוד על הנבראים, ועל כך הוא אומר 'יהי רצון שיגולו רחמי על מידותי', לאמור שהנהגת הרחמים העליונה, תתגלה אף בהנהגת מידותיו.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

¹ כן כתב הגר"א (ספד"צ פ"א ד"ה אעבר וזעיר) 'אלו הי"ג תקונים של משה הן בז"א נמשכין מע"ק, ומשה משיך מע"ק לז"א כמ"ש בא"ר קלא: (הנ"ל), ולכן משה שהמשיך לז"א י"ג תקונים דע"ק אמר ב' פעמים ה'.

² ראה בספר הליקוטים (כי תשא לד) ש'כבודך' בגי' שני הוי"ת, פנים ואחור, והיינו שהכבוד הוא כאשר טובו העליון מתגלה אף בהנהגת הוי"ה השניה, המורה על הנהגת המשפט.

³ כמו שאמרו בזהר (ח"ג קל). כתיב (ישעיה נב ח) 'כי עין בעין יראו' אימתי 'בשוב יהו"ה ציון', וכתיב (במדבר יד יד) אשר עין בעין נראה אתה יהו"ה, ואלמלא עינא טבא עלאה דאשגח ואסחי לעינא תתאה, לא יכיל עלמא למיקם רגעא חדא. תאנא בצניעותא דספרא, אשגחותא דעינא תתאה, כד אשגח נהירו עלאה ביה, ועייל ההוא נהירו דעלאה בתתאה, דמניה נהיר כלא, הדא הוא דכתיב 'אשר עין בעין נראה אתה יהו"ה'. וראה בביאור הגר"א (ספד"צ פ"א ד"ה אשגחא) ד'אשגחותא תתאה' היינו השגחת ז"א על העולם, ועיניה נשואות להשגחת עיני א"א, בו הנהגת הייחוד.

⁴ וזו כוונת הגר"א (ח"א ברכות שם) 'ויגולו רחמי, הן תליסר תרעי דרחמי דמשתכחין בעלמא עילאה'. ועוד שם 'יהי רצון, הוא קוצו של יו"ד, וזהו שאמר מלפני, כמ"ש וקראתי בשם ה' לפניך, והוא מלפני'. והיינו שהתפילה היא המשכת השגחת א"א שכולו רחמים. וכן מבואר גם באוצרות רמח"ל (עמ' שכא, אגרת ט) 'התפילה היא תיקון שורש התחתונים שהיא נוק', אמנם הז"א עצמו לוקח משם התעוררות לתיקון המשפיע, וזה יעלה עד שורש המשפיע, שהם התלת רישין, ושם יעשה התיקון הצריך להנהגה בבחינת השפעה וכו' וזהו חלק התפילה של הקב"ה, והוא צריך לעשותה ולא אנחנו עיי"ש היטב.

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

שבירת הלוחות - "ביטולה זהו קיומה"

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּסַל לְךָ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשָׁנִים וְכַתְּבֵתִי עַל הַלַּחַת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלַּחַת הָרְאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַרְתָּ (לד, א)

א [בגמ' במנחות (צט, ב) אמרו: "אמר ריש לקיש, פעמים שביטולה של תורה זו היא יסודה, דכתיב "אשר שברת", אמר ליה הקב"ה למשה, יישר כחך ששברת".

ומבאר רש"י שם: "שביטולה של תורה - כגון שמבטל תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה, זהו יסודה, כלומר מקבל שכר כאילו יושב ומייסדה ועוסק בה, שנאמר "אשר שברת", ולא אמר ליה בלשון כעס, שמע מינה הסכימה עמו דעת השכינה כשביטל תורה ושיברן, כיון דנתכוין לטובה".

מבואר מדברי רש"י, שהמבטל תורה להכנסת כלה או לוויית המת, הרי הוא "מקבל שכר כאילו יושב ומייסדה ועוסק בה". והמקור משבירת הלוחות שנאמר "אשר שברת".

ועלינו להבין, איזה יסוד התורה יש כאשר האדם מבטל מלימודו בעבור הכנסת כלה או הלוויית המת. ובפרט בשבירת הלוחות, צריך להבין איזה יסוד התורה יש בשבירת הלוחות. אך הביאור הוא כדברי המהר"ל שכותב: "ואין נראה, דלא הוה ליה לומר "זהו יסודה", דמשמע יסודה שבונה התורה ונותן קיום אליהם, וזה שמבטל ת"ת להוצאת המת אין נותן הקיום אליה.

אבל פירושו כמו "בשעה דמפזרין כנס" (ברכות סג, ב), כי כאשר אין התורה חביב עליהם, לא יתן לפניהם דבר תורה, וזהו קיום התורה.

ודריש ליה מדאמר "יישר כחך ששברת" משמע שעשה דבר לתורה, דלענין שהשליך הלוחות מידו, לא שייך לומר יישר כחך, דמה כח יש בזה, אלא מה שבטול תורה נחשב שעשה יסוד אל התורה, ועל קיום התורה נאמר יישר כחך שפעל זה" (עכ"ד).

ומבואר, שבאופנים שאין סייעתא דשמיא, אזי התורה הוא הרס, ואי הלימוד שם הוא קיומה.

ולכן מאחר שחז"ל (ויק"ר לה, ז) אומרים ש"הלומד שלא על מנת לעשות נוח לו שנהפכה שליתו על פניו", לכן אם לא יבטל תורה בעבור כך - הרי זה הרס התורה. ואדרבה המבטל תורה בעבור הכנסת כלה או לוויית המת - הרי זה נחשב כמייסד התורה.

דברי הגרשש"ק על שבירת הלוחות

בן וכך גם "שבירת הלוחות" ביטולה היתה קיומה.

דוגמא לדבר, סגירת הישיבה בוואלזין כאשר היה את הגזירה להכניס בה לימודי חול. שמקופיא היה ראה אז שסגירת הישיבה היתה "ביטולה", אבל כיום אנחנו מבינים בבירור שסגירת הישיבה לא היתה "ביטולה" אלא היתה "קיומה" ממש. כי רק מכח סגירת הישיבה אז, זה גרם שעד היום אין במסגרת עולם הישיבות לימודי חול.

וכך גם זהו ענינה של "שבירת הלוחות". והדבר יבואר היטב ע"פ מש"כ השערי יושר (בהקדמה) לבאר את הענין של "שבירת הלוחות".

ואלו דבריו:

"ואפשר לבאר על פי זה ענין שבירת הלוחות שלא ראיתי ביאור ענין זה, שבהשקפה ראשונה הוא ענין סתום, היתכן שמה רבינו ע"ה היה חושב שבשביל שעשו ישראל את העגל, ישארו בלי תורה ח"ו, והיה ראוי לו להמתין מללמדם עד שיתקנו מעשיהם, אבל לא לשברם לגמרי ואח"כ להתנפל לפני ה' לבקש לוחות שניות.

והנה חז"ל קבלו שסגולה מיוחדת היתה בלוחות הראשונות, דאמרינן בגמרא עירובין (דף נד) "מאי דכתיב חרות על הלוחות, אלמלא לא נשתברו הלוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל". היינו שהיתה סגולה בהם שאם למד אדם פעם אחת, היה שמור בזכרונו לעולם.

וענין זה הרגיש משה רבינו ע"ה, שעלול עי"ז להיות חילול הקודש נורא מאוד, שאפשר שיזדמן שיהיה איש מושחת ומגואל במעשים רעים, בקי בכל חדרי התורה, ולמד משה רבינו ע"ה ק"ו מקרבן פסח שאמרה תורה "וכל בן נכר לא יאכל בו", ולכן מצא משה רבינו ע"ה שראוי שלוחות אלה ישתברו ולהשתדל לקבל לוחות אחרים.

היינו דהלוחות הראשונים, היו מעשה אלקים כמו גוף הכתב כמו שמפורש בתורה, והלוחות האחרונים היו מעשה ידי אדם כמו שכתוב "פסל לך שני לוחות אבני"ם, וענין הלוחות הוא דבר המעמיד ומקיים שלא יהיו אותיות פורחות באויר, וכיון שהיו מעשה ה' היה עומד לעד, אבל השניות שהיו מעשה אדם אינם מתקיימים רק בתנאים וגדרים כו', וכפי הכשרתו בהכנת הלוחות, כן תהיה קבלתו כו'. ועי"ז לא יהיה מצוי כל כך ענין פחד משה רבינו ע"ה, שלפי ערך מעלת האדם ביראת ה' ובמדות, שהוא לוח לבבו, לפי ערך זה ינתן לו מן השמים קנין התורה, ואם יפול אח"כ ממדרגתו, לפי ערך זה תשכח התורה ממנו, וכמו שאמרו חז"ל שכמה ענינים גורמים לשכחת התורה ר"ל" (עכ"ד).

נמצא מבואר היטב, שהלוחות הראשונות לפי דרגתם שחטאו ונפלו, היו יכולים לגרום קלקול. ולכן הדרך הנכונה היתה ביטולה (של לוחות הראשונות), כדי שמכח זה יבוא קיומה (של לוחות השניות).

ג] נמצא מבואר לנו ב' נקודות.

[א] שבירת הלוחות, שאמנם היה זה בחינה של "ביטולה", אבל מאחר שלפי דרגתם זה היה יכול לגרום לקלקול, אז אדרבה הרי זה מוגדר "קיומה".

[ב] המבטל תורה להכנסת כלה או הלוויית המת, שביטולה זהו קיומה, ומקבל שכר כאילו יושב ומייסדה ועוסק בה.

והצד השווה בין ב' הדברים, מבואר מדברי המהר"ל הנ"ל, שבשניהם אין חפץ הקב"ה בלימוד התורה בצורה שכזו או בזמן כזה (שלא היו ראויים לדרגה של לוחות הראשונות והיה יכול להביא תקלה, ואין הקב"ה חפץ בלימוד התורה אשר גורם ביטול המצות). ולכן שני הדברים הללו, הרי זה בכלל "יסוד התורה".

אך עדיין צריך לבאר מה שכותב רש"י: שהוא "מקבל שכר כאילו יושב ומייסדה ועוסק בה". מדוע זה שהוא "עוסק בה".

אין היסח הדעת בלימוד התורה

[ד] ונביא כאן יסוד גדול שכותב מרן הרב הוטנר זצ"ל (פחד יצחק שבועות מאמר יג). דהנה התוספות בברכות (יא, ב ד"ה שכבר) מקשים, מדוע לא מברכים במשך היום ברכות התורה על כל תחילת לימוד ולימוד, ומאי שנא ממצות סוכה שמברכים על כל ישיבה וישיבה גם כמה פעמים ביום.

ותירצו: "דשאני תורה שאינו מייאש דעתו, דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב "והגית בו יומם ולילה", והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק, אבל אכילה בסוכה יש שעה קבועה". והנה הרא"ש (שם סי' יג) כותב כן רק על אלו שבאמת לומדים כל היום. ואלו דבריו: "מ"מ מסתבר, שבני אדם שרגילין תמיד לעסוק בתורה, ואפילו כשיוצאין לעסקיהן ממהרים לעשות צרכיהם כדי לחזור וללמוד, ותמיד דעתם על לימודם, לא חשיב הפסק לענין הברכה".

וכ"כ רבינו יונה (שם ו, א): "ולכאורה היה נראה לחלק בין מי שקריאתו כל היום או רובו ובין מי שאינו קורא בקביעות אלא במקרה, דמי שקורא בקביעות, דין הוא שיפטר בברכת התורה שאמר בבוקר, מפני שלדעת כן אומר אותה שיקרא כשירצה בין מיד בין אחר שעה, כיון שכוונתו עכ"פ לקרות או לשנות ויודע שיקרא, אבל אדם אחר שאינו יודע אם יקרא אם לאו, אינו מברך לכונה שיקרא עכ"פ כשבא במקרה ללמוד היה לו לברך, כיון שמתחילה לא נתכוין לאמרה על קריאה שיקרא ביום".

אך מסיים הרבינו יונה: "אלא שנהגו העולם, שלא לברך כלל אפילו בבואם ללמוד דרך מקרה, משום דכיון דמצות הקריאה כל היום היא, אותה הברכה שבבוקר, פוטרת כל מה שיקרא ביום".

וכבר הקשו הראשונים, מאי שנא מציצית ותפילין, שג"כ מצותן כל היום, ואעפ"כ אם חלץ אותן וחזר ומניחן פעם אחרת, שצריך לברך.

ותירץ רבינו יונה (שם): "שאינו דומה זה לזה, מפני שהתפילין כשחולצן או הציצית כשמפשיטן מעליו, נגמרה מצותן, ולפיכך כשחזר ומניחן פעם אחרת מצוה אחרת היא, וצריך לחזור ולברך, אבל בקריאה כשקרא פעם אחת, עדיין לא נגמרה מצותה, שהיא כל היום, ולפיכך כשקורא וחוזר, למצותו הוא חוזר, ואין צריך לחזור ולברך".

ודבריו סתומים, מהו החילוק בין תורה שלא תמה המצוה ולכן הוא חוזר למצותה, לבין ציצית לתפילין שכל פעם זה מוגדר כמצוה אחרת.

המסייע ללימוד תורה

הן ובביאור הדבר מבאר הפחד יצחק (שם), דהנה בגמ' בסוטה (כא, א) אמרו על מה ששנינו "אם היה לה זכות היתה תולה לה". ופריך על זה: "זכות דמאי? אילימא זכות תורה, הא אינה מצווה ועושה היא, אלא זכות דמצוה, זכות דמצוה מי מגנא כולי האי? לעולם זכות תורה, ודקאמרת אינן מצווה ועושה, נהי דפקודי לא מיפקדא, באגרא דמקרין ומתניין בנייהו ונטרן להו לגברייהו עד דאתו מבי מדרשא, מי לא פלגאן בהדייהו".

הרי מבואר, שהזכות של שליחת הילדים ללמוד והמתנה לבעלים מבית המדרש, הרי זה נחשב ל"זכות של תורה" (שהרי אמרו שסתם מצוה לא יכול להגן כל כך).

וכותב הפחד יצחק, שאין זה אלא ב"תלמוד תורה", אבל בשאר מצות למשל המסייע ביד חבירו לקיים מצות כבוד אב, אין השכר של אריכות ימים הנאמר בכיבוד אב משתייך גם אל המסייע.

ומקורם של הדברים הללו במימרא דריש לקיש בגמ' בסנהדרין הנ"ל, "פעמים שביטולה של תורה זה הוא קיומה". והנה כבר הקשו הראשונים (מו"ק דף ט) על מה ש"מבטלין תלמוד תורה מפני מצוה שאי אפשר לקיימה על ידי אחרים", הרי "עוסק במצוה פטור מן המצוה", ומדוע לא נימא כן גם במצות תלמוד תורה.

אך הענין הוא, שמאחר שבתורה יש תנאי של "על מנת לעשות", לא שייך להיפטר מן המצות על ידי עסק התורה.

ואם קחזינן, שעל הכנסת כלה המבטלת לימודה של תורה, הוא נוטל שכר כאילו עוסק בתורה, למדים אנו מזה, שכוחו של תלמוד תורה מתפשט גם על כל הענינים המאפשרים אותו והמסייעים בידו לעמוד על צביונו ההגון לו.

כי אדרבה, בגלל שמצות "תלמוד תורה כנגד כולם", וגם זמן מצותה היא יומם ולילה, דוקא משום כך היה נראה, שלא תדחה מצות תלמוד תורה תדחה מפני ענין אחר (כשם שמצינו דחיות בשאר מצוות), ואם בכל זאת מבטלין תורה בשביל קיום המצות, בהכרח שהביטול עצמו נחשב כקיום.

ולכן שונה המסייע ללמוד שנחשב שיש לו חלק בתורה עצמה, שאם ביטולה זוהי קיומה, ק"ו שהמסייע ללמוד הרי זה חלק מקיומה ונוטל שכר כאילו קיימה ועסק בה (ומוסיף שלכן לא מצינו מושג של "הסכם יששכר וזבולון" רק בתורה ולא בשאר מצוות).

ולא רק המסייע ללמוד תורה, אלא כל צרכי הפרנסה וצרכי הגוף ומנוחת הגוף, אשר צריך האדם בשביל לחיות שיוכל ללמוד, הרי זה בכלל "ביטולה זוהי קיומה".

וממילא, דוקא לגבי מצות "לימוד התורה" שחיובה כל היום, כתבו התוס' שאי"ז נחשב להיסח הדעת, מאחר ששם גם ביטולה זוהי קיומה. אבל בשאר מצות גם אלו שמצותן כל

היום (כגון ציצית ותפילין), מ"מ כל פעם שהאדם מפסיק, הרי זה "הפסק" - כי שם לא מצינו את היסוד ש"ביטולה זוהי קיומה".

התורה בשמים והמצות בארץ

ו] והטעם מדוע באמת שונה ה"תורה" מה"מצות", שרק בתורה מצינו את המושג של "ביטולה זוהי קיומה".

נראה לבאר^ח עפ"ד הגר"א (ישעיה א, ב) שכותב: "כי האדם נחלק לשנים, הגוף אשר בארץ יסודו, והנפש אשר בשמים ממעל. וכנגדם שני חלקי התורה, תורה אשר בשמים, והמצות אשר בארץ".

ועוד מבואר בגר"א (אד"א האזינו לב, א) שכנגד ב' הדברים הללו באו ב' הקבלות של "נעשה ונשמע", וכך הוא כותב: "והם אמרו 'נעשה ונשמע', כי נגד המצות המיוחדים לגוף אמרו נעשה, ונגד התורה הלימודית המיוחדת לנשמה והשכל אמר ונשמע".

ומבואר מזה, שה"תורה" איננה רק עוד מצוה ממערכת תרי"ג המצות, אלא הוא ענין בפני עצמו. וגם אחרי שקיבלו "נעשה" לקיים את כל המצות, קיבלו קבלה נפרדת נוספת של "נשמע" על התורה.

והטעם מבואר בדברי הגר"א הנ"ל, שהמצות הם בארץ כנגד הגוף, ואילו התורה זה בשמים כנגד הנשמה והשכל.

ויסוד הדבר מבואר גם בדברי הגר"א^ט, שהנה מקובל שיש ב' חלקים במערכת תרי"ג המצות: "בין אדם לחבירו" ו"בין אדם למקום", אבל בדברי הגר"א מבואר שיש ענין שלישי נוסף של "בין אדם לנפשו". ושזהו ג' הדברים שהעולם עומד עליהם: תורה - "בינו לבין נפשו". עבודה - "בינו לבין המקום". וגמ"ח - הוא הענין של "בינו לבין חבירו".

ולכן מלבד הקבלה של "נעשה" שבזה קיבלו עליהם את ה"מצות" לעבוד בהם את הקב"ה, אבל היה גם קבלה נוספת של "נשמע" שקיבלו עליהם את ה"תורה" שהיא בריאה אשר נמצאת בשמים, והמטרה להתחבר ולהידבק אליה, כדי שמכח זה יתרומם חמריותו של האדם לרוחניות.

[ויש לצרף בזה מש"כ בחי' הגרי"ז (פי"א מהל' ברכות הט"ז ד"ה והנה) בשם אביו מרן הגר"ח זצ"ל, שעיקר "ברכת התורה" אינה בגדר של "ברכת המצות" על לימוד התורה, אלא שהחפצא של התורה טעונה ברכה. ועפ"ז ביאר מה שהנשים מברכות ברכות התורה הגם שאינם מצוות על לימוד התורה [ובפרט לדעת הראשונים שנשים לא מברכות על מ"ע שהזמן גרמא], כי הברכה אינה על המצוה של ת"ת אלא שהתורה עצמה טעונה ברכה, וגם הנשים לימודם הוי בכלל ת"ת ואינם מופקעות מעצם החפצא של ת"ת (עכ"ד). וזה מבואר היטב ע"פ הנ"ל, שהתורה הוא בריאה וענין בפני עצמו].

^ח ממור"ר הגאון הגר"כ שליט"א.

^ט אד"א האזינו פסוק ה; ישעיה א, ב; משלי ב, ט.

ומאחר שהתורה היא בריאה בפני עצמה, בריאה אשר היא בשמים ותפקיד האדם להתחבר ולהידבק אליה, וכפי מה שהוא מתחבר אליה הוא זוכה לידבק בה ולהזדכך על ידה, לכן דוקא בתורה מצינו ש"ביטולה זוהי קיומה".

כי בשאר המצות, רק העבודה בפועל היא קיומה, אבל בתורה שהקיום הוא החיבור והדביקות אליה, לכן כל מה שהאדם עושה בכדי לזכות לקיומה, הרי הוא דבק בה ומתחבר אליה. ולכן גם "ביטולה זוהי קיומה", וגם המסייע לה הוא דבק ומתחבר אליה, וזוכה להשפעותיה.

"מקבל שכר כאילו יושב ומייסדה ועוסק בה"

[ז] ובשולי הדברים חשוב להוסיף, בביאור המושג של מקבל שכר "כאילו יושב ומייסדה ועוסק בה".

דהנה בשו"ע (יו"ד רנא, יד) כותב שניתן לשנות כסף של צדקה של תלמוד תורה להצלת נפשות. והמהרש"ל הקשה על זה, שהרי אמרו בגמ' במגילה (טז, ב): "גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, דמעיקרא חשיב ליה למרדכי בתר ארבעה ולבסוף בתר חמשה, מעיקרא כתיב (עזרא ב, ב) "אשר באו עם זרבבל ישוע נחמיה שריה רעליה מרדכי בלשן", ולבסוף כתיב (נחמיה ז, ז) "הבאים עם זרבבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי בלשן".

וכותב הט"ז (שם): "ואין כאן קושיא, דודאי אין לך דבר עומד בפני פיקוח נפש, אלא דהתם אומר דיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידו הצלת נפשות, ממי שבא לידו הצלת נפשות ועל ידי כך צריך לבטל תלמוד תורה ולעסוק בהצלת נפש. ויליף לה ממרדכי בלשן, שתחילה שלא בא לידו עסק של הצלת נפשות, היה חשוב בעיני חכמים, יותר ממה שאחר כך בא לידו המצוה של הצלת נפשות והוצרך לבטל תורה, כדאיתא שם שלא מנאו אותם חכמים כמו תחילה".

וראיתי מעירים, מדברי רש"י הנ"ל שכותב: "ביטולה של תורה זהו יסודה, כגון שמבטל תורה להוצאת המת והכנסת כלה - זהו יסודה, כלומר מקבל שכר כאילו יושב ומייסדה ועוסק בה".

הרי מפורש, שאדם שהוכרח לבטל תורה לצורך קיום מצוה, נחשב לו "כאילו יושב ומייסדה ועוסק בה".

אך פשוט, שגם אם מקבל שכר כאילו יושב ומייסדה ועוסק בה, ודאי הזכות של לימוד תורה בפועל גדול יותר. ובדומה לאדם שתומך בלומד תורה, שהגם שמקבל שכר, אך פשוט שאינו דומה לדרגה של הלומד תורה בפועל.

ולכן יותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידו הצלת נפשות, ממי שבא לידו הצלת נפשות ועל ידי כך צריך לבטל תלמוד תורה ולעסוק בהצלת נפש!

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

אינ עוד מלבדו!

וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֶגְלַת מִסֶּכֶה וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֶלְוֹךְ
מֵאַרְץ מִצְרָיִם (לב, ד)
איך טעו כלל ישראל

כבר תמהו הראשונים, וכי כלל ישראל שוטים היו שלא ידעו שעגל הזהב נעשה רק היום, והכיצד יתכן כלל לומר שעגל זה הוציאם ממצרים? זאת ועוד, הלא אמרו חז"ל: "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי הנביא", וכי אנשים במדריגה גבוהה זו, יעלה על דעתם לומר שעגל זהב הוציאם ממצרים? ועוד, הרי השי"ת דיבר אל כלל ישראל בהר סיני, ואמר "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" וכו', ואחר ששמעו זאת מפי הגבורה, איך יאמרו שעגל הזהב הוציאם ממצרים?

הטעות של כלל ישראל

וביאר האור החיים, שכאשר כלל ישראל ראו שלא היה להם מנהיג, כי משה רבינו איחר מלשוב אליהם, בקשו מנהיג, ואמרו, שהשי"ת הוא נעלם וגבוה מאוד, ויקר להם מקרה רע באינ משגיח עליהם, לזה יעשו כח מכוחות צבא השמים, שיהיה למטה לפנייהם, ולעולם לא מרדו בסיבה ראשונה, אלא שרצו באמצעי, עכת"ד.

לדבריו, שורש חטא העגל היה שכלל ישראל בקשו "אמצעי" מכוחות צבא השמים להיות להם למנהיג, במקום משה רבינו.

ובאמת זהו השורש של הטעות של כל עבודה זרה, כמו שהאריך הרמב"ם (ריש הל' עבודה זרה) וז"ל: "בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדולה... אמרו הואיל והא-ל ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד, והם שמשים המשמשים לפניו, ראויים הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד. וזה הוא רצון הא-ל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד עבדיו והעומדים לפניו וזה הוא כבודו של המלך... לא שהם אומרים שאינ שם אלוה אלא כוכב זה... ואחר שארכו הימים עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו שהא-ל צוה ואמר להם עבדו כוכב פלוני... והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות ומתקבצין ומשתחוים להם ואומרים לכל העם שזו הצורה מטיבה ומריעה וראוי לעובדה וליראה ממנה", עכ"ל. עיי"ש בכל אריכות דבריו.

האור החיים כתב (דברים לב, לח) שיש ב' מיני עבודה זרה. יש שעובד לאלוה גמור, ויש שעובד לאמצעי, ועל שניהם צוה ה', עכת"ד. ובחטא בעגל בקשו "אמצעי", שינהיגם במקום משה רבינו. דבר זה, בכלל איסור עבודה זרה, הגם שכלל ישראל האמינו שהשי"ת ברא

את העולם, אבל כיון שלא האמינו שהוא לבדו מנהיגם, אלא נקטו שמסר השי"ת כוחות לצבא השמים להיות להם "אמצעי" בינם לבין קוב"ה, זה נכלל באיסור עבודה זרה.

המחוסר בטחון כאילו עובד עבודה זרה

החובות הלבבות (ריש שער הבטחון) כתב וז"ל, "שאם איננו בוטח באלקים, בוטח בזולתו, ומי שבוטח בזולת ה' מסיר האלקים השגחתו מעליו, ומניחו ביד מי שבטח עליו ויהיה כמי שנאמר בו (ירמיהו ב, יג): כי שתיים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצב להם בארות בארות נשברים וגו', ואמר (תהלים קו, כ): וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב, עכ"ל.

מבואר מדבריו, דמי שאינו בוטח בה', עושה ב' רעות. א] אינו שם בטחונו בהשי"ת. ב] בוטח בזולתו.

בכלל האמונה בהשי"ת יש ב' מצוות. מצות עשה להאמין - "אנכי ה' אלקיך". ומצות לא תעשה - "לא יהיה לך אלהים אחרים". ואם חו"ש אחד בוטח בזולת ה', עובר בהני תרתני. והביא הקרא "וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב", והך קרא איירי בחטא העגל. ודימה החובות הלבבות את מי שאינו בוטח בה' - לחטא העגל, מפני שהם ממש דומים זה לזה. כמו שכל עובד עבודה זרה מאמין שיש כח אחר חוץ מהבורא יתברך שמו, ואינו מאמין שהשי"ת בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, כן הבוטח בזולת השי"ת, אינו מאמין באמונה שלימה ש"אין עוד מלבדו", שהרי בוטח בכח אחר. שאפילו אם מאמין שהשי"ת מסר שום כח לאמצעי, וע"כ בוטח על אותו כח, גם זה בכלל איסור עבודה זרה.

והאריך החובות הלבבות (שם) בענין כל תועלותיו של הבוטח בה', וכתב וז"ל, "ומהם שהבוטח באלקים יביאנו הבטחתו עליו **שלא יעבוד זולתו**, ושלא יקוה לאיש, ולא ייחל לבני אדם, ולא יעבדם להתרצות אליהם, ולא יחניף להם, ולא יסכים עמהם בבלתי עבודת האלקים, ולא יפחידהו ענינם, ולא יירא ממחלקותם וכו'", עכ"ל. ופ"י הפת לחם וז"ל, "**שלא יעבוד זולתו - הכונה על עבודה זרה ממש, שכל כונת עובד עבודת אלילים הוא מצד העדר הבטחון בו יתברך**, על פי סברתם הנפסדת שאיננו משגיח בשפלים, ושהנהגת העולם נמסרה לכוכבים, לכן תקעו עצם לעובד אותם בכדי להמשיך מהם השפע, כידוע מדברי הרמב"ם במורה", עכ"ל. דברים נוראים!

כוחי ועצם ידי - עבודה זרה

להרחבת היריעה, יש לציין מה שכתב הגאון ר' אלחנן וסרמן (קובץ מאמרים, בענין עיקבתא דמשיחא) וז"ל, "בתקופת עיקבתא דמשיחא, יעבדו ישראל לעבודות זרות שונות, בדמותם כי העבודה זרה תעזור אותם להנצל מצרותיהם, וכאשר יראו כי עבודה זרה פלונית לא תעזור, יתחילו לעבוד לעבודה זרה אחרת, ואחר כך לשלישית וכו' עד אשר יתברר כי כל העבודות זרות הן לא לעזור ולא להועיל, כאמור (דברים לב, לט): "ראו עתה כי אני אני הוא". ובהשקפה ראשונה יפלא, איזה עבודה זרה יש אצלינו, אבל הדבר פשוט, כי עבודה זרה איננה דוקא צלם של עץ ואבן, כי אם כל דבר שידמה האדם שיש בכוחו

להטיב ולהרע, היא עבודה זרה ממש, כי "אין עוד מלבדו" כתיב, ואם יבטחו על איזו כתה ושיטה, שהיא תעזרנו, עושים את הכתה הזאת עבודה זרה, וכן אם יבטח האדם על כוחו ועוצם ידו, עושה את עצמו עבודה זרה", עכ"ל. מבואר שהבוטח בכל כח שהוא, אפילו על איזו שיטה, או על כחו שלו עצמו, ואינו בוטח בה', הרי זה בכלל איסור עבודה זרה.

וע"ע מש"כ ר' שלמה קלוגר (קהלת יעקב דרוש כ"ז לראש השנה) וז"ל, "דהנה אם אדם נצרך לחבירו והוא צריך להכניע את עצמו לו, הוי כאילו עשאו עבודה זרה, ששם בטחונו עליו, כדכתיב (ירמיה יז, ה): "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו וכו'", וכאילו עשאו במה, וכן אמרו חז"ל (ברכות יד, א) עוד בפסוק (ישעיה ב, כב): "חדלו לכם מן האדם וכו' כי במה נחשב הוא", אל תקרי במה אלא במה, והם פירשו לפי דרכם. ולפי דרכנו אתי שפיר ג"כ, דאסור לשים מבטחו על האדם דבזה נחשב כאילו עשאו במה", עכ"ל.

אמונה בהשגחה פרטית

הנה מעיקרי האמונה הוא להאמין (שמות כ, ב): "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". וכבר הקשו המפרשים מדוע כתיב: "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא כתיב: "אשר בראתי שמים וארץ"? ותירצו, דאפילו הכופרים והאפיקורסים מודים שהקב"ה ברא את העולם, רק הם נוקטים שהעולם נוהג על פי דרך הטבע, ועל ידי כוכבים ומזלות, וכדומה, ואינו מונהג בהשגחת השי"ת. ועל זה נאמר: "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" - ר"ל, דמעיקרי האמונה הוא להאמין בהשגחה פרטית, שהעולם נוהג לגמרי בהשגחת הקב"ה בלבד, ואינו נוהג כלל על פי דרך הטבע, ואין שום כח לכוחות הטבע. וזה נתגלה ביציאת מצרים, שהקב"ה גילה השגחתו לעיני כל, שאין שום טבע בעולם, והשי"ת הוא לבדו מנהיג את כל עניני הטבע, וברצונו הוא "כל יכול" לשנות הטבע כרצונו.

וכן מפורש בדברי הרא"ש (אורחות חיים להרא"ש אות כ"ו) וז"ל, "לבטוח בה' בכל לבבך ולהאמין בהשגחתו הפרטית - ובזה תקיים בלבבך היחוד השלם, בהאמין בו כי עיניו משוטטות בכל הארץ ועיניו על כל דרכי איש, ובוחן לב וחוקר כליות, כי מי שאינו מאמין "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", אף ב"אנכי ה' אלקיך" אינו מאמין, ואין זה יחוד שלם, כי זה הוא סגולת ישראל על כל העמים, וזה יסוד כל התורה כולה", עכ"ל. הרי דעיקרי האמונה ביציאת מצרים דהיינו בהשגחת השי"ת, כי האמונה בהשי"ת אינה רק שהוא ברא את העולם, אלא גם שהוא משגיח ומנהיג את העולם כולו, וכל זה גילה לנו ביציאת מצרים. לפי זה נראה לבאר שמה שאמרו כלל ישראל "אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים", הכוונה כנ"ל, מאחר שחטאו שלא האמינו בהשגחת השי"ת, והאמינו שיש כח אחר, לכן בקשו אמצעי להנהיגם. נמצא שלא האמינו ב"אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים".

השגחת השי"ת

מאחר שחטאו בחטא העגל נסתלקו מהם ענני הכבוד, כדכתיב (שה"ש ב, יז): "עד שיפוח היום ונסו הצללים סב דמה לך דודי לצבי או לעפר האילים על הרי בתר". וז"ל התרגום: "ובזערות יומיא עבדו בני ישראל ית עגלא דדהבא ואסתלקו ענני יקרא די מטללין עלויהון

ואשתארו מפרסמן", ע"כ. ונראה בביאור הדבר, דהשגחת השי"ת תלויה כפי דרגת מדת הבטחון של בני בכלל ושל כאו"א בפרט, כמו שכתב החובות הלבבות (שם) "שאם איננו בוטח באלקים בוטח בזולתו, ומי שבוטח בזולת ה' מסיר האלקים השגחתו מעליו, ומניח אותו ביד מי שבטח עליו", עכ"ל. וכיון שכן, מאחר שכלל ישראל לא בטחו בהשי"ת והאמינו שיש כח אחר, לכן השי"ת הסיר השגחתו מהם, ונסתלקו ענני הכבוד. שענני הכבוד היו לשמירה לכלל ישראל, והגיננו עליהם מכל נזק ורעה, ומכיון שהיה בכלל ישראל חסרון בבטחונם בהשי"ת, זה גרם שהפסידו את שמירתם של ענני הכבוד - "שמסיר האלקים השגחתו מעליו".

מעשה שהיה

כדאי להביא כאן מעשה נפלא בגודל כוחה של מדת הבטחון בהשי"ת, שמביאה ישועות באופן נפלא!

פעם עמד הסבא מנובהרדוק זצ"ל בתחנת הרכבת, כי הוצרך לנסוע למקום מסוים. כאשר הגיעה הרכבת לא עלה עליה. ראה זאת אדם אחד ושאלו מדוע אינו עולה? השיב לו הסבא, אין לי כסף לקנות כרטיס נסיעה.

תמה האיש, מאחר שאין לך כסף עבור כרטיס, מדוע טרחת להגיע לתחנה?

אמר לו ה'סבא' בפשטות, שהוא מאמין ובוטח בה' שיסייע בעדו, מאחר שכך הוא עשה את חלק ההשתדלות שלו, והגיע לתחנה. ומכאן ואילך בוודאי יעזרנו הקב"ה.

לגלג האיש על שעולה בדעתו לנסוע ברכבת בלי כסף, והלא בשום אופן לא יתנו לו לעלות לרכבת ללא תשלום. ה'סבא' לא התרגש מדבריו, ונשאר לעמוד בשלוות נפש.

כל הנוסעים כבר עלו על הרכבת. רגע קל לפני שנשמעה הצפירה האחרונה, בה אמורה הרכבת לצאת מן הרציף, הגיע למקום יהודי עשיר ובעל נכסים. בראותו שה'סבא' מחכה בתחנה ואינו עולה לרכבת, הבין מיד שאין לו כרטיס. הוא תחב ליד ה'סבא' כרטיס נסיעה, ומיהר לדחוף אותו לתוך הרכבת.

ראה זאת אותו אדם שדקות ספורות קודם לכן לגלג וכמעט שהבטיח ל'סבא' שאין סיכוי שיעלה על הרכבת... אותו אדם ראה זאת, אך מוחו ולבו אטומים היו. הוא ניגש אל ה'סבא' ושאל אותו: "ואם היה יהודי זה מאחר ברגע אחד, מה הייתם עושים אז עם הבטחון שלכם?"

בסכלותו לא השכיל להבין, ש"הבטחון בה' הוא שגרם לאותו עשיר להגיע בדיוק ברגע הנכון"! [הנני בידך עמו' 238]

לתגובות: adebstein@gmail.com

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק

לנוח בו באהבה כמצות רצונך

לְדַעַת פִּי אֲנִי ה' מְקַדְשְׁכֶם (לא, יא)

שבת דף י' ע"ב: ואמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו שנאמר לדעת כי אני ה' מקדשכם תניא נמי הכי לדעת כי אני ה' מקדשכם אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם מכאן אמר רבן שמעון בן גמליאל הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו, עכ"ל הגמ'.

ובביאור הענין "לך והודיעם" פרש"י שם: וכן אם נתנה בביתו שלא מידיעתו צריך להודיעו שמידו באה לו, שמתוך כך יהא אוהבו, עכ"ל. וכ"ה לשון הגמ' בביצה דף ט"ז ע"א ופרש"י שם: ומתוך כך ידעו אביו ואמו שהוא אוהבם, ותרבה אהבה ורעות בישראל, עכ"ל. מבואר שנתנית השבת באופן זה היא "להראות אהבה ורעות לישראל".

ועפ"י יל"פ נוסח ברכהמ"ז "לשבת בו ולנוח בו באהבה כמצות רצונך" ויש להבין היכן נצוונו לנוח "באהבה", ולהנ"ל הוא מבואר מאוד כי מזה שהקב"ה אמר למשה "לך והודיעם" והיה זה להרבות אהבה וכלשון רש"י הרי לנו שמתנת שבת היא באהבה.

וכן יבואר מה שאומרים 'והנחילנו ה' אלו' באהבה וברצון שבת קדשך' [תפילות שבת]. וכן 'כי לעמך ישראל נתתו באהבה' [שחרית של שבת]. וכן 'ואת מוסף יום השבת הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה' [מוסף של שבת]. וכן 'מנוחת אהבה ונדבה', ונוסח זה של "באהבה" הוא רק בשבת, והוא מבואר היטב עם הנ"ל.

*

נזמי הזהב אשר באזניהם

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֶהְרֹן פָּרְקוּ נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלַי. וַיִּתְּפְּרְקוּ כָּל הָעָם אֶת נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל אֶהְרֹן (ל"ב, ב-ג)

יש לפרש מה שביקש אהרן דוקא נזמי אזנים, ולא נזמי אף וכיוצב"ז [ומה שביקש מהנשים עי' פרש"י]. ואפשר שבא לרמוז על ענין "אוזן ששמעה על הר סיני אנכי וכו'" וכמו שאמרו אצל עבד עברי.

ונראה ביותר, דהנה בביה"ל בי' חטא העגל לפי שעבדו על פי הענינים ולא "כאשר צוה ה'" ולכן המשכן הוא התיקון לחטא העגל ונאמר שם שעשו כאשר צוה ה', וכן פרה אדומה

על דרך זה. וביאר שלכן בחטא העכל הפסידו מעלת נעשה ונשמעי שמעלתה היה בזה שהעמידו עצמם לעשות המעשה עוד קודם השמיעה המורה על עבדות מוחלטת ולא שעושה מחמת שמבין מדעתו, עיי"ש.

ויתכן, שזהו שרמז להם אהרן בהזכירו את "האזון" היינו לאמור שהרי ב"נעשה ונשמע" העמידו שהשמיעה היא אחר המעשה, ולמה כאן עובדים לפי ה"נשמע" היינו כהבנת שכלם, וכנ"ל מהביה"ל.

שו"ר בש"ך כאן וז"ל: כשראה כן אהרן שכפרו בטובתו של הקב"ה ובטובתו של משה אמר פרקו נזמי הזהב אשר באוזני נשיכם, ויקשה הא מהתורה ומהנביאים ומהכתובים הנזמים הם באף לא באוזנים, מהתורה דכתיב (בראשית כ"ד, מ"ז) ואשים הנזם על אפה, ומהנביאים בישעיה (ג', כ"א) הטבעות ונזמי האף, ומהכתובים (משלי י"א, כ"ב) נזם זהב באף חזיר, אלא רמז להם אהרן אשר באוזני, שפרקו וכפרו במה ששמעו באוזניהם במעמד הר סיני ואמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע, עכ"ל. ולהמבואר א"ש שרימז להם אהרן על שכעת הם "מקדימים נשמע לנעשה".

*

המחולות בחטא העגל

וירא את העגל ומחלת ויחר אף משה וישלך (מידו) מידינו את הלחת וישבר אתם תחת הָהָר (לב, יט)

מבואר שאף שהקב"ה א"ל רד כי שחת עמך מ"מ לא שבר את הלוחות רק כאשר "ראה" את העגל, וכ"ה בלשון הקרא בפר' עקב (דברים ט, ט"ז) "וארא והנה חטאתם וכו'" והודגש שלא שבר הלוחות רק רק ש"ראה" את חטאתם.

ובמד"ר ריש פר' מ"ו איתא: אתה מוצא בשעה שאמר לו הקב"ה לך רד כי שחת עמך היה תופס בלוחות ולא היה מאמין שחטאו ישראל, אמר אם איני רואה איני מאמין שנא' ויהי כאשר קרב משה אל המחנה, שלא שברן עד שראה בעיניו, אי להם לבני אדם שהם מעידים מה שאינם רואים, אפשר שלא היה משה מאמין בהקב"ה שאמר לו כי שחת עמך אלא הודיע משה דרך ארץ לישראל אפילו שיהא אדם שומע דבר מן יחידי נאמן אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו אם אינו רואה, עכ"ל. ולפי"ז הוא ממידת דרך ארץ"א.

ויל"פ עוד עפי"ד הספורנו וז"ל: וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה. כשראה שהיו שמחים בקלקול שעשו, כענין כי רעתכי אז תעלוזי ובוזה התקצף ונואש שיוכל לתקון

^י ועי' ברבינו בחיי פר' עקב (דברים ו, ד) שהביא לד' המדרש דאיתא: ועוד דרשו אמר להם משה לישראל אמרתם בסיני נעשה ונשמע וכשעשיתם את העגל אבדתם נעשה, עיי"ש. וכעיי"ז במד"ר שמות (נ"א, ו) אמר להם אהרן אתמול אמרתם כל אשר דבר ה' נעשה ועתה אתם אומרים קום עשה לנו אלהים, עיי"ש.
^{יא} והנה הגרש"ש בהקדמה לשע"י ביאר שענין שבירת הלחות הוא שלא תהא התורה אצל מי שאינו מתוקן במדותיו והיה בזה לימוד לכלל ישראל, יעוי"ש. ומבואר מאד שבמעשה זה לימד משה "דרך ארץ", והבן.

המעוות באופן שיחזרו לתמותם^{יב} ויהיו ראויים לאותן הלוחות, עכ"ל. וכ"ה באלשיך^{יג}. ויש להטעים עם מש"נ במק"א דכתי' "ולישרי לב שמחה" שבמת"ת היה "ישרות" ולכך היה שמחה כדכתי' "פקודי ה' ישרים משמחי לב" דקאי על מת"ת כמש"כ רש"י ביומא דף ד' ע"ב, ולכך כאשר ראה משה שהיו "שמחים" בעגל, זה מורה על ההיפך הגמור של מת"ת, ודו"ק^{יד}.

והיינו שאת ענין המחולות הקב"ה לא אמר לו, ולכן חשב שאולי יחזרו בתשובה אך כאשר ראה שלא די שחטאו אלא גם שמחו בחטא זה אזי נמצא שהחיבור שלהם לחטא הוא גדול כי השמחה באה מן הנפש וכן כמש"כ המהר"ל בכ"ד ששמחה באה משלימות, לכן רק עתה שבר את הלוחות. ויש להטעמים הדברים דהנה איתא בשבת דף קל"ו ע"א כל מצוה שקיבלו אותה בשמחה עדין הם עושין אותה בשמחה, ומבואר שהשמחה נותנת כח לקיום וחיזוק הדבר עד כדי ש"עדין עושין אותה בשמחה", וי"ל שכמו במצוה השמחה נותנת כח לקיום הדבר, כך הוא גם בעבירה שכל שהיו שמחים בעבירה הרי שיש חיזוק וקיום לעבירה ולכן כשראה כן משה שבר את הלוחות.

ויש להוסיף עוד עפ"י^{יז} שרצה משה שיחזרו בתשובה וכמבואר בספורנו ולכן אף ששמע כן מהקב"ה רצה לשבור לעיניהם שע"י^{יז} יחזרו בתשובה כאשר יראו כי כלתה רעתם, ועי'. ובמק"א נתבאר ששמחת תורה בשמיני עצרת באה לתקן את אותה השמחה שהיה בעגל, ושע"י השמחה בשמיני עצרת - גמר תיקון חטא העגל, אנו שמחים עם התורה הק' כנגד אותה שמחה עם העגל, ובשמחה עם התורה יהא קיום לדביקות מוחלטת בקוב"ה ואורייתא שלא נילך אחר ה"עגל" שוב, ודו"ק.

ובמק"א נתבאר שבנתינת לחות שניות ניתן לנו האפשרות "לחזור" לדרגת לחות ראשונות [וזהו ענין לחות ושברי לחות מונחין בארון - שנתחדש בנתינת לחות שניות וכמבואר ברמב"ן פר' עקב], מעתה ל"קיום" הדבר שנוכל לחזור לדרגת לחות ראשונות אנו שמחים במחול בשמיני עצרת כנגד אותו מחול דהעגל שהביא להפסד לחות ראשונות, ודו"ק.

ויש להוסיף לכל זה עוד, דהנה כנודע היצה"ר דעריות נברא ל"חמידו וחדוותא דאורייתא" וכדאי' בזה"ק בכ"ד, והנה איתא בגמ' שלא עבדו ישראל ע"ז אלא כדי להתיר להם עריות,

^{יב} [הלשון "יחזרו לתמותם" הכוונה ל"תומת ישרים תנחם" שהלכו במידה זו לקבל התורה כדאי' בשבת פ"ח ע"ב, וכידוע, וחטא העגל היה שלא הלכו בתמימות אלא אחר חשבונות הרבים.]

^{יג} וכלשונו "כי כאשר עיקר עבודת שמים היא העשותה בשמחה ובטוב לבב, שנאמר (דברים כח מז) תחת אשר לא עבדת כו', כן בעוברי רצונו יתברך החוטא ומתעצב יש לו תקוה לשוב ליתקן, אך השמח בעונו אבדה תקותו ח"ו. על כן כאשר הוגד לו מפי הגבורה לא הוגד לו היותם שמחים ובלתי מתחרטים על עונם, ועל כן לא חרה אפו מאד. אך בראות העגל ומחולות שהיו שמחים לאידם, אז ויחר אף משה כו' וישבר כו'", עכ"ל.

^{יד} ואגב, עפ"י^ד הספורנו יבואר היטב לשון הגמ' במגילה דף י"ב ע"א: אלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה אמר להם אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, עיי"ש. וכבר עמדו מהו הלשון "שנהנו" ועיי"ש בגיליוני הש"ס שעל האכילה היו מוכרחין אך עיקר התביעה עליהם היתה על ש"נהנו", והוא ממש ע"ד הספורנו כאן שכאשר "שמחו" בעגל כבר כלתה אליהם הרעה, ועי'.

מעתה כאשר ראה משה את ה"שמחה" בעגל והיינו כדי להתיר עריות תחת ה"חמידו וחדוותא דאורייתא" לכך שבר את הלוחות, ודו"ק היטב בזה.

*

השונה פרקו ק"א פעמים - דרגת לחות ראשונות

הִנֵּה מִלְאָכֵי יִלְךְ לְפָנֶיךָ (לב, לד)

ובבעה"ט: מלאכי בגימטריא מאה ואחד. ילך עולה כמנין הלכה. רמז למה שאמרו (חגיגה ט, ב) אינו דומה מי ששונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד, שע"י כך ילך ההלכה לפניו. גם הנה עולה כמנין הלכה, עכ"ל.

יש לרמז במה שנרמז ענין זה (דהשונה פרקו וכו') כאן, כי הנה בטעמא דקרא עה"פ "שמר לך את אשר אנכי מצוך" וגו', ביאר דאמרינן בעירובין דף נ"ד ע"א אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות, לא נשתכחה תורה מישראל, ולכן עכשיו אחר שנשתברו הלוחות, הוצרך להזהירם "שמר לך" שלא ישכחו. ואולי לכן שנה כאן עוד פעם כל הפרשה האמורה בפרשת משפטים, לפי ששלטה בהם שכחה, והורה להם שצריך לחזור כמה פעמים, משא"כ בתחילה היה די בפעם א', עכ"ד. ועפי"ד יש לומר שלכך גם נרמז ענין ה"אינה דומה מי ששונה וכו' ללמוד ק"א פעמים", אחר חטא העגל, היינו לאחר שהיה גזירת שכחה על התורה ומ"מ נאמר שע"י חזרת ק"א פעמים אינו שוכח, ועי'.

ובביאור המנין של "מאה ואחד" שגורם שאינו שוכח, עי' בבן יהודיע בחגיגה דף ט' ע"ב בי' ששר השכחה עולה שמו בגימ' למאה ולכן אחר שלומד מאה ואחד שוב אין לו שליטה וששר התורה הוא מיכאל בגימ' ק"א ועי"ז אינו שוכח, עיי"שטו.

והנה עוד כ' הבעה"ט: גם ישקני מנשיקות פיהו (שה"ש א, ב) עולה מאה ואחד, עכ"ל. ונראה כוונתו בדרך הנ"ל ועפי"מ דמבואר בחז"ל שקרא זה קאי על מתן תורה שלמדו מפי הקב"ה פה אל פה, והנה מבו' בחז"ל שבמתן תורה נתקעה התורה בליבם ולא היה שכחה כלל, ונראה שזהו שנרמז כאן שהלומד מאה ואחד פעמים הרי הוא כמו שלומד בשעת מתן תורה שלא היה שכחה, ועי'. שו"מ בתו"ח בסנהדרין דף צ"ט ע"א וז"ל: בפסוק ישקני בשעה ששמעו ישראל אנכי מפי הגבורה נתקע ת"ת בלבם ולא היו משכחין וכו' לואי ישקני מנשיקות פיהו פיהו עולה ק"א רמזו שע"י ששמעו התורה מפיו ית' לא היו משכחין כמי ששונה פירקו ק"א, עכ"ל. וכבר נתבאר - עי' מש"כ בפר' עקב עפי"ד הרמב"ן שם - שגם לאחר שבירת הלוחות אופן לימוד התורה צריך להיות כחזרה לדרגת לחות ראשונות שלא היה שכחה, וולכן מצינו שכמה דינים וסגולות שנאמרו בתלמוד תורה ילפי' לה מלוחות ראשונות], ועי'.

טו. וע"ע בכלי יקר בפר' ואתחנן עה"פ "רק השמר לך וכו'" כמה רמזים לזה שע"י חזרת ק"א פעמים אינו שוכח, עיי"ש. [ועי' בחת"ס או"ח סי' כ' לענין חזרת ק"א פעמים ותן טל ומטר שע"י אינו שוכח, והו"ד במ"ב קי"ד סקמ"א, עיי"ש]

ועיי"ש בתו"ח שכ' ששר התורה הוא מיכאל העולה בגי' ק"א, והוא מתאים עם ד' בעה"ט כאן שכ': הנה מלאכי. אותיות מיכאל שהוא מלאכי המיוחד לי, עכ"ל. והיינו שע"י שלומד ק"א פעמים המלאך מיכאל שהוא המיוחד לי [לתורה] יילך לפניך ועי"ז לא ישלוט השכחה, וכ"כ הבן יהודע הנ"ל ששר התורה מיכאל בגימ' ק"א שע"ז אינו שוכח.

שוב מצאתי באור תורה בליקוטים על ענין זה שכ' וז"ל: והטעם כי כך קבלו רבותינו, שכח השכחה גובר באדם עד מאה פעמים, ושוב אין שליטה לשר של שכחה להשכיח לימודו, (אם לא שיושב ומסירם אחר כך מלבו ואין דעתו עליו) ורמז גדול כי נעלם של מש"ה מ"ם שי"ן ה"א הוא ק"א, והענין כי מיתת משה רבנו עליו השלום גרם שכחה בתורה, שלכן אחר מיתתו נשתכחו שלשת אלפים הלכות, והכל בחטא הסלע כמו שכתבנו למעלה באריכות מזה. אבל על כל פנים אף אחר מיתתו מאיר נשמתו בכל תלמיד חכם שבדור, כענין השמש שזורח בכוכבים, והוא כשחוזר ק"א פעמים אז מתעלם בו נשמת משה, עיי"ש.

ונראה ביאור הדברים דהנה השכחה דתורה היא בעוון חטא העגל וכדאי' בעירובין דף נ"ד ע"א א"ר אלעזר מאי דכתי' חרות על הלחת אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל. ומעתה כל שחוזר ק"א פעמים ו"מתעלם בו נשמת משה" שוב יש בזה כחזרה למדרגת לוחות ראשונות שלא שלטה בהם שכחה, והיינו כי כידוע שמשו רבינו ע"ה נשאר במדרגת לוחות ראשונות נידוע מהאריז"ל שבשב"ק משה עומד ומחזיר לישראל הכתרים] ולכן כל שחוזר ק"א פעמים ומקבל מדרגת משה רבינו שוב ליכא בזה גזירת שבירת הלוחות, והוא חוזר למדרגה הראשונה ש"נתקע תלמוד תורה בליבם", ודו"ק.

ונראה להוסיף עוד - ונתעוררתי לזה מהגר"מ יעקובזון שליט"א - דיש לכל ישראל שייכות לזה על ידי חזרת מאה ואחד פעמים, והיא הדבקות במדרגת משה. דהנה בחגיגה דף ט' אמרו דזהו ושביתם וראיתם בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, דהיינו בין שונה מאה פעמים למאה ואחת פעמים. ויש לומר דהשונה מאה ואחד פעמים שהוא בבחינת 'עובד אלקים' הוא שייך למדרגת משה העבד הנאמן, וגדר עבד הוא דלית ליה מגרמיה והיינו ביטול כל "גופו" לאדונו - וממילא שאינו משכח - ד"טבע הגוף משכח" (כלשון הרבינו יונה באבות פ"ג מ"א) ובביטול הגוף בטלה שכחה.

ויש לצרף לזה מש"כ בפרי צדיק לרבינו צדוק הכהן זצ"ל (ויצא אות ג) שק"א פעמים מורה שעושה לא בדרך מלומדה - שהמנהג היה לחזור מאה פעמים, עיי"ש^{טו}, וכ"כ השם משמואל בכ"ד.

^{טו} וזה לשונו "והיינו שלפי ערך התחדשות העבודה בנפש על ידי תורה ותפלה לפי ערך זה נשפע התחדשות הברכה בכל יום בפרנסת המאכל. כי קודם מתן תורה היה הקב"ה מחדש בכל יום מעשה בראשית על ידי התורה שהקב"ה מחדש הלכה בכל יום בבית דין של מעלה (כמו שאמרו בראשית רבה פ' מט). ולאחר מתן תורה נמסר חידוש ההלכות לנפשות ישראל ולכן נקראים תלמידי חכמים בנאין שעוסקין בבנינו של עולם (כמו שאמרו שבת קיד). שבונים בכל יום על ידי שנמצא בנפשם התחדשות בדברי תורה לטעום טעם חדש לא מצד ההרגל בכל יום ויום. ודרשו זה מתיבת ועבדתם שזה עיקר העבודה מה שנתחדש הרצון בנפש יותר מטבעו. כדאיתא על פסוק בין עובד אלהים לאשר לא עבדו אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד כו', צא ולמד משוק של חמרין כו', (כמו שאמרו

וזה מורה על "עבד" ביטול גמור "לאדונו" ולא שעושה כי "כולם" עושים, ודו"ק.

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל

ציון'

כריתת ברית עם האומות

הַשְּׁמֵר לְךָ פֶּן תִּכְרַת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֵתָּה בָּא עָלֶיָּהּ פֶּן יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבְּךָ (לד, יב)

ובהמשך הפרשה כותבת התורה: "פן תכרת ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו: ולקחת מבנתיו לבניך וזנו בנתיו אחרי אלהיהן והזנו את בניך אחרי אלהיהן" (לד, טו-טז) מבואר שה'מוקש' הוא שיבואו לעבוד עבודה זרה. ואיסור זה נכתב כבר לעיל בפרשת משפטים: "ושתי את גבלך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר כי אתן בידכם את ישבי הארץ וגרשתמו מפניך: לא תכרת להם ולא להיהם ברית" (כג, לא-לב) אלא ששם כתבה התורה שהאיסור הוא לכרות ברית 'להם ולא להיהם', ויש לעיין בטעם הדבר ובכוונת התורה בזה.

הרמב"ן שם מצדד לפרש שכוונת התורה לומר שהאיסור הוא רק אם כורת להם ברית בעודם עובדים עבודה זרה אך אם עזבו עבודת אלילים מותר לכרות להם ברית [נועיין שם בתחילת דבריו פירוש נוסף], וכך כתב הרמב"ם: "אין כורתין ברית לעובדי עבודה זרה כדי שנעשה עמהן שלום ונניח אותם לעבוד עכו"ם שנאמר לא תכרות להם ברית אלא יחזרו מעבודתם או יהרגו" (הלכות עבודה זרה פ"י ה"א) וכפי הנראה שמפרש את הפסוק כפירוש זה של הרמב"ן.

והנה התוספות דנו האם איסור זה הוא רק בשבע אומות או בכל הגויים, וביבמות (כג, א ד"ה ההוא) נקטו שהאיסור הוא בכל האומות, ואילו בעבודה זרה (כ, א ד"ה דאמר קרא) הסיקו שהאיסור הוא רק בשבע אומות.

הרמב"ם בספר המצוות כתב: "שהזהירנו מכרות ברית עם הכופרים ולהבטיחם על כפירתם, ר"ל שבעה עממין, והוא אמרו יתעלה (ס"פ משפטי) לא תכרות להם ברית" (לא תעשה מח) ומבואר שהאיסור הוא רק על שבע אומות.

אמנם בדבריו הנ"ל בהלכות עבודה זרה מבואר שהאיסור הוא בכל עובדי עבודה זרה ויש לעיין בסתירת הדברים.

והנה בפרשת משפטים אחרי הפסוק שאסר לכרות להם ברית כתוב: "לא ישבו בארץ פן יחטיאו אתך לי כי תעבד את אלהיהם כי יהיה לך למוקש" (שמות כג, לג) והרמב"ם בספר המצוות כתב: "שהזהירנו מהושיב עובדי ע"ז בארצנו כדי שלא נלמד כפירתם והוא אמרו

י" ברמב"ם מהדורת פרנקל הביא שכן היא הגירסא בכל כתבי היד, ויש דפוסים ששינו על פי דבריו בספר המצוות וכתבו גם בהלכות שהאיסור הוא רק על שבע האומות.

ית' (משפטי' כג לג) לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי. ואילו רצה הגוי לעמוד בארצנו אינו מותר לנו זה עד שיקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה ואז יהיה איפשר לו לשכון", וצריך עיון מנין לו שהפסוק 'לא תכרות להם ברית' מדבר רק בשבע אומות, ואילו הפסוק הבא אחריו 'לא ישבו בארצך' מדבר בכל עובדי עבודה זרה?

והנה תוספות בעבודה זרה הנ"ל כתבו לחלק בין איסור 'לא תחנם' שנוהג בכל האומות לבין איסור כריתת ברית שנוהג רק בשבע אומות [לדעתם] אף ששניהם מדברים בשבע אומות, וביארו שלגבי איסור נתינת חן ומתנת חנם וחנייה בקרקע אין מקום לחלק בסברא בין שבע אומות לשאר אומות, ולגבי איסור כריתת ברית יש טעם גדול לומר שהוא רק בשבע אומות, וביארו שם שתי סברות בזה: א] כיון שבפרשת ואתחנן כתוב: "החרם תחרים אתם לא תכרת להם ברית" (דברים ז,ב) משמע שזה דין בשבע אומות שנצטוינו להכרית שבשעת כיבוש נצטוינו להכרית, ושלא בשעת כיבוש נצטוינו לא לכרות להם ברית. ב] שבע האומות הללו אדוקות בעבודה זרה ואילו שאר אומות אינן אדוקות בעבודה זרה.

ובדעת הרמב"ם יש לומר טעם נוסף בזה, שכיון שכתוב בפסוק בפרשתנו: "פן תכרת ברית ליושב הארץ" מבואר שהאיסור הוא על הגויים יושבי הארץ, ושבע האומות הללו הן יושבי הארץ.

ויש לומר לפי זה שמה שכתב הרמב"ם בהלכות עבודה זרה שהאיסור הוא על כל הגויים עובדי עבודה זרה הוא משום שהוא סובר שגם מי שנעשה 'יושב הארץ' הוא בכלל איסור זה, והיינו, שאיסור כריתת הברית הוא על 'יושבי הארץ', ובזמן התורה 'יושבי הארץ' היו שבע האומות ולכן עיקר הפסוק דיבר עליהן, ולכן בספר המצוות שבא להגדיר את עיקר מצוות התורה כתב הרמב"ם שהאיסור הוא על שבע האומות יושבי הארץ, אך בהלכות עבודה זרה כותב הרמב"ם את ההלכה למעשה, וכיון שבזמן הזה 'יושבי הארץ' זה כל הגויים הדרים בה, הוא כותב שיש איסור כריתת ברית עם כל הגויים עובדי עבודה זרה.

ויש ליישב לפי זה גם את מה שכתב בספר המצוות שהאיסור של 'לא ישבו בארצך' הוא בכל הגויים העובדים עבודה זרה, אף שאיסור כריתת ברית הוא רק בשבע אומות, שזהו משום שבאמת גם איסור כריתת ברית אינו רק בשבע האומות, אלא בכל מי שנקרא 'יושב הארץ', אלא ששבע האומות הן היו 'יושבי הארץ' בזמן התורה, ואם כן יש לומר שגם האיסור של 'לא ישבו בארצך' הוא ממש על דרך זה, שנאסר לנו לתת לעובדי עבודה זרה להיות מ'יושבי הארץ' ולכן כל עובדי עבודה זרה בכלל איסור זה, כי כל אחד מהם שישב בארצנו יהיה מיד 'יושב הארץ'.

אמנם יש להקשות על זה ממה שכתב הרמב"ם בספר המצוות באיסור כריתת ברית עם האומות: "וכבר ביארנו במצות עשה במצות קפ"ז שמלחמת שבעה עממין וכל מה שבא בהם ראוי למנותו ושהוא לא ילך דרך מצות שאינן נוהגות לדורות", ומבואר בדבריו שם (עשה קפז) שאין נוהג איסור זה בפועל היום ומה שהוא נמנה במנין המצוות הוא רק משום שעצם המצוה היא בכל זמן אלא שהיום כבר אבד זכרם, וזהו שלא כדברינו שהאיסור נוהג גם היום, אלא מוכח שהרמב"ם בהלכות חזר בו ממה שכתב בספר המצוות, אך נראה

שמסתבר שהרמב"ם לא חזר בו מעצם מה שכתב שעיקר האיסור הוא על שבע האומות, משום שזהו פשוטו של מקרא, אלא שבהלכות חידש שמה שאמרה התורה שבע אומות אין הכוונה דוקא לאומות אלו, אלא לכל 'יושבי הארץ' ובזמן הזה ש'יושבי הארץ' הן אומות אחרות חל האיסור גם עליהן כמו שביארנו.

וגם במה שכתבנו שהטעם שהאיסור של 'לא ישבו בארצך' הוא על כל האומות משום שזהו גופא האיסור, לתת להם להיות 'יושבי הארץ' יש להקשות על זה ממה שכתב הרמב"ם בהלכות עבודה זרה פ"י ה"ו: "אבל בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם אסור לנו להניח עובדי כוכבים בינינו, ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו אלא עד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח שנאמר לא ישבו בארצך אפילו לפי שעה", ומוכח שהאיסור הוא לא רק על 'יושבי הארץ' אלא על כל עובדי עבודה זרה, ולא כמו האיסור של כריתת ברית שהוא רק על 'יושבי הארץ' לפי מה שביארנו.

ובאמת שנראה מדבריו בהלכה א שם שאיסור כריתת ברית הוא על כל עובדי עבודה זרה, אפילו אלו שאינם גרים בארץ, ואם כן צריך לומר שבאמת הוא חזר בו לגמרי ממה שכתב בספר המצוות, וסובר שהאיסור הוא על כל הגויים, ולכן כתב שהאיסור של 'לא ישבו בארצך' הוא גם כן על כל עובדי עבודה זרה, אף אם אינם 'יושבי הארץ' אלא עוברים בה לסחורה בלבד, ואילו בספר המצוות הוא סובר שהאיסור הוא על 'יושבי הארץ' ולכן זה רק על שבע אומות שהן 'יושבי הארץ', ואילו האיסור של 'לא ישבו' לפי דעתו בספר המצוות, הוא בכל עובדי עבודה זרה הבאים להתיישב בארץ.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

שמירת שבת

וּשְׁמֵרְתֶם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִיא לָכֶם וּגּוֹ' (לא, יד)

הבה"ג (עשה מו) מונה מצות "שמור שבת", והיראים (סימן תיא (צז)) מבאר בדרך מחודשת מאד "לתת שמירת שבת על לבו דכתיב ושמרתם את השבת ושמור את יום השבת לקדשו, ושמירה היא בלב דכתיב ואביו שמר את הדבר, וכתיב כי תשמרם בבטנך".

הרי שמלבד מצות שביתה בשבת יש עוד מצוה נמנית אליבא דהיראים לשמור על השבת בלב, ובפשטות הכוונה לזהירות מלהיכשל במלאכה, אלא שהיראים הוסיף דאע"פ שפירש לה בשמירת הלב לומדים ממקרא זה להשמר מעשיית מלאכה, הרי שהשמירה בליבו אינה שימת לב שלא להיכשל במלאכה, וא"כ צ"ע גדרה. ומהפסוקים שהביא היראים נראה כוונתו שעצם המחשבה עליה היא המצוה, שדבר שחושב עליו בלבו הוא "נשמר" שם, ונמצא לפי היראים מצוה חדשה במנין תרי"ג לחשוב על השבת, ומסתמא מקיימים אותה גם בימות החול כל אימת שחושב ועוסק בשבת אבל לא בזכרון בעלמא אלא כשחושב עליה דרך כבוד והמתנה, כמשמעות הפסוקים שהביא על שמירה בלב. י"ח י"ט

התועפות ראם כתב בביאור השמירה בלב "כי השבת ניתן לנו להיות מופת על חידוש העולם שזו היא עיקר האמונה, ועל זה אמר הכתוב ושמרתם את השבת שמור את יום השבת בשמירה ובמחשבת הלב באמונתם זאת". אך קצת צ"ע, דמהפסוקים שהביא היראים נראה ענין ההמתנה והצפייה לשבת, ולא האמונה היוצאת ממנה.

ובסביב ליראיו (סי' צז) וכלי חמדה (פר' תצא עמ' רכט, בתוך דבריו בלא ענין ליראים) כתבו, דשבת דכתיב בה "שמירה" אסורה בהיסח הדעת, וג"ז צ"ב היאך מתקיים למעשה שלא להסיח ממנה דעת יום שלם, וגם לא משתמיט שום פוסק לפרש שיעור הזמן וגדר ההיסח הדעת.

יש עוד מוני המצוות בסיעת הבה"ג שאפשר לדון בדעתם אם מנו מצוה זו:

ר"י אלברגלוני (א-ב שני, כ) גם מנה "שביתת ימי קודש" שע"כ נכללת בזה השבת, ומלבד זאת כתב (שם, ט) "סגולת שבת לשמור בענוג" הרי שהזכיר גם שמירת שבת, אך אולי רק

^{י"ח} הרע"ז הילדסהיימר מעיר ד"שמירה" היא לאו ואין עניינו למצוות עשה, ולכך מבאר שכוונתו לעשה ד"שבתון" או לקידוש בזכירה או ביין. וצ"ע מדברי היראים, וגם דשבתון כבר מנה, וקידוש יותר נראה למנותו בלשון זכירה ולא בלשון שמירה. והרא"ש טרויב ביאר כוונתו "שלא יהא הילוכך ודבורך של שבת כשל חול" שבזה שייך לשון שמירה. ^{י"ט} ומסתבר שאינו מקיימה אף כשנוהר מאיסורי מלאכה, אבל מתוך הרגל ולא מתוך שימת לב! הגם שמסתמא מקיים הל"ת דאיסור מלאכה. וצ"ב למה לא סגי ליראים לפרש כוונת הבה"ג בשמירה ממכשולות, ואולי מפני ששמירה כזו היא לאו ולא עשה כקושיית רע"ז הילדסהיימר.

שמירת שבת

מנה עונג שבת, ונקט לעונג דרך שמירה. ואולי אף סבר כן בדעת בה"ג, שלא התכוין למנות "שמירת שבת" אלא "עונג". אכן בנתיב מצוותיך מפרש דברי ר"י אלברגלוני כהיראים שהוא לשון המתנה, ומיום הראשון ימתין בלבו לבא השבת. או כוונתו כהאבן עזרא (שמות לא טז) "שלא ישכחו איזה יום הוא יום השבת, ושיתקן צרכיו ודרכיו ביום ששי כדי שישמור את השבת".^כ

באזהרות רבינו אליהו הזקן כתב "שביתת שלשה עבודתם תפרע" וביארו רוב מפרשי כוונתו לשביתת בנו עבדו ובהמתו,^{כא} ולא מנה שביתת עצמו, אכן כמה חרוזים קודם לכן כתב "ישמרו שבת ילבושו מחמדם", ואפשר שבזה התכוון לשביתת עצמו. וא"כ לא מנה "שמירת שבת", אבל בפירוש מתקופת הראשונים (קובץ על יד כא (ב) עמ' 133) כתב שכוונתו להוספה מחול על הקודש, הרי שלדעתו מנה שמירת שבת וביארה על דין תוספת, וגם זה ביאור מחודש שיש המונה תוספת כמצוה בפנ"ע (כהרשב"ץ להלן ויקרא כג לב). ועוד אפשר שכוונתו רק למנות בגדי שבת שבהם ניכרת השמירה, על דרך שנתבאר בדעת ר"י אלברגלוני לענין עונג שבת, ור"א הזקן לא מנה עונג שבת באופן אחר א"כ אולי כאן התכוין למנותם וכדביאר בהידור זקן.

רבי שלמה אבן גבירול (עשין אות יט) גם כתב "והשבת תשמור", אבל לא מנה שביתת עצמו רק שביתת עבדיו ובהמתו (שם אות נז), א"כ אפשר שפירש כוונת בה"ג כפשוטה על שביתת עצמו, וכן נראה מביאורי הרשב"ץ בזוהר הרקיע בשני המקומות ומביאורי ר"מ אבן תבון שביארו כפשוטו על שביתת עצמו.^{כב}

כמו כן יל"ע בלשון הרס"ג (עשין לד-ז) שכתב "שמור השבת אתה ובניך ועבדיך ובהמתך ישבתו בו", האם כוונתו לשניים גם "שמור שבת" וגם "אתה... ישבתו בו".

ובהסכמת הגר"ש דיבלצקי זצ"ל להלכות חג בחג (יו"ט ח"ב) דן שמצוה זו נוהגת גם ביו"ט.

^כ ובדעת האבן עזרא אין הכרח שכוונתו למצוה נמנית אלא לביאור הכתובים, ורק אליבא דר"י אלברגלוני אפשר יש מצוה נמנית לזכור איזהו יום השבת, ולתקן צרכיו ליום זה.

^{כא} בפירוש מתקופת הראשונים, הידור זקן, ושירת המצוות, עם שינויים ביניהם. במתק אזהרות ביאר על שבת ויוה"כ ויו"ט ושביעית ויובל. ובהידור זקן דוחה מי שפירש על שאר כסות ועונה. והוא דוגמא נפלאה לקושי לפענח כוונת הפייטנים.

^{כב} ושניהם אף ביארו ששביתת בהמה אינה מצוה נמנית אלא מפרטי שביתת עצמו, וצ"ע, דכן היא דעת הרמב"ם אבל בה"ג וסיעתו מנו גם שביתת עבדו ובהמתו.

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי

השנה

עדיפות אמירת פרשת הקטורת על פני פסוקי דזמרה

וְעִשִּׂיתָ אֹתָהּ קִטְרֵת רֶקַח מְעֻשָּׂה רֶקַח מִמֶּלֶח טָהוֹר קִדְשׁ. וְשַׁחֲקֵת מִמֶּנֶּה הָדָק וְנִתְתָּה מִמֶּנֶּה
לְפָנֵי הָעֵדֻת בְּאֵהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר אֲנֹעַד לָךְ שָׁמָּה קִדְשׁ קִדָּשִׁים תִּהְיֶה לָּכֶם. וְהַקְטַרְתָּ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
בְּמִתְּפֹנֵתָהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קִדְשׁ תִּהְיֶה לָּךְ לְה'. אִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִבְרַת
מִעַמּוֹ (ל, לה-לח)

כתב הגריי"פ פיינהנדלר זצ"ל בס' **אבני ישפה** (על תפילה פ"ט סי"ב הע' 13) בשם הגריי"ש
אלישיב זצ"ל שאמירת פרשת התמיד ופרשת הקטורת לפני "ברוך שאמר", עדיפא על
אמירת פסוקי דזמרה חוץ מ"אשרי" "הללו את ה' מן השמים" ו"הללו א-ל בקדשו". וכתב
ששאל את הגריי"ש א שהרי יוכל לומר תמיד וקטורת אחרי התפילה משא"כ פסוקי דזמרה
דלדעת כמה פוסקים אינה ניתנת להשלמה, והשיב, שתמיד וקטורת עיקר מקומם דוקא
לפני התפילה כסדר תמיד וקטורת שהיו בבית המקדש ראשונים להקרבה. והוסיף ששוב
ראה שכ"כ הפסקי תשובה (סי' פד) בשם שו"ת **פתחי שערים** (סי' ו') ובנה יסודו על פי
המהרש"א (סוכה נ"ג א' חידושי אגדות ד"ה ומשם).

אמנם בס' **ציוני הלכה להגר"צ** קוק (על תפילה עמ' נא) כתב ששאל את הגריי"ש א
שכתוב בשמו שעדיף לדלג על פסוד"ז כדי לומר פרשת התמיד ופרשת הקטורת, והשיב,
שלא לדלג על פסוד"ז בשביל כך, כי קרבנות אפשר לומר אחרי התפילה, משא"כ פסוד"ז
נתקן לאומרו דוקא לפני התפילה. ולכן מש"כ האבני ישפה בשמו זה טעות.

אמנם מצאתי שנחלקו בזה האחרונים, כי אכן בשו"ת **רב פעלים לבן איש חי** (ח"ב סי' ד)
כתב שפרשת התמיד והקטורת ולעולם יהא אדם עד מקדש שמו ברבים, קודמים לאמירת
פסוד"ז, דכ"ז מעיקר הנצרך לסדרי התפילה בהשכמה וקודם לפסוד"ז, לפי שחובתם מעיקר
סדר התפילה ולא כשבא קודם התפילה.

ומאידך, **בתבואות שור** כתב (בסדר אמירת קרבנות ס"ז) וז"ל: "נראה שסדר קרבנות וכו'
עד אחר מעשה הקטורת יאמר קודם הזמירות והתפלה וכו' ואם עוד יש חשש העברת זמן
ק"ש ותפלה או פסוד"ז עם הציבור יאמר הכל אחר התפלה", עכ"ל. וכן הורה הגריי"ש
אויערבאך זצ"ל (הליכו"ש תפילה פ"ו הע' 20) לשואלים שיזהרו עכ"פ באמירת פרשת
התמיד ופרשת הקטורת אבל לא ידלגו משום כך בפסוד"ז.

ומש"כ האבני ישפה בשם הגריי"ש א שדין זה הוא חוץ מאמירת "אשרי" ו"הללו את
השמים" ו"הללו ק-ל בקדשו", הוא משום שמזמורים אלו הם אכן מדינא דגמ' (שבת קיח:)
"אמר רבי יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום וכו', כי קאמרינן בפסוקי דזמרה", וברי"ף

(ברכות כ"ג מדפי הרי"ף) כתב "ומאי ניהו מתהלה לדוד עד כל הנשמה תהלל יה", וכמפורש במסכת סופרים (סופי"ז): א"ר יוסי יהי חלקי עם המתפללים בכל יום ששת המזמורים הללו. אמנם ברש"י (שם ד"ה פסוד"ז) כתב מהו פסוד"ז "שני מזמורים של הילולים, הללו את ה' מן השמים, הללו ק-ל בקדשו".

משא"כ שאר המזמורים כפסוקי הודו, ומזמור לתודה, ויהי כבוד, והפסוקים ברוך ה' לעולם וכו' ויברך דוד ושירת הים, נתווספו לפסוד"ז בזמן הגאונים והראשונים וכמפורט בטור ובב"י (סי' נא), ואינם מדינא דגמ', ולכן יש מקום לומר שאמירת פרשת הקטורת קודם למזמורים אלו, וכ"ש הפסוד"ז המיוחדים לשבת שקיל טפי שכתב המשנ"ב (סי' רפא סק"ג) שהמדלגם אין חייב להשלימם לאחר התפילה.

אמנם עדיין צ"ב, דבשלמא אמירת פרשת התמיד י"ל דקודם למזמורים אלו שאינם מדינא דגמ', שהרי פרשת התמיד הוא אכן מדינא דגמ' (תענית כז: ומגילה לא:). כמבואר בטור בב"י ובשו"ע ורמ"א (סי' מח), וכמש"כ בשו"ע הרב (סי' מח ס"א) שנהגו כל ישראל וקבעו חובה על עצמן לקרות פרשת התמיד בכל יום קודם התפילה. נוכעין שכתב הערוה"ש (סי' קלא ס"ב) דלמרות שתחנן הוא רשות כמבואר בטור בב"י ובדרכ"מ בסי' קלא בשם הריב"ש, מ"מ עכשיו שכל ישראל נהגו באמירת תחנן שוינהו עליהו כחובה, וכ"כ הגר"ח קנייבסקי (ארחות יושר עמ' צה) שמבואר בפוסקים שפרשת התמיד הוא חיוב.

אבל צ"ב דאמירת פרשת הקטורת לא מיבעיא שאינה חובה כנפסק בשו"ע (סי' א ס"ט) שיש נוהגין לומר פרשת התמיד ופרשת מזבח מקטר קטורת ופרשת סמני הקטורת ועשייתו, ומבואר מהשו"ע שיש נוהגין כן אבל אינו חובה, ואף שהזכיר שם גם פרשת התמיד בלשון יש נוהגין, מ"מ כתבו האחרונים שהשו"ע חזר ע"ז בסי' מח להורות שפרשת התמיד אינו כמו כולם אלא הוא חובה ממש וכמבואר לעיל משו"ע הרב. ולא זו בלבד, אלא שאמירת פרשת הקטורת אינה מדינא דגמ' אלא מקורו בזוה"ק (פר' ויקהל דף רי"ט ב') שכתב וז"ל: (בלשון הקודש): "בא וראה, הקטורת הוא ראשון לכל תמיד, ומטעם זה יש להקדים מעשה הקטורת לתפלה ולשירות ותשבחות, משום שכל זה אינו עולה ואינו מתתקן ואינו מתקשר עד שהזוהמא עוברת בתחלה, ואח"כ ומפשעיהם לכל חטאתם (ויקרא טז) ועל זה צריך לכפר על הקודש ולהעביר הזוהמא, ולטהר הקודש, ואח"כ שירות ותשבחות ותפלה". הרי שגם מלשון הזוהר לא משמע שזה חובה, ורק בספרי הקבלה כתבו שזה חובה.

ויותר מזה צ"ב, דהא הרמ"א (סוס"י קלב) כתב גבי אמירת סממני הקטורת אחר התפילה שנהגו לא לאומרו בחול משום שחוששים שמא ידלג אחד מסממניה ויהיה חייב מיתה. וא"כ לא רק שאינה חובה אלא שהמנהג לא לאומרו. אמנם עי' במשנ"ב (שם סקי"ד) שכתב בשם השל"ה לאומרו קודם התפילה ולאחריה.

ויתכן לומר בביאור דעת הבן איש חי והאבני ישפה, דאף דאמירת פרשת הקטורת אינה חובה, מ"מ גם המזמורים שבפסוד"ז שהוסיפו הגאונים והראשונים אינה חובה גמורה, אלא שמי שמדלגם ואומרם רק אחרי התפילה הוא מהפך בצינורות כמש"כ המשנ"ב (סי' נב סק"א) בשם הבה"ט שהביא כן מסידור האר"י, ולכן צריך לאומרם כסדר בלי דילוג, וכ"כ

הגרמ"מ קארפ (הל' יום ביום על תפילה ח"ב פ"ג הע' 3) שתוספת המזמורים בפוסד"ז לכו"ע אינו חיוב רק מנהג, והראיה שזה אינה חובה גמורה, שהרי תפילה בציבור (שלדעת כמה פוסקים אינה חובה גמורה כמו שהבאתי בשו"ת שמעתתא כהלכתא סי' ו) דוחה לאמירת פסוד"ז כסדרם, כמבואר בשו"ע (סי' נב) סדר הדילוגים על מזמורי הפוסד"ז בשביל להספיק תפילה בציבור, ולכן פרשת הקטורת שמקורו בזוה"ק אף שאינה חובה מ"מ פשוט שלדברי הזוהר המדלג פרשת הקטורת קודם התפילה לא גרע מהמהפך בצינורות (עי' פסקי תשובות סי' מח הע' 15) שהרי שניהם אינו מדינא אלא מספרי הקבלה, והיינו שהאיסור להפך בצינורות ג"כ אינו מדינא אלא מספרי הקבלה, וכע"ז הורו הגרש"ז אויערבאך (הליכו"ש תפילה פ"ו ס"ז, ואשי ישראל פט"ז הע' עב, ושיח הלכה תשובה ה) והגרי"ש אלישיב זצ"ל (הל' יום ביום להגרמ"מ קארפ שם, וציוני הלכה על תפילה עמ' נה הע' ח) גבי ברכות השחר, שאמירת ברכות השחר קודם התפילה עדיפה מאמירת שאר פסוד"ז (חוץ מ'ברוך שאמר' 'אשרי' ו'ישתבח'), וז"ל הגרש"ז א"מ מסברא נלענ"ד דעדיף להקדים ברכות השחר מפני שמעיקר הדין קביעותם להקדים", וטעם הגריש"א (ציוני הלכה שם) הוא משום שברכות השחר הן חיוב גמור מעיקר הדין, משא"כ אמירת פסוד"ז אינה חיוב גמור, ואע"פ שברכות השחר לא פקע חיובן אף לאחר התפילה ואילו פסוד"ז פקע חיובם לאחר התפילה, מ"מ יש להקדים את שחיובו חמור יותר, ועוד, שאף אמירת ברכות השחר אחר התפילה הוא בכלל מהפך בצינורות. ודברי הגריש"א שאמירת ברכות השחר אחר התפילה הוא בכלל מהפך בצינורות מפורש בכף החיים (סי' מו סק"ט) שכתב וז"ל "לכתחילה פשיטא דאין להניח ברכות השחר עד אחר התפילה דהא מהפך סדר התיקון הנעשה על ידם, עי' פרי עץ חיים (שער הברכות פ"ג) ונהר שלום (דף י"א ע"ג) עיין שם" עכ"ל.

וכיון שמבואר שגם המזמורים של פסוד"ז שנוספו ע"י הראשונים וגם פרשת הקטורת אינם מדינא דגמ' ואינם חובה גמורה, ס"ל לבן איש חי והאבני ישפה שיש להעדיף אמירת פרשת הקטורת שמקורו בזוה"ק, וגודל סגולתו לאומרו בכונה מבואר שם בזוה"ק (רי"ח): שמציל מכל פגעים רעים וז"ל: (בלשה"ק): "כל מי שמסתכל וקורא בכל יום מעשה הקטורת, ינצל מכל דברי הכישוף של העולם ומכל פגעים רעים ומכל הרהורים רעים וממוות, ולא ינזק כל היום ההוא, שאין יכול הסיטרא אחרא לשלוט עליו, וצריך שיכוין בה. אמר רבי שמעון אם בני האדם היו יודעים כמה הוא עליון מעשה הקטורת לפני הקב"ה, היו לוקחים כל מלה ומלה ממנו, והיו מעלים אותה עטרה על ראשיהם, ככתר של זהב, ומי שמשדל בה צריך להסתכל במעשה הקטורת, ואם יכוין בה בכל יום יש לו חלק בעוה"ז ובעוה"ב ויסתלק המוות ממנו ומהעולם, וינצל מכל הדינים של העוה"ז, מצדדים רעים ומדינה של גיהנם. בא וראה מי שהדין רודף אחריו, הוא צריך לקטורת הזו, ולשוב לפני אדונו, כי היא עזרה שישתלקו הדינים ממנו, אם דרכו בזה להזכיר ב' פעמים ביום בבקר ובערב, שכתוב (שמות ל) "קטורת סמים בבוקר בבוקר", וכתוב בין הערבים, עי"ש.

ובסידור היעב"ץ כתב ע"פ הוזה"ק ומדרשות וכתבי האריז"ל, שהנזהר בזה מביא בכך ברכה והצלחה במעשי ידיו וזוכה להרווחת מזונותיו ומסייעו לחזור בתשובה וניצול מכל פגעים רעים והרהור רע ודין רע וכו', עי"ש. ואכן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הליכות האיש עמ')

ו' ועמ' פב) הקפיד לומר כל יום פרשת התמיד ופרשת הקטורת לפני התפילה למרות ששאר הקרבנות לא אמר כלל. ושמעתי אחד ששאל את הגר"ע אויערבאך שליט"א מה עדיף ללמוד לפני התפילה או לומר קרבנות, והשיב: "שלומו קרבנות זה גם נקרא ללמוד".

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס

'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת כי תשא

ל, טו: הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהֵדֵל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית הַשֶּׁקֶל.

היעב"ץ [בחידושיו לב"ב ט, ב] כתב בזה"ל דבמדבר היו כל ישראל שוים ולא היה בהם עני הצריך לפרנסה, שכולם היו אוכלי המן ושותי הבאר, שלמותיהם לא בלו... גם מכסף לא היה חסר שום אחד מהן כולן יצאו ברכוש רב בין רב למעט, לכן נתחייבו כולם בשקלים בשוה, ואע"ג דכתיב "והדל לא ימעט", לא נקרא "דל" אלא בערך העשיר הגדול.

אולם בשפתי כהן [לרבי מרדכי הכהן זצ"ל מצפת] כתב דהדל לא ימעט קאי על שבט לוי, שלא נשתעבדו במצרים ולכן לא היה להם חלק במה ששאלו ממצרים ובביזת הים לפי שהיה שכר עבודה כנודע [עיין סנהדרין צד, א], וממילא הם היו הדל שלא היה להם עשירות, ורמז לזה והדל לא ימעט ר"ת לוי.

*

ל, טו: הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהֵדֵל לֹא יִמְעִיט מִמַּחְצִית הַשֶּׁקֶל.

לכאורה פשיטא דהדל לא ימעט, כיון שנצטוה סכום מסויים של מחצית השקל אם פוחת אין עושה כפי מה שנצטוה לעשות.

והנה הרמב"ם [פ"א משקלים ה"א] כתב ונותן מחצית השקל כסף שנאמר העשיר לא ירבה והדל לא ימעט, ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט אלא נותנו כולו כאחת בפעם אחת. ובקריית ספר ריש הל' שקלים כתב דהמקור הוא דכתיב לא ימעט ממחצית השקל, דאי למימר שיתן חצי שקל הוי סגי לכתוב יתן חצי שקל, וקאמר לא ימעט דרוצה לומר אפילו בנתינה לא ימעט מחצית שקל עכ"ל. אלא יתן מתחילה את כולו. וא"כ מיושב קושייתנו דהפסוק קמ"ל שצריך ליתן כולו בפעם אחת.

אולם ברמב"ן לא משמע כן, שכתב דהא פשיטא שאין יכול לפחות ממה שנצטוה אלא החידוש הוא שאי פוחת קאי בלאו דהדל לא ימעט. ובצפנת פענח כתב מקור נוסף לדברי הרמב"ם ממה דאיתא ב"ק [קי, א] דהנותן גזל הגר לחצאין לא יצא מאי טעמא אשם קרייה רחמנא, וא"כ הכא נמי במחצית השקל שכתוב בסוף הפרשה שבא לכפר על נפשותיכם אי אפשר להביא כפרה לחצאין.

*

ל, כא: וְרַחְצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמְתוּ.

בפירוש הרע"ב [זבחים פ"ב מ"א] כתב דמניח ידו הימנית ע"ג רגלו השמאלית וידו השמאלית ע"ג רגלו הימנית ומשפשף רגליו בשעה שהוא מקדש.

ובשפת אמת [זבחים יט, ב ד"ה מניח] כתב על דבריו בזה"ל **ואיני יודע מנלן הא, גם הרמב"ם בהל' ביאת מקדש לא הביא זה עכ"ד**. ומקורו ברמב"ם בפיה"מ שם, והכי איתא בתוספתא פ"א דמנחות [א, ז] משפסף ומרחיץ משפסף ומרחיץ, וביאר בחסדי דוד נראה משום דקיימא לן כל החוצץ בטבילה חוצץ בקידוש כמ"ש הרמב"ם פ"ה מביאת מקדש [הט"ז], ומשום הכי בעי לשפסף ברישא להעביר הזוהמא או שאר דבר החוצץ והדר מקדש עכ"ד.

ואפשר דלפי"ז לכך לא הביאו הרמב"ם בהלכותיו, כיון דאינו מסדר הקידוש שישפסף רגליו בשעה שהוא מקדש, אלא הוא פשוט משום דיני חציצה ותלוי אם רגליו נקיות או מזוהמות, וא"כ זה דבמזוהמות צריך לשפסף תחילה סמך ארמב"ם על מה שכתב דכל החוצץ בטבילה חוצץ בקידוש.

ובשפת אמת שם כתב עוד, דאע"ג דבעלמא הנוגע בבשרו ובפרט ברגליו צריך ליטול ידיו [כדאיתא באו"ח סימן ד] ובודאי אין סברא לומר דאחר הקידוש נטל ידיו, רק נראה כיון דדרך הכהנים לילך תמיד יחפי רגל הוי כנוגע בבשר ידו ופניו המגולה תמיד דאין צריך נטילה.

וכן בחת"ס [שיר מעון פרשת נשא ד"ה ופרע] כתב דמותר לכהן להזכיר שם הקדוש נגד שערות האשה המגולות בסוטה, הגם דק"ש אסור, מפני דכל שהוא הכשר מצוה לית ביה משום והיה מחניך קדוש, ומיניה לתופס בערלה בשעת מילה אינו מעכב להזכרת השם בברכת מילה, ומהגרי"א דינר שליט"א שמעתי דהוא הדין לנוגע בזרועו בשעת הנחת תפילין שאין צריך נטילה.

*

ל, לד: סמים נָטַף וְשִׁחַלְתָּ וְחָלַבְנָה סָמִים וְלִבְנָה זָפָה בַד בְּבַד יִהְיֶה.

פירש"י אלו הארבעה הנזכרין כאן יהיו שוין משקל במשקל, כמשקלו של זה כך משקלו של זה, וכך שנינו הצורי והצפורן והחלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה.

אפשר ליתן רמז לשבעים מתיבת "יהיה" שהוא בגימטריא כשהוא במילואו יו"ד, ה"י יו"ד ה"י שבעים. [מהגר"א דיסקין שליט"א]

*

לא, ו: וּבִלְבַב כָּל חָכֵם לֵב נָתַתִּי חֲכָמָה.

איתא בברכות [נה, א] אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר יהב חכמתא לחכימיך. שמע רב תחליפא בר מערבא ואמרה קמיה דרבי אבהו, אמר ליה אתון מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתניתין לה דכתיב ובלב כל חכם לב נתתי חכמה.

מפורסמת השאלה וחכמה הראשונה מהיכן באה לו.

כדי ליישב נקדים במדרש שוחר טוב [משלי מזמור יד] איתא בזה"ל מתוך שאדם נוהג ביראת שמים הקב"ה נותן לו חכמה שנאמר [משלי יד, ב] הוֹלֵךְ בְּיִשְׁרוֹ יֵרָא ה' וְנִלְוֹז דְרָכָיו בּוֹזֵהוּ, וכתב בפירוש מהר"י כהן פירוש, כן כתיב אחר פסוק חֲכָמוֹת נָשִׁים בְּנִתָּה בֵּיתָה [שם

פסוק א]. ונראה כוונת המדרש שדורשים דמי זוכה לחכמת נשים שנדרש על חכמת התורה הקדושה, למי שהוא הולך בישרו ירא ה' שיגע והשיג בעצמו יראת שמים דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים [כתובות ל, א], ואחר כך הקב"ה אשר מפיו דעת ותבונה נותן את חכמת התורה בלבבו.

ולפי זה נראה דהחכמה הראשונה זוהי יראת שמים שגם היא נקראת חכמה שנאמר "ראשית חכמה יראת ה'". וכן בגמ' שבת [לא, ב] מדמין מי שיש בו יראת שמים למי שיש מפתחות חיצוניות שדרכו נכנסים לתורה שהן המפתחות הפנימיות.

*

לא, יג: אַךְ אֶת שַׁבְּתֵי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בֵּינֵי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי יְקֻן מִקְדָּשְׁכֶם.

פירש"י כי אות היא ביני וביניכם, אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם, בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה לדעת האומות בה כי אני ה' מקדישכם עכ"ד.

בביאור "גדולה זו" שה' בחר בנו לנוח ביום מנוחתו נראה להקדים, הנה יש סידורים שנדפס בהם בסדר סעודת שחרית של שבת לשון הזוהר [ח"ב דף פח, ב] וכתוב שם בזה"ל: ותא חזי בכולהו שאר זימנין וחגיין בעי בר נש למחדי ולמחדי למסכני, ואי הוא חדי בלחודוהי ולא יהיב למסכניה עונשיה סגי, בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרט, עלה כתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם, ואי איהי בשבתא חדי אף על גב דלא יהיב לאחרא לא יהבין עליה עונשא כשאר זמנין וחגיין דכתיב פרש חגיכם, פרש חגיכם קאמר ולא פרש שבתכם, וכתיב חודשיכם ומועדיכם שנאה נפשי ואילו שבת לא קאמר ובגין כך כתיב ביני ובין בני ישראל עכ"ד.

מבואר דשבת אינו נענש שאינו מזמין אורחין לסעודתו כמו שנענש בשאר מועדים וחגים, וצריך ביאור מאי שנא.

אלא יש לומר דכל חג הוא שמחה על מאורע מיוחד שנעשה לכלל ישראל ואנו מחוייבין לשתף את הקב"ה בזה ולהודות לו ולשבח אותו על כך, אולם בשבת זהו ממש להיפך, שהקב"ה שמח בשבת על שכילה וגמר מלאכתו וכדאיתא בילקוט שמעוני [סוף בראשית] ביום ז' אי אתה מוצא נר א"ר שמעון בן לקיש משל למלך שהיה מארס את בתו והיה עומד בתוך החופה צריך אתה לשאול אם היה כולו אור עכ"ל. והקב"ה הזמין אותנו להיות שותפין בשמחתו של מלך ולהכין כמלצרין גם הסעודה לכבוד זה ולאכול ממנה. וזהו הגדולה והכבוד לנו שזיכה אותנו להיות שותפין במנוחתו שזה מוכיח הקשר והייחס שיש לנו קורבה לקב"ה, כמו להבדיל שראש המפעל יוצא לחופש שאר הפועלים צריכין למלאות את מקומו ואילו את בני משפחתו הוא לוקח עמו גם כן.

וממילא זה גם הביאור בזוהר הנ"ל, דבכל החגיגין האדם עושה סעודה כבעל הבית ומוזהר גם לצרף ולשמח אחרים עמו, משא"כ שבת אינו אלא כאורח שעושה סעודה לכבוד שמחתו של מלך והקב"ה בשמחתו מזמין אותנו לאכול, אבל השמחה היא שלו על מה שאירע לו, לכן אין אנו נענשין על כך על מה שאיננו מזמינין אחרים לסעודה זו. וזהו "בני ובין בני

ישראל" כל אחד מוזמן לעצמו. ובזו האומות יודעים שהקב"ה מקדש את ישראל בזה גופא, שהזמין אותן ולא את האומות שאין להם חלק בה כי רחקו ממנו יתברך.

וזה גם הביאור בגמ' ביצה [טז, ב] הוצאות שבת "לוו עלי ואני פורע", דמהו "עלי", כיון שאנו מכינין זאת לכבוד שמחתו של מלך שהוא בעל השמחה ואנו עושין זאת בשבילו, לכך הרי זה "עלי" ואני אשלם כיון שנעשה בשבילי.

וזה הביאור בגמ' שבת [ק"ט, ב] לעולם יסדר אדם שולחנו בערב שבת ואע"פ שאינו צריך אלא לכזית, דאפילו שהוא אינו צריך אלא לכזית צריך שתהא סעודת המלך ראויה ומכובדת כיד המלך, ואיהו אם ירצה לא יאכל רק מעט. [שמעתי מהג"ר יוסף רוטשטיין שליט"א]

*

לב, א: וַיֵּרָא הָעָם כִּי בָשָׂשׁ מֹשֶׁה לְרֵדֶת מִן הָהָר.

עיי' רש"י שהם חיטבו יום שעלה משה מן המנין, וכשלא בא לזמן ההוא אמרו מת הוא, ובזה טעו שאינו מן המנין למנות מ' יום שלמים הואיל ואין לילו עמו.

והר"ח פלטיאל הקשה "אמאי לא אמר אהרן שטעו בכך". וקשה בתרתי, למה אהרן לא אמר זאת לערב רב שטעו בכך ובאמת אין כאן איחור כלל, וגם למשה אמאי לא אמר שטעו בזה.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת 'משאת המלך' ורא"כ ב'מדרש אליהו', מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס, אלעד

ויהי לאחר הבחירות

השבוע באישון ליל נבחרו נציגי ציבור חרדים רבים בערי ישראל. חלקם מכהנים בתפקידים שנים רבות, לחלקם זו הקדנציה הראשונה. נאחל לכל הנבחרים, שלוחי דרחמנא, שלוחי דרבנן ושלוחי דידן, שפע ברכה והצלחה בתפקידם החדש. הנה כמה דברים שאמרו רבותינו גדולי הדורות. יש בהם בנותן טעם לכל נציג נבחר, אך לא רק. הם שייכים לכל יהודי, גם אם הוא לא נושא במשרה רשמית כל שהיא לתועלת הציבור:

1. "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפַקְדֵיהֶם וְנָתַנוּ אִישׁ פֶּפֶר נַפְשׁוֹ" (תחילת פרשת השבוע). פירש האלשיך הקדוש: כי תבוא למנות ראש ומנהיג לבני ישראל, תמנה רק את זה המוכן למסור את עצמו ככופר- נפש, למסור את נפשו בעד כלל ישראל.

כיוצא בזה פירש הרבי רבי יצחק מוורקי זצוק"ל את הפסוק "יִפְקֹד ה' ... לְכָל בֶּשֶׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה" (במדבר כז, טז). ביקש משה רבינו ע"ה שיפקוד הקב"ה על העדה מנהיג אשר "יצא לפניהם". שתצא נפשו לכל אחד ואחד מישראל.

לאחר שנציגי 'דגל התורה' נבחרו לראשונה- כך שמעתי מהמרא דאתרא דאלעד הגרש"ז גרוסמן שליט"א, שנכח באותה הפגישה- ישב רבינו הגדול מרן בעל אבי עזרי זי"ע והסביר לנציגים החדשים את פסגת מטרת שליחותם. לסייע לכל יחיד ויחיד, לא לזנוח שום בקשה פרטית של כל יהודי, מכל מגזר וקבוצה. לדאוג לחלשים, לנצרכים, ליתומים ואלמנות, לכל מי שפונה אליהם.

בהזדמנות אחרות אמר מרן בעל ה'אבי עזרי' זיע"א לאחד מתלמידיו: "האמן לי. אין לי כל הנאה מכל הפעילות הציבורית. יש לי רק הנאה אחת בחיים: אם אני מסוגל לעשות טובה ליהודי כלשהו".

נציגי ציבור ברשויות המקומיות עסוקים בעיקר, ביום יום, בבקשות ופניות אישיות של יהודים מכל שדרות הציבור. אין מקום לשום חשבונות של 'מי הצביע לי ומי לא'. צריך לסייע בכל עוז לכל יהודי באשר הוא, בפרט אם הוא בן תורה העמל בתורה, בפרט אם מדובר ביהודי במצוקה. ככל שהפונה נמצא במצוקה גדולה יותר, ככל שאין לו משען ועזרה, כך צריך יותר ויותר לסייע לו. לגורמים בעלי השפעה ושררה ישנם יכולות גדולות יותר, בדרך כלל, לסייע ולעזור, אך כל יהודי באשר הוא יכול לסייע ככל הניתן לאחיו היהודים. לפעמים בהלוואה, לפעמים בחתימת ערבות, לפעמים בפנייה לגורם אחר שיכול

ויהי לאחר הבחירות

לעזור, בעצה טובה, בהירתמות לצרכיו. לפעמים העזרה הנדרשת היא בהקשבה גרידא, במחמאה וחיוך.

2. "הִנֵּה מָקוֹם אֲתִי וְנִצַּבְתָּ עַל הַצּוּר. וְהָיָה בְּעֵבֶר פְּבַדִּי וְשִׁמְתִיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר" (סוף פרשת השבוע). נודע הסברו של הגאון המהר"ם שפירא מלובלין זצוק"ל: הקב"ה ית"ש הורה למשה רבינו מנהיג ישראל: "הִנֵּה מָקוֹם אֲתִי" - כל מקום בו מדובר בכבודי, בכבוד שמים, בכבוד של תורה, אזי "וְנִצַּבְתָּ עַל הַצּוּר" - תתייצב בגובה הראוי ותהיה איתן וחזק כצור למען כבוד שמים. אך "וְהָיָה בְּעֵבֶר פְּבַדִּי" - כשיעבור הרגע בו עסוקים בכבוד שמים ויהיה כאן ענין שיש בו נגיעה אישית גרידא, אז "וְשִׁמְתִיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר" - תצניע את עצמך בנקרה, תהיה ענוותן ושפל ברך.

3. מסופר על אחד מגדולי ישראל שכשסייע למאן-דהוא, היה מביא לו אבן קטנה, באומרו במליצה: "אחרי שעזרתי לך, כשתרצה להשליך עלי אבן, עדיף שתהיה זאת אבן קטנה ולא אבן גדולה..."

הכרת טובה היא מידה לא קלה בכלל. לא לחינם האריכו גדולינו במעלתה, עד שה'חובות הלבבות' משתית את כל עבודת ה' שלנו על חובת הכרת הטוב שלנו למי שברא אותנו ומחייה אותנו בכל רגע ורגע. דרכם של הבריות לשכוח את הרגע בו נעזרו בנציג הציבור, שהתמסר ופעל ללא ליאות למענם, ולזכור רק את הרגע בו אותו נציג ציבור עצמו לא סייע להם, משום שלא התאמץ, או שהתאמץ מאד, אך במבחן התוצאה לא הצליח. "אני בן למשפחה שעסקה במשך דורות, ועדיין עוסקת, ב'חברא קדישא'. אני ממשפחה של קברנים. אצלנו התעסקו עם נפטרים, שלא מתלוננים, לא מדברים ולא אומרים בכלל "תודה רבה", ובעיקר, בכלל לא מפרסמים מה עשית בשבילם"... אמר לי פעם בחיור משועשע נציג 'דגל התורה' באלעד הרב אברהם שטרן, "רק אם מתרגלים לעזור לאחרים בלי צורך נפשי לקבל מהם כל הזמן תודות וברכות, אפשר להמשיך הלאה בעשייה..."

לפני שנים ישבתי אצל ת"ח גדול ורב קהילה גדולה. היה זה בערב שבת. נכנסה אשה קשת יום והחלה לצעוק ולצווח שלא עוזרים לה מספיק. טענות ומענות בקולי קולות. הרב ניגש למגירה, שלף את ארנקו, הוציא 300 שקל, הכניס למעטפה ונתן לה. האשה האלמונית המשיכה לצעוק. הזדעזעתי, והרב אמר בשקט, מיד כשיצאה, בשלוות נפש: "היא צעקה גם ביום שישי בשבוע שעבר. גם בשבוע הבא. היא תקבל מעטפה עם כסף, כסף פרטי שלי, בלי נדר, גם בשבוע הבא..."

וכי אנחנו עצמנו תמיד מכירי ומוקירי טובה להורינו, לבני משפחתנו, לאלו שסייעו לנו? וכי ילדינו תמיד תמיד מכירים לנו טובה, על מה שאנו עושים בשבילם? לפעמים כן, לפעמים פחות. למרות שאנו שייכים לציבור מחונך ומעודן, האמון על מידת הכרת הטוב, בכל זאת 'שאור שבעיסה מעכב', היצר הרע יודע את מלאכתו. ובכל זאת, האם ההורים מפסיקים להטיב ולסייע בכל לב לילדיהם? בוודאי שלא. כך צריך נציג ציבור, גבאי בית כנסת, מנהל 'חברת תהילים', גמ"ח או כל דבר שיש בו עזרה לאחרים, לעטוף את עצמו

חשש מניית בני ישראל באמצעות פתקי הבחירות, ובגדר מצוות מחצית השקל

בעור של פיל, להבליג, לא לצפות תמיד לתשואה או הוקרה, ולהמשיך לעשות את המוטל עליו.

4. "על פי המחשבה היהודית, הרי משרה צבורית מכבדת את בעליה מפני שיש בה משום "עבודת הפלל". נושא המשרה איננו שולט באחרים אלא הוא משעבד להם; אין הוא נוטל "שררה" אלא "עבדות" (הוריות י ע"א). הכבוד של "עבודה" צבורית תלוי בכך, שהיחיד חדור ברעיון הפלל ומטרותיו והוא מפרנס את מטרות הצבור ברוח הפלל ומנקדת מבטו" (הגרש"ר הירש, במדבר ט"ז).

לא כל אחד מסוגל לעבוד בעבודה תובענית, בה הוא נדרש לסייע באלף ואחד דברים קטנים וגדולים, בכל שעות היום והלילה. בשונה מהציבורים האחרים, הרי שהציבור החרדי חש קשר לנציגיו ומבקש את עזרתם בכל נושא וענין, שלא על מנת לקבל פרס. ידועה האמרה שכאשר פורצת שריפה בבנין, מתקשרים לח"כ החרדי כדי שייתקשר למכבי אש....

מה עושה, למשל, הרב אורי מקלב בימי שישי, שעתיים לפני כניסת שבת? דואג להביא אוטובוס חליפי לאלו שנתקעו ברכסים בלי אוטובוס לבני ברק, מתקשר ל'אגד' ודורש אוטובוס מנתיבות לכיוון ירושלים, במקום זה שבושש לבוא. כאלו הם גם נציגינו ברשויות המקומיות, מכירים כל תושב וכל פרט, משתדלים לעזור במאור פנים. ה'שררה' הראשונית מוחלפת מהר מאד ב'עבדות' יומיומית. כדאי גם לדעת שבעוד שעובד עירייה, ראש עיר וסגניו וכדומה - מקבלים משכורת. אך חבר עירייה רגיל, עובד בהתנדבות גמורה. ועל כך, יישר כח גדול. תחזקנה ידיכם. אשרי הנושאים בעול הציבור.

5. "חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקד בעמל נפשו על תקנת חברו, אם דל ואם עשיר, וזאת מן החמורות ומן העקרים הנדרשים מן האדם, שנאמר: "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד" (רבינו יונה ז"ל, שערי תשובה, שער ג).

לא צריך דווקא להיבחר לעירייה או למשרה עם תואר רשמי. כל מישראל אדם חייב לדרוש טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו.

*

חשש מניית בני ישראל באמצעות פתקי הבחירות, ובגדר מצוות מחצית השקל

א) במפקד בני ישראל במדבר, שנאמר בו בתחילת פרשתנו: "כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקוד אתם ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם", פרש"י שהמצוה היא שכשתחפוץ לקבל סכום מניינם לדעת כמה הם, אל תמנם לגולגלות, אלא יתנו כל אחד מחצית השקל, ותמנה את השקלים ותדע מניינם, שהמנין שולט בו עין הרע. ואיתא ביומא כ"ב דהמונה בני עובר בלאו, ולדעת החרדים ור"א מן ההר, עובר בב' לאוים.

חשש מניית בני ישראל באמצעות פתקי הבחירות, ובגדר מצוות מחצית השקל

ושמעתי שידידה הרה"ג רבי אברהם רפאלוביץ שליט"א, בשיעורו בליל שבת האחרון בבית המדרש 'צעירים', דן דלכאו' בבחירות בערים שכולם בני ישראל הם, יש בזה משום מניית בני ישראל, ונדון בזה מעט מקופיאי:

ביומא שם וברמב"ם תמידין ומוספין פ"ד ה"ד נתבאר דאף לדבר מצוה, אמרו שאסור למנות את ישראל אלא על ידי דבר אחר, ולמדו כן ממה שנאמר בשאול: "ויפקדם בבזק", היינו שברי חרסים, שנטל כל אחד חרס והשליך לפניו ומנו החרסים, וממה שנאמר "וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים", שציום לקחת כל אחד טלה מצאן המלך, ובאו למרחב ונמנו הטלאים, וזה היה לדבר מצוה, להציל את ישראל מיד אויביהם, לידע אם יוכלו להילחם.

וכתב השפ"א ביומא שם דאף חלק מישראל אסור למנות אותם, שהרי אצל שאול שנאמר בו: "ויפקדם בבזק", לא נמנו אלא היוצאים למלחמה.

ואמנם מנייה בדבר אחר מותרת, דכ' הראשונים שלכן אמרו בפ"ס שהיה נהוג בעבודת המקדש, שהיו עומדים הכהנים בעיגול והממונה היה מונה אותם על אצבעותיהם שהוציאו, ולא היה מונה אותם עצמם, לפי שאסור למנות את ישראל וכן כתבו הגאונים והראשונים, שכשנכנסים לבית הכנסת ורוצים לדעת אם יש שם עשרה, והרי אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה, אומר כל אחד מהנמצאים תיבה אחת מהפסוק "ואני ברב חסדך אבוא" וגו', ואם נשלם הפסוק ידעו שיש שם עשרה. והקיצור ש"ע כתב שנוהגים למנות באמירת הפסוק: "הושיעה את עמך" וגו'. ולכאו' לפי"ז מנייה ע"י פתקי הצבעה בבחירות אין בה איסור מניית בני ישראל.

ואמנם יש מהראשונים (תוס' רי"ד יומא שם וכ"ה בפסקי רי"ד שם ובפירושו לשמואל ב כד א. וכע"ז ברמב"ן במדבר א ג, ע"ש בארוכה, ובלבוש האורה וצדה לדרך ר"פ כי תשא ואוה"ח שם, ורד"ק ש"א טו, ד וש"ב כד א, ובתורת העולה להרמ"א ח"ג פפ"א ובאר שבע תמיד כח, א) שכתבו שאף על ידי דבר אחר מותר למנות רק לדבר מצוה. ובשו"ת כתב סופר (חיו"ד סוס"י קו) בשם אביו החת"ס כתב דאף מנייה ע"י כתיבה אסור. ולפי"ז מניית ישראל ע"י ספירת קולות, מותרת רק לדבר מצוה. נמצא שהמצביעים למפלגות חרדיות, שיש בהצבעתם מצוה לשמוע דברי חכמים ודבר שהרבה גופי תלויים בזה, יכולים למנות קולותיהם, אך אסור למנות קולות המצביעים למפלגות שאין להצביע להם ע"פ רצון חכמים. ויל"ע בזה כמשאת הפנאי.

ב) בגדר מחצית השקל: בפסיקתא דר"כ ובילקוט שמעוני ובחינוך ובתוי"ט כתבו דמצות מחצית השקל מוטלת על בני עשרים ומעלה. אמנם דעת הרמב"ם והרמב"ן (שמות ל' י"ב) ורע"ב (פ"א משקלים מ"ג) דמחה"ש מוטל על בני י"ג ומעלה כשהביאו ב' שערות.

ובביאור פלוגתתם נראה דהנה מצות מחצה"ש הכתובה בתורה נאמרה גבי מניית ופקידת בני. ולפי"ז הפסיקתא וסיעתם סברו דהא בהא תליא, וגדר חיוב מחצה"ש היינו כגדרי חיוב פקידה ומנייה ולהכי נותנים מחצה"ש מגיל כ', דלפני כן לא נמנו ונפקדו וע"כ מופקעים

חשש מניית בני ישראל באמצעות פתקי הבחירות, ובגדר מצוות מחצית השקל

ממצוה זו (ועיין רע"ב שם). אמנם הרמב"ם וסיעתו סברי דהם ב' מצוות נפרדות, רק באותו הזמן רצה קוב"ה למנותם ולהכי מנאום ע"י השקלים, ומשו"ה נתנו במדבר מחה"ש מבן כ' ומעלה בלבד, אך לאחר מכן היא ככל מצוות התורה שחייבים בה מבן י"ג ומעלה.

ובמנ"ח כ' דמצוות מחה"ש שייכת ג"כ בחצי עבד וחצי בן חורין משום חצי ב"ח שבו. ולכאו' לפי"ד יש לפקפק בזה, דסו"ס אפשר דמחמת חצי עבדותו אינו ישראלי ולפי"ז אינו בר פקידה ומנייה, ועיין לקמן.

אמנם לא משמע כדברינו מדברי רע"ב (שם) דכ' דלא ממשכנין למחה"ש דעבדים "דאין עבדים חייבים אלא במצות שנשים חייבות". ולפי"ד א"צ לזה, דתיפו"ל דאינו כישראל גמור מטעם שאינו בר פקידה ומנייה. ואפשר דאכן הם הם דברי רע"ב, דעבד אינו כישראל גמור כלפי פקידה ומנייה משום שחייב מצוות כאשה. [אולם העירוני דלפי"ד חרש שפטור מהמצוות לא יימנה במנין בנ"י וזה לא שמענו].

ולפי"ז אפ"ל כדברי המנ"ח דחצי ב"ח חייב במחה"ש. דא"נ דעבד אינו כישראל גמור משום שחייב במצוות כאשה ותו לא. אזי חצי ב"ח מיקרי ישראל גמור שהרי חייב במצוות ככל ישראל מחמת חצי חירותו כדאיתא במנ"ח שם, וא"ש.

ג) בשו"ת רע"א (קמא ט') כתב לדון לפי הא דקי"ל דנשים פטורות ממחה"ש ממילא יהיו פטורות מתפילת מוסף, שהרי השקלים ניתנו לצורך קרבנות ציבור, ומכיון שנשים פטורות ממחה"ש בהכרח אין להן חלק ונחלה בקרב"צ, ומשו"ה יהיו פטורות ג"כ מתפילות מוספין שנתקנו כנגד קרבנות. והתקשתי טובא בזה, [ומו"ר הגרב"ש דויטש שליט"א הראני שבמקראי קודש עמד בזה, עי"ש] דהרי לדעת הפסיקתא וסיעתו מצות מחה"ש מוטלת רק לבני כ' ומעלה. ולפי"ד הגרעק"א נמצא דעד גיל כ' יהיו פטורים מתפילות מוספין, ואף לא יהיו בתורת קרבנות ציבור, וצ"ע. [וכעין זה הקשו בשו"ת עמודי אור (סימן ז') ובשו"ת באר יצחק (או"ח סימן כ') דלפי"ד רע"א לכהנים ולוים שאינם חייבים במחה"ש (לחד מד"א בערכין ד') לית חלק בקרב"צ ובתפילות מוספין, ועיין בברכת כהן שהביא דבשו"ת גינת ורדים כ' דאין ה"נ ואכן כהנים ולוים פטורים מקרב"צ, וכ"ד מהר"ם חביב].

ועצם דברי רע"א צ"ב, דלפי"ד אלו שלא נתנו מחה"ש אינם בקרבנות ציבור, ולפי"ז להכהנים שלא נתנו מחה"ש משום שלא ממשכנין אותם כדאיתא בשקלים (פ"א מ"ג), לא יקריבו קרבנות ציבור. אמנם עיין מנ"ח שכ' דאף שלא ממשכנין אותם על השקלים, מ"מ כופין אותם.

ולולי דמיסתפינא היה נראה לומר בזה דהגדרת קרבנות ציבור אין פי' שיהיו מחלק כאו"א מהציבור, אלא דהוא חיוב המוטל על הציבור לדאוג לממון להקרבת קרבנות אלו. שהרי גם באופן שלכאו"א יהיה חלק בכל קרב"צ, יהיה חלקו קטן ופחות משו"פ. ולפי"ז בני כ' שאינם נותנים מחה"ש, סו"ס אינם מופקעים מתורת קרב"צ. אמנם נשים שלעולם לא יתחייבו לדאוג לממון קרב"צ, שהרי לא חייבים מחה"ש לעולם, מוכח שאינם בתורת

חשש מניית בני ישראל באמצעות פתקי הבחירות, ובגדר מצוות מחצית השקל

קרב"צ, ויש לפלפל בזה. שו"ר שכ"כ מו"ר בספר ברכת כהן דנראה דרק גבי קרבן תודה בעינן שכל הציבור ישתתף בו ממש וכ"נ ממנחות ס"ה ומכתבי הגרי"ז מנחות נ"ב, עיש"ע. והשער המלך הקשה לדעת הרמב"ם דחויב מחה"ש מוטל מגיל י"ג, דמבואר בשקלים (פ"א מ"ה) דנשים וקטנים אם נתנו מקבלים מהם. והרע"ב כתב דודאי דמיירי באופן שמסרום הקטנים להציבור, דאי לאו הכי קרב"צ קרב משל יחיד, והאיך מהני הקנאת קטן. ובאחרונים (קצוה"ח רל"ה ד' ובאבני מילואים כ"ח סקל"ג ובמנ"ח מצוה ק"ה) האריכו למעניתם בזה. ולפי מש"כ הדברים מחוורים, דא"נ דקרב"צ ענינם קרבנות שהציבור דואג לממון הקרבנות, למעט קרבן תודה, ואחד יכול להקדיש לטובת הציבור כולו. אזי אפ"ל דנטלו הממון מהקטנים והשתמשו בהם לשאר הקרבנות למעט קרבן תודה, מבלי צורך למוסרם לציבור.

ואמנם נראה דהמעין בסוגיה דחטאת שמתה בעליה בהוריות ו' א' משמע לכאן שחטאת זו מובאת ע"י הציבור כולו, דאמרינן בגמ' דאמר רחמנא דשעיר ראש חודש יבוא מתרומת הלשכה והא מייתי להו מישראל והנך דפיישי היכי מתו. ומוכח לכאן דאילולי האי דינא דאין לדין חטאת שמתה בעליה בציבור, אזי כשמת אחד מהציבור לא יוקרב שעיר ר"ח כשם שאם מת היחיד לא מקריבין קרבנו. וא"נ דא"י"ז כי אם חובת הציבור פשוט שאין לדין זה, וצ"ע. ואמנם אכתי יש לבאר דאה"נ והציבור אינם מתחלקים בממון הקרבן, ורק זה שהציבור חייב לדאוג להקרבנות ממילא חובת הציבור עושאתם לבעלי הקרבן בפועל.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס

'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב

בירור דברי הגרי"ז על שני האותות שנאמרו בשבת

וַאֲתָה דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֵת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם
לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם (לא, יג)

וְשִׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֵת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתֶם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אוֹת הוּא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפָּשׁ
(לא, טז-יז)

הנה בפסוקים הללו נזכר פעמיים שהשבת היא אות, בפסוק י"ג ובפסוק י"ז, ויש להבין
מה המה שני האותות שנזכרו כאן, וכן יש לדקדק כאן עוד כמה דקדוקים:

א. למה בפעם הראשונה כתוב שהאות היא כדי "לדעת כי אני ה' מקדשכם" ובפעם
השנייה כתוב "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ" וגו'.

ב. למה בפעם הראשונה כתוב "אות היא ביני וביניכם" ובפעם השנייה כתוב "ביני וביני
בני ישראל אות היא".

ג. מדוע באות הראשונה כתוב "לדורותיכם", ובאות השנייה כתוב "אות היא לעולם".

ד. למה באות הראשונה כתוב "אך את שבתותי תשמורו" בלשון רבים, ואילו באות השנייה
כתוב "ושמרתם את השבת" בלשון יחיד.

ובחידושי מרן רי"ז הלוי כאן כתב בזה דברים מאירים, וז"ל:

"יש לומר דהנה בשבת איכא שני דברים: חדא, דהיא זכר ליציאת מצרים שהיא יסוד
לבחירת וקדושת ישראל, כדכתיב אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם וגו',
וכתיב המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם וגו' והייתם קדשים כי קדוש אני, ועוד
בכמה מקומות, וזהו גם כן האמור כאן כי אות היא ביני וביניכם לדעת כי אני ה' מקדשכם.
ושנית, היא זכרון למעשה בראשית, וזהו האות האמור אח"כ כי ששת ימים עשה וגו'.

והנה האות הראשון שהוא זכר ליציאת מצרים, בזה לאו דוקא שבת בראשית, רק גם כל
המועדות שוין בזה, דכולהו זכר ליציאת מצרים נינהו, והן עצמן אות, ומשום הכי פטירי
כולהו מתפילין, והם כולן נכללין בהך קרא דכי אות היא ביני וביניכם כמבואר בפירוש
רש"י בעירובין דף צ"ו ובמנחות דף ל"ו, עיי"ש, ולהכי גבי אות הראשון כתיב את שבתתי
לשון הכולל גם ימים טובים, כמבואר בפירוש"י שבועות דף ט"ו ע"ב דכולהו שבתות איקרו
עיי"ש, אבל בהאות השני שהוא זכרון למעשה בראשית כתיב את השבת דהוא רק בשבת
בראשית לבד". עכ"ל.

כלומר: שאכן יש בשבת שני אותות, יש אות של זכר ליציאת מצרים, ויש אות של זכר
למעשה בראשית, והן הן שני האותות שנזכרו כאן, הראשונה זכר ליציאת מצרים, ולכן

כתוב בה "כי אני ה' מקדשכם" שקדושת ישראל היתה ע"י יציאת מצרים, והשניה זכר למעשה בראשית כמו שכתוב בפירוש "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ" וגו', אמנם בימים טובים יש רק את האות הראשונה שהיא זכר ליציאת מצרים, ולכן באות של זכר ליציאת מכתוב "שבתותי" בלשון רבים, לרבות ימים טובים, ובאות של זכר למעשה בראשית כתוב רק "שבת".

והביא הגרי"ז מקור ברור לדבריו ש"שבתותי" אתא לרבות ימים טובים, מרש"י עירובין צ"ו ע"א שכתב: "יצאו שבתות וימים טובים שהן עצמן אות. בין הקב"ה לישראל דכתיב כי אות היא ביני וביניכם", וכן מרש"י מנחות ל"ו ע"ב ד"ה שהן "שהן עצמן אות. בין הקב"ה לישראל דכתיב כי אות היא וגו'", ולכאורה תמוה למה הביא רש"י מקור רק על שבת ולא על יו"ט, וביאר הגרי"ז בפשטות, שבאמת פסוק זה מדבר להדיא גם על יום טוב, שהרי כתוב "אך את שבתותי תשמורו" בלשון רבים, ועל זה אמרה התורה "כי אות היא ביני וביניכם", הרי להדיא שגם יום טוב נקרא אות, נמצא שרש"י הביא מקור גם על שבת וגם על יו"ט כחדא.

ויש להוסיף שגם הרי"ף בהלכות תפילין (ח' ע"ב מדפיו) כתב: "יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות דכתיב כי אות היא ביני ובין בני ישראל", וברור שהוא טעות סופר, כי אין פסוק כזה בכל התנ"ך, אלא צ"ל "כי אות היא ביני וביניכם" וכמ"ש רש"י. וכעין זה כתבו גם התוס' בקידושין ל"ד ע"א (ד"ה ותפילין): "שהרי אין נוהגין בשבתות ובי"ט כדדרשינן בפרק המוצא תפילין לפי שאין צריכין אות, דשבת גופא איקרי אות דכתיב כי אות היא". וכן בפ"י ר' ישמעאל בן חכמון עירובין צ"ה ע"א כתב כלשון רש"י הנ"ל. ולכאורה תמוה מאוד, למה כולם הביאו פסוק רק על שבת ולא חששו לבאר מנא לן שיום טוב נקרא אות, אמנם לפי דברי הגרי"ז ניחא שפיר, דהא האי קרא קאי נמי איום טוב.

וכן ביאר האור החיים כאן ש"שבתותי" כולל ימים טובים, וז"ל: "ודקדק באומרו את שבתותי לכלול כל הנקרא שבת בין שבת בראשית בין יום הכיפורים בין שאר מועדות למלאכות האסורות בהם".

ולפי דברי הגרי"ז יש לבאר גם למה באות הראשונה כתוב "לדורותיכם" ובשניה "לעולם", משום שהאות השניה שהיא זכר לבריאת העולם היא רק על שבת, והשבת קבועה וקיימת מששת ימי בראשית, והאות הראשונה שהיא זכר ליציאת מצרים היא גם על הימים טובים, והימים טובים אינם קבועים מששת ימי בראשית אלא תלויים בקידוש החדשים ועיבור השנים ע"י בית דין, ולכן כתוב בה "לדורותיכם" שהוא דבר המתחדש בכל דור.

ולפי זה יש לבאר גם למה באות הראשונה כתוב "ביני וביניכם" ובאות השניה "ביני ובין בני ישראל", כי האות הראשונה היא זכר ליציאת מצרים, וכאן הרי דיבר משה לאותו דור שיצאו ממצרים, ולכן אמר להם "ביני וביניכם", אך האות השניה היא זכר למעשה בראשית, ובזה אין אות מיוחדת לאותו דור יותר משאר הדורות, ולכן שם כתוב "ביני ובין בני ישראל".

ועיין גם בספר חשבונות של מצוה להגאון האדר"ת (מצוה צ"ה) שביאר בכוונת רש"י בעירובין צ"ו ע"א הנ"ל כדברי הגרי"ז, וביאר על פי זה פירוש יפה בפסוקים, ע"ש.

ראשונים ואחרונים שכתבו דלא כהגרי"ז

אמנם לא נכחד שבכמה ראשונים ואחרונים מוכח שלא סברו כביאור הגרי"ז:

בריטב"א עירובין צ"ו ע"א כתב: "יצאו שבתות כו' פירש דהא גבי שבת כתיב אות, והוא הדין לימים טובים דכלהו שבתון נינהו כדכתיב תשבתו שבתכם", ובפסקי רי"ד הלכות תפילין כתב: "יצאו שבתות וי"ט שהן גופן אות, פי' דכתיב גבי שבת כי אות היא, וימים טובים איתקוש לשבתות", ובפי' רבינו בחיי כאן כתב שעל דרך הפשט כתוב "שבתותי" בלשון רבים משום שיש הרבה שבתות בשנה, הרי שהבינו שהפסוק כי אות היא קאי רק על שבת, אך יו"ט נלמד רק מהיקש.

ובאו"ז סי' תקפ"ט כתב: "יצאו שבתות וי"ט שהן גופן אות. פי' רבינו אליקים זצ"ל דכתיב ביני ובין בני ישראל אות היא", עכ"ל. ונראה דגם הוא לא סבר כביאור הגרי"ז, דאם כן הוה עדיפא ליה לאתויי קרא דכי אות היא דמשם ילפינן גם שבת וגם יו"ט, אלא על כרחך דפירש דשני הפסוקים מדברים רק על שבת, ויו"ט נלמד רק מדאיתקש לשבת.

ובספר תורת המנחה (לר' יעקב סקילי תלמיד הרשב"א) פרשת בא (דרשה כב) כתב: "והם שבעת ימים טובים שנקראו שבתות, והם ב' ימים טובים של פסח, ויום אחד של עצרת, ויום אחד של ראש השנה, ויום אחד של יום הכפורים, ושני ימים של סוכות הרי שבעה, ושבת בראשית הרי שמונה. וכל השמונה ימים אלו נקראו שבת ונקראו אותות דכתיב בשבת בראשית ושמרו בני ישראל את השבת וגו' כי אות היא ביני וביניכם וגו'. וכן כל השבעה ימים טובים אלו נכללו באות השבת דכתיב את השבת לעשות את השבת, הזכיר את השבת שני פעמים לרמוז על כל מה שנקרא שמו שבת והוא יום קדש שהוא אות. וכן אמרו רז"ל יצאו שבתות וימים טובים שהם עצמם אות הרי שמונה שבתות". עכ"ל. וזה ממש להיפך מדברי הגרי"ז, שאת הפסוק 'כי אות היא' וגו' פירש רק על שבת, ואת הפסוק 'בני ובין בני ישראל אות היא' פירש גם על יו"ט.

ובשו"ע (או"ח סי' ל"א ס"א) כתב: "בשבת ויו"ט אסור להניח תפילין מפני שהם עצמם אות", וכתב שם המשנ"ב (סק"ג): "שהן עצמם אות. בין הקב"ה ובין ישראל שנאמר כי אות היא ביני וגו', ויו"ט גם כן מיקרי אות דבפסח מצרים כתיב אות והוקשו כל מועדי ה' בפ' אמור", הרי שהבין שהפסוק כי אות היא ביני וביניכם קאי רק על שבת, ויו"ט נלמד ממקום אחר נומש"כ המשנ"ב שבפסח מצרים כתיב אות, לכאו' כוונתו למה שכתוב "והיה הדם לכם לאות על הבתים", וצ"ב, דהא שם לא כתוב שהפסח הוא אות, רק שהדם הוא אות, וצ"ע].

ובערוך השולחן (או"ח סי' ל"א ס"ב) הביא את לשון הרי"ף הנ"ל וכתב: "ושבת ויו"ט אחת הן, דגם יו"ט נקרא שבתון כמ"ש, וכן ממחרת השבת הכוונה על יו"ט ראשון של פסח".

ובשו"ת אבני נזר (או"ח סי' ב' אות נ"ב) כתב: "מכל מקום הרי ביו"ט לא כתיב אות רק בשבת, וכמו שפירש רש"י אות גדולה היא בינינו בהנחילי לכם יום מנוחתי למנוחה, וזה

שייך בשבת, אלא משום שיו"ט גם כן אסור במלאכה כשבת ונמשך מקדושת שבת, וקדושת יו"ט ושבת חדא הוא, וכמ"ש תוס' ב"מ (דף צ'). וזה לשונם בד"ה אבל "ומשום דשבת ויו"ט חדא מילתא", והיינו דשורש כל מועדות הוא שבת, ועל כן הקדים שבת למועדות בפרשת מועדות חשיב גם כן אות, וכמאמרם ז"ל מה ענין שבת אצל מועדות לומר לך כל המחלל את המועדות כאילו חילל את השבתות וכל המקיים את המועדות כאילו קיים את השבתות".

אכן בדעת הרי"ף ורש"י ותוס' לכאורה ברור שכוונתם כמו שביאר הגרי"ז. ומה שכתב הערוך השולחן בדעת הרי"ף והאבנ"ז בדעת רש"י שכוונתם ששבת איתקש ליו"ט, הוא דוחק גדול, דאם כן הוה להו למימר בהדיא "ויו"ט איתקש לשבת" או "וגם יו"ט איקרי שבת", ודוחק גדול לומר שרש"י בשני מקומות וכן הרי"ף ותוס', כולם כתבו מקור רק על שבת, ולא ראו שום צורך לבאר מנא לן דיו"ט איקרי אות, ולכן נראה ברור דסבירא להו כביאורו של הגרי"ז.

ומה שהוכיח האבנ"ז להיפך ממה שכתב רש"י בחומש כאן: "כי אות היא ביני וביניכם. אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", וכתב שזה שייך בשבת, נראה דאינו מוכרח, דאמנם שהשבת מיוחדת יותר למנוחה ויו"ט מיוחד יותר לשמחה, כמו שאומרים בתפילה "שבתות למנוחה ומועדים לשמחה", אך מ"מ שפיר שייך לקרוא גם ליו"ט יום מנוחה, כי עיקר המנוחה היא בזה ששובתים ממלאכות, וגם ביו"ט יש שבתה מכל המלאכות שאינם אוכל נפש, ונקט רש"י לשון השייכת גם על שבת וגם על יו"ט.

ביאור דברי הפסיקתא

ולכאורה יש ראייה מהפסיקתא דלא כהגרי"ז, דבפסיקתא רבתי (פיסקא ט"ו) איתא: "והיו לאותות אלו השבתות שנאמר כי אות היא וגו', ולמועדים אלו ימים טובים", וכן הוא בפסדר"כ (פיסקא ה') ובילקוט (תהלים תתסב), הרי להדיא דהפסוק 'כי אות היא וגו' מתפרש רק על שבת.

אך יש לדחות, דהרי לכאורה קשה על למה צריכה הפסיקתא דרשה נוספת למועדים, הלא ודאי גם המועדים נקראו אות ואם כן כבר נכללו ב'היו לאותות'. ועל כן נראה לבאר דמה שכתב המדרש 'והיו לאותות אלו שבתות' היינו גם ימים טובים שנקראו שבתות, ומה שכתב 'ולמועדים אלו ימים טובים' הכוונה לימי חוה"מ. ועוד יש לציין שבילקוט (בראשית ח) הגירסא: "והיו לאותות אלו שבתות דכתיב ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם".

האם יום טוב הוא מתנה טובה?

והנה אמרינן בביצה ט"ז ע"א: "לדעת כי אני ה' מקדשכם, אמר לו הקב"ה למשה משה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיע אותם", ולפי דברי הגרי"ז שפסוק זה קאי גם על יו"ט נמצא דה"מתנה טובה" אינה רק שבת אלא גם כל הימים טובים.

ויש להעיר על זה מדברי המשך חכמה פרשת ואתחנן, (ה טו) שביאר שדוקא השבת נקראת "מתנה טובה" משום שכל המועדים שייכים מצד עצמם רק לישראל, כי פסח וסוכות הם זכר ליציאת מצרים וענני כבוד, ושבועות זכר למתן תורה, ור"ה ויוה"כ על הכפרה של בני ישראל, לכן בהם אין כל פלא למה ניתנו רק לישראל, כי הם כנגד דברים שאין לאומות העולם חלק בהם, אך השבת שהיא זכר למעשה בראשית לכאורה היתה צריכה להנתן לכל באי עולם, ואף על פי כן ניתנה רק לישראל, ולכן נקראת "מתנה טובה", עכ"ד [וכ"כ בשו"ת אור שמח סי' ב'].

וכן בבני יששכר (חודש ניסן ד' טיול בפרדס דרוש יג) כתב: "על כן שבת נקרא מתנה טובה שהוא דרך מתנה מבלי מעשינו, על כן שבת קביעא וקיימא ואינו תלוי בבית דין משא"כ קביעת המועדים תלוי בבית דין בקידוש החודש". עכ"ל. וכן כתב הג"ר צדוק הכהן בספר דובר צדק (עמ' ד') כתב: "ודבר זה הוא על ידי בית המקדש שהוא ההרגשה דקבוע וקיימא דוגמת שבת שלכן עכו"ם ששבת וכו' (סנהדרין נח:) ואיתא (שבת י:) מתנה טובה יש לי וכו' שדבר זה מתנה, שאינו על ידי אתערותא דלתתא דוגמת יום טוב דישראל מקדשי לזמנים (פסחים קיז:) וכפי שלימות מעשיהם לתתא. מה שאין כן זה קבוע וקיימא ולכך הוא רק לבני ישראל אשר חלק ה' עמו".

וכן נראה מדברי השפת אמת (פסח תרנ"ב ד"ה איתא בגמ') שכתב: "ואיתא בזוהר שה"ש לריח שמניך טובים הם הימים טובים. ויתכן לומר כי שמן תורק שמך הוא השבת. כי הרגלים בזכות אבות. אבל השבת הוא שמו של הקדוש ברוך הוא והוא מתנה טובה בסייעתא דשמיא למעלה ממה שיכולין להשיג בכח עצמנו. וע"ז נאמר טוב שם משמן טוב". ומבואר מדבריהם רק השבת נקראת מתנה טובה, ודלא כעולה מדברי הגרי"ז.

אכן כיון שהאור החיים והגרי"ז סבירא להו דלא כהמשך חכמה, וכן מוכח מדברי הרי"ף ורש"י ותוס' הנ"ל, אמינא דיש מקום להשיב על דברי המשך חכמה. דמה שכתב שהמועדים אינם "מתנה טובה" כיון שמעיקרא היו שייכים רק לישראל, יש מקום להשיב שמצד הניסים שאירעו לישראל בימים ההם היה אפשר שיהיה במועדים רק יום שמחה והודאה כמו חנוכה ופורים, או כמו חוה"מ, אך עדיין לא היה מוכרח שיהיה שביתה ממלאכה, ואף על פי כן נתן הקב"ה לישראל בימים אלו את מתנת השביתה, שענין זה הוא אות בין הקב"ה לישראל ואין לזרים אתם.

ואף שיש מלאכות שמותרות ביו"ט, מכל מקום השביתה מהמלאכות האסורות ביו"ט היא גם כן אות ברית בין הקב"ה לישראל, שהרי כתב הרמב"ם פ"י ממלכים ה"ט: "גוי ששבת אפילו ביום מימות החול אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו", ובמאירי סנהדרין נ"ט ע"א "בן נח שראינוהו מתחסד וקובע לעצמו ימי

מנוחה שבת או יום טוב ראוי ליענש", הרי להדיא שגם גוי ששבת רק כעין יו"ט חייב מיתה, וממילא גם שביתה זו היא אות ברית בין הקב"ה לישראל.

ומלבד זה הלא ידוע מה שכתב הבית הלוי בפרשת בא, שלא המאורעות שהיו הם הסיבה למועדים, אלא להיפך, הקב"ה נתן לנו את המועדים בתורה שקדמה לעולם, ובזכות המצוות הללו באו אותם ניסים באותם זמנים, ע"ש בדבריו הנעימים, ולפי דבריו נמצא שאין שום חילוק לענין זה בין השבת לכל המועדים, כי באותה מדה יכל הקב"ה לתת את המועדים לכל באי עולם, והיה מזמין גם להם מאורעות שיתאימו לענין המועדים. ומכל מקום בחר הקב"ה לתתם מתנה רק לישראל עם קדושו.

וגם מה שכתב המשך חכמה דר"ה ויוה"כ שייכים רק לישראל משום שאז מתכפרים, דבריו צ"ע, דאדרבה, זה גופא שרק ישראל מתכפרים בימים אלו ולא אומות העולם, הוא משום שהקב"ה נתן את הימים הללו רק לישראל, שהרי כל באי עולם נידונים בימים אלו, כמפורש במשנה בר"ה, ומכל מקום רק ישראל מתכפרים בהם ולא אומות העולם, ורק לישראל גילה הקב"ה את סוד הימים הללו, כדי שידעו לשוב בתשובה ולהתרחק לפניו בעת הדין [וזהו שכתוב "אשרי העם יודעי תרועה", כלומר, אשרי עם ישראל שיוודעים את סודה של מצות התרועה בר"ה, שהיא מכפרת עליהם בעת המשפט].

ואגב אורחא נראה לבאר טעם נכון בהא דבשבת צריך לשבות מכל המלאכות, וביו"ט צריך לשבות רק ממלאכות שאינם אוכל נפש, כי בשבת השביתה היא זכר למעשה בראשית שאז שבת הקב"ה מכל המלאכות [כמ"ש בהקדמת הפאת השולחן בשם הגר"א שהעולם נברא בל"ט מלאכות, ע"ש, והארכת בזה בס"ד בפרשת ויקהל], אך ביו"ט השביתה היא זכר ליציאת מצרים, ואז יצאו רק מן העבודת פרך בחומר ולבנים וכל עבודה בשדה, אך עדיין עסקו במלאכות אוכל נפש, שהרי גם במדבר טחנו ברחיים או דכו במדוכה ובשלו בפרור, ולכן ביו"ט שובתים רק ממלאכות שאינן אוכל נפש.

²³ ואמנם נחלקו האחרונים אם גוי שעשה רק מלאכת אוכל נפש קיים "יום ולילה לא ישבותו", דבצל"ח ביצה ט"ז ע"ב (ד"ה אבל הנלע"ד) כתב שמקיים, וכ"כ הערוך לנר יבמות מ"ח ע"ב (על התוס' ד"ה זה גר תושב), אך בהקדמה לדרשות החת"ס הביא מחידושי החת"ס כת"י בשם רבו הגר"נ אדלר זי"ע שהוכיח מהרמב"ם הנ"ל דאפי' שבת כמועד ועשה מלאכת אוכל נפש חייב מיתה, (הובא גם בחי' החת"ס הנדמ"ח יומא כ"ח ע"ב), על כל פנים זה רק בשביתה בעלמא, אך אם הגוי שבת לשם מועד ברור מדברי הרמב"ם והמאירי שחייב מיתה, ועל כן שפיר הוי גם יו"ט מתנה שניתנה רק לישראל.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס 'ויען יוסף', 'שלחן מלכים' וש"ס

מיתה לאחר מתן תורה קודם חטא העגל

וַיֵּרָא אֶהָרֶן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו (לב, ה)

ומדרשו בויקרא רבה (י', ג') דברים הרבה ראה אהרן. ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו. וזהו ויבן מזבח לפניו, וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וכו' (רש"י ומקורו מסנהדרין ז, א)

איתא בע"ז (ה, א): "לא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן, שנאמר (תהלים פ"ב, ו') "אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם", חבלתם מעשיכם, אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפלו" ע"כ.

מבואר שמעת קבלת התורה עד חטא העגל לא היה שייך בהם ענין מיתה (ראה עיון יעקב בע"ז שם, ובחי' חת"ס עה"ת ריש פר' חוקת).

ולפי"ז יל"ע, כיון שלא היה שייך מיתה לאחר מתן תורה, חדא, כיצד הרגוהו לחור, ותו למה היה חושש אהרן שיהרגוהו, הרי לא היה שייך מיתה באותה שעה. ודוחק לומר שרק מיתה טבעית לא שייך, אבל ע"י אדם היה שייך להרוג, דא"כ מאי פריך בע"ז (שם) "למימרא דאי לא חטאו לא הוו מיייתי, והא כתיבי פרשת יבמות ופרשת נחלות", עיי"ש, הא משכחת לה שנהרג ע"י אחר. ועל כרחק שהגמ' הבינה שלא היה ענין מיתה כלל, וכן נתבאר בחי' חת"ס עה"ת שם, וצ"ע.

ת. ויש לומר, כי אף שאכן איתא בשבת (קמ"ו ע"א) כי בעת מתן תורה "פסקה זוהמתן" ולא היה שייך בהם מיתה, מ"מ לא עמדה מעלה זו לישראל, אלא עד שהאמינו לשטן, וביקשו לעבוד עבודה זרה. ומעת זו בלבד, כבר היה שייך בהם הגדר של "חזרה זוהמתן".

והטעם הוא, כי אע"פ שידוע שלא מעניש הקב"ה את ההרהור של העבירה אלא רק על המעשה, עבודה זרה זה הדבר היחיד שמענישים כבר על המחשבה, שנאמר: "למען תפוש את ישראל בליבם".

ונמצא שכבר לפני שעשו ישראל בפועל את העגל והשתחוו לו, כבר מעת שביקשו: "עשה לנו אלוהים", כבר מאותה העת נחשב להם שחטאו בחטא החמור של עבודה זרה, ובפרט שאין כאן רק מחשבה והרהור, אלא בקשה ותביעה בפה החמורה יותר. ונמצא שמאותו הרגע ואילך, איבדו ישראל את מעלתם כ"חירות ממלאך המות", וכבר מאז חזרה זוהמת הנחש לשלוט בהם.

וכן יש לדקדק מלשון הגמ' בע"ז הנ"ל, שאמרו שם: "חיבלתם מעשיכם - אכן כאדם תמותון" ע"כ. הרי שלא דנו אותם על עצם העבודה זרה ובניית העגל וההשתחוויה לו, אלא מאותו רגע שעם ישראל נקרא "חוטאים" ונכללים בגדר "חבלתם מעשיכם".

וכן יש לדקדק מלשון הרב שפתי כהן (פרשת חוקת ד"ה וממדבר מתנה) שכתב בענין זה בזה"ל: "ומשנחלו עבודה זרה בא להם מות, זהו במות, שאחר שפסקה זוהמתן במעמד הר סיני והיה להם חירות ממלאך המות, חזרה זוהמתן ובא להם המות" עכ"ל. הרי שכל ענין חזרת הזוהמא, תלוי רק מאיזה זמן הם נקראים "נוחלי עבודה זרה". וא"כ לפי דברינו מובן, דמהעת שהיו ישראל מבקשים ותובעים בפה עבודה זרה, כבר מאז הם נקראים "נוחלי עבודה זרה" ומאבדים את מעלתם וחוזרת זוהמת המות לשלוט בהם.

והשתא לא קשיא מידי מדוע נהרג חור וממה חשש אהרן, כיון דמעשה הריגת חור היה לאחר שתבעו ישראל לבנות להם עבודה זרה, ונמצא שבכך ביטלו מכלל ישראל כולו את מעלת החירות ממלאך המות, ולכן יכלו להרוג לחור, ולכן חשש אהרן מכאן ואילך לחייו, כי הבין כי מכאן ואילך לא תעמוד לו מעלת "פסקה זוהמתן" מחמת חטא הרבים הנ"ל, התובים ומבקשים בפה שיעשה להם עבודה זרה.

*

דברי יהושע למשה בשעת סילוקו

וּמְשָׁרְתוּ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון נֶעַר לֹא יִמִּישׁ מִתּוֹךְ הָאוֹהֶל (לג, יא)

איתא בתמורה (ט"ז ע"א): "אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן, אמר לו: "יהושע, שאל ממני כל ספיקות שיש לך, אמר לו: רבי, כלום הנחתיך שעה אחת והלכתי למקום אחר, לא כך כתבת בי: "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האוהל".
ודברי חז"ל אלו טעונים ביאור, דהלא ודאי אין להבין משא ומתן דמשה ויהושע הכא כפשוטו, דוכי לא ידעו תרוייהו דיהושע לא מש מתוך האוהל, עד שהוכיח לו כן יהושע מן הפסוק.

והנה המשך דברי הגמ' שם הוא: "מיד תשש כחו של יהושע ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות, ונולדו לו שבע מאות ספיקות, ועמדו כל ישראל להורגו וכו'".

ונראה דביאור דברי משה ויהושע, דאכן יהושע קיים בעצמו "נער לא ימיש מתוך האוהל" ולא עזב את משה והלך עמו לכל מקום, ולפיכך יכל לשאול ממנו כל אשר חפץ. אך כיון דידע משה על תכונה טובה זו של תלמידו בהיותו "מבקש" העומד ומברר מיד כל שאלה, וידע שאחר פטירתו לא יוכל להמשיך לפשוט לו את ספיקותיו, פנה אליו קודם פטירתו באומרו לו, שאל ממני כל ספיקות שיש לך, כיון שכעת זו ההזדמנות האחרונה.

ואכן משה בעצמו שכתב על יהושע שהוא "נער" לא ימיש מתוך האוהל התכוון בזה לרמוז על מעלת יהושע כ"נער" השואל ומברר כל דבר מרבו מיד, וכלשון הגר"מ קאץ בספרו באר מחוקק (הובא ג"כ בעץ הדעת עה"ת בפרשתינו עמ' קצ"ו) "לנער יש תמיד רגש של רעננות והתלהבות, יש לו שאיפה גדולה לעלות יותר" ובוזה ביאר את הפס' "כי נער ישראל ואוהבהו, "תשוקתו העצומה של כלל ישראל לעלות, מעורר רגשי אהבה אצל הקב"ה אליהם" ולפי"ז ביאר שכן היה ביהושע "חשקו רעננותו והתלהבותו ללמוד, היה כנער אפילו בעת בגרותו וזקנותו".

אלא דאפשר דיהושע בתשובתו לרבו, יכל לענות בפשטות: אכן רבי, כיון שתמיד שאלתי ממך הכל אין לי שום ספיקות כעת. ובכ"ז הוא ענה לו בלשון: "כלום הנחתיך שעה אחת" וכו'. ומכאן נראה שהיה בזה טענה על יהושע, בגדר דק מן הדק, וכן רש"י שם כתב: "שגרם להחליש דעתו של משה שנצטער על יהושע בעצמו שהיה גדול כמותו", והמהרש"א בח"א כתב "וי"ל עוד על שנתגאה יהושע לומר כן שיודע הכל" וכו' עכ"ל.

ואפשר לבאר כוונת דברי יהושע, דאיהו פי' לשון "נער" שנאמר בו מלשון חשיבות וכדאיתא במדרש רות רבה פר' ג': "וכה תדבקין עם נערותי, אלו הצדיקים שקרויין נערים שנאמר (איוב מ') התשחק בו כציפור ותקשרנו לנערותיך".

ובספר משמרת אריאל עה"ת בפרשתינו (עמ' שי"א) ביאר קשר לשון זה, דלשון "נער", מורה על תהליך של גדילה, הולך וגדל, ואף הצדיקים וישראל תמיד הם עולים במדרגתם בלי הפסק לעומת הגויים שדורכים במקומם, "ויקראו שמו עשו", לפי שנעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה (רש"י שם). הגויים הם כמו בעלי החיים שמיד עם הוולדם הם מגיעים לגמר גידולם, בניגוד לבני אדם שצריכים לגדול ולהתפתח, וזהו מה שנאמר בישראל: "כי נער ישראל ואוהבהו" (עי"ש שביאר לפי"ז דמ"ש במגילה ט' א' דשינו לשון נערי ללשון זאטוטי דהוי לשון חשובה יותר, זהו דווקא אליבא דהבנת תלמי המלך שהיה מפרש לשון נערי ללשון קטנים, אך לא ללשון התורה דלשון חשיבות הוא).

והשתא י"ל דזאת היתה כוונת יהושע באומרו לרבו: "לא כתבת בי ומשרתו יהושע בן נון נער", דהיינו לשון חשיבות, שהתורה אצלי בשלימות ואין אצלי ספיקות בה. אף שמשנה נתכוין ללשון של מבקש ודורש עוד ועוד, על לשון זו הקפידו על יהושע דבצבץ אצל יהושע איזה רגש דק מן הדק של נטיה וסטיה מענותותו, ולכן נשתכחו ממנו ג' מאות הלכות וכו' כמובא שם.

*

לישנא דקרא בציווי פדיון בכור

וּפְטָר חֲמוֹר תְּפֹדָה בְּשָׂה וְאִם לֹא תְּפֹדָה וְעֵרְפָתוֹ כֹּל בְּכוֹר בְּנִיךָ תְּפֹדָה וְלֹא יִרְאוּ פְּנֵי רִיקָם (לד, כ)

הנה פסוק זה כבר נאמר בפרשת בא (לעיל י"ג, י"ג): "וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה", וחזר ונשנה כאן כמעט באותה צורה ממש.

ויש להבין, לאיזו סיבה חזרה תורה ואמרה שוב את אותו פסוק כאן.

ת. ויש לומר, כי הנה טעם מצות פטר חמור, מבוארת שם בפרשת בא, שהיא לזכר הצלת הבכורים, וכמ"ש שם: "והיה כי ישאלך בןך מחר לאמר מה זאת וגו', ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו, ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם ועד בכור בהמה, על כן אני זובח לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה" (שמות, י"ג ט"ו).

והשתא יש לומר, דכיון דכאן פרשת כי תשא מדברת לאחר חטא העגל, ששם אסף משה רבינו את בני לוי שנענו לקראתו, ויצאו והרגו איש את רעהו ואיש את קרובו, ומאז **ניטלה העבודה מן הבכורים** וניתנה ללויים.

והיינו יכולים לומר, דכיון שניטלה העבודה מן הבכורים לאחר חטא העגל, היתה הוה אמינא שכמו שמעלתם התבטלה, א"כ אין ענין יותר לעשות זכר לנס הצלת בכורי מצרים, ואפשר שגם מצות פדיון פטר חמור, שעניינה כאמור זכירת נס הצלת הבכורים, תתבטל אף היא, לזה חזרה ובאה התורה בפרשתינו לשוב ולשנות ענין מצות פדיון פטר חמור, ולהורות לך באה, דאף שנתבטלה העבודה מן הבכורים, שאר המצוות שנתקנו על הצלת הבכורים לא נתבטלו.

חזרת הש"ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות 'תפארת שלמה' בשכונת רמת שלמה, ירושלים

עיה"ק

מדוע יש מצוה לזכור את מעשה העגל

כתב המגן אברהם סימן ס' ס"ק ב' וז"ל: איתא בכוונות ובכתבים והזכירות הללו הם מ"ע לכן כשיאמר ובנו בחרת יזכור מ"ת, וקרבתנו מעמד הר סיני, לשמך הגדול מעשה עמלק שאין השם שלם, להודות לך הפה לא נברא רק להודות ולא לדבר לשון הרע וזהו זכירת מעשה מרים, וזכרתם את כל מצות ה' זהו שבת ששקולה כנגד כל המצות וכשאומר והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ יניח הכנפות של הטלית שעל כתפיו ליפול למטה עכ"ל, ובילקוט פ' בחקותי מביא ג"כ זכור את אשר הקצפת את ה' אלהיך במדבר וגו' זכור בפה ע"ש בשם ספרי ונ"ל שיזכור זה כשיאמר באהבה לאפוקי באותו פעם לא היו אוהבין השם. ע"כ.

ודבריו קשים אמאי נראה למגן אברהם שכשיאמר באהבה יזכור מעשה העגל והא אמרינן ליחדך באהבה ויותר היה נראה לכוין על מעשה העגל במילת ליחדך שפגעו ביחוד שבאותו פעם לא היו מיחדים כי עבדו ע"ז ואמאי כתב המ"א לכוין כשיאמר באהבה שאותו פעם לא היו אוהבים אותו וצ"ע.

ונראה לבאר ע"פ הרמב"ן בשכחת העשין שכתב במצוה שביעית וז"ל: וכן עוד דרשו זכור את אשר הקצפת את י"י אלהיך במדבר [עקב ט] יכול בלבך וכו'. ולא ידעתי אם היא אזהרה למקציפים עצמם כלומר אנשי דור המדבר ואולי היא מצוה לדורות לדעת חסד האלהים עלינו ושמרו ברית אבותינו ולתת הודאה לשמו ולברך אותו על הכל, וכענין שהנביא מזכירם (מיכ' ו) עמי זכור נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות י"י. ואם כן ראוי למנותה מצוה מן המצות: [וכ"כ בפיה"ת פ' תצא]:

מבואר ברמב"ן דאין ענין לזכור את חטא העגל עצמו רק המקציפים עצמם שיבושו מהחטא אך אנו לא חטאנו ואין ענין שנבוש ואם יש מצוה לדורות ע"כ זהו בשביל "לדעת חסד האלהים עלינו ושמרו ברית אבותינו ולתת הודאה לשמו ולברך אותו על הכל" דהיינו שלמרות שהיינו מקציפים אותו הוא המשיך איתנו ושמר ברית אבותינו. וראייתו משום שכבר מצינו מצוה כזו להדיא מדברי קבלה זכור נא מה יעץ בלק וכו' למען דעת צדקות י"י דמבואר להדיא שיש ענין לזכור את צדקות ה' עלינו במדבר שנלמד לתמיד.

ונראה דתוכן מצוה זו היא שנהיה אוהבים את ה' דאיתא בדברים א' כ"ז "ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו" וברש"י בשנאת ה' אתנו - והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו.

משל הדיוט אומר, מה דבלבך על רחמך מה דבלביה עלך. מבואר ברש"י שתוכחת משה היתה שאינם אוהבים את ה'. ובספורנו: בשנאת ה' אותנו. על מה שעבדנו עבודה זרה במצרים. מבואר דהטעם שעם ישראל אינם אוהבים את ה' כי סוברים שה' כועס עליהם שעבדו ע"ז ולפ"ז מבואר היטב שטעם מצות זכירת העגל היא שנזכור שלמרות שעמ"י עבדו ע"ז הקב"ה סולח לנו ואוהב אותנו וכך אנחנו גם נאהב אותו.

ולפ"ז מבוארים באופן נפלא דברי המג"א דעל אף שבמילת ליחודך יש יותר זכר למעשה העגל אך מטרת מצות הזכירה היא לא לזכור את חטא העגל עצמו אלא לאהוב את ה' לכך כתב המ"א שהזכירה יש לקיים כשיאמר באהבה לאפוקי באותו פעם לא היו אוהבין השם.

ונ"מ למעשה כשמקיימים מצות זכור אשר הקצפת וכו' צריך לכוין שאעפ"כ הקב"ה אוהבינו וממשיך ליחד שמו עלינו ועדיין אנחנו עם ה' וממשיך לעשות עמנו חסדים לאין סוף וע"י זכירה זו נזכה גם אנחנו לאהבת ה'.

ובגמ' בע"ז דף ד' ע"ב איתא וא"ר יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שנאמר מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים וגו' והיינו דא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי לא דוד ראוי לאותו מעשה ולא ישראל ראוי לאותו מעשה לא דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב ולבי חלל בקרבי ולא ישראל ראוי לאותו מעשה דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים. וברש"י איתא וז"ל: לא עשו ישראל את העגל - כלומר גבורים ושליטים ביצרום היו ולא הי' ראוי להתגבר יצרום עליהן אלא גזירת מלך היתה לשלוט בהם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני אומרים לו צא ולמד ממעשה העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה.

מבואר בגמ' דכל מעשה העגל שחטאו נעשה לצורך זה שנדע שהקב"ה אוהב אותנו למרות החטא ומקבל תשובתינו ולפ"ז פשיטא דזהו מטרת זכרון חטא העגל שנזכור שעדיין הקב"ה אוהבנו ומקבל תשובתינו כי זה כל מטרת חטא העגל כי לא היו ראויין לכך.

ובארצות החיים כתב טעם להא דפרשת פרה דאורייתא ע"פ המשך המ"א הנ"ל דכתב: וצריך טעם למה תקנו לקרות פ' עמלק מה שלא תקנו בזכירות אחרים עססי' תרפ"ה וי"ל דמ"ת יש לנו חג עצרת וה"ה שבת ומעשה מרים ומעשה עגל לא תקנו מפני שהי' גנותן של ישראל. ולפ"ז כתב הארצות החיים דכיון דפרה אדומה מכפרת על חטא העגל וחטא העגל אין קוראין מפני שהוי גנות לישראל לכך קוראין פרשת פרה לקיים מצות זכירת מעשה העגל.

ונראה דלפי דברינו יש לומר דהא דאין קוראין פרשת העגל הוא דהמטרה אינה החטא אלא שהקב"ה אוהבנו על אף החטא ולכך יש לקרות פרשת פרה דהוא כפרה על חטא העגל ולא את מעשה העגל עצמו שאינו המטרה. וכמו שהמ"א כתב לכוין ב"באהבה" ולא ב"ליחודך".

ומבואר גם מה שאנו אומרים ליחודך באהבה דהעיקר הוא שנדע שהוא אוהבנו וכך נאהביהו וניחודו באהבה וכל היחוד שלנו חשוב בשביל האהבה.

יש עוד נקודה שאיתא במדרש שהקריבו לעגל מהמן שירד להם באותו היום והקב"ה המשיך להוריד להם מן ובתומר דבורה פרק א' מבואר שהאדם גם צריך לילך בדרכי בוראו שאף אם נותן לו מתנה והמקבל משתמש לרעתו שימשיך לתת לו וכמו הקב"ה וא"כ יש מטרה נוספת לזכור את חטא העגל שזכור שהוא ממשיך לאהוב אותנו ושגם אנו ננהג כן.

אמנם בספר חרדים כתב במצוות עשה פרק ד' ואם אנו מצווין לזכור מה שהקציפו אבותינו במדבר לפניו ית' קל וחומר שחובה לכל איש ואיש ממנו לזכור מה שהוא בעצמו הקציף מיום היותו וכן חייבים אנו לזכור עונות אבותינו הקרובים לנו שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם ונבוש מלפניו ואז יכנע לבבנו הערל. מבואר בדבריו דהטעם לזכור את חטא העגל הוא למען שנבוש בעוונות אבותינו וכמו להרמב"ן למקציפים עצמם ואע"פ שאנו לא חטאנו כנראה שמעשה אבותינו בידינו ולכן אנו צריכים ליבוש ולהכלם מהחטא. וכן כתב בכנה"ג סימן תכ"ח (והביאו הבאר היטב שם) וז"ל: נהגו שהלוי קורא כל פרשת העגל עד ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל. והטעם, משום שבני לוי לא נמצאו בעשיית העגל. והוא הדין שאם רוצה לקרוא לכהן כל פרשת העגל קורא, שהכהן בכלל בני לוי, אלא כדי שישאר בפרשה לששה העולים אחריו לא נהגו להמשיך לכהן עד ומשרתו, כיון שאפשר ללוי לקרותה שלא נמצא בעשיית העגל. עכ"ל. וכן נהגו ולכך עליית הלוי נמשכת כמעט עד סוף הפרשה וביארו דזהו כדי לא לבייש הישראל העולה ומבואר כהחרדים דגם אנו הבנים מתביישים בחטא העגל שחטאו אבותינו עד כדי שלא עולים לתורה כדי שלא נתבייש.

ולפי החרדים שוב צריך להבין אמאי כתב המג"א שזוכרין את חטא העגל כשאומרים באהבה ולא כשאומרים ליחדך וצריך לומר שבאמת חטא העגל לרוב עם ישראל שלא עבדו את העגל לא היה ע"ז כי אם חסרון באהבת ה' שבאותו פעם לא היו אוהבים את ה' שאם היו אוהבים כמו שצריך לא היה קורה כלום, ואם זה החטא פשיטא דאנו ממשיכים מעשה אבותינו ולכך אנו גם צריכים ליבוש ולהכלם ולכן אנו צריכים לזכור.

ובאמת איתא בחז"ל כל העובר עבירה ומתבייש בה מוחלין לו על כל עוונותיו. שנזכה להתבייש בחטא העגל ובזכות זה שימחלו לנו על כל עוונותינו אמן.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים

בשכונת פסגת זאב

המאמר מוקדש לעילוי נשמת אבי מורי ועט"ר הגאון הצדיק חכם מנשה מנשה בן רחמה זצוק"ל.

סדר הציוויים בבניית המשכן וכליו

בשלשה פרשיות [תרומה תצווה כי תישא] אנו עוסקים בתוכניות לבניית המשכן וכליו, והבגדים בהם שמשו בו. וכן על סממני הקטורת. ואמנם הסדר של ציווי הדברים נראה מבולבל ומשונה, ומצריך ביאור. [ואכן חז"ל התייחסו לשאלה באופן כללי, למה ציווה על 'כלי המשכן'. קודם הציווי על 'המשכן' עצמו].

ותחילה נביא את הסדר הדברים המופיע בפסוקים.

בפרשת תרומה אנו קוראים על הציווי לבנות. א. ארון וכפורת וקרובים. ב. שולחן לחם הפנים. ג. מנורה הטהורה. ד. יריעות המשכן וקרשיו. ה. מזבח החיצון. ו. קלעי החצר.

ובפרשת תצווה אנו קוראים ז: על עשיית השמן זית זך למנורה. ח. בגדי אהרון ובניו. ט. מזבח הפנימי שעשוי זהב, שעליו הקטירו הקטורות.

ובפרשת כי תישא אנו קוראים י. על הכיור שבו קידשו הכהנים ידיהם ורגליהם. יא. על סממני הקטורת שהקטירו במזבח הפנימי.

ולכאורה היה נראה שסדר הדברים היה צריך להיות שונה לגמרי.

בתחילה היה צריך לצוות על 'המשכן' עצמו. **ולמצמיד** אליו את הציווי על צורת 'החצר'.

אח"כ לצוות על כלי המשכן, **בשלמות** ולא להפריד את מזבח הקטורת משאר הכלים הפנימיים [ארון שולחן ומנורה]. ואח"כ לצוות על הכלים החיצוניים דהיינו מזבח החיצון והכיור שעמדו בחצר, ולא להפריד בין הכיור למזבח, וכ"ש שלא להכניס את המזבח אחרי הציווי על המשכן.

ואח"כ לצוות בחומר שהשתמשו בכלים דהיינו השמן זית, וסממני הקטורת, ולא לכתוב את הסממנים בצמוד לכיור. ולבסוף לצוות על הבגדים בהם ישמשו במשכן.

משכן - כנגד ג' עולמות

בספר 'צרור המור' כתב לבאר את סדר התורה, עפ"י מה שמבואר בחז"ל שכל מעשה המשכן דומים ומקושרים למעשה בראשית. כי התכלית של בריאת העולם היה לצורך השראת שכינתו יתברך, וזה התבטא במיוחד 'במשכן'. [בפרט לאחר 'חטא העגל' שהתמוטטו יסודות הבריאה, ועל ידי בנייתו היה 'עדות' לכל באי העולם, שהקב"ה התרצה לסלוח לעם ישראל. ועי' מה שהרחבנו בזה במאמר: 'שקול המשכן - למעשה בראשית'].

ולפי"ז מיושב מדוע בראשונה החל לבאר ג' הכלים הפנימיים [ארון שולחן ומנורה] ואח"כ דיבר על המשכן, ושם ביאר מזבח החיצון. כיון שהארון מכון כנגד עולם המלאכים, ששם היו הארון והכרובים שהם פורשי כנפים למעלה. ובדומה למה שנאמר במלאכים "שש כנפים לאחד". והשולחן ומנורה מכוונים כנגד עולם הגלגלים: השמש, הירח, כוכבים, שמאירים את העולם [מנורה]. וכנגד השמים שמהם יורד מטר להוציא לחם ולערוך שולחן בלחם הפנים. ומזבח העולה מכון כנגד עולם התחתון ולכך עמד בחצר מול פתח משכן אוהל מועד שמרמוז על .

ולכך הציווי על בניית 'מזבח החיצון' נכנס בין הציווי לבנות את 'המשכן ובין הציווי על בניית 'קלעי החצר'. כיון שהמשכן והחצר סביבו מרמזים על העוה"ז. והמזבח שנמצא על פתחו שהיה עשוי 'נחושת' מרמוז ליצר הרע 'נחש הנחושת' שעומד הוא 'בפתח' [לפתח חטאת רובץ] ורוצה לפתות את האדם ולהחטיאו. וכן הוצאת 'הדשן' מהמזבח מרמוז שאדם לא יקח לעצמו מן המותרות בעוה"ז.

ואורך החצר היה מאה אמה, לרמוז שהעולם הזה הוא 'גדול' מאוד בתענוגיו, ויכול אדם לשוט בארץ ולהתהלך לארכה ולרחבה, ולפרוץ ימה וצפונה ותימנה ומזרחה, בארבע הרוחות. והיו לו עשרים עמודים שעומדים על אדני נחושת, ווי העמודים וחשקיהם בסף לרמוז לאותם הרודפים אחר תאוות העולם בשררה ואדנות שהוא מעצת נחש הנחושת. וכן 'לחשקת' ותאוות הממון והחמדה. וכן 'לפאת צפון'. היה מאה אמה, כי הרדיפה אחר העושר גם היא עצומה מאוד, וכמו שאמר "מצפון זהב יאתה". (איוב לו, כב). ורוחב החצר היה חמישים אמה, לרמוז כי מגיל חמישים ואילך אדם מתקרב לימי הזקנה ותאוות העולם הולכים ומתמעטים לו.

ובפרשת תצווה חזר לצוות על הדלקת המנורה בשמן, היות והיא 'כלי נבחר מכל הכלים'. וכמו שמכל הכלים הפנימיים התחיל 'בארון' כיון שהוא נבחר מכל הכלים הפנימיים. לכן הקדים עניין 'השמן' שראוי למנורה לשאר הציוויים. וכמה סיבות יש למיוחדות המנורה משאר הכלים הפנימיים [מלבד הארון]. כי הארון מסמל לתורה, והמנורה מסמלת למצוות וכמו שנאמר "כי נר מצוה ותורה אור". (משלי ו, כג). וגם המנורה רומזת לתורה שבע"פ, וכמו שמבואר בחז"ל בכמה דוכתין שהתורה נמשלה לשמן, כדכתיב "לריח שמניך טובים". (שה"ש ג, א). וז"ך מרמוז לכ"ב אותיות עם הכפולות. וגם השמן מסמל את עם ישראל שאינם מתערבים באומות, ולכך נקרא 'שמן זית זך' שהשמן אינו מתערב באחרים, כך ישראל. וכן המנורה האירה האפילה לעם ישראל גם בזמנים קשים וזה שאמר 'כתית' שלמרות שהם מדוכאים ומעונים מהגויים, מ"מ יעלו מעלה על כול הגויים. בזכות התורה הנרמזת במנורה.

ומיד אח"כ הסמיך את 'בגדי כהונה' למרות שלא סיים לדבר על כל הכלים, כיון שעיקר השארת השכינה במשכן הוא לצורך האדם, וגם בזה היה תיקון לחטא אדה"ר. שמיד בבריאת העולם הקב"ה השרה שכינתו בארץ, וכמו שאמרו רבותינו (תנחומא פקודי ו) אמר רבי שמעון עיקר שכינה בתחתונים היתה שנאמר "וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן". (בראשית ג, ח). בא אדם וחטא נסתלקה מן הארץ לשמים. [ועי' במה שהרחבנו בזה במאמר

'שקול המשכן - למעשה בראשית'. וזה שאמר "ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך". מאחר שאדה"ר התרחק מהקב"ה מצד חטאו. בא הקב"ה כאן וקירב את האדם 'השלם' לקדשו. ולבסס העולם אחרי שנחרב בחטא אדה"ר, וכן בניו אתו. כנגד בניו של אדם הראשון שגרמו להחריב העולם.

ונסמך עניין זה דווקא 'בבגדים' כי אדם הראשון היה ערום בלי לבוש עד שהקב"ה ברחמנותו עשה לו כתנות עור לכסות בשר ערוה. וכנגד זה צווה לעשות בגדים לכהן "לכבוד ולתפארת". ולא כבגדים הראשונים שלא היו אלא לכסות בשר ערוה. [וכן מוכח מהתרגום שכאן תרגם 'ליקר ולתושבחה' ואילו על כתונות עור תרגם 'לבושין דיקר'].

וסיים במזבח כי תכלית המשכן היה להורות שהקב"ה **כיפר** לעם ישראל על 'מעשה העגל' במה שהשרה שכינתו שם, ואכן הכפרה הייתה ע"י התורה, ולכך נסמך המזבח אל הארון כמו שכתוב "ונתת אותו לפני הפרכת אשר על ארון העדות אשר אועד לך שמה". ואמנם ע"י הקטורת מסתלק 'החרון אף' מישראל שעוצרת המגיפה. ולכן חתמו כל דברי המשכן במזבח הקטורת. **לפי שהוא מקשר כל דברי המשכן**. ומקשר הדברים התחתונים בעליונים, והעליונים בתחתונים. ולכן נקרא קטורת לשון קישור כמו 'שרי קטריץ'. לפי שמקשר כל הדברים ומחברם.

ולכך היה מצוה על הכה"ג להקטיר קטורת בוקר ובערב. כדי לסלק מדת הדין של לילה, ומדת הדין של בין הערבים. וגם כפרת יוכ"פ תלויה בקטורת וכמו שאמר "וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה לדורותיכם". ולזה אנו אומרים בתפילה קטורת בכל יום, לפי שהקטורת היא חותם הכל וקישור הכל. וחותם התפלה היא הקטורת. שמקשר כל התפלה ועושה ממנה עטרה וקושרה כתר לקונו יתברך.

תרומה - במקום קטורת

ואחר שציווה על הקטורת שהיא מסלקת החרון אף מישראל וכמו שגילו המלאכים למשה סוד זה, התחיל לומר "כי תישא.. ולא יהיה בהם נגף". כי באמת רצון הקב"ה שנלך בדרך הישר, ושלא נעשה שום דבר שעל ידו נצטרך לכפרה של הקטורת, וזה "ונתנו איש כופר נפשו". שאז לא יצטרכו כלל לקטורת.

עוד אמרו חז"ל (פסיקתא דר"כ) שאמר משה רבינו לפני הקב"ה תינח בזמן שבהמ"ק קיים ומזבח הקטורת עומד. אבל בזמן שאין בהמ"ק קיים במה תהא כפרת כלל ישראל, לזה סמך "כי תשא את ראש בני ישראל". כביכול אמר משה לפני הקב"ה. תהיה נושא להם פנים פעם אחת בשנה ואימתי ביוה"כ.

כיוור - רחצה להיכנס לעבודת ה'

וסמך אל הקטורת וכפרת בני ישראל את עשיית הכיוור, להודיע שכל ענייני המשכן הם לתועלת ישראל. ולהשלים נפשם ולכפר על חטאתם. ובכדי לזכות לזה צריך רחיצה וטהרה כמו שאמר הנביא "רחצו היזכו, הסירו רע מעלליכם מנגד עיני, חדלו הרע". (ישעיה א, טז). וזה שאמר: "ורחצו אהרן ובניו ממנו ובבואם אל אהל מועד". כי כל הרוצה להדבק בהקב"ה ולהיכנס למחנה שכינה. צריך להסיר תחלה ממנו דעות זרות שהם מטמאים הגוף והנפש.

והוסיף ואמר: "או בגשתם אל המזבח". כי הרוצה לזכות להיכנס לעולם העליון צריך לעשות הכנה זו, וכמו שאמרו חז"ל שמיכאל הכהן גדול מעלה נשמתן של צדיקים על המזבח של מעלה. ואמר "ירחצו מים". שאין מים אלא תורה, שע"י עסק התורה אדם מזכך נפשו.

סממני הקטורת - שלמות הנפש

וסמך לזה י"א סממני הקטורת. להורות כי תכלית התורה היא להשלים הנפש בעוה"ב ולקשרה למעלה. וזה בדומה לקטורת שמקשרת בין העולמות. וזה על ידי עסק התורה, שהיא קשורה וכלולה בעשרת הדברות. כן היו בקטורת י"א סמנים עשר כנגד י' הדברות וי' מאמרות. ואחד כנגד אדון יחיד שהוא על הכל ועולה על העשר.

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית

לוחות שניות

פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשָׁנִים וְכו' (לד, א)

בלוחות שניות נתחדש שהלימוד יהא מתוך צער ויגיעה

הבית הלוי (דרוש יח) מבאר שבלוחות השניות נתחדש מהלך חדש באופן לימוד התורה לישראל שילמדו מתוך צער ויגיעה גדולה, דבלוחות הראשונות היו למדים ואינם שוכחים, ועוד שנתוסף להם צער ויגיעה ע"י היצה"ר המבלבל אותם בעת לימודם ובראשונים לא היה יצה"ר שולט בהם.

וכן הביא מהגמרא בעירובין (נד.) אלמלא לא נשתברו הלוחות לא היתה תורה משתכחת מישראל שנא' חרות על הלוחות.

ובילקוט (כי תשא - שצא) מבואר משנשתברו הלוחות נגזר עליהם שילמדו תורה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטלטול ומתוך הטירוף ומתוך הדוחק ומתוך שאין להם מזונות ומתוך הצער שהם מצטערים עתיד הקב"ה לשלם להם שכרם לימות המשיח כפול ומכופל לעוה"ב שנא' הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו וכו'. וע"ע בתנא דבי אליהו (פכ"א).

וידוע שהביאור בזה שלאחר שחטאו ישראל בחטא העגל היו צריכים לזיכוך הגוף הבא ע"י עמל התורה, ולוחות שניות ניתנו באופן כזה שצריך לעמול ולטרוח ולהתייגע ועי"ז יראו לזכך עצמם בעמל ויגיעת התורה.

עוד העמיד הבית הלוי שם דבלוחות ראשונות היה כתוב בלוחות עצמם כל התורה שבעל פה, וכמו שהכתב היה עומד בנס בלוחות ראשונות ע"י מכתב אלקים, וכן היה עומד עליהם בנס כל התורה שבעל פה, וכן מבואר בירושלמי (פ"ו דשקלים) מזה ומזה המה כתובים חנינא בן אחי ר' יהושע אומר בין כל דיבור ודיבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה, וכשחטאו ישראל נתן להם המשנה והתלמוד והאגדה בעל פה.

ובזה שניתן להם בעל פה נתעלו בה ישראל מעלה גדולה יותר, דמקודם שכל התורה היתה רמוזה בלוחות היו ישראל והתורה שני ענינים דישראל הם המקיימים לתורה ושומרים אותה והיו אז בבחינת כלי שמונח בו התורה, וכמו ארון הקודש שמונח בו הס"ת והוא תשמישי קדושה, אבל אח"כ דניתן להם התורה שבע"פ נמצא דישראל הם בבחינת קלף של תושבע"פ וכמאה"כ (משלי ג') כתבם על לוח לבך, וכמו שהקלף של הס"ת הוא עצם הקדושה ולא תשמיש, דהקלף והכתב שכתוב בו שניהם ביחד הם ס"ת, כמו כן התורה וישראל כולה חד הוא, וכל אחד זוכה בה לפי מדרגתו ולפי יגיעתו בתוה"ק. עכתו"ד הבית הלוי.

קשה דמוכח שאף בלוחות ראשונות נאמר המושג עמל התורה

אך צריך להבין שהרי ודאי עמל התורה הוא מעיקר מצות תלמוד תורה וזהו צורת לימוד התורה, ולא שייך לומר דבלוחות ראשונות לא היה צורת לימוד התורה ע"י עמל ויגיעה, שהרי אמרו חז"ל (סנהדרין צט:): אדם לעמל יולד ומפרשת הגמ' דאיירי על עמל פה דהיינו עמל התורה, וא"כ כך הוא צורת בריאת האדם שיעמול בתורה, וזה ודאי היה אף בלוחות שניות, וכן אמרו חז"ל על הפס' (ויקרא כו - ג) אם בחוקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה ומבואר שעמל התורה הוא מוכרח בלימוד התורה, עד שנאמר בהמשך הפרשה שייענשו על העדר עמל התורה וכמו שהביא רש"י על הפס' (שם פסוק יד) ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה וכו', וע"כ שזה מעיקר צורת תלמוד תורה ולא מסתבר לומר שנתחדש ענין זה רק בלוחות שניות.

והיראים (מ"ע רנד) מונה למצוה בפני עצמה את עמל התורה וז"ל ציוה הקב"ה שילמדו ישראל את התורה ויעמלו בה וכו' לא ילמד אדם בלא סברא ויקרא ולא ידע מה יאמר אלא שצריך לשמש ת"ח וללמוד סברתם וכו', ואמרינן בברכות (פ"ק ו:): אגרא דשמעתתא סברא עכ"ל והיראים מייחד מצוה זו מלבד עוד כמה מצוות בענין ת"ת שמנאם למצוות בפנ"ע.

וקשה דאטו מצוה זו נתחדשה רק בלוחות שניות והרי בודאי כל התרי"ג מצוות כבר נצטוו במתן תורה והיו בלוחות ראשונות.

ובודאי עיקר עמל התורה שייך כבר בלוחות ראשונות והרי במדרש תנחומא (פר' נח) מרחיב לבאר דתורה שבעל פה נלמדת מתוך יגיעה וצער ומפורש בדבריו שיסוד זה כבר הושתת במתן תורה בלוחות ראשונות וכדאיתא שם "ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית שנא' ויתיצבו בתחתית ההר וכו', ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר, והלא משעה שאמר להם מקבלין אתם את התורה, ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט אלא אמר להם על התושבע"פ שיש בה דקדוקי מצוות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב את הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו וכו'" עכ"ל ומתבאר להדיא שכפיית ההר במתן תורה היה על תושבע"פ ומבואר שהצורך לזה מכח היגיעה שיש בלימודה וכן בדקדוקי מצוות ופרטיה שיש בה.

הרי מתבאר דעיקר תושבע"פ נלמד מתוך היגיעה והצער וזה כבר מזמן מתן תורה שהרי על כך היתה כפיית ההר כגיגית.

עוד מתבאר כן בילקוט (האזינו תתקמב) שאמר להם משה לישראל אתם יודעים כמה צער נצטערת על התורה וכמה עמל עמלתי בה וכמה יגיעה יגעתי בה כענין שנא' "ויהי שם עם ה' ארבעים יום" ונכנסתי לבין המלאכים וכו' נתתי נפשי עליה דמי נתתי עליה, כשם שלמדתי אותה בצער כך תהיו למדין אותה בצער עכ"ד המדרש.

שוב מתבאר שכבר קודם לוחות שניות נאמרה ההנהגה שתלמוד תורה צריך להיות ביגיעה ובצער, וצ"ב כיצד נפרש דברי הבית הלוי בביאור המדרשים שבשבירת הלוחות נגזר שילמדו מתוך הצער.

שני מיני עמל התורה א. יגיעת המחשבה ב. טירחה וצער הגוף

אך ביאור הדברים הוא ברור שיש בעמל התורה שני אופנים של עמל ויגיעה א. יגיעת המחשבה ב. טירחה וצער הגוף כדי ללמוד, והנה אם נחקור ונדרוש מהו המקור בתורה לעמל התורה שהוא נצרך לעצם מצות ת"ת, נראה דעמל המחשבה הוא העמל המחוייב מעיקר מצות ת"ת כיון שהוא מוכרח ומחוייב כדי ללמוד בעיון להבין ולהעמיק בדברי התורה, וכיון דילפינן מושגותם שצריך להבין ולהעמיק בד"ת [עי' רש"י קידושין ל. ועי' רמב"ם פ"א הי"א מת"ת] הרי בהכרח שהדרך לזה הוא רק ע"י עמל ויגיעת המחשבה, דאם הוא צריך להבין ולהעמיק בד"ת הרי ודאי יש לעמול במחשבתו עד שיבין ויעמוד על עומקם של דברים.

ובזה איירי התנחומא שאין אדם לומד תושבע"פ אלא מתוך הצער, דצריך לצער עצמו עד שיעמוד על הבנת וידיעת הדבר על בוריו, ועל כך היה כפיית ההר במתן תורה, ובוזה איירי הפס' "אם בחוקותי תלכו" שאחז"ל שתהיו עמלים בתורה ולדעת מדרש חכמים, דהיינו שכדי לעמוד על ידיעת מדרש חכמים ולהבין כל דבר מה מקורו וכו' צריך עמל, ובוזה איירי הילקוט שאמר משה לישראל שיהו מצערים עצמם על ד"ת, ובוזה איירי היראים במנין מצות עמל התורה וכמתבאר בדבריו דאיירי על שימוש ת"ח והבנת הסברא.

ומלבד זה יש את הענין השני של צער הגוף שהאדם מצער את גופו וטורח על לימוד התורה, וכמבואר במנחות (ז). דאבימי אתעקרא ליה מסכתא והטריח עצמו קמיה רב חסדא ללמוד ממנו ומבואר שם הטעם משום יגעתי ומצאתי תאמין, הרי שיש יגיעה אף בטורח וצער הגוף ואף שהוא לא בלימוד עצמו אלא לצורך הכשר הלימוד.

וכן מבואר בלקט יושר (יו"ד עמ' 39) שהביא מהתרומת הדשן שאף הטירחה לבקש את הספרים היא בכלל יגיעת התורה, ועל כך כתב הרמב"ם (פ"ג הי"ב) אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתיה אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא יתן שנת לעיניו לעפעפיו תנומה וכו'.

ועל מין עמל זה נאמרו דברי הבית הלוי בשם הילקוט שמהלך זה נתחדש בשבירת הלוחות כמבואר בילקוט שהדברים נאמרו על לימוד מתוך הצער והטירוף והשעבוד וכו' והיינו צער חיצוני שאינו מעצם עיון המחשבה, ועוד מתבאר ענין של עמל נוסף שהוא ענין השכחה שנוצר בלוחות שניות, ולכן צריך לעמול בחזרת הלימוד כדי לזכור את הלימוד. וראה בדברי הבית הלוי שיש גם ענין של שבירת היצר הרע בזמן הלימוד.

ודבר זה נקבע בשבירת הלוחות כיון שע"י כך יבאו לזיכוך חומריות הגוף הגוף ועידון האדם בעמל התורה.

ובעיקר הדבר שיש שני מיני עמל התורה עיין בדברי הנצי"ב בהעמק שאלה (שאלתיו יט אות ד') וע"ע בנוסח אחר במשנת ר' אהרן (ח"א עמוד ע"ו).

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

כל אדם יכול להתחבר לבורא עולם, האם כבר התחברת?

וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכֹלֹתוֹ לְדַבֵּר אֵתוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת לַחַת אֶבֶן פְּתָבִים בְּאַצְבַּע אֱלֹקִים
(לא, יח)

א} שואל רש"י שיש לדקדק מדוע כתוב ככלותו לדבר בלי וא"ו? ב} עוד שואל האו"ח הקדוש מדוע התחיל לומר ויתן אל משה והפסיק ואמר עניין אחר ככלותו לדבר ורק אחר כך המשיך לאמר מה נתן, היה ראוי לומר ויהי ככלותו לדבר ויתן אל משה את שני הלוחות? וכן הקשה הנצי"ב הובא בספר מראש אמנה למרן הרב שך זצ"ל.

המצב בתקופתנו:

לצערנו הרב כבר כל ההתעוררות של אהבת ישראל וההערכה לציבור החרדי כמה היה דומיננטי באסון הטבח של שמחת תורה, וכולם התנצלו והבינו את הטעות וההטעיה להסית לשנאת החרדים ולפלג את העם, ונוצר חיבור נפלא מלא הערכה והוקרה והבנה והכללה עד שקצינים בצבא התחזקו ונוצר אוירה בצבא מה שלא היה, התפילות השירה והדרישה מלומדי התורה שילמדו ויתפללו להצלחתם, וכעת לאחר שהשיגרה מכהה את הרגש וכל ההתעוררות דועכת שוב מעלים על נס את גיוס בחורי הישיבות ומסיתים נגד ושוב חוזרים לסורם הרע, כל זה נובע מתוך הבורות וחוסר ההבנה בערכן של מי שזוכה להקריב עצמו ללמוד תורה והשפעתו על הכלל, וההיפך חובה על כל איש מישראל לקבוע עיתים ללמוד תורה כי זה האמצעי לחיבור עם בורא עולם ולהגן על עם ישראל כמו שנבאר על כוח לומדי התורה בזכות התורה. כמו שכתב בשו"ת אור לציון חלק ד בהלכות פורים הערה ה בשעה שאדם יושב ועוסק בתורה, בודאי מקיים שויתיה ה' לנגדי תמיד, כי קודשא בריך הוא ואורייתא חד הוא (זוהר ויקרא דף ע"ג ע"ב).

הסיפור שהסעיר את העולם:

נפתח בסיפור שפורסם בתאריך כ"ח תמוז תשפ"ג. לפני שבע שנים נפטר לבית עולמו תלמיד חכם חשוב וקדוש, מצדיקי עולם: כ"ק מרן האדמו"ר הגאון הקדוש רבי שמואל צבי רוזנפלד זצוק"ל. רבי שמואל צבי הסתופף כל חייו בהיכל השם בדבקות ואהבה, ומאחר שהקפיד להצניע את הליכותיו בקודש - רק מעטים זכו להכירו מעטים עוד יותר הכירו את ארבעים שנות המתנה שגזר עליו מרן פוסק הדור הגרי"ש אלישיב זצוק"ל. בין הזכויות הרבות שזכתה בני ברק התנשאה דמותה המצטנעת של רבי שמואל צבי רוזנפלד זצ"ל. רבי שמואל צבי היה יהודי גאון וקדוש, שקדן עצום ויחד עם זאת - עניו ונחבא אל הכלים.

כל אדם יכול להתחבר לבורא עולם, האם כבר התחברת?

כל היום ראשו בלימוד התורה, עיניו שפופות למטה וראשו בעליונים. בהגיעו לפרקו, בחר בו האדמו"ר בעל הברכת משה מלעלוב זיע"א לחתן. רבי שמואל צבי היה מקורב מאד אצל מרן בעל ה'קהילות יעקב' זצוק"ל. הסטייפלר בעיני קודשו ידע כי לפניו ניצב מלאך בדמות אדם, אשר קידש את כל כולו לתורה ולעבודת השם וכמוהו יש יחידי סגולה בדור. הוא הרבה להשתעשע עימו בדברי הלכה ופלפול החשיב את דעתו בכל עניין. אבל מול הרופא בבית החולים הדסה לא עמדה לו שום פרוטקציה, הדוקטור טען שהלב שלו הרוס. שעותיו בארץ החיים קצובות. אלא אם כן, אלא אם ייערך לו ניתוח לב מסובך. ומדובר ברפואה של לפני ארבעים שנה, לפני הטכנולוגיה והמדע שנולדו מחדש מאז ועד היום. "מדובר בניתוח מורכב מאד." אומר הפרופסור. "אנחנו נעשה ככל יכולתנו, כמובן, אבל אין כל ערובה שתקום חי מהניתוח." הוא הולך למות? רבי שמואל עוצם עיניים. מליט פניו בידיו. רגע ארוך עד שהוא אוסף את עשתונותיו, ושואל: "כמה סיכויי הצלחה?" "סיכויים קלושים, אם בכלל." פוסק הפרופסור, עיניו נעוצות בנקודה עלומה על גבי השולחן. "החלטה שלך, רבי." הפרופסור קם מכסאו. רבי שמואל צבי מתאמץ לקום בלי להסתחרר. הפרופסור מלווה אותו אל הדלת והוא יוצא החוצה, אל הרחוב ההומה. כפוף ועייף וזקן, ארבעים שנה הוא בעולם ועכשיו נחרץ עליו למות. רק בן ארבעים. הוא חושב לרוץ אל בית המדרש ולהימלט אל הגמרא, אבל עפ"י עצת חמיו הגדול ה'ברכת משה' מלעלוב רגליו מוליכות אותו אל רבן של ישראל, מרן הסטייפלר זצוק"ל. בדממת כבוד עומד מול איש האלוקים. ה'קהילות יעקב' מגביה את ראשו מספרו, ועיניו נתלו בו מפינת החדר, נוקבות, בוערות כשני גחלים לוחשות. הוא מגיש לו עט ודף נייר. ואומר בפשטות: "תרשמו כאן מה שאתם רוצים!", הוא רוצה לחיות, שמשפחתו לא תאבד את ראשה, שילדיו לא יהיו יתומים, מכל זה הוא כותב בבהילות במשפט אחד: "אני עובר ניתוח מסוכן שסיכויי הצלחתו קלושים. אני רוצה הבטחה שאשאר בחיים אחר הניתוח..." הסטייפלר מצמיד את הנייר לעיניו קצרות-הרואי. קורא את השורות, ומברך. רבי שמואל צבי לא נרגע. "הבטחה אני רוצה, רבי. הבטחה שליבי ימשיך לפעום גם לאחר הניתוח!" הסטייפלר שותק. שינוי סדרי הטבע... הוא לא יכול להבטיח. וכי תחת אלוקים אני? הוא מרכין ראש שקוע בשרעפים, בכל זאת - הלב הקדוש חייב להמשיך לפעום... בסוף אומר לרבי שמואל צבי: "סע לירושלים. בירושלים מתגורר צדיק נשגב, רבי יוסף שלום אלישיב, הפסקים שלו מקובלים בשמים! סע לעיר הקודש, בקש בשמי מרבי יוסף שלום שיגזור על פמליא של מעלה בגזירת-רב שהניתוח חייב להצלח. גם הפסק הזה, כמו כל הפסקים שלו- יתקבל!" פניו של רבי שמואל צבי אורו. מרן ה'קהילות יעקב' נתן לו כתובת. הפסקים בכתובת ההיא מתקבלים בשמים! הוא יוצא חדר תקווה אל רחובות בני ברק ותופס את האוטובוס הראשון העולה לירושלימה. כעבור שלוש שעות התייצב בחדר הלימוד שברחוב חנן 10, וסיפר מי שלחו הלום. מרן הרב אלישיב התבונן בו נבוך. "הסטייפלר עצמו הורה כך?" הוא עצמו. "והוא שלח אותך אליו על-מנת שאני אגזור?" "הוא שלח אל הרב." הרב אלישיב שקע בהרהוריו. כתמיד חיפש ומצא את חובתו בשעה הזו. היהודי מבקש גזירה, ותואר פניו המאיר לא מותיר ספק אודות גדלות-נפשו. ה'קהילות יעקב' מחזק את ידו. ומפנה

כל אדם יכול להתחבר לבורא עולם, האם כבר התחברת?

אליו. נדרש כאן איפוא פסק דין. לא ברכה. פסק דין. פסק דין מצריך עיון. הוא מהרהר. שואל שאלות. מבקש לדעת את כל הנתונים על בוריים. ר' שמואל צבי שוטח לפניו את הפרטים. הרב אלישיב הופך בעניין, לבסוף הוא אומר בפשטות: "אני גוזר בכוח התורה שליבו של ר' שמואל צבי יבריא וימשיך לתפקד לאורך ימים!" באחת מישיבות ועד הרבנים לעניני צדקה בארה"ק לאישור התמיכות, ביקש הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א להמחיש מעט את משמעותה של ברכה או הבטחה ממרן הרב אלישיב זצוק"ל. הוא נעמד, ביקש את רשות הדיבור וסיפר את סיפורו של הרב שמואל צבי רוזנפלד זצ"ל. "ארבעים שנה עברו מאז, סיים הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א. "ארבעים שנה בהן המשיך רבי שמואל צבי לשקוד וללמוד וללמד, לגדל את ילדיו לתורה, להובילם לחופה ולרוות נחת. במשך השנים הללו, מאז גזר מרן הגרי"ש זצוק"ל על ליבו לתפקד כשורה - פעם הלב ללא דופי ובלי שום טיפול"... ביום טוב ראשון של סוכות, ארבעים שנה לאחר גזירת התורה של הרב אלישיב, נדם ליבו הקדוש של רבי שמואל צבי רוזנפלד זצ"ל. בקיץ, חודשים ספורים קודם לפטירתו, הגיע רבי שמואל צבי לתל השומר לביקור אצל ד"ר מנקס, קרדיולוג מומחה. "הלב שלך עובד כאילו רק אתמול קמת מהניתוח!" התפעל דוקטור מנקס. ללמדנו מהוא כוחה של תורה שכאשר האדם מחובר ועמל בתורה הרי הוא מחובר לבורא עולם ובהתקשר האדם עם התורה ממילא הוא קשור קשר נמרץ וחזק בהקב"ה, קשר של קיימא. ויכול לשדד מערכות מעלה.

ביאור רש"י התורה ניתנה ככלה לחתן:

אחר הדברים האלה נבוא לביאור הפסוקים, פרש"י שמות פרק לא פסוק יח ויתן אל משה וגו' ככלתו ככלתו כתיב חסר, שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן, שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה. דבר אחר מה כלה מתקשטת בעשרים וארבעה קשוטין, הן האמורים בספר ישעיה (ישעיה ג יח - כד) אף תלמיד חכם צריך להיות בקי בעשרים וארבע הספרים: וכתב האור החיים לבאר כי כוונת התורה לומר כי נתן הקב"ה למשה את כל התורה ולא חלק ממנה והיינו ככלותו כיון שכל התורה כלולה בתוך עשרת הדברות מלשון כולה, והנצי"ב כתב כי גם ככלותו היה בכלל הניתנה והיינו נתן למשה את התורה באופן שיהיה כמעין המתגבר להבין את כל התורה יזכור את כל התורה ולא ישכח, ונראה שזוהי כוונת רש"י שהתורה נמסרה ככלה ולכן נרמז הדבר בזה שכתוב ככלתו בלי וא"ו לרמז לכלה והוא הרמז למסירת כל התורה במתנה.

והוסיף מרן הרב ש"ך נתינת כוח הפסיקה בתורה:

והוסיף מרן הרב ש"ך שגם את הגמר נתן לו והיינו ככלותו הכילוי של התורה היינו הסיום של התורה שיוכל לפסוק את דיני התורה והכל נקבע לפי חכמי ישראל והבריאה נוהגת לפי פסק התורה אשר יפסקו למטה, כמבואר בגמרא בב"מ דף נט ע"ב בויכוח התנאים שאמרו במחלוקת רבי יהושע ורבי אלעזר כי תורה לא בשמים היא ולא הלכו אחרי בת קול אלא כפי שהכריעו התנאים. וכך מבואר במסכת בבא מציעא דף נט ע"ב בויכוח התנאים שאמרו במחלוקת רבי יהושע ורבי אלעזר כי תורה לא בשמים היא ולא הלכו

כל אדם יכול להתחבר לבורא עולם, האם כבר התחברת?

אחרי בת קול אלא כפי שהכריעו התנאים. ושם מסופר על הויכוח בין רבי אליעזר לרבי יהושע וחבריו בדיני טומאה וטהרה, אמר להם רבי אליעזר לחבריו אם הלכה כמותי עץ החרוב שהיה לפנייהם יוכיח, ותיכף החרוב נעקר ממקומו מאה אמה, אמרו לו אין מהחרוב ראייה, שוב אמר להם אמת המים שלפנינו תוכיח שהלכה כמותי, ותיכף המים התחילו ללכת אחורה, וגם לזה לא הסכימו, ושוב אמר להם כותלי בית המדרש יוכיחו ותיכף כותלי בית המדרש נטו ליפול ומיד גער בהן רבי יהושע ונעצרו ונשארו כך מוטין מפני כבודו של רבי אליעזר, שוב אמר להם מן השמים יוכיחו ויצאה בת קול שהלכה כרבי אליעזר, עמד רבי יהושע ואמר תורה לא בשמים והלכה כמותנו. ללמדנו שמאחרי נתינת התורה לישראל על ידי משה ניתן גם הכוח לפסוק בתורה לחכמי ישראל ולא בשמים ועל פיהם העולם מתנהג.

עוד יש להוסיף כילוי מלשון שלימות ושלטון על הטבע:

ויש להוסיף עוד שלא רק סיום התורה נמסר לישראל אלא סיום והשלמת הבריאה מלשון ויכל אלוקים, וגם שליטה על הטבע נמסר לחכמי ישראל, שהרי בקביעת החודש ובפסיקתם משתנה הטבע ומנהג העולם, כמבואר בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב הובא בתורה תמימה הערות ויקרא פרק כג הערה כ. דכל כך מסר הקדוש ברוך הוא את ענין קביעת החדשים והשנים לב"ד של מטה עד שמשנה גם הטבע המתחייבת לרגלי העיבורים, ועמה משתנים גם הדינים המסתעפים מזה, כמו לענין הא קי"ל בת ג' שנים בתוליה חוזרים ובת ג' שנים ויום אחד אין בתוליה חוזרים, ולכן אם קיבל האב קדושין עבור בתו בת ג' שנים ויום אחד ובא עליה איש חייב סקילה, וכשעיברו ב"ד את השנה נעשית קטנה למפרע וחוזרין בתוליה, וממילא פטור האיש מסקילה ועוד לכמה ענינים, כמו לענין וסתות נשים, והוא מ"ש בנדה ל"ח א' שיפורה גרים, יעוי"ש. וסמכו זה בירושלמי שם עה"פ בתהלים נ"ז אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי. שהקב"ה גומר ומסכים עם הב"ד של מטה שתסכים גם הטבע עמהם, יעוי"ש: וכדברי רבותינו במדרש (דברים רבה האזינו י, ג): "מושל באדם צדיק מושל יראת אלהים" (שמואל ב כג) - הצדיקים מושלים כביכול במה שהקדוש ב"ה מושל. עוד מבואר (ירושלמי ר"ה פ"א) אמרו בית דין: היום ראש השנה, הקב"ה אומר למלאכי השרת: העמידו בימה, יעמדו סגורין יעמדו קטגורין. נמלכו בית דין לעבר את החודש, אומר הקב"ה: העבירו בימה... שנמנו ישראל לעבר את החודש... והוסיף בילקוט שמעוני תורה פרשת בא רמז קצא רבי פנחס ורבי חלקיה בשם רבי סימון מתכנסין מלאכי השרת אצל הקדוש ברוך הוא ואומרים לפניו רבוננו של עולם אימתי ר"ה והוא אומר ולי אתם שואלים אני ואתם נשאל לב"ד של מטה ומה טעם כה' אלהינו בכל קראנו אליו, ואין קראנו אלא מועדות שנא' אלה מועדי ה' מקראי קדש. הראת לדעת כי לא רק מסר את כל התורה ללומדה אלא גם להכריע ולפסוק דיני התורה, ולא רק פסקי התורה אלא גם השלמת והנהגת הבריאה יהיה על פי פסיקתם.

קב"ה איסתכל באורייתא וברא עלמא:

וטעם הדבר היות ומבואר במדרש שהקב"ה ברא את העולם מהתורה, **כ"כ בבראשית רבה (וילנא) פרשה א וכך מפורש בזוהר כרך ב (שמות) פרשת תרומה דף קסא ע"ב:** כל מאן דאסתכל בה באורייתא ואשתדל בה כביכול הוא מקיים כל עלמא, קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא, בר נש מסתכל בה באורייתא ומקיים עלמא, אשתכח דעובדא וקיומא דכל עלמא אורייתא איהי, בגין כך זכאה איהו בר נש דאשתדל באורייתא דהא איהו מקיים עלמא ע"כ.

צדיק גוזר והקב"ה מקיים:

ובזה מובן המושג שצדיק גוזר והקב"ה מקיים, כן מתבאר בפרשת השבוע עד כמה גדול כוחו של צדיק, שהרי לאחר שבני ישראל נכשלו בחטא העגל אמר הקב"ה למשה בשמות פרק לב (ט) **וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה רְאִיתִי אֶת הָעַם הַזֶּה וְהִנֵּה עִם קָשָׁה עָרְף הוּא: (י) וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיַּחַר אֶפִי בָהֶם וְאָכַלְתִּים וְאַעֲשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גְדוֹל:**

ודרשו חז"ל במסכת ברכות דף לב ע"א וכיון שאמר [דברים ט'] הרף ממני ואשמידם, אמר משה דבר זה תלוי בי מיד עמד ונתחזק בתפלה ובקש רחמים. משל, למלך שכעס על בנו והיה מכה גדולה, והיה אוהבו יושב לפניו ומתירא לומר לו דבר. אמר המלך אלמלא אוהבי זה שיושב לפני הרגתיך אמר דבר זה תלוי בי מיד עמד והצילו. [שמות ל"ב] ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול וגו' אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד, שתפסו משה להקדוש ברוך הוא כאדם שהוא תופס את חבירו בבגדו, ואמר לפניו רבונו של עולם, אין אני מניחך עד שתמחול ותסלח להם ע"כ. **וכן דרשו חז"ל במסכת מועד קטן דף טז ע"ב** על הפסוק בשמואל ב פרק כג (ג) **אָמַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לִי דַבֵּר צוֹר יִשְׂרָאֵל מוֹשֵׁל בְּאֲדָם צַדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאֵת אֱלֹהִים: מאי קאמר? אמר רבי אבהו, הכי קאמר אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל, אני מושל באדם, מי מושל בי צדיק. שאני גוזר גזרה ומבטלה.**

יסוד האור החיים הכוח לאחר מתן תורה:

והנה מסופר במסכת חולין דף ז ע"א על רבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויין, פגע ביה בגינאי נהרא, אמר ליה גינאי, חלוק לי מימך ואעבור בך, אמר ליה אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה, אני ודאי עושה אמר ליה אם אי אתה חולק, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם, חלק ליה. הוה ההוא גברא דהוה דארי חיטי לפיסחא, אמר ליה חלוק ליה נמי להאי דבמצוה עסיק, חלק ליה. הוה ההוא טייעא דלווה בהדייהו, אמר ליה חלוק ליה נמי להאי, דלא לימא כך עושים לבני לוייה? חלק ליה. אמר רב יוסף כמה נפיש גברא ממשה ושתין רבוון, דאילו התם חד זימנא, והכא תלתא זימנין. ודלמא הכא נמי חדא זימנא אלא כמשה ושתין רבוון ע"כ. **והקשה האור החיים שמות פרק יד פסוק (כז) איך יתכן למשה רבנו ושישים ריבוא ישראל היה קשה קריעת ים סוף וצעקו אל ה' ואילו לרבי פנחס בן יאיר יחידי נקרע הנהר שלוש**

כל אדם יכול להתחבר לבורא עולם, האם כבר התחברת?

פעמים על פי גזרתו? ותירץ האו"ח אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא, ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח שלטו עליהם הצדיקים יחידים, ואין צריך לומר מרובים כאשר חקק ה' להם בעת הבריאה, והוא סוד אומרו (ישעיה מג א) בוראך יעקב וגו', ואמרו ז"ל (ויק"ר לו ד) שאמר הקב"ה לעולמו מי בראך מי יצרך ישראל, והכל בכח התורה, וצא ולמד מה שכתבתי בפסוק בראשית, והנה ביציאת ישראל ממצרים עדיין לא קבלו התורה ואין גזירתם על הנבראים גזירה, ולזה לא הסכים להם וטען למשה אתה נבראת בששי ואני בשלישי, זה רמז כי אינו בן תורה שאם היה בן תורה הנה הוא קודם לו, כי התורה קדמה לעולם כולו, ולזה נתחכם ה' והולך ימינו לימין משה פירוש הראהו כי הוא בן תורה המתייחס לה ימין דכתיב (דברים לג ב) מימינו וגו', וכשראהו תיכף ומיד נקרע כתנאי הראשון, ולזה כל צדיק וצדיק שיעמוד אחר קבלת התורה, יביא בידו שטר חוב אחד לכופו ליחלק לפניו, ותמצא שכשלא רצה ליחלק לרבי פנחס בן יאיר ולהמתלוח עמו רצה לקונסו, ופחד הים ממנו עכ"ל:

סיפור מבהיל על כוח התורה של המהרש"ל:

סיפור מיוחד מאת המהר"ם שפירא, שסיפר כי הסיפור הבא הופיע בפנקס ה'חברא קדישא' בלובלין. כה היה המעשה: "תלמיד אחד היה לו לרבנו שלמה לוריא, המהרש"ל, ובנים לא היו לו. לימים חלתה אשתו והלכה לעולמה, אך גם בחלוף ימי אבל אשתו, הלך האלמן כאפוף מרה שחורה, ודיכאון מיוחד קינן בקרבו. "קראהו המהרש"ל לביתו ושאלו לפשר הדבר. לאחר הפצרותיו הרבות של רבו, השיב האלמן הצעיר חרישית שרגעים לפני מות אשתו, הבטיח לה בתקיעת כף שלא יתחתן שנית לעולם. ועתה הינו עדיין צעיר לימים, ואת הבטחתו לא יוכל להפר - ולכן הנו כה עצוב, על תסבוכת זו שנקלע לתוכה. כשמוע המהרש"ל את העניין, הורה לו כי הוא מתיר לו להינשא. הצעיר יצא שמח כשאבן נגולה מעל לבו, והחל לחפש את זיווגו. אך לא עברו ימים מועטים וכל לובלין היתה כמרקחה: האלמן הצעיר נפטר לבית עולמו! משספרו זאת מיד למהרש"ל, ביקש להזמין את אנשי ה'חברה קדישא', וציווה להם לעשות לאברך את טהרתו ולהתנהג בו כרגיל, וכשיהיו מוכנים להניחו בקברו - שיודיעו לו. כשהודיעו למהרש"ל על קיום הוראותיו, הופיע ב'בית החיים' וכתב פתקה בלשון זאת: "שלום שלום לכם פמליא של מעלה. איך יתכן, והלא עשה דוחה לא תעשה שבתורה. גוזרני עליכם שתחזירו לי את האברך הזה". המהרש"ל חתם שמו בפתקה, וציווה לשום אותה בידי הנפטר, להניח את הנפטר בקבר ושיעזבו כולם את בית-העלמין. כעבור שעה קלה נפלה תדהמה ברחבי העיר - האברך יצא מקברו בתכריכיו, והתהלך לו ברחובות, כאילו מאומה לא קרה אתו. מובן מאליו איזה רושם הטביע מאורע נפלא זה על לובלין, וכל העיר שוחחה על קדושת רבם הדגול, המהרש"ל, אך המהרש"ל בענוותנותו אמר שלא מיניה ולא מקצתיה - אין זה אלא כח התורה שהחיותהו. אולם, המעשה עדיין לא בא לסופו. כי עכשיו, למרות שהאברך היה שוב חי

כל אדם יכול להתחבר לבורא עולם, האם כבר התחברת?

וקיים, לא נמצאה אשה שרצתה להינשא לו. וכי מי מוכנה להתחתן עם מת? עם אחד שקם מקברו לאחר מיתה?... או אז גזר המהרש"ל על שר השכחה שישתלט על לובלין וישכיח את הענין הזה. וכך היה: לאחר ימים מספר נשכח כל העניין מאנשי לובלין, ואברך זה היה שוב כאחד האדם, מעורב עם הבריות, נשא בת-טובים, וזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצוות.

איך פסק המהרש"ם הכריע בבית דין של מעלה:

וכיוצא בזה כתב המהרש"ם [בהקדמה לספרו תכלת מרדכי], וזו לשונו: פעם אחת חלמתי בחול המועד סוכות בהיותי ישן בסוכה, שהייתי לפני בית דין של מעלה, וראיתי שישבו כחצי גורן עגולה, והביאו איש אחד לדין שעבר עבירה שחייבים עליה מיתה בידי שמים, אלא שישנן שתי דעות אם חייבים מיתה על עוון זה, והיו מיימינים ומשמאילים, ונחלקו אם בספק של פוסקים שנחלקו כאן בארץ, יש לפטור בידי שמים או לא? והשטן היה עומד לשטנו, ושמעתי קול שאמרו: "נשאל לבית דין של מטה", ושאלו אותי על זה, והשבתי, כי גם בדיני שמים פטור מספק, שכן מבואר בכסף משנה. והשטן רצה לדחוף אותי, באומרו, מה לך להתערב במשפט בית דין העליון. ואמרתי פסוק [זכריה ג ב]: "יְגַעַר ה' בְּךָ הַשָּׁטָן", וגם כי הלוא נשאלתי על זה ונדרשתי לאשר שאלוני, ועוד דברים, ויצא הפסק לפוטרו. ואיקץ והנה חלום. ולא זכרתי המקום שבכסף משנה איפה הוא, והאיר היום והלכתי לביתי וחיפשתי ומצאתי שכן הוא בכסף משנה בהלכות פסול י המוקדשים [פרק טז הלכה ט] שאם יש ספק אם חייב כרת, ספק עונשי ם להקל. ע"כ. הנה לנו שבבית דין של מעלה הכריעו על פי מה שכתב כאן בעולם הזה מרן רבנו יוסף קארו בחיבורו הכסף משנה. [יחווה דעת ח"ז הקדמה עמ' י].

הוראת הצמח צדק איך להינצל מהמחלה:

מסופר שהצדיק הרב אליהו יוסף ריבלין היה רבה של פלאצק, וחלה, והרופאים אמרו שנסרכה ריאתו אל הדופן בבשר, ואין תרופה למחלתו, ובא אל רבו האדמו"ר הצמח צדק, ואמר לו כ"ק הצמח צדק: שבדין כזה לפי דעת הרמ"א בבהמה היא טריפה (עיין ברמ"א ביו"ד סימן ט"ל סעיף ח"י), ולפי דעת הבית יוסף סירכא כזו היא כשרה, והיות שהבית יוסף הוא מרא דארעא דישראל, אז תיסע לארץ הקודש ותחיה שם, וכן היה, שנסע לארץ ישראל וחי שם עוד עשרים שנה, ונפטר בי"ב תמוז תרכ"ה בא"י.

יכול לזכות לחיות רק בעיר השאגת אריה:

כמו כן הובא בתולדות השאגת אריה שסיפר הגרי"מ גורדון ר"מ דלומזה ז"ל כי היה אדם שמתגורר בעירו של השאגת אריה והיה אדם שחולה בריאות שמבחינת ההלכה נחלקו הפוסקים בדין טריפה בבהמה במום כזה והשאגת אריה מכשיר, אותו חולה תכנן לעבור לגור בעיר אחרת, והנה אביו בא אליו בחלום ואמר לו שלא יעבור כיון שכל מה שהוא חי זה בזכות שהשאגת אריה פוסק להכשיר ואתה מתגורר בעירו.

כל אדם יכול להתחבר לבורא עולם, האם כבר התחברת?

מעשה עם הרב עובדיה יוסף זצ"ל:

והנה הדברים מפורסמים כמה נסים ונפלאות עשו גדולי ישראל שבכל דור ולא רק בדורות הקדומים אלא אפילו בדורנו שמענו וראינו מופתים וישועות שנעשו על ידי הבבא סאלי וכן על ידי הסטייפלר וכן המקובל הרב שרעבי והרב כדורי, וכן מסופר על הרב עובדיה יוסף זצ"ל בדורנו בספר לאורו נלך, אחד המקרים הקשים שסיפר לי הוא על אשה אחת מביתר שבאה בוכיה לביתו של מרן ואותו מנהל אירגון היה שם ושמע באוזניו את דברי האשה למרן שלעובר שלה יש עשר מחלות מום בלב ושאר חולאים והוא יפטר בשעת הלידה או לאחר שעות מהלידה לכן עליה להפיל, מרן קם ממקומו והבטיח לה שיהיה לה בן בריא והוא יהיה הסנדק, היא יצאה נרגשת מביתו וכך אכן היה היא ילדה בן בריא ושלם לתדהמת הרופאים ומרן רבנו עובדיה היה הסנדק. **מכאן אנו רואים את גדולתו של מרן שליט"א שלא רק שבירך את העובר אלא גם ידע שיהיה לה בן.**

מוסר השכל:

עלה בידנו להבין ולהחכים מהו כוח התורה אשר נמסר לכל עמליה שכל העמל ויגע בתורה הרי הוא מחובר לבורא עולם עד שיכול לזכות שהבריאה משועבדת לו ובכוחו לשדד מערכות ודבריו מתקיימים כי צדיק גוזר והקב"ה מקיים כמובן שהכל תלוי עד כמה קשור לתורה. כך שאשריו ומה טוב חלקו ומה נעים גורלו של כל בן תורה אשר זוכה להיות מלומדי התורה למרות כל הקשיים והנסיונות שיש לאדם ומתחבר לבורא עולם, בהיות ובזכות תורתו השם יתברך שומר ומגין עליו ועל כלל ישראל כי התורה היא מגנא ומצלל מכל מרעין בשין, והיא שעמדה לנו ולאבותינו בכל הדורות, ובפרט בתקופה קשה זו שעם ישראל נמצא אין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים ועל ידי זה נזכה לגאולה בקרוב.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

ערב רב

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ רַד פִּי שְׁחַת עִמָּךְ אֲשֶׁר הָעֵלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (לב, ז)
שיחת - 'עמך'. העם של משה רבינו.

- האם זה לא העם של ה'?

- אז האמת היא, שלא. הם לא משתייכים לעם ה'.

זה העם שמשה גייר - מדעתו. בלי לשאול את פי ה' (עי' רש"י).

- הערב רב.

מי היו הערב רב?

לפי המציאות הנראית לעין, הם היו - גרים.

יעקב אבינו החל במלאכת הגיור הזו. כך גם יוסף, שהיה מל את אלו שהיו באים 'לשבור בר'. פרעה הורה להם לשמוע בקולו. 'אשר יאמר לכם - תעשו'.

כל אלו ישבו בערים משלהם, ולא התערבו במצרים. הם התנהגו - כבני ישראל.

הם עדין לא היו בגדר 'בני ישראל' עצמם; הם היו רק - 'עם בני ישראל'. ה'עם' של בני ישראל.

- הם לא היו ראויים להיכנס לכלל ישראל.

מי שהשתדל מאוד עבורם, היה - משה רבינו. הוא רצה להביא אותם אל התיקון שלהם, והוא גייר אותם.

הוא לא שאל את פי ה'. ובאמת - עדין לא הגיע הזמן. הם לא היו ראויים להיכנס תחת כנפי השכינה.

וכך הם הביאו את בני ישראל האמיתיים - אל ה'השחתה' הגדולה הזו.

- ההשחתה (אולי) הגדולה ביותר שהיתה אי פעם בישראל.

[עי' בכ"ז בשעה"פ פר' שמות ופר' כי תישא.]

*

שקר מלא בנקודות אמת

האויב הגדול שלנו, זה הערב רב.

הם 'חתומים' על כל הצרות שלנו. וגם על החטאים שלנו. מאז - ועד היום, ועד הגאולה השלמה.

ובפרט - בדור האחרון שלנו (עי' תיקו"ז תחילת תיקון תריסר. וע"ע ביאורה"ג לתיקו"ז תיקונים אחרונים לד ע"א בדפ' וילנא ד"ה לפנות כל).

- זו מלחמה של ממש. צד הקדושה - מול צד הטומאה. ובבחינה מסויימת, 'שיא' הטומאה - זה הערב רב. 'זוהמת הנחש' (עי' זוה"ק בראשית דף כח ע"ב).

וכמו במלחמה, עלינו להכיר את האויב שלנו.

אז ננסה להכיר אותו. להבין את שורשו, את מציאותו.

זה מתחיל - מאדם הראשון. לאחר החטא.

הוא פורש מחוה אשתו. והפרישות הזו אורכת זמן רב: מאה ושלושים שנה.

ומה שקורה בשנים הארוכות הללו, זה פגם בברית קודש. מה שנקרא 'לבטלה'.

ואותם 'לבטלה', מצד עצמם, היו נעלות מאוד. הלא אביהם היה 'אדם הראשון'. זה ששני עקביו היו כמו שני גלגלי חמה (ב"ב נח.).

- אבל הם יצאו אל ה'ריק'. בלי משהו שיבנה אותן, שיעשה מהן מציאות חדשה.

ומי שניזון מה'ריק', זה ה'צד השני'. ה'סטרא אחרא'.

הוא צריך נקודות של 'קדושה', של אמת, של 'חיים' - כדי שהוא עצמו יוכל להתקיים.

בלי זה, אין לו קיום.

המשל לזה הוא - שקר.

שקר, הוא שורש רע. אנחנו מצווים להתרחק ממנו.

- מהו שקר?

- שקר, זו מציאות - שאינה קיימת. שהיא לא באמת 'מציאות'.

והשקר הזה, כדי להיות 'מתבטא' - הוא חייב 'לשבות' לתוכו קצת 'אמת'. בלי טיפת אמת - לא יהיה שקר.

למשל:

'ראיתי בית פורח באויר'.

- זהו שקר - 'מהודר'.

אבל הוא מלא בנקודות של אמת.

'ראיתי' - זו אמת. יש מילה כזו. 'בית' - זו גם מציאות אמיתית. גם 'פורח', וגם 'באויר'.

- רק הצירוף שלהם, הוא השקר.

ואם ננסה להשתמש במילים שאינן אמיתיות, לא נוכל לבטא מאומה. לא תהיה להן כל משמעות.

- ואפילו המילים ההן - שאינן אמיתיות - משתמשות באותיות אמיתיות.

שקר בלי שום אמת כלל, אינו קיים.

אז ה'צד השני', נטל את טיפות האמת הללו. הן היו ה'נשמה' שלו. החיים שלו. הקיום שלו.

שורש המציאויות הללו - הוא ב'דעת' (עי' יבמות נג:). ממנה הן מתחילות להיווצר. וכך צד ה'רע' קיבל אל תוכו 'מנוע' רב עוצמה. מרום המעלה, מה'דעת'. הוא קיבל - 'חיים'. חיים השייכים - לקדושה. הם היו 'שבויים' בתוכו, ועובדים - למענו. היה צריך לעשות משהו. לתקן את המציאות הזו.

*

כשושנה בין החוחים

אז היה נסיון ראשון של 'תיקון':

- דורו של נח.

ה'נשמות' הללו, שהיו שבויות בידי הרע - יצאו אל הפועל.

התקוה היתה - שמישהו יעבוד כאן. שנקודות ה'טוב' יתבררו מתוך הרע ש'שבה' אותן.

- איך הן 'מתבררות'?

- על ידי מעשיהם הטובים של בני האדם.

[הדוגמא הגשמית לזה, היא אכילה. כל אוכל, חוץ מה'מן', מעורב בטוב - ורע. הקיבה שלנו - 'מבררת' את האוכל. ה'טוב' נעשה חלק מהגוף, זורם בדם; וה'רע' - יוצא החוצה, אל מקום הפסולת. זה מה שנקרא 'בירור'.]

הכל תלוי רק - בנו. בבחירה שלנו.

דור המבול, לא עושה את ה'עבודה'. להיפך: הם ממשיכים את החטא הזה עצמו. את ה'לבטלה' הזו עצמה ממש. 'השחית כל בשר'.

ואז מגיע הנסיון השני: דור הפלגה.

וגם הם ממשיכים את חטאיו של אדם הראשון. הם כפרו בעיקר, כמותו (עי' סנהדרין לח:).

הנסיון השלישי היה בסדום.

והם היו - 'רעים וחטאים'.

'רע', זה אותו החטא של דור המבול. 'השחיתה' (עי' בראשית לח, ז - ט).

שלש פעמים - וזה לא הצליח. הם רק דבקו בחטא יותר, והשחיתו יותר.

ואז ה' מנסה בפעם הרביעית.

- בני ישראל, במצרים.

יעקב אבינו, היה 'בחיר האבות'. הוא תיקן את חטאו של אדם הראשון.

וזרעו של יעקב, היו אותן נשמות שיצאו מאדם הראשון. אלו שנפלו מאז, פעם אחר פעם. הם עבדו ב'חומר ובלבנים' - כדי לתקן את מה שקרה בדור הפלגה; וזרעם הושלך ליאור, כדי ללתקן את חטאי דור המבול.

והם היו בתוככי - מצרים. במקום הגרוע ביותר.

- השושנה היפה, הריחנית, הכי ניכרת דוקא - 'בין החוחים' (עי' זוה"ק קפט ע"ב).

ולא רק זרעו של יעקב; גם בתוך המצרים עצמם, היו נשמות כאלו.

היו אלו שני חלקים. אחד יותר טוב, ואחד פחות.

- כבר היה 'בירור' חלקי של הטוב מהרע.

זרעו של יעקב אבינו, היה החלק הטוב יותר. המתוקן יותר. ה'דעת' - שהיא מצד הטוב.

והחלק השני, שבמצרים, החלק שיעקב ויוסף ומשה השתדלו לגייר - היה החלק הרע יותר. ה'דעת' של ה'צד השני'.

- זה לעומת זה.

יש 'דעת' מצד הקדושה, ויש 'דעת' מהצד השני.

- כפי שהזכרנו: ה'לבטלה' הזו, מקורה - ב'דעת'.

משה רבינו, היה משורש הדעת - מצד הקדושה. הוא הנהיג את זרעו של יעקב. הוא היה ה'ראש' שלהם.

ומי היה ה'ראש' של צד ה'דעת' השני?

- בלעם בן בעור.

בישראל - לא קם נביא כמשה; אבל באומות העולם - קם. בלעם הרשע.

משה, ובלעם (להבדיל אא"ה), היו שניהם - משורש ה'דעת' של אדם הראשון. זה לעומת זה'.

משה היה מצד ה'טוב', ובלעם - מהצד ה'רע'.

וכך, חלק מניצוצות ה'דעת' הזו - נפלו אל רשתו של בלעם הרשע. הוא זה שהנהיג אותם. הוא היה ה'ראש' שלהם.

משה רבינו לא השלים עם המציאות הזו. הוא ניסה לגייר אותם. להכניס אותם תחת כנפי השכינה.

- הלא הם היו שייכים לשורש שלו עצמו: הדעת.

ה', לא קיבל את הגיור הזה. וכך הם היו - 'עמך'. העם של משה, לא של ה' יתברך. והם 'התערבו' בתוך כלל ישראל.

מעתה הם נקראו בשם:

- ערב רב.

ה'צמח' שעלה להיות 'חי'

בלעם, היה 'בן בעור'.

ומצד שני, 'בעור' הזה - היה גם בנו של בלעם. הלא כך כתוב: 'בנו בעור' (במדבר כד, ג).

- איך זה?

- הרי לנו 'אילן היוחסין':

ראש המשפחה: לבן הארמי. זה ש'ביקש לעקור את הכל'.

הבן שלו: בעור.

ואז הופיע שוב לבן הארמי עצמו. הוא 'התגלגל' בנכדו: בלעם.

בעור, נותר 'מגולגל' - באיזה צמח. הזוהמא שבו היתה יותר מידי גדולה. הוא לא יכול

היה להתגלגל ב'חי', וודאי שלא ב'מדבר'.

המשפחה הזו מבטאת את שורש ה'דעת' הקלוקלת. זו שיצאה בחטאו של אדם הראשון,

והוכנסה לקדושה - קודם שנתקנה.

- היה זה 'שקר' - עם הרבה מאוד 'אמת'. עם הרבה מאוד 'קדושה', שהיתה 'שבויה'

אצלו. היא היתה מקור כוחו האדיר.

ובכח האדיר הזה, הם החטיאו את כלל ישראל.

לבלעם, היו שני בנים: 'ינוס', ו'ימברוס'.

הם היו מכשפי פרעה. חרטומי מצרים. וכשהם ראו שאין ממש ב'להטיהם' - הם חברו

למשה. קיבלו על עצמם ברית מילה.

אבל זה לא היה אמיתי. הם היו מגזע רע, וה'גיור' שלהם - היה אסון לכלל ישראל. ה'

יתברך לא קיבל אותם (עי' תיקו"ז קסב ע"ב בדפ' וילנא).

- הם היו ראשי ה'ערב רב'.

כולם היו כאן. כל ה'משפחה': בלעם, שהוא לבן; ינוס וימברוס, וגם כל הערב רב.

רק אחד היה חסר: בעור.

וכל המשפחה הזו רצו - להעלות אותו. להפוך אותו לבחינת 'חי', לכל הפחות.

- זה נשמע כמו דאגה עמוקה וכנה - לחלש. למסכן. לעלוב החיים. פלורליזם טהור.

- זה לא.

זה כמו ה'פלורליסטים' של היום. בחסות ה'דאגה לחלש', הם חותכים את חלקה הראשון

של המילה 'פלורליסטים', ומה שנשאר זה - 'ליסטים'.

- הם לא באמת יודעים לדאוג למישהו אחר, מאשר - הם עצמם (עי' תיקו"ז כג ע"ב בדפ'

וילנא).

האמת היא, שזה ממש אותם ליסטים דאז: הערב רב.
ומדוע באמת הם רצו להציל את בעור?
- כי כש'בעור' יפסיק 'לצמוח', ויתחיל 'לחיות' - אז כל ה'משפחה' תקבל הרבה יותר כח.
הם כולם תלויים זה בזה. זה היה 'אנוכי' לגמרי.
כדי להעלות את בעור, היה צריך להגביר את כח ה'רע'.
- וכיצד עושים זאת? איך מגבירים את ה'רע'?
- מקלקלים את ה'קדושה'!
וכשהקדושה מתקלקלת - אז ה'רע' יכול לחטוף ממנה ניצוצות של 'חיים'. כך יהיו עוד
הרבה נקודות של 'אמת' בתוך ה'שקר', והן תחיינה אותו יותר.
וכיצד הדרך הטובה ביותר לקלקל את הקדושה?
- להחטיא את ישראל!

*

'ראש ממשלה' חדש

כשכלל ישראל היו עסוקים ב'וינצלו את מצרים', משה רבינו התעסק במשהו אחר לגמרי.
- ארונו של יוסף.
הארון הזה היה שקוע עמוק בתוך היאור. היה צריך להעלות אותו משם. 'זהעליתם את
עצמותי מזה איתכם'.
משה רבינו, לא הזמין צוללת. הוא גם לא ניסה לצלול בעצמו.
הוא הכין טס של זהב, וכתב עליו שם קדוש. וכשהוא השליך את הטס אל תוך היאור -
ארונו של יוסף צף ועלה.
הטס הזה, נפל איכשהו - לידיהם הטמאות של 'ינוס' ו'ימברוס' בני בלעם.
וכך היו להם 'כלי עבודה' חזקים מאוד:
כישוף וניחוש; טס עם שם קדוש; כח ה'דעת' של אדם הראשון; וגם - אהרון הכהן. קדוש
ה'.

ואגב, בכח הניחוש והקסם - לא היו כמותם בכל העולם כולו!
ובכח כל אלו, הם יצרו - את עגל הזהב.
העגל הזה, היה בבחינת 'חי'. ו'חיות' הנפש שבו - היתה נפשו של 'בעור' אביהם.
- הם הצליחו.
בעור, עלה מ'צומח' - ל'חי'.
הוא היה 'שור אוכל עשב' (תהלים קו, כ). הוא אכל - את בחינת ה'צומח', בה הוא היה
מגולגל קודם.

וכשהוא אכל אותה, היא הפכה להיות חלק ממנו. כמו בכל אכילה.

- ה'צומח' - הפך להיות 'חי'.

ואז - אותו רשע, בעור, החל לצווח - 'אלה אלוהיך ישראל'.

הם, הערב רב - בהנהגת בניו של בלעם, קיבלו אותו למנהיג. לראש ממשלה'.

- כך הוא יוכל לשרת את הצרכים שלהם עצמם. לספר להם את העתידות, למשל.

וכך כולנו, כל בני ישראל, נפלנו תחת ידיהם הטמאות.

- ולא רק בני ישראל עצמם.

*

אחדות של רעיון - וכלי

נשוב למציאויות הללו. אלו שיצאו מאדם הראשון.

- מה המקום האמיתי שלהם?

היעד הנכון, הוא המקום בו בונים מהם - מציאות חדשה.

יש 'איש', שהוא זה שמייצר את המציאות הזו, של ה'בכח'. משהו שהוא עדין בגדר 'רעיון'

בלבד.

ויש 'אשה' - שתפקידה הוא להוציא אותה אל הפועל.

למשל:

האיש, מביא הביתה גרגירי חיטה. והאשה - טוחנת, לשה, אופה. היא מוציאה את

ה'רעיון' הזה - אל הפועל. אל המציאות (עי' יבמות סג.).

כל זה יכול להיות רק - כשהם 'ביחד'.

- והחיבור הזה עצמו, יוצר עוד יותר - 'ביחד'.

ידוע, שהאשה היא 'דוגמת השכינה'. מה שפחות ידוע, זה שהאיש - הוא דוגמת קודשא

ברוך הוא.

גם שם, בגילויים העליונים, זה מתבטא כ'איש' ו'אשה'.

הבורא - הוא אחד ויחיד; אבל הוא מתגלה ב'צורת אדם'. וצורה שלמה - זה איש ואשה.

- איש ואשה שלנו, זה ה'משל'. את הנמשל - אנחנו לא מסוגלים להבין. אבל הוא קיים,

ממש כמו איש ואשה.

וזה לא רק 'משל' בעלמא.

- אנחנו - 'מפעילים' את המציאות העליונה הזו!

כשאישה יהודים מתאחדים, אז יש אחדות גם בגילוייו של הקב"ה: קודשא בריך הוא

- ושכינתיה.

- כשיש כאן 'יחוד' - אז גם שם יש 'יחוד'!

והיחוד הזה, יוצר את המציאות הזו - בה מה שהיה בגדר 'רעיון' בלבד, יכול לצאת אל הפועל במציאות ממש.

ואז זה קורה גם - ביחוד העליון.

- ה'רעיון' של קודשא בריך הוא, יכול לצאת אל הפועל. ומכאן.

כשמשוהו קורה 'לבטלה', אז המשמעות של זה היא:

ה'רעיון' של הקב"ה - הלך ל'צד השני'. למי שנלחם כנגד גילוי כבודו בעולם. - מחריד!

זה מה שקרה אז, בתחילת הבריאה.

*

כלה בחופתה

הפסוק מתאר את האסון של חטא העגל, במילים:

- 'וימירו את כבודם - בתבנית שור אוכל עשב' (תהלים קו, כ. ועי' זוה"ק קצא ע"א).
לפני שהיה 'תבנית שור', היה - 'כבודם'.

מהו ה'כבוד' הזה?

'כבוד' - זו השכינה הקדושה. ה'רעיה' העליונה.

היא ה'מקום' האמיתי, הנכון, הקדוש - של כל ה'ניצוצות' הללו.
והיכן המקום שלה עצמה?

- בתוך בני ישראל!

כשהיא אצלנו, אז היא יכולה 'לקבל' - מקודשא בריך הוא.

- זו המציאות שנוצרה - במתן תורה.

אנחנו היינו ה'כלה'. השכינה - הכלה האמיתית - היתה בנו. בקרבנו. והמעשים שלנו, היו 'מיחדים' אותה - בבעלה. בקודשא בריך הוא.

ואז, שניה לאחר ה'חופה' הזו, ה'כלה' - הפכה את פניה.

- 'עלובה כלה, מזנה בתוך חופתה' (שבת פח:).

הערב רב, ניזונים מהמציאות הנוראה הזו - של ה'פירוד'. של ההשחתה. של הקדושה - שהולכת אל ה'ריק', ומשם - אליהם.

אז הם החטיאו אותנו, בעגל. ב'שור אוכל עשב'.

ישראל, 'המירו את כבודם', את השכינה - ב'שור'.

- כמה זה נורא!!

ואז ה' - 'עלה'. הוא כבר לא מוכן לשכון בקרבנו. כבודו - הרעיה העליונה - כבר לא איתנו.

- ומי יהיה איתנו מעתה?

- מלאך. 'מלאכי ילך לפניך'.

טוב, זה לא מלאך 'רגיל'. זה מלאך - ש'שמי בקרבו'.

- זה מנחם מישהו??

הלא ה' היה איתנו. כמו 'איש' - ל'אשה'. שמו, היה עלינו ממש!

ועתה - יש איזה 'מתווך' באמצע. וה'איש ואשה' - כבר לא כאן.

- ירידה נוראה!

ושוב, ה'רועה הנאמן' - משה רבינו, מסר את נפשו עלינו. להציל אותנו.

- להחזיר את המצב הקודם - לקדמותו.

והוא הצליח!

- לא לגמרי. יצר הרע - ה'שאר שבעיסה' - נשאר בנו.

אבל ה' יתברך, שוכן - בקרבנו.

- וזה לא יפסיק לעולם!

ולעתיד לבוא - זה יחזור לגמרי (עי' אד"א לג, י).

ובארץ ישראל, המציאות הזו קיימת תמיד. לא כמו בזמן הגאולה; אבל השורש - קיים.

*

להיפרד מהערב רב

דע את האויב.

הערב רב, מנסים תמיד 'לפזר' את הקדושה. שהיא לא תגיע אל המקום הנכון שלה.

שהיא לא תגיע - אל השכינה הקדושה.

ארץ ישראל, היא 'גופא דשכינתא'.

- השכינה, היא ה'נשמה'; ארץ ישראל, היא ה'גוף'.

והיא מצפה - לבני ישראל. שיהיו כאן. שיעשו למענה. שיחברו אותה עם דודה, בעלה,

קודשא בריך הוא.

- לא צריך לדעת 'קבלה' בשביל זה. עלינו רק להבין את הרעיון, להפנים אותו. שתהיה

לנו 'דעת' כזו.

וכך, כל המצוות שלנו - יעשו את ה'יחוד' הזה.

כאן, בארץ הקודש, במקום שלה - נבנה 'עגל הזהב'. ממש כמו אז (עי' היטב בביאורה"ג לתיקו"ז תיקונים אחרונים לד ע"א בדפ' וילנא).

- בדיוק כאן! בדיוק במקום בו אמור להיות היחוד - הם 'נתקעים' באמצע!!

הארץ הקדושה, היא ה'בית'. ארמון המלך.

וכשמישהו נכנס לכאן, ומכריז שהארץ שהיא שלו - אז הוא מורד במלך האמיתי.

- המלך לא יכול להתייחד עם רעייתו!

וגם אם יגידו שהארץ היא 'של עם ישראל', זה לא באמת נכון. כי לכל מי שנמצא כאן - כולל מליונים שאינם בני ברית - יש 'זכות בחירה'. כולם חלק מה'עם'. ללא הבדלי דת גזע ומגדר.

וחוץ מזה, הארץ אינה באמת של עם ישראל!

- היא של ה' יתברך. היא 'נחלת ה' - מיוחדת לשמו' (רמב"ן ויקרא יח, כה).

הלא כך ה' מעיד:

- 'כי לי הארץ'!

ואנחנו?

- 'גרים ותושבים אתם עמדי' (ויקרא כה, כג).

ורק אם הארץ היא שלו - אז היא יכולה להיות שלנו. 'דיו לעבד - שיהיה כרבו' (עי' מדה"ג שם).

וכעת, יש מישהו ש'התנחל' בארמון המלך, ומכריז בקול רם - שהארץ היא 'שלו'.

- איזו השפלה זו!

אין לנו היום את היכולת לחבור אל משה רבינו, ולהילחם; ומה שאנחנו כן יכולים לעשות - זה להציל את ה'דעת' שלנו.

הלא שורש הערב רב - הוא ב'דעת'.

ועלינו להתחבר לה' אלוֹקנו - בדעת שלנו. להבין ולהפנים, שהמקום הזה - הוא שלו בלבד. לא של אף אחד אחר.

ה'בחירות' הללו, למשל, הן משהו - שאין לנו חלק ונחלה בו! בשום אופן!

- אין לנו ברירה, אלא להצביע. כפי הוראת רבותינו.

אבל אין לנו כל שייכות אליהם!!

אנחנו ממליכים - את מלך הארץ האמיתי. אנחנו בארמון - שלו! רק שלו!

הערב רב, הם 'שאור שבעיסה'.

העיסה - זה אנחנו.

וכשאנחנו לא 'נקבל' אותם אלינו; כש'נדחה' אותם, ב'דעת' שלנו - אז לא יהיה להם קיום.

ובקצרה ממש: יש לנו גם 'עבודה' גדולה ב'שמירת הברית'. הלא שורש הערב רב - הוא בפגם הברית.

ואם נבין ונפנים את ההרס הנורא שמתחולל בכל פגם כזה, את השפע שנגזל מהשכינה הקדושה - נוכל גם לאזור כוחות, ולהתגבר.

ה' יזכנו!

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

נתינת השבת לישראל לא על ידי מלאך - מנוחת השבת גדר **נבואת נביא**

**וַאֲתָה דְבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בְּיָנִי וּבְיַנְיָכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם
לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם (לא, יג)**

הנה איתא במכילתא, לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח. ותמה רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל
הלא כל התורה נאמרה למשה רבינו מפי הגבורה ולא רק מצות שבת.

ומבאר רבינו על פי הא דאיתא במכילתא כאן דנצטוו על השבותין אך לא בגדר דין רק
בגדר מנוחה כללית^כ, ובדור המדבר היו מחויבים לשמור כל השבותים משום דברי הנביא
שנצטוו "אליו תשמעון". אמנם בספרי (שופטים קע"ו) מבואר דמחויבים בזה רק אם שמעו
מפי הנביא ממש ולא מפי התורגמן, וזהו כונת המכילתא כאן לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח,
דהיינו שאת השבותין שמעו מפי משה רבינו עצמו. והיינו דדרשת המכילתא היא בלשון
הכתוב שאמר למשה רבינו "ואתה דבר" לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח.

והנה במכתבו של הגר"א דימאנט ז"ל לרבינו (מלואים למכתב מכ"ח שבט תרפ"ח) מביא
דברי רבינו שכתבם גם במכתבו אליו ומצטט מהם תוספת דברים: **מש"כ מר ממכילתא פ'
תשא לא ע"י מלאך. ומר אמר בזה דבר חריף מאד מאד עפ"י שבת פ"ז ע"ב^כ וביצה ט"ז
ע"א^כ בצנעא. ועפ"י המכילתא תשא שאז הוזהרו על שבותים ובדור המדבר היו מחויבים
לשמור כל השבותים משום דברי הנביא אליו תשמעון. אבל שלא ע"י תורגמן כאמור בפ'
שופטים בספרי (כצ"ל במכתב מר) לכן אמר הכתוב ואתה דבר, ע"כ. וכוונתו ציון הגמרות
הללו סתום, ויתכן שביאור הדברים הוא^כ שבגמרא בשבת וביצה מבואר שהשבת ניתנה
במרה לפני מעמד הר סיני ולכן היה לזה רק גדר נבואת נביא^כ ולא גדר קבלת התורה**

^כ ראה בצ"פ שבת פ"א ה"א שהרחיב רבינו וביאר.

^כ אולי לזה הכונה: רב אחא בר יעקב אמר למסעין וקמיפלגי בשבת דמרה דכתיב (דברים ה) כאשר צוך ה' אלוקיך
ואמר רב יהודה אמר רב כאשר צוך במרה מר סבר אשבת איפקוד אתחומין לא איפקוד ומר סבר אתחומין נמי איפקוד.

^כ א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי כל מצות שנתן להם הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ משבת שנתן להם
בצנעא שנאמר (שמות לא-יז) ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם. ושם ביאר רבינו בכתי"ק על הגליון דהיינו משום
דניתנה במרה.

^כ הביאור הוא ע"י הבה"ח כמר יואל בירנהק נ"י, ותשו"ח.

^כ ראה בפ"י מרכבת המשנה על המכילתא - רמ"צ רודמן שליט"א.

[מקורות: צ"פ מהדו"ת דף פ"א טור ב' (הובא עה"ת) ושו"ת צ"פ החדשות ח"ה - ליקוטים
אות שצ"ג]

*

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים ותמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל:

tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל (רחובות)

טענתו של משה

וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמֶר אָנָּה חָטָא הָעָם הַזֶּה חָטָא גְדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב (לב לא)
מדוע הגדיל משה את החטא בעיני ה'

לאחר שחטאו ישראל בעגל, ירד משה מן ההר וציווה להרוג את החוטאים. למחרת עלה אל ה' לבקש מהקב"ה שימחל לישראל על אותו החטא, וזה לשון הכתוב "וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמֶר אָנָּה חָטָא הָעָם הַזֶּה חָטָא גְדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב" (פרק לב פס' לא). ויש להבין, מאחר שבא משה רבינו לבקש רחמים על ישראל, מדוע הזכיר שחטאו ישראל חטאה גדולה, שאף שלפי האמת היה זה חטא גדול וכפי שאמר לאהרן (פס' כא) "מָה עָשָׂה לָךְ הָעָם הַזֶּה פִּי הִבְאֵת עָלָיו חָטָא גְדוֹלָה", וכן אמר לישראל (פס' ל) "אַתֶּם חָטַאתֶם חָטָא גְדוֹלָה", אולם כלפי הקב"ה שבא לפייסו שימחל לישראל, לא היה צריך לציין שהחטא היה חטא גדול, אדרבה זו סיבה שהקב"ה לא ימחל על החטא.

שנינו בגמרא (עבודה זרה ד ב) "לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה", וביאר רש"י, שהקב"ה גזר עליהם שיעשו את חטא העגל, כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שבכל דור ודור. שאם יאמר החוטא "מה לי לשוב בתשובה, הקדוש ברוך הוא לא יקבלני", אומרים לו "צא ולמד ממעשה העגל, שחטאו חטאה גדולה, ובכל זאת קיבל אותם הקדוש ברוך הוא, כששבו בתשובה". ויש להבין כוונת חז"ל במה שאמרו שהקב"ה כביכול גזר על ישראל שיעשו את העגל. שאין לפרש דברים כפשוטם, ראשית, שאם כן, מדוע נענשו ישראל על העגל, והלא היו אנוסים בעשייתו. ועוד, שאם כך מה ההוכחה מחטא העגל לחטאי שאר בני האדם, והלא אפשר שדווקא חטא העגל נתכפר, כיוון שנעשה על כרחם. ועוד - שאם זו גזירה משמיים - במה נשתנו ישראל משבט לוי, שרק עליהם נגזרה הגזירה שיעבדו לעגל, ואילו על שבט לוי לא נגזרה גזירה זו.

יסוד - פעמים והקב"ה מתערב בבחירה של האדם

ובמהרש"א, ביאר את דברי הגמרא, על פי יסוד גדול בעניין הבחירה שיש לאדם בשעה שעובר עבירה. שאף על פי שאמרו חז"ל (ברכות לג ב ועוד) "הכל בידי שמים - חוץ מיראת שמים", ובפשטות הכוונה, שהרוצה לעבור עבירה הרשות בידו, ואין הקב"ה מונעו מכך. אולם מחדש המהרש"א, שרק במקום שלאדם יש שייכות ורצון לעבירה או אין הקב"ה מונעו מעשייתה, אך במקום שהאדם לא רוצה לעבור את העבירה, וכל המעשה הוא חיצוני בגלל נפילה רגעית, כאן הקב"ה מסייע בעדו ומונעו מעשיית העבירה.

וזה הביאור בדברי הגמרא "לא עשו ישראל את העגל, אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה" - שלמרות שעם ישראל חטאו מרצונם בחטא העגל, אולם כיוון שהייתה זו נפילה רגעית מחמת הבהלה בה היו שרויים שטעו לחשוב שמשה רבינו נפטר, ולבבם לא היה

עימם ובפנימיותם לא רצו לחטוא בעגל, וכשלאדם אין שייכות לחטא, הקב"ה מסייע בעדו ומונע אותו מלחטוא, הרי שכאן בחטא העגל, הקב"ה לא סייע בעדם, כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה. ולפי זה, מבואר היטב מדוע רק ישראל חטאו בעגל ולא שבט לוי, שלא הייתה גזירה משמיים שישראל יחטאו בעגל, אלא הגזירה הייתה שלא ימנעו מהם את עשייתו. ולכך, עם ישראל שהורגלו בעבודה זרה במצרים, בשעה של בלבול הדעת רצו לשוב ולעבוד עבודה זרה, אולם שבט לוי שעוד במצרים לא עבדו עבודה זרה, וממילא לא הייתה להם שייכות לעבודה זרה, לא נפלו בחטא העגל.

ביאור דברי משה עפ"י היסוד הנ"ל

ועל פי יסוד זה מבואר היטב מה שאמר משה רבינו "אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְּדוֹלָה" שבא ללמד זכות על עם ישראל, ולהוכיח שהיו ראויים שהקב"ה ישמרם מהחטא ולא יתן להם להיכשל. שהרי באותה שעה היו ישראל תחת הרושם של מכות מצרים וקריעת ים סוף וקבלת התורה, ומי שנמצא במדרגה גבוהה אינו נכשל תוך זמן קצר בעבודה זרה, וכדברי הגמרא (שבת קה ב) "כך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך. עד שאומר לו עבוד עבודה זרה והולך ועובד", שאף היצר לא מחטיא את האדם מיד בעבודה זרה, אלא מוריד את האדם בדרגתו אט אט עד שמגיע לעבודה זרה. ומכך שעשו ישראל תוך זמן קצר חטא כה גדול, בהכרח שזה לא בא מפנימיות נפשם אלא מאיבוד העשתונות בה היו שרויים באותה שעה, וראוי היה שהקב"ה ימנע מהם מלחטוא, וכל הטעם שלא מנעם בשביל ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, וטען משה רבינו לקב"ה, שלא ראוי להעניש את ישראל על חטא שלפי הכללים הרוחניים הם לא היו אמורים לחטוא, ובוודאי שראויים הם שיכופר להם על כך. (שלמי שמחה)

נחלי מים - נושאים בפרשת השבוע / הרב דב יעקב

ברטמן, טורונטו

וישלך מידיך את הלוחות

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה וַיִּרְא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אֶף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלְּחֹת
וַיִּשְׂבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר (לב, יט)

רבי יצחק קארו (דודו של מרן הבית יוסף) שואל בספרו "תולדות יצחק", מדוע המתין משה מלשבור את הלוחות עד כה, ולא שברם בעת שאמר לו ה': "סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו ויזבחו לו".

והנה, אם כי רוב המפרשים הבינו שמשה השליך את הלוחות מדעתו, יש לציין שלא כן היא דעת הרשב"ם וז"ל: "וישלך מידיך - כשראה את העגל תשש כחו ולא הי' בו כח לסבלם, והשליכם רחוק ממנו קצת שלא יזיק את רגליו בנפלים, כדרך כל משליכי משוי כשאינ בהם כח לשאת. וכן ראיתי בפרקים של רבי אליעזר ועיקר פשוטו כך". וכן מפרש גם החזקוני. התולדות יצחק עונה שלוש תשובות לשאלתו:

א. משה אמר בליבו, שאולי עם ישראל, לאחר שחטאו בעגל, התחרטו והתאבלו חטאם, אולם כשראה העגל ומחולות, אמר, לא די שלא התאבלו, אלא יש להם שמחה, אז חרה אפו ושברם.

בדומה לדברים אלו וביתר הרחבה, מוצאים אנו בפירוש הספורנו: "וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה - כשראה שהיו שמחים בקלקול שעשו, כענין כי רעתכי אז תעלוזי (ירמיה יא, טו), ובזה התקצף ונואש שיוכל לתקון המעוות באופן שיחזרו לתמותם ויהיו ראויים לאותן הלוחות".

ר' ירוחם בספר דעת תורה מביא את דברי הספורנו ומבאר "כי העיקר משום מה ששבר משה את הלוחות, היה בשביל המחולות, שראה שהיו שמחים בקלקול שעשו. לא לבד שלא חשו המרורות והסרחון של החטא, אלא גם שמחו והתענגו בו. והמתענג בחטא סימן הוא כי החטא כבר התהווה עצם מעצמות האדם. החטא והאדם לאחד התהווה, וכאהבת עצמו, אהבת חטאו. מתעדן הוא בו למרות כל הסרחון הנוסף למרחוק, וזה עוד יותר קשה מכל מעשה החטא".

ב. הרואה בעיניו מתפעל יותר מן השומע, ולכן, רק אחרי שראה במו עיניו את העגל, "וישלך מידיך את הלוחות".

ג. משה שבר את הלוחות בכוונה תחילה לעיני כל ישראל, וזאת כדי שיבינו את גודל העוון אשר בידם. "כדי שיראו ישראל שחרד משה חרדה גדולה מאד, אחר ששובר לוחות קדושות וטהורות כתובות באצבע אלהים, וידעו הרעה הגדולה הזאת שעשו, ויפול רעדה

בלבבם ויתחרטו, וכן אמר בפרשת עקב (דברים ט, יז): ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם."

ויש לציין לפירוש רש"י על המילים האחרונות בחומש דברים, "לעיני כל ישראל": "שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר 'ואשברם לעיניכם', והסכימה דעת הקב"ה לדעתו שנאמר 'אשר שברת', יישר כחך ששברת". ויתכן שכוונתו לדברים הנ"ל דבדוקא שבר משה את הלוחות לעיני כל ישראל, להרעיד את לב בני ישראל, ולגרום להם להתחרט על מעשיהם.

הגאון רבי שמעון שקאפ בהקדמה לספרו "שערי יושר" שואל שאלה כללית בענין שבירת הלוחות: "בהשקפה ראשונה, הוא (ענין שבירת הלוחות) ענין סתום; היתכן שמשה רבינו ע"ה היה חושב שבשביל שעשו ישראל את העגל, ישארו בלי תורה ח"ו? והיה ראוי לו להמתין מללמדם עד שיתקנו מעשיהם, אבל לא לשברם לגמרי ואחר כך להתנפל לפני ה' לבקש לוחות שניות".

ומביא ר' שמעון את דברי חז"ל שסגולה מיוחדת היתה בלוחות הראשונים, דאמרינן במסכת עירובין (נד, א) "מאי דכתיב חרות על הלוחות, שאלמלא לא נשתברו הלוחות הראשונות, לא נשתכחה תורה מישראל". דהיינו שהיתה בהם סגולה מיוחדת, שאם למד אדם פעם אחת, היה הדבר שמור בזכרונו לעולם. ועל פי זה מבאר ר' שמעון שמשה רבנו הרגיש שעלול להיות חילול הקודש נורא מאד, שיתכן שיהיה איש מושחת ומגואל במעשים רעים, ובקי בכל חדרי התורה, ואין לך חילול הקודש יותר מזה.

ולכן ראה משה רבנו לנכון לשבור הלוחות ולהשתדל לקבל לוחות אחרים מעשה ידי אדם, דהיינו שצריך האדם להכשיר את לוח ליבו לקבל התורה, ולפי ערך מעלת האדם ביראת ה' ובמדות טובות, שהוא לוח לבבו, לפי ערך זה ינתן לו מן השמים קנין התורה, ובזה סר החשש של חילול ה', דלפי ערך מדרגת האדם, כך קנין תורתו.

ר' שמעון מביא את דרשת חז"ל במסכת נדרים (לח.) על הכתוב פסל לך - לא העשיר משה על מפסולתן של הלוחות. ואומר ר' שמעון שזה ענין נפלא, שהקב"ה לא מצא דבר אחר להעשיר בו את משה, רק על ידי הפסולת של הלוחות. ועל פי האמור יש לבאר שעל ידי השתנות הלוחות, ניתן מקום למקבלי התורה לפחד לקבל עליהם עול תורה, שהרי אם היו הלוחות הראשונים קיימים, היה די לקבוע שעה קלה ללימוד תורה, ולעסוק רוב העתים במסחר וקנין, אבל משנתנו לוחות השניות, ראוי לכל באי שערי תורה להפריש עצמם מכל עסקי העולם ולעסוק בתורה תמיד. ופרנסה מה תהא עליה? "לענין זה הראה הקב"ה שיהיה משה רבנו ע"ה לאות לכל מקבלי התורה, שיזמין ה' להם פרנסתם בתוך עשית הלוחות איזה פסולת שעל ידי זה יתפרנסו".

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת

יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי

זצ"ל

'יצרא דעבודה זרה'

הנה אנשי כנסת הגדולה בטלחה ליצרא דע"ז, ולפני כן הי' יצה"ר לעבוד עבודה זרה חזק מאד כידוע, והדבר תמוה מאד, איזה מין יצה"ר משונה הוא זה, לעבוד אלילים עץ ואבן אשר לא יראו ולא ישמעו, לא ירעו ולא יועילו?

כמובן, איננו באים ח"ו למצוא טעם בלעבוד ע"ז, ולשאול ולדרוש על דרך מעיקרא מאי קסבר. והרי מקרא מפורש כתוב לאמר - אל תפנו אל האלילים - אולם הדבר אומר דרשני, מה מקום לסוג יצר רע משונה כל כך, וקשה הדבר להבין שהי' סוג כזה של תאוה גופנית, לעבוד ע"ז, דלכאורה ע"ז הוא ענין שקשור לשכל, ולא לענין גופני, ומה טעם הי' להם לשעבד עצמם לע"ז, - ונראה שזהו מכלל עניני התורה שצריך ללמוד, והיינו את יסודות ושורשי הטעות, וגם הרמב"ם בהלכות ע"ז ביאר את שורש הטעות של עובדי ע"ז, וכיצד החלו לטעות בה - וא"כ גם אנחנו עלינו לנסות להבין, כיצד נכנס בהם הרצון המוזר והקשה בדווקא ללכת לעבוד את אלהי העמים ההם. ובשלמא אם היה בזה ענין של תאוה גופנית הי' מובן, אבל בפשוטו זה לא שייך לתחום זה, וא"כ צ"ע.

ולכאורה יש לפרש בזה כך, דהנה הגר"א בהגהותיו לברייתא דסדר עולם, גילה לנו רז זה, דכאשר בטלו אנשי כנסת הגדולה יצרא דע"ז בטלחה נבואה מישראל. ונראה לבאר טעם השייכות בין הדברים האלה, דהיינו משום דזה לעומת זה עשה האלקים, וכל זמן שהיה יצרא דעבודה זרה בתוקפו, ועם ישראל התחזקו כנגדו, זכו להשראת השכינה ולנביאי אמת, אולם מאחר ששחטוהו להך יצרא דעבודה זרה, שוב לא היו ראויים לזכות לנביאי אמת וצדק.

ועוד יתכן לבאר בזה, שכל זמן שהיה כחו דהאי יצרא בישא דעבודת אלילים בתוקפו, היו צריכים כנגדו את כח הנבואה, אולם מעת שבטל לו האי יצר הרע, שוב לא היה נחוץ כל כך כח הנבואה להגן על עם בני ישראל, ולכן פסקה נבואה מישראל.

והנה יש לבאר עוד בזה, שכאשר היתה נבואה שורה בישראל, היה אז היסוד של אמונה ויראת שמים טבוע בבריאה, ואנשים באופן טבעי נמשכו אל ידיעת השם ואמונה בהקב"ה, כי באמת באופן טבעי האדם נמשך אל בוראו, שיצרו ובראו ויכוננו, והאדם מחפש לדעת מי יצר אותו, וכמו שישנה תכונה שאדם מחפש לדעת ולהכיר את ההורים שלו, ואדם שלא הכיר את הוריו, לא ישקוט ולא ינוח עד שימצאם או ידע עליהם מה שיתכן לו לדעת. כמו כן ישנו טבע שגורם לאדם רצון עז לחפש ולהכיר את הבורא. וזה הטבע וזאת השאיפה היתה מפותחת מאד בזמן שהנבואה היתה שורה בישראל, ומשום הכי, הי' מצד שני היצר

הרע מנסה להציע לאדם מוצא אחר, להטעותו ולגזול ממנו את הרצון הטבעי להכרת הבורא, ולהטותו לחפש לעצמו משהו תחליפי חס ושלום, וכנגד הדביקות בהקב"ה שהי' טבוע בעולם ע"י הנביאים, וע"י השפעת הנבואה, כנגד זה ניתן כח ליצר הרע להציע משהו אחר, והעיקר לצאת מעול מלכות שמים.

והוא מה שהנביא צווח ואומר, "אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות בורות נשברים אשר לא יכילו המים". כי אם אמנם ישנו צמאון גדול להכרת הבורא, את אותו צמאון מטה היצר בערמתו לחצוב להם בורות נשברים אשר לא יכילו המים.

וכאשר אנשי כנסת הגדולה הצליחו בתפלתם וסימו את עיניו של יצרא דעבודה זרה, והיינו שסימו את עיני השכל, כי היה אז יצה"ר שכלי, וכאשר סימו עיניו, לא יכל להטעות בדרך השכל, אולם אז כבר לא היה ניתן להשאיר השפעה של אמונה ודביקות של נבואה דלא תהיה בחירה שקולה, ולכן ירדה הדביקות, ופסקה נבואה.

והנה י"ל דזכו לזה אחר הנס של פורים שקיימו וקבלו מאהבה, ואז הגיעו לדרגה של קבלת עול בדרגה גבוהה, שכבר לא הי' מקום ליצר הרע של פריקת עול, ולכן זכו לנצח אותו אחת ולתמיד, וסימו עיניו שלא יוכל להטעות בטענות שכליות. (ועי' מהרש"א בסוגיא דיומא דף ס"ט ע"ב).

והנה בזמננו כבר אין יצה"ר של עבודה זרה, כלומר שאין ליצר הרע להציע אלטרנטיבה, אולם הוא ממשיך לעבוד בצורה אחרת, להעלים מאתנו את המתיקות של התורה. והוא מנסה כמו שהחובת הלבבות אומר אתה ישן והוא ער לך, להרדים את האדם, מלטעום טעם צפונותיה, וזהו אשר אומר המסילת ישרים, שיודע הוא שברגע קט שאדם ירים את עצמו ויתבונן על דרכיו, יעלה ויעלה. וזו כל העבודה שלנו כיום. וכבר כתב אדונינו בעל חובת הלבבות כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך...

עקבי חז"ל / הרב אברהם יעקב גולדמינץ, מח"ס בדמיך חיי, שבילי דירחא, ושא"ס

פנינים לפרשת כי תשא

וּבְיָוִם פְּקֻדֵי וּפְקֻדָּתַי

בכיתה ה' חבר פגע בי, פגע בי נואשות עד כדי שאני נוטר לו איבה. גם בכיתה ו' ובכיתה ז' חשבתי איך לנקום בו (לא תיקום ולא תיטור) ולא עלתה בידי. האם היום, אחרי עשרות שנים, אחרי שנים של נתק ואני לא יודע מה איתו ומה קרה לו - אם אשמע שהוא נפל על משמרתו בעזה, האם אשמח לאידך? האם אחשוב - אוה הנקמה הגיעה, או שזה כבר לא איכפת לי?

נכון שיש דברים שפגעו עד כדי סריטה בנפש, פגיעה שאין לה תחליף. אבל בן אדם נורמאלי לא אוחוז בזה, אחרי תקופה, בפרט אם היה נתק ומרחק, שוכחים וממשיכים הלאה.

וכאן הבן שואל. מה העונש על חטא העגל - וּבְיָוִם פְּקֻדֵי וּפְקֻדָּתַי עֲלֵהֶם חֲטָאתָם (שמות לב, לד), תמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפירעון עון העגל (רש"י שם). עד היום יש עונש של חטא העגל, בכל עונש שאנחנו מקבלים, בכל פורענות שבאה עלינו, יש חלק מחטא העגל. כן גם בירידה לגלות, גם במסעי הצלב, גם בגזירות ת"ח ות"ת, גם בשואה האיומה, וגם במלחמת תשפ"ד.

השאלה היא מי זוכר את זה עד היום, האם החטא ההוא משפיע עד היום, האם עד היום אנחנו זוכרים את חטא העגל וצריכים לקבל עליו עונש. ואם יש עונש, זה אומר שיש לנו מה לתקן, זה אומר שיש תהליך שבסופו של דבר יחזיר אותנו לאותה מעלה שהיתה לפני חטא העגל.

מה הוא חטא העגל

החבר שאל את הכוזרי, הזוהר החבר שלא תטה בספור שבחי עמך ותעזוב מה שנתפרסם ממרים עם אלה המעמדות, כי שמעתי שבתוך זה עשו עגל ועבדוהו מבלתי הא-להים (כוזרי א, צב).

והכוזרי מבאר שחטא העגל היה לשם שמים, חטא העגל היה כמו ארון קודש במושגים שלנו, דמות וכיוון לחשוב אליו בשביל שהתפילות לא יהיו ערטילאות. עד שנצטרכו מהם אנשים לבקש נעבד מורגש יכוונו נגדו כשאר האומות, מבלי שיכחשו בא-להות מוציאים ממצרים, אבל שיהיה מונח להם להקביל אליו כשיספרו נפלאות א-להיהם (כוזרי שם צז). ומסביר שבאמת כוונתם היתה לשם שמים, אבל אסור לעשות דברים כאלו בלי ציווי

מפורש, אם זה לא מצוה זה עבירה. [וכן כתוב בלשם שרק בזה (בתורה ובמצוות) יתוקן ויתעלה כל הבריאה (הקדו"ש ש"ז פ"ו)].

וממשיך הכוזרי ומראה שבני ישראל לא איבדו את מעלתם וסגולתם המיוחדת שהיתה במדבר. ולא פסק המן לרדת למזונם, והענן לסוכך עליהם, ועמוד האש להנחותם, והנבואה מתמדת ונוספת ביניהם, ולא נעדר מהם דבר מכל אשר נתן להם זולת שתי הלוחות אשר שברם משה, והתפלל להשיבם והושבו להם, וכופר להם העון ההוא (כוזרי שם).

וכפי שכתוב בספר עזרא אף כי עשו להם עגל מסכה, ויאמרו זה א-להיך אשר העלך ממצרים ויעשו נאצות גדלות: ואתה ברחמיך הרבים לא עזבתם במדבר, את עמוד הענן לא סר מעליהם ביוםם להנחותם בהדרך, ואת עמוד האש בלילה להאיר להם ואת הדרך אשר ילכו בה: ורוחך הטובה נתת להשפילם, ומנך לא מנעת מפיהם ומים נתת להם לצמאם: וארבעים שנה כלכלתם במדבר לא חסרו שלמתיהם לא בלו ורגליהם לא בצקו (נחמיה ט, יח-כב).

ירידת מדרגה

אבל היה דבר שאיבדנו בחטא העגל ולא חזר. כולם יודעים שלוחות שניות לא באותה מעלה של לוחות הראשונות, וכן הפסדנו ביודעין את כתרי הכבוד שקיבלנו במעמד הר סיני. ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך (שמות לג, ה).

אמנם הצורה של העם נשמרה, אבל היתה כאן ירידת מדרגה משמעותית. ושלחתי לפניך מלאך (שמות לג, ב), הפסדנו דרגה של קירבת אלוקים, ירדנו מדרגה בהשראת השכינה. העונש המתמשך וביום פקדי ופקדתי, אומר שזה חסר לנו, וגם אומר שנחזור לזה לעתיד לבוא. אנחנו בתוך התהליך והקב"ה מכוון אותנו להגיע לשם בחזרה.

ששת ימי בראשית

שמעתי מהגר"מ שפירא זצ"ל עת הנאמר בברכות התורה וחי עולם נטע בתוכנו, האדם נועד לחיי עולם, חטא עץ הדעת הביא מיתה לעולם, אבל בתוך תוכינו יש מציאות של חיי עולם. אנחנו שייכים למציאות הזו, ונמצאים בתוך עונש של מיתה.

ובעצם כל המצב של ששת ימי בראשית לפני החטא של עץ הדעת, המציאות הרוחנית הנשגבת של אדם הראשון קודם החטא, אדם שהיה יותר ממלאך (מלאכי השרת משרתים אותו, צולים לו בשר ומסננים לו יין. לא ניתן היה לראות את אדם הראשון בעיני בשר שלנו), המציאות הזו נמצאת אצלנו, ועוד נזכה לחזור אליה לעתיד לבוא.

וכפי שכתב הלשם כי מציאת כל העולמות בי"ע כמו שהם עתה לפנינו, הנה לא היה הכוונה שישארו כן לעולם ח"ו, אלא שיתוקנו ויזדככו ויתעלו עד שיהיו גם הם כולם קודש לה' להתייחד עם האצילות ביחודא שלים (הקדו"ש שם).

העונש של וביום פקדי ופקדתי אומר את זה על בני ישראל לפני חטא העגל, על הלוחות הראשונות והשראת השכינה שהיתה במעמד הר סיני. אנחנו שייכים לזה, עד היום זה חסר לנו, ובעזרת ה' עוד נחזור לזה.

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

לא לסלק! למצוא מסילות ללבו

וּמְשַׁרְתּוּ יְהוֹשֵׁעַ בֶּן נֹון נֶעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֵהָל (לג, יא)

כ' הגה"ח רבי דניאל חיים אלתר שליט"א ראש ישיבת פני מנחם, גור, ירושלים, יש שדקדקו שלא באה התורה לומר שלא זו יהושע מן האהל, כי אז היה צריך להיות כתוב "לא ימוש".

אלא "לא ימיש" פירושו שלא הזיזו אחרים מן האהל. כי ידוע שיהושע סידר את הספסלים בביהמ"ד (במדבר רבה כא יד) וכגבאי מעולם לא זילזל באיש ולא סילק אף אדם למגדול ועד קטן, ואפילו נער רך בשנים לא המיש מתוך האהל!

זהו שאמר כי משרתו יהושע בן נון, כ"כ נזהר בכבוד הבריות, עד שאפילו נער לא המיש מתוך האהל!

להפוך בוץ לזהב

ישנו פתגם שהיה שגור על לשונו של רבנו החפץ חיים: ישנם אנשים שמקלקלים והופכים זהב לבוץ, ויש שאומנותם להפוך בוץ לזהב...

אמן חינוכי היה רבי משה טורק זצ"ל, אשר ידע למצוא נתיבות ללב התלמידים. גם כאלו אשר נראו כנחשלים ואפסי-תקוה, העומדים להתדרדר לעמקי פי פחת, היה מוצא בחכמה רבה, באיפוק ובסבלנות - דרכים מקוריות לייצבם אל המסילה חזרה, ולתת להם את התנופה כלפי מעלה בסולם העליה.

מעשה בילד שנדמה כי אפסה כל תקווה לחנכו. הוא היה חלש בלימודים, פרא אדם שידו בכל ויד כל בו. כל המלמדים בת"ת הכירוהו לשלילה ואיש לא היה מוכן עוד להשקיע בו מאמץ כלשהו.

יום אחד נקרא הילד לחדר המנהל, רבי משה הנ"ל. הוא נכנס באדישות, עוטה על פניו את ארשת ההתרסה הרגילה, מהרהר כיצד יענישוהו היום □ אך המנהל לא הראה כל סימן של כעס. להיפך: הוא הזמין את הילד לשבת לצידו, ושאל בענין: "במה אתה מוצלח?"

הילד הופתע. מה המנהל רוצה ממנו? הוא שלף את התשובה שהיתה נכונה בעיניו: "בשום דבר". כבר שנים הוא יודע זאת. כולם חושבים כך, אפילו אבא ואמא. מה המנהל רוצה?!

המנהל הביט לתוך עיניו. "אני מתכוון למשהו אחד שאתה יודע לעשות היטב; דבר-מה שאתה מוצלח בו. אולי אתה יודע לשיר?" ההפתעה של הילד גדלה, אך ההימור לא הצליח: "אני בכלל לא יודע לשיר. כשאני שר כולם אומרים לי להפסיק, כי זה הורס להם". הניסיונות המשיכו: "אתה אוהב לכתוב? סיפורים, שירים?" התשובה הייתה קצרה ולקונית: "אני לא כותב כלום. אני שונא לכתוב". "חשבון אתה אוהב?" - צחוק מריר. "שהרב יראה את התעודה. לא קיבלתי ציון בחשבון, כי המלמד אמר שאפס זה לא מספיק"...

המנהל לא אמר נואש. "לצייר אתה יודע?" ראשו של הילד התרומם בהיסוס: "מה זאת אומרת יודע? אני לא ממש צייר". הייתה זו קרן של תקווה, אלומת אור בקצה המנהרה, והמנהל מיהר להיאחז בה: "אתה אוהב לצייר?" הילד השיב בחיוב. הוא אוהב לצייר, הוא מצייר הרבה, וגם עושה שערי מחברות לאחיות שלו...

יותר מזה לא היה צריך. חיש-מהר הונחו לפני הילד התווה בלוק ציור גדול וחבילת צבעים חדשה שנשלחו מהמזכירות. בעידוד המנהל, הוא החל לצייר בדייקנות ובתשומת-לב, וכעבור מחצית השעה נחה על השולחן יצירה סבירה של בית עם עץ לצידו. המנהל חיך, כתב על הציור בלורד את שם הצייר, טפח על שכם הילד בעידוד ופטרו לשלום. הילד תלה במנהל המוזר מבט נבוך אחרון, ויצא מן החדר.

הצעד הבא היה להביא את הציור לביתו, ואחת מבנותיו התבקשה לייפות את התמונה מבלי לשנות במאומה את העקרונות. אחר-כך התקשר לאיש התחזוקה, שהתבקש לקנות לציור מסגרת גדולה ותואמת, ולתלותה במקום מרכזי בבנין הת"ת. כאשר הגיע הילד למחרת, הוא לא האמין למראה עיניו. היה זה חזון אחרית הימים: שמו שלו, הילד המופרע והבטלן ביותר שידע הת"ת מעודו, הונצח על קיר הכניסה!

הילד עמד על מקומו הלום רעם באמצע המסדרון ההומה. דקות ארוכות הוא התבונן בשתיקה בציור הממוסגר, ואז רץ לחדר המנהל, נכנס בלי לדפוק וקרא בקול ובהתלהבות: "הרב! הרב! תראה תלו את התמונה!"

סופו של המעשה בלתי-יאמן. מאותו היום חל שינוי בגישתו של הילד לחיים. אט-אט הוא חדל להציק לחברים ולהתחצף למחנכים, ועם הזמן אף החל להשקיע יותר בלימודים. ברגע בו הוכיחו לו שיש לו ערך יחודי, כל כוחות הטוב החבויים בנפשו התעוררו לחיים והחלו לפעול את פעולתם!

סיפור זה אמנם קיצוני ויוצא-דופן, אך יש בו כדי ללמד שק"ו במקרים 'קלים' יותר השכיל רבי משה לרומם תלמיד בעיני עצמו, לתת לו תחושת חשיבות והרגשה שהוא שווה ומוצלח. בדרך זו הוא עורר את כוחותיו ורצונו להמשיך ולהתקדם.

מעולם לא התייאש מאף אחד - נער לא המיש מתוך האהל - אהלה של תורה.

(לקראת שבת מלכתא ויחי פג)

שבת שלום ומבורך! | לתגובות: Blu.israel@gmail.com

פתחי הלכה - בירור הלכתי בעניני דיומא / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית

דין כיסוי ראש הכלה בחתונה

ענף א - מקור הדין לכיסוי הראש באשה, וחומרתו

תנן במשנה במסכת כתובות פ"ז מ"ו, 'ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית ... ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע', והקשתה הגמ' שם דף ע"ב ע"א, 'ראשה פרוע דאורייתא היא דכתיב ופרע את ראש האשה ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש, דאורייתא - קלתה שפיר דמי, דת יהודית - אפילו קלתה נמי אסור'. מבואר בגמ' דאיסור הליכה בפירוע ראש הוא מדאורייתא, אלא דמדאורייתא סגי שתלך בקלתה, ומדת יהודית - שאף בזה לא תלך.

ובהסבר דברי רבי ישמעאל - ללמוד מפסוק זה איסור הליכה בפירוע ראש, כתב רש"י ב' פירושים, א' מדעבדינן לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה - מכלל דאסור, ב' מדכתיב ופרע מכלל דהוא שעתא לאו פרועה הות, שמע מינה אין דרך בנות ישראל לצאת פרועות ראש'. ועי' באגרות משה אהע"ז ח"א סי' נ"ז, שכתב לבאר דב' הפירושים ברש"י נחלקו בגדר האיסור של הליכה בשיער מגולה, דלפירוש הראשון הוא איסור גמור, משא"כ לפירוש השני הוא מצוה עליה לילך בכיסוי ראש, אלא שאם הולכת בגילוי ראש - עוברת על מצות עשה. והנפק"מ בינייהו לענין מקום הפסד, דהא לענין לאו - צריך אדם למסור כל ממונו כדי שלא יעבור עליו, משא"כ בעשה - מחויב רק עד חומש מנכסיו. ומדכתב רש"י על פירושו השני 'וכן עיקר', מבואר דההולכת בשיער מגולה - עוברת בעשה. כט

והנה המשמעות הפשוטה בגמ', דאשה ההולכת בשיער מגולה - עוברת על איסור דאורייתא, אולם עי' בתרומת הדשן ח"א סי' רמ"ב, שדייק בדברי הרמב"ם פכ"ד מהל' אישות הל' י"ב, דס"ל דאיסור פריעת ראש באשה - אינו אלא זהירות מדרבנן, והא דפריך 'דאורייתא היא' - היינו אסמכתא בעלמא. ודו"ק נמי בלשון הספרי פרשת נשא פסקא י"א, 'ופרע את ראש האשה ... לימד על בנות ישראל שהן מכסות ראשיהם ואף על פי שאין

כט עיי"ש שדן להתיר לאשה אלמנה לילך בגילוי ראש, לצורך פרנסת בני ביתה, ודן בדין חיוב כיסוי ראש לאלמנה, ומצרף גם סברא זו - דכיסוי ראש באשה הוי 'מצות עשה'.

ל עי' בשו"ת דברי ישראל (וואלף) ח"ב אהע"ז סי' כ"ו, דמבואר בש"ך חו"מ סי' כ"ח ס"ק י"ד, דהיכא דנקטו הש"ס בפשיטות בלשון קושיא 'דאורייתא' - משמע דהוי ממש דאורייתא, ורק היכי דאמרינן בעלמא דאורייתא - שלא בלשון תמיהא, אז אפשר דהוי אסמכתא.

דין כיסוי ראש הכלה בחתונה

ראייה לדבר זכר לדבר ותקח תמר אפר על ראשה (שמואל ב - יג), משמע דאין זה מפורש בתורה.

והנה מבואר בשו"ת חתם סופר או"ח סי' ל"ו, דהאיסור הוא אף על מקצת שיערה. אולם עי' באג"מ אהע"ז ח"א סי' נ"ח, דכתב דאפשר דאיסור תורה הוי דוקא במגלה רוב ראשה, ואפשר דשיעורא דאורייתא הוי דוקא בטפח מגולה,^{לא} וכיון שרוחב פני אדם הוא בערך שני טפחין, ע"כ כשהוי ב' אצבעות בגובה הפנים - סה"כ הוא בערך כטפח, וע"כ מסיק שם 'ולכן לדינא אף שמן הראוי שיחמירו הנשים לכסות כדסובר החת"ס - הואיל ויצא מפומיה דגאון גדול כמותו ... אבל פשוט שאלו הרוצות להקל בשני הדינים אין להחשיבן לעוברות על דת יהודית ח"ו, ואין להמנע אפילו לת"ח ויר"ש מלישא אשה כזו אם היא יראת שמים ומדקדקת במצות ובעלת מדות'.

ענף ב - חיוב כיסוי ראש לבתולה, בעולה, ארוסה ונשואה

כתב הרמב"ם בכ"א מהל' איסורי ביאה הל' י"ז, 'לא יהלכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש', וכ"כ גם הטור והשלחן ערוך אהע"ז סי' כ"א סעי' ב', 'לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק, אחת פנויה ואחת אשת איש'. וכתבו הנו"כ דהמקור לכך הוא הגמ' בכתובות שהובאה לעיל, 'דכתיב ופרע את ראש האשה, ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש', ולא חילקו בין אשת איש לפנויה.

אולם כבר הביא הב"ח דבמרדכי בברכות פרק מי שמתו סי' פ', כתב בשם הראב"ה (סי' ע"ו), 'כל הדברים שהזכרנו למעלה לערוה"ב - דוקא בדבר שאין רגילות להגלות, אבל בתולה הרגילה בגלוי שער - לא חיישינן, דליכא הרהור'. ועיי"ש בב"ח דהוכיח דהיינו אפילו בשוק, דהא שנינו בריש פ"ב דכתובות (דף ט"ו ע"ב), 'אם יש עדים שיצאת בהינומא וראשה פרוע - כתובתה מאתים', ופירש רש"י דהיינו שיוצאת מבית אביה לבית בעלה, ומשמע אף ביוצאת ועוברת בשוק - וכן נהגו, ומוכח דשרי לבתולה לצאת לשוק בגילוי ראש.

וע"כ פירשו כל הנו"כ, דכוונת הטוש"ע היינו דוקא בבעולה. הב"ח פירש דאיירי בפנויה בעולה, וכ"כ גם החלקת מחוקק ס"ק ב',^{לב} ואילו הפרישה ס"ק ג' פירש, דאיירי באלמנה או גרושה, וכ"כ גם הבית שמואל ס"ק ה'. והבאר היטב ס"ק ה' הביאם בחדא מחתא, 'פנויה - היינו אלמנה או גרושה או בעולה, אבל בתולה מותר'.

וכן מבואר גם בשו"ע או"ח סי' ע"ה סעי' ב', 'שער של אשה שדרכה לכסותו, אסור לקרות כנגדו ... אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר'.

^{לא} כדן טפח באשה - ערוה'.

^{לב} טפח באשה, שוק וקול באשה.

^{לג} עי' בדגול מרבבה שהוכיח כן מדברי הירושלמי פ"ב דכתובות הל' א' (דף ט' ע"ב).

דין כיסוי ראש הכלה בחתונה

ועיי"ש במגן אברהם ס"ק ג', דס"ל דאף שבתולות אינן צריכות לכסות ראשן, מ"מ היינו דוקא בשערותיהן קלועות, אך בשערות סתורות - אסור, אולם כ"כ המשנה ברורה ס"ק י"ב, דהמחצית השקל והמגן גבורים מקילין בזה, ל"ד ועי' בפתחי תשובה אהע"ז סי' קנ"ב ס"ק ו', דהמנהג להקל בזה.

והעולה עד כה, דכו"ע מתירים לפנויה לילך בשיער מגולה, ל"ה ואוסרים בגרושה ובאלמנה, ואצ"ל בנשואה.

והנה בהגהות רעק"א ע"ד השו"ע באהע"ז שם, הביא בשם מהר"י הלוי (אחיו של הט"ז) אהע"ז סי' ט', דאף ארוסה אסורה לילך בגילוי ראש, עיי"ש שהאריך המקור הדברים. ל"ו ועי' בבאר היטב ס"ק ה' שהביא דבריו, וכתב דכ"ה גם דעת שו"ת חות יאיר סי' קצ"ו, ל"ו אולם הביא בשם השבות יעקב ח"א סי' ק"ג, דארוסה מותרת לילך וראשה מגולה. ל"ח

ועי' במשנה ברורה סי' ע"ה ס"ק י"א, דפסק כדברי רבי עקיבא איגר בשם הר"י הלוי, דארוסה חייבת בכיסוי הראש. ולהלן ענף ו' יתבאר דין כלה המתקדשת תחת החופה.

ענף ג - נישואין ע"י חופה, מהו 'חופה'

איתא בגמ' בכתובות דף מ"ה ע"ב, 'אמר רבא אמר לי אמי חופה בהדיא כתיבא פ"י יְהִיָּה נְעֻרָה בְּתוּלָה מְאֻרָּשָׁה לְאִישׁ נְעֻרָה וְלֹא בּוּגְרָת בְּתוּלָה וְלֹא בְּעוּלָה מְאֻרָּשָׁה וְלֹא נְשׂוּאָה, מאי נשואה אילימא נשואה ממש היינו בתולה ולא בעולה אלא לאו שנכנסה לחופה ולא נבעלה', מבואר בזה שחופה קונה מדאורייתא. ל"ט

וכבר מצאנו בראשונים שנחלקו במהות ה'חופה': מ

א. הר"ן בריש מסכת כתובות (דף א' ע"א מדה"ר ד"ה או שפירסה נדה), הביא בשם י"א קמא, דחופה היינו יחוד, דהא איתא התם דאם פירסה נדה - אינו מעלה מזונות, והוא משום דבכה"ג אסורים הם ביחוד. מ"א

ב. הר"ן שם הביא בשם י"א בתרא, דחופה היינו שהבעל מביאה (מבית אביה) לביתו - לשם נישואין, ויליף לה מדכתיב וְאִם בֵּית אִישָׁה נְדָרָה, דמשמע דכל זמן שהיא בבית אישה - הרי היא ברשותו.

ל"ד ועי' בחוט שני אהע"ז סי' כ"א ס"ק י"ב, דבשיער קצר - אף למג"א אין לחוש אעפ"י שהוא סתור. ל"ה ונחלקו בפנויה בעולה.

ל"ו ועי' בשו"ת רעק"א תנינא סי' ע"ט, שכתב שאין לסמוך על השבות יעקב - להתיר ארוסה בגילוי ראש, כי רבו החולקים עליו.

ל"ז עיי"ש שכתב דאף אם בזמן חז"ל לא היו הארוסות מכסות ראשן, היינו משום שהיה זמן רב בין האירוסין לנישואין, אך בזמנינו דאין בין קידושין לנישואין כלום, כל שנתקדשה ראוי שתתנהג כמנהג נשים ולהתכסות בצעיף, ואם תרצה להתכסות ברדיד כמנהג בתולות - הוא נגד דת יהודית.

ל"ח עיי"ש שדן בענין בתולה שנאנסה - אי צריכה לכסות ראשה, ובסו"ד כתב דארוסה אינה צריכה לכסות ראשה. ל"ט עי' בגמ' בקידושין דף ה' ע"א, בסוגיא 'חופה קונה', אולם התם איירי בחופה הנעשית לשם קידושין, ואילו נידו"ד הוא בחופה הנעשית לשם נישואין, (דהא אנן מקדשינן בקנין כסף - טבעת).

מ עי' בדרישה אהע"ז ריש סי' ס"א, שהביא את (ארבעת) שיטות הראשונים בזה.

מ"א ולפי"ז אין מכניסים את הכלה לחופה - עד שתטהר, ומיהו בדיעבד מהני, דהא קי"ל יש חופה לפסולות.

דין כיסוי ראש הכלה בחתונה

ג. שיטת הרמב"ם דבעינן גַם שיביאנה לתוך ביתו, וגַם שיתייחד עמה, שכ"כ בפ"י מהל' אישות ה"א, 'שיביא אותה לתוך ביתו ויתייחד עמה ויפרישנה לו וייחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה והוא הנקרא נישואין בכל מקום'.^{מב}

ד. שיטת העיטור (הו"ד בב"י ריש סי' ס"א), דחופה היינו שמביאין את החתן והכלה למקום מיוחד שהוכן לכך באיזה מקום שיהיה - ברשותו או ברשות אחרים, מג' ז"ל 'ומכניסה בבית שיש בו חידוש כגון סדינין המצויירין, ויש עושים סוכה מוורדים או מהדס ובה מתייחדים שניהם'.

ה. הדרכי משה ריש סי' ס"א, הביא מדברי התוס' ביומא דף י"ג ע"ב ד"ה לחדא אמר, דחופה (של בתולה) היא מיוצאת בהינומא.^{מד}

ו. הרמ"א בסי' נ"ה סעי' ב', מביא די"א דהחופה היא - שפורסין סודר על ראשם בשעת הברכה.^{מה} וכע"ז כתב בספר המנהיג הלכות אירוסין ונישואין אות ק"ט, 'וחופה נקראת על שם שחופה אותה בטליתו כדאיתא בהאשה נקנית (דף י"ח ע"ב), לא ימשלמו למכרה בַּבְּגָדוֹ בָּה כיון שפירש טליתו עליה לשם נישואין שוב אינו רשאי למכרה, והמקרא מעיד ובא ופָּרְשֵׁתָּ כְּנָפֶיךָ עַל אִמְתְּךָ כִּי גַּאֲלָתָהּ, וכן מעיד הנביא וְאַפְרָשׁ כְּנָפֵי עֲלֶיךָ וגו' וְאַרְשֵׁתֶיךָ לִי בְּאֵמוּנָה, וזה הוא שכתוב אֶת בְּתֻלִי נְתַתִּי שֶׁהִכְנַסְתִּיהָ לּוֹ לְחֻפָּה, על כן מנהג צרפת ופרובינצא לתת מפה צבועה בראש בניהם זכר לפריסת הכנף - שפורסין כנף בגדו עליה'.

ולענין הלכה, דעת השו"ע לפסוק כשיטת הרמב"ם, דחופה שקונה - היינו בדאיכא תרתני, א מוליכה לביתו, ב יחוד. שכן בסי' נ"ה סעי' א', ציטט ממש את לשון הרמב"ם הנ"ל, וע"כ כל עוד שלא התייחד עמה - אינה חשובה נשואה, אלא ארוסה.

ועיי"ש ברמ"א, שאחר שהביא שיטות ראשונים נוספות בזה (כנ"ל), סיים 'והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים שם יריעה פרוסה על גבי כלונסאות, ומכניסין תחתיה החתן והכלה ברבים ומקדשה שם, ומברכין שם ברכות ארוסין ונישואין, ואח"כ מוליכים

^{מב} וכתב הלח"מ שם ה"ו, 'ונראה מדברי רבינו דתרתני בעינן - יחוד והבאה לביתו, שכן כתב למעלה (ה"א) עד שיביא אותה לתוך ביתו ויתייחד עמה ויפרישנה לו וכו', וזהו אומרו ולא נתייחד עמה בביתו - משמע דבדבר אחד לא מהני, אלא אחר ייחוד בביתו'.

ועי' בחידושי הגרנ"ט סי' י"ט, שכתב לחדש דיש ב' קנינים בנישואין, אחד לקנין ממוני (כגון לירשה ולהפר נדריה), ואחד לענין דברים שבינו לבינה (כגון חיוב עונה), וע"כ בעינן שני קנינים בחופה, א מכניסה לרשותו - לקנין הממוני, ב ייחוד - לקנין שבינו לבינה.

^{מג} עי' בב"י דכ"ה שיטת הטור, וכן מבואר בדבריו בסי' ס"ב, שכתב 'מקום עיקר ישיבת החתן והכלה - קרי חופה, ולא במקום העשוי לאקראי בעלמא'.

^{מד} ודו"ק דאי פריסת ההינומא היא חופה - וקונה מדין נישואין (וע"כ בעינן עדים ע"ז), א"כ הוי נישואין קודם קידושין. ועי' בבית שמואל סי' נ"ה ס"ק ט', דמשנתקדשה (תחת החופה) - נקראת למפרע 'נשואה'.

ודו"ק עוד בלשון הב"ח דלהלן, שכתב 'ושהחתן יאחזו בכסוי עם הרב והחשובים לכסות ראשה', וצ"ב דאי הוי מדין קידושין, אמאי משתתף הרב במעשה זה.

^{מה} דו"ק די"א אלו - הם מה שהובא בעיטור הנ"ל, אלא דהתם סתר שיטה זו, וז"ל 'והאומר חופה הוא סודר שחופין בו ראשיהם בשעת הברכה - לאו מילתא היא ... ש"מ מקום מיוחד כעין כילה שיושבבים שניהם עם השושבינין - היא חופה'.

^{מו} הגי' תוך הספר, 'לא יוכל למכרה בבגדו בה'.

דין כיסוי ראש הכלה בחתונה

אותם לביתם ואוכלין ביחד במקום צנוע, וזה החופה הנוהגת עכשיו, מבואר דאף הוא ס"ל לעיקר כשיטת הרמב"ם, דחופה היינו תרתי א' מוליכה לביתו, ב' יחוד.

ועיי"ש בנו"כ שהביאו מדברי הב"ח ריש סי' ס"א, וז"ל: 'ונראה דמנהגינו הוא כדברי כולם מפני הספק, ולכן ביום ה' או ביום ו' לאחר יציאת בית הכנסת שחרית, מכסין ראש הכלה בסודר - שאז מסרה האב לחתן, ולכן נוהגין במדינת רוסי"א להקפיד שלא לילך לכסות ראש הכלה בשחרית בלתי חתן עמהם, ושהחתן יאחוז בכסוי עם הרב והחשובים לכסות ראשה, ונראה שזהו מ"ש התוס' דבתולה שיוצאת בהינומא הוא חופה שלה, ונוהגין עוד לערב בשעת קידושין וברכת חתנים, פורסין יריעה ע"ג כלונסאות ומעמידין לשם החתן והכלה ומקדשה, ולשם מברכין ברכת אירוסין ונישואין, ואח"כ מוליכין אותם לביתם ואוכלים ביחד במקום צנוע, דהיריעה הפרוסה ע"ג כלונסאות - הוא במקום הסודר שפורסין על ראשיהם ... אכן עיקר החופה הוא שמתייחדין במקום צנוע ואוכלין שם וכמ"ש רבינו והרמב"ם, ולכן יש למנוע מלכנוס לשם רבים, דאם לא כן - אין כאן יחוד ולא מקום צנוע'. מבואר דאנו נוהגים לחוש ולצאת ידי חובת כל שיטות הראשונים הנ"ל, וע"כ גם מכסים ראש הכלה בסודר, גם מעמידים החתן והכלה תחת יריעה הפרוסה ע"ג כלונסאות, וגם אוכלים החתן והכלה חד אחר החופה במקום צנוע (יחוד).^{מז}

ענף ד - גדרי 'יחוד'

עי' בבית שמואל הנ"ל סי' נ"ה ס"ק ה', שכתב לדייק בדברי הב"ח הנ"ל, דס"ל ד'קנין יחוד' הוא לאו דוקא ביחוד הראוי לביאה, שהרי כתב 'ולכן יש למנוע מלכנוס לשם רבים', אולם תמה עליו הא בעינן יחוד הראוי לביאה.^{מח} וכ"פ בשו"ע הגר"ז או"ח סי' של"ט סעי' ח'.

והנה מקור דין זה, הוא בגמ' בכתובות דף נ"ו ע"א, 'בעי רב אשי נכנסה לחופה ופירסה נידה מהו, אם תימצי לומר חיבת חופה קונה חופה דחזיא לביאה אבל חופה דלא חזיא לביאה לא או דלמא לא שנא, תיקו', ופסקו הרי"ף (דף כ"ב ע"ב מדה"ר) הרא"ש (סי' ו') והרמב"ם (פ"י מהל' אישות ה"ב), דמספיקא נקטינן לחומרא, דחופה שאינה ראויה לביאה - אינה קונה.

אלא שלדעת הרי"ף והרמב"ם לא קנאה לשום דבר, ואילו דעת הרא"ש דקנאה לכל - חוץ מלתוספת כתובה.

אולם כבר תמהו האחרונים ע"ד השו"ע, דבסי' ס"א סעי' א' פסק כדברי הרמב"ם - דחופה היינו יחוד, ואילו בסעי' ב' כתב 'כשר הדבר שלא תנשא עד שתטהר' - משמע דאין בזה איסור, ובהכרח דס"ל דחופה אינה יחוד.

ובספר המקנה סי' ס"א ס"ק ו' כתב ליישב, דנהי דלא קנאה - ה"מ לשאר הקנינים, אך מ"מ קנאה לענין שלא יצטרך לבא עליה אח"כ לשם נישואין, כיון דלנישואי בתולה סגי

^{מז} אך כאמור עיקר הקנין הוא ע"י היחוד.

^{מח} עי' בפתחי תשובה ס"ק ב', דדעת הבית שמואל דמדינא סגי אף ביחוד שאינו ראוי לביאה, אלא דכיון דמבואר בב"ח דנהגינן לצאת ידי כל השיטות, ע"כ מהראוי לחוש גם לדיעה זו, (דאף בחופת בתולה) בעינן יחוד הראוי לביאה.

דין כיסוי ראש הכלה בחתונה

ביחוד במקום צנוע - ע"י שומרים. וכן ס"ל לבית מאיר ע"ד השו"ע אהע"ז הנ"ל, דאי"צ יחוד הראוי לביאה, אלא די שיתייחדו במקום צנוע שאין שם רבים, ואפילו בני אדם נכנסים ויוצאים שם - הרי זה חופה גמורה, וכ"כ בערוך השלחן שם סעי' ט"ו בדעת הרמב"ם.

אולם עי' בחזו"א אהע"ז סי' ס"ג אות י"ז, שכתב 'ואפשר דאף הרמב"ם מודה דאי"צ יחוד גמור שלא יהיו נכנסים ויוצאים, אלא קביעות פיתא ולינה בחדרו, ואפשר עוד בכונת הרמב"ם, שבא לפרש, דאי הכניסה לביתו והוא לא נכנס עמה, לא חשיב חופה - אא"כ הוא ג"כ נכנס עמה, וצריך להיות עמה בחדר אחד בשעת כניסה, אבל לא איכפת לן אי איכא אחרים עמהן'.

ויעוי' במג"א סי' של"ט ס"ק י"א, שהביא מדברי הר"ן (הנ"ל ריש כתובות), דלכתחילה בעינן יחוד הראוי לביאה, שכ"כ שם: 'איכא דיליף לה מהכא דחופה היינו יחוד ... ולפי זה אין מכניסין את הכלה לחופה עד שתטהר ... אבל פירסה נדה כיון שאסורה להתיחד, אי חופה היינו ייחוד - לאו בת חופה היא, ומיהו בדיעבד מהניא, דכיון דאיסקנא בפרק הבא על יבמתו דיש חופה לפסולות ... אע"ג דלא חזיין לעולם לביאה וליחוד, הא נמי לא גרעא מינייהו, אבל לכתחילה אין מכניסין אותה לחופה עד שתטהר (אי חופה היינו יחוד - כמו שכתוב במקצת מקומות).'

ואילו במשנה ברורה סי' של"ט ס"ק ל"ב מבואר, דס"ל דאף לכתחילה אי"צ יחוד הראוי לביאה, וז"ל: 'דבבתולה סגי אפילו ביחוד בעלמא מבע"י ולא בעינן דוקא יחוד הראוי לביאה, ולכן אפילו אם היתה נדה או שבני אדם נכנסין ויוצאין שם באותו חדר ולא הוי יחוד הראוי לביאה אעפ"כ הוי חופה גמורה וקונה בבתולה קנין גמור למהוי כנשואה בכל הדברים, וצריך ליחד להחתן אותו החדר והוי כהכניסה לביתו, וע"כ אם כנס את הבתולה בע"ש והכניס אותה לחדר מבע"י - אף שהיא עדיין לא טבלה ובני אדם נכנסין ויוצאין באותו חדר [דבלא"ה אסורה להתיחד עמו קודם ביאה ראשונה], אפ"ה קונה אותה בזה שהביאה לחדר מיוחד לו, ואח"כ כשטובלת מותר לו לבוא עליה ביאה ראשונה בשבת, וליכא איסור משום שקונה קנין בשבת שכבר קנה אותה מבע"י'.

וכ"פ בקיצור שו"ע ריש סי' קמ"ח, דבבתולה די ביחוד שאינו ראוי לביאה, שבנ"א נכנסים ויוצאים שם.

ודו"ק בלשון המהרי"ל (הלכות נישואין), שבהזכירו את הכנסתם ליחוד, כתב: 'אמר מהר"י סג"ל, מנהג שאחר הברכה שאוכלין חתן וכלה יחד ביצה ותרנגולת, והיה מנהג קדמונים ליחדם בחדר אחד בזמן אותה הסעודה, ויצאו כל העם, ועושין זה כדי שיהא לבו גס בה, ואין שם רק אשה אחת מקרוביה המשרתת להם, ואח"כ נכנסין כל הקרובים ומי שירצה ואוכלים ג"כ עמהם כדי לשמחם. והאידנא נשכח המנהג ונכנסין הכל בראשונה - ואין שם שום יחוד, ולא נכון הוא'. מבואר דגם הוא ס"ל דאי"צ יחוד הראוי לביאה.

ענף ה - האם המנהג ליחדם

כאמור, ברמ"א מבואר דאחר החופה מכניסים את החתן והכלה ל'חדר יחוד', וכן מבואר בדברי הב"ח הנ"ל, דלרווחא דמילתא נהגינן לעשות כל הקנינים, אולם מנהג בני ספרד

דין כיסוי ראש הכלה בחתונה

דאחר החופה אין מכניסים החתן והכלה ל'חדר יחוד', אלא מסתמכים על מה שלאחר החתונה הולכים הם לביתם.^{מט}

והנה טעמו של הרמ"א ליחדם מיד אחר החופה, הוא משום דקיי"ל דכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן, וכיון שמברכים תחת החופה ברכת חתנים, ע"כ מיד אח"כ מייחדים אותם. ג אך מנהג בני ספרד תמוה, דהא נתבאר לעיל שדעת השו"ע דחופה היינו תרתי א מוליכה לביתו, ב יחוד, ואיך מפסיקין בין הברכה ל(גמר ה)מצוה.

ועי' בשו"ת יביע אומר ח"ה אהע"ז סי' ח', שהאריך להוכיח דדעת הרמב"ם דברכת חתנים - אינה 'ברכת המצות', אלא 'ברכת השבח', נא וע"כ אין חובה להסמיכה לגמר המצוה, ובזה מיושבת הנהגת בני ספרד. נב

ענף ו - העולה לדינא

כפי שנתבאר לעיל ענף ב', מנהג העולם שהבתולות אינן מכסות את שיער ראשן, נב ונחלקו האחרונים בדין הארוסה, ודעת המשנה ברורה דחייבת לכסות ראשה, אולם כו"ע מודו דמשנשאת הרי אסורה לילך בשיער מגולה.

וכיון שכן, אלו הנוהגים שאחר החופה מכניסים את החתן והכלה לחדר יחוד, בהמשך החתונה - לאחר שיוצאים מחדר יחוד, פשוט שחייבת לכסות את ראשה, ולפי מה שנתבאר, לא מהני שיכנסו יחד ל'חדר יחוד' - בלא שנועלים את הדלת, דדעת רוב ככל הפוסקים דקנין הנישואין בחדר היחוד - היינו אף ביחוד שאינו ראוי לביאה.

ואף אם ירצו להסתמך על שיטות הפוסקים הנ"ל, דלקנין נישואין - בעינן דוקא יחוד הראוי לביאה, וע"כ יכנסו יחד ל'חדר יחוד' - בלא לנועלו, אכתי איכא בזה שני מכשולות, א אם מייחדים אדם שישמור שלא יתפרץ אי מי ל'חדר יחוד', בכה"ג חשיב 'יחוד' לכל דבר. ב יש להזהירם שאסורים הם בנגיעה של חיבה וכדו', וכידוע זה אינו בר ביצוע, ואפוכי מטרתא למה לי. נד

ועי' בתשובות והנהגות ח"ד סי' רצ"ד, שכתב 'אבל יש אומרים שהחיוב של כיסוי ראש - הוא רק בבעולה ממש, ועד לאחר לילה ראשונה לא צריכה כיסוי'. כמו"כ ישנה שמועה

^{מט} עי' בשו"ת יביע אומר ח"ה אהע"ז סוס"י ח', דמדינא אי"צ עדים על הליכתם לביתם בלילה - אעפ"י דזהו היחוד הקונה, ומביא מהערוך השלחן אהע"ז סי' נ"ה ס"ק ט"ו, שכתב שמכיון שהכל יודעים כלה למה נכנסת לחופה, לכו"ע אי"צ עדי יחוד שלפני הביאה לגמר הנישואין, ואדרבה מכוער הדבר. ומ"מ הנוהגים להזמין עדים לכך - יש להם על מה שיסמוכו.

^י דו"ק בלשון המהרי"ל הנ"ל, שבתו"ד כתב 'והיה מנהג קדמונים ליחדם בחדר אחד בזמן אותה הסעודה, ויצאו כל העם, ועושין זה כדי שיהא לבו גס בה'.

^{נא} ועי' בריש ספר מעשה רוקח, שכתב רבי אברהם בן הרמב"ם, שאין לחתן לברך לעצמו את ברכות הנישואין - אלא גדול הנמצאים שם, מפני שאינם אלא ברכות השבח, ואבא מארי (הרמב"ם) כעס על חתן שבירך שבע ברכות לעצמו.

^{נב} עי' בשו"ת יבי"א (שם), דכן היה מנהג בני ספרד, אך לפי מש"כ שם, אין טעם שלא לנהוג לייחדם אחר החופה, אלא רק שלא לשנות ממנהג אבותינו.

^{נג} עיי"ש בענין הליכתן בשיער סתור.

^{נד} אא"כ נימא דאיסור נגיעה - הוי מדין 'כלה בלא ברכה אסורה לבעלה', ובדין שכבר בירכו ברכת חתנים - מותרת לבעלה.

דין כיסוי ראש הכלה בחתונה

שכן היה מורה הגר"מ פיינשטיין, שיכולה הכלה להמתין שלא לכסות ראשה בליל החתונה.

ולכאן מקור ההיתר הוא מדברי השבות יעקב הנ"ל המובא בבאר היטב, שכתב 'אנוסה צריכה לכסות ראשה, וכל שלא נבעלה - אף שנתקדשה מותרת לילך בפריעת הראש כשאר בתולות', דס"ל דאף נשואה שעדיין לא נבעלה - מותרת לילך בגילוי ראש.

אולם המעיין בדברי השבות יעקב יווכח, דאתי לאפוקי דוקא ארוסה שלא נבעלה, אך אין להוציא מדבריו להתיר - אף בנשואה שלא נבעלה. שו"מ שכן נקט בפשיטות בשו"ת שרגא המאיר ח"ח סי' כ"ד

וע"כ אם רוצים הם להכנס 'לחדר יחוד', חייבת היא לכסות ראשה בהמשך החתונה, ואם היא מעוניינת להיות בכל החתונה בשיער שלה (מגולה) - אין להם להכנס לחדר יחוד כלל.

והנה אף דמשנתן הטבעת על ידה - נעשית מקודשת, והו"ל לחייבה בכיסוי הראש - אף באינם מתייחדים. מ"מ בזה איכא להתיר מב' טעמים, א כפי שנתבאר בענף ב', שיטת אחי הט"ז ועוד פוסקים, דארוסה מותרת לילך וראשה מגולה. ב אף המחמירים בזה (והמשנה ברורה מכללם), מ"מ מצאנו בפוסקים דישנה קולא בכלה היוצאת מביתה, וכדכתב השבות יעקב הנ"ל, 'והא דאמרינן ברפ"ב דכתובות אם יש עדים שיצאה בהינומא וראשה פרוע כתובתה מאתים - משמע אפי' בשוק, וכן הוא מנהגינו שהולכין כך ביום חתונתה עם שערותיה סתורים, היינו משום שבאותו פעם הולכים עמה השושבינים והרבה קרובים ונשים - ליכא למיחש למידי, ולא תהיה עלובה לזנות ביום חופתה...', וכעין מה שפסק הרמ"א באהע"ז סי' ס"ה סעי' ב', '(אסור להסתכל בכלה) אבל מותר להסתכל בתכשיטין שעליה ובפריעת ראשה'.

לתגובות: YR4295@gmail.com

^נ אולם גם זה איירי דוקא בכלה אחר קידושין - ולא אחר נישואין, וכדכתב בשו"ת שרגא המאיר שם.

צוף התורה - הערות במקראי הקודש/ הרב נעם לסר

נו"נ בישיבת מיר

משמעות שמן המשחה לשעה ולדורות

וְאֵתָהּ קַח לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ וּגוֹ' וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מְשַׁחַת קֹדֶשׁ רֶקַח מְרֻקָּחַת מְעֻשָּׂה רֶקַח שֶׁמֶן מְשַׁחַת קֹדֶשׁ יְהִיָּה. וּמְשַׁחָּתָּ בּוֹ אֶת אֶהֱל מוֹעֵד וּגְוָאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מְשַׁחַת קֹדֶשׁ יְהִיָּה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם. עַל בָּשָׂר אָדָם לֹא יִסָּךְ וּבְמִתְפַּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יְהִיָּה לָכֶם. אִישׁ אֲשֶׁר יֶרְקַח כָּמֹהוּ וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זֶר וְנִכְרַת מֵעַמּוֹ (ל, כג-לג)

יש להתבונן בכמה הערות בדיוקי הפסוקים ובגוף ענין שמן המשחה:

א] מהי הכפילות, ועשית אותו שמן משחת קודש, רקח מרקחת מעשה רוקח, ושוב נאמר שמן משחת קדש יהיה.

ב] שמן משחת קדש יהיה זה לי. צריך ביאור מהו פשר התיבה "לי".

ג] מהו לדורותיכם, הרי עיקר המשיחה האמורה בו איננה נוהגת לדורות, שבבית המקדש לא נמשחו הקירות והכלים, ורק הכהן הגדול נמשח, וגם זה איננו לעיכובא, שגם אם אין שמן המשחה הכהן הגדול מתרבה בריבוי בגדים.

ד] לכאורה כיון שנאמר מהו הייעוד של שמן המשחה, פשיטא שלא יסוכנו על בשר אדם, כשם שלא נאמר שאסור לזר ללבוש בגדי כהונה.

ה] מהי חומרת האיסור להשתמש בו לזר עד שיהיה בכרת, מדוע יהיה יותר גרוע מכל שאר חומרי הקדש, שיש בהם מעילה.

ו] יש להעיר, שבאזהרת הלאו הוקדם איסור סיכה לאיסור עשייתו במתכונתו, ולגבי הכרת הוקדם איסור עשייתו במתכונתו לאיסור נתינתו על זר.

ז] נאמר בשמן המשחה שאסור לעשות במתכונתו, אמנם מבואר בגמ' בכריתות ה, א שאם עשה כן בשביל למסור לציבור, אינו עובר. וצריך ביאור איזה צורך היה למסרו לציבור, הרי בלאו הכי השמן הזה קיים לעולמי עולמים.

ח] לאחר שנמשחו המשכן וכליו, אהרן ובניו, לא שימש השמן לשום דבר מלבד משיחת הכהן הגדול והמלך. והנה למרות שמשיחת הכהן הגדול נאמרה בתורה במפורש בכמה מקומות, משיחת המלך לא נאמרה אלא ברמיזה. וגם משיחת הכהן הגדול לא נאמרה בצווי, אלא הכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו, ולכאורה מדוע לא נאמר במפורש שכך צריך לעשות, שהרי זהו כל ייעוד השמן לכאורה.

ט] מובא בגמ' בכריתות ו, ב שהסך בשמן המשחה לבהמה ולכלים, פטור. ולכאורה כיון שהאיסור לסוך שמן המשחה הוא שלא לזלזל בו, לכאורה אין לך זילזול גדול מזה, ולמה אינו עובר.

המשותף לשמן המשחה, לוחות הברית וצנצנת המן

שלושה דברים נשתמרו בידינו שהם מעשי נסים. לוחות הברית, שמן המשחה וצנצנת המן.

א] הלוחות הם מעשי ה', וכמאמר הכתוב והלוחות מעשה אלוקים המה, והמכתב מכתב אלוקים הוא חרות על הלוחות".

ב] צנצנת המן, פשוט שהוא מעשה ה' באופן נסי שאינו קיים בימינו, ולכך נשתמר.

ג] ושמן המשחה אף הוא נס, שאי אפשר להכינו בכח בשר ודם, וכך מבואר במסכת כריתות ו, ב.

ושלושתם הונחו בקדש הקדשים. ונראה שמטרת הנחתם בקדש הקדשים הוא בכדי להשפיע על העם שלושה עניינים. א] הלוחות שהם דברי תורתו של ה', השפיעו הצלחה בהבנת התורה וקיומה. ב] צנצנת המן, השפיעה פרנסה על העם דוגמת המן שהוא פרנסה ישירות מאת ה'. ג] שמן המשחה השפיעה רוח של קדושה וגבורה על העם. ונבאר.

שהנה כתב הרמב"ן שהשמן המונח על ראשו של המלך העניק לו כח ותעוזה, ורוח עצומה, לפעול ולמלוך על העם. וכן משיחת כהן גדול מעניקה לו כוחות קדושה להיבדל ולפרוש מהעולם, להיות ראוי לכפר על העם.

ואפשר להציע ולומר. שבזמן היות שמן המשחה על מכונו, היה מונח בצלוחית בקדש הקדשים, וכולם ידעו על קיומו, ועל אף שלא השתמשו בו, כל אדם מישראל שרצה להתחזק ולהתעצם במעלות רוחניות, היה מכוון את לבו אל שמן המשחה, והיה מתחזק בו, ולובש רוח גבורה להתגבר על כל המעכבים בדרך העולה בית קל. וכן כל מי שהתקשה בפרנסה, היה מתבונן ומכוון את לבו אל צלוחית המן, ומעמיק בתחושתו שהפרנסה מגיעה ממנו יתברך. וכן לגבי לוחות הברית, כל אדם שנתקל בקשיים בקיום התורה, ובהתגברות על יצרו ותאוותיו, היה מכוון את לבו אל לוחות הברית, וים של סייעתא דשמיא היה מורעף עליו.

ושלושתם נגנזו. אמנם קיימים הם אי שם במרתפי הואתיקן, וגנוזים ומוכנים לעתיד לבא. ועל אף שאינם עומדים לפנינו, יש להם כח השפעה סמוי.

ואולי אפשר להציע שעניין זה של עשיית שמן המשחה למסור לציבור הוא, שכאשר נגנז השמן, התנדב אדם כל שהו, שיהיה מעין השמן הזה בבית המקדש, וכך יוכלו להתבונן בו ולכוון את ליבו לשמן המשחה המקורי שנגנז.

ולפי זה אפשר ליישב את הקושיות שהזכרנו לעיל.

א] ועשית אותו שמן משחת קודש, הוא כנגד ייעודו למשוח את הכלים, ולכך מוסיפים לו גם את הבשמים המיוחדים, בכדי לבשם את הכלים. ומלבד זה יש לו ייעוד שאינו שייך לרוקח מרקחת מעשה רוקח, להיות קיים לעולם ולעולמי עולמים.

ב] ולפי זה מובן מה שנאמר יהיה זה "לוי", שהשמן מיועד לשם ה', שכל מי שמתמסר לעבודת ה' יסתייע מן השמן, והיינו הכהן הגדול שמיוחד לשם ה', והמלך שמפקיר את

עצמו להנהיג את העם. ולא רק להם, אלא כל יחיד ויחיד שירצה להיות בבחינת מלך וכהן. מלך המפרנס ודואג לעם, וכהן גדול שפורש מהוויות העולם והבלי בני אדם, להתעלות בקדושה, מסתייעים משמן זה, שלמרות שנגנו, נוכחותו נמצאת. וכל אדם שרוצה להקדיש את עצמו לי, יוכל להסתייע בשמן זה.

ג] ולפי זה מובן מה שנאמר לדורותיכם, שלדורות עולם תהיה אפשרות להנות מהשפעתו הרוחנית הכבירה של שמן המשחה.

ד] וכיון שלא נאמר בתורה מי יסוך בשמן זה, מדוע לא יבוא כל אדם וישתמש בו להתעלות בקדושה, ולכך נאמר על בשר אדם לא ייסך. ויתכן שהשמן יפעל בו, אך התורה הזהירה שאסור להשתמש בו לצורך זה.

ה - ו] והנה בתחילה היה נראה שהשמן הזה איננו אלא לתועלת זמנית למשוח את המזבח והכלים, ולכך בתחילה נאמר על בשר אדם לא ייסך, והיה מקום לחשוב שאין זה אלא משום הפסדו, אך לאחר שנאמר שאסור לעשות במתכונתו, התברר שהאיסור לסוך הוא מחמת קדושתו, וממילא האיסור לעשות כמוהו חמור יותר.

ובזה נתבאר מהות האיסור לעשות כמוהו, משום שבזה נתבטלה כל חשיבותו, שהרי אי אפשר לעשות ממש כמוהו, שהיה עשוי בנס, אלא בדמיון כל שהו, והעושה דוגמתו כשהוא קיים, מבטל את כל חשיבותו.

ולפי זה מובן מדוע חמור האיסור להשתמש בו לזר, משום שהוא מיועד רק למי שממונה, וזר שסך אותו נעשה כאומר שאף הוא רוצה להיות ממונה, ואין לו רשות לכך.

ח] כעת נתברר מדוע לא נאמר בתורה למה מיועד השמן, משום שמשיחת המלך והכהן הגדול אינם אלא דוגמא לעיקר מטרתו של השמן, שהוא כפי שביארנו להיות קיים לעולם.

ט] וכעת מובן היטב הטעם שאין איסור לסוך בהמה וכלים, כיון שהאיסור איננו להפסידו, אלא לסוך אדם לשם מעלות קדושתו וחסידותו.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

למה אין אנו רוחצים הרגלים לתפלה

וּרְחֲצוּ אֶהָרֵן וּבְנֵי מִמְּנוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם. בְּבֹאֵם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וּגּוֹ' (ל, יט-כ)

כאשר אנו קמים בבוקר אנו נוטלים את ידינו לרחוץ אותם, ובטעם הדבר הביא הבית יוסף (או"ח ס' ד) וז"ל "בתשובת הרשב"א (ח"א סי' קצא) כתוב שנשאל למה תקנו ברכת על נטילת ידיים בשחרית והשיב איברא כך נהגו בכל מקום לברך בשחרית על נטילת ידיים ומקפידין בכל תנאי נטילה כבשעת סעודה ואני לא מצאתי בשום מקום דבר ברור שיצטרך אדם ליטול ידיו שחרית בכלי, ואי משום תפלה וקריאת שמע די או ברחיצה או בנקיון עפר וצרורות כדאמרינן מידי ארחץ במים כתיב ארחץ בנקיון כתיב בכל דבר דמנקי וכו' ואם תשאל מאי שנא תפלת השחר מתפלת המנחה וערבית יש לומר לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה דכתיב (איכה ג כג) חדשים לבקרים רבה אמונתך, צריכים אנו להודות לו יתברך על שבראנו לכבודו לשרתו ולברך בשמו, ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותם הברכות שאנו מברכים בכל בוקר ובוקר ולפיכך אנו צריכים להתקדש בקדושתו וליטול ידיו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו" עכ"ל.

וכן הוא לשון הלבוש (ריש ס' ד) "כל אדם הקם ממטתו שחרית בין עשה צרכיו בין לא עשה צרכיו חייב לרחוץ ידיו במים אם יש לו כדי שיקרא קריאת שמע ויתפלל בנקיות ובטהרה שאין האדם נקרא טהור עד שיביא ידיו במים כמו שמצינו בכהן העובד במקדש שהיה צריך לטהר ולקדש ידיו ורגליו במים מן הכיור קודם העבודה. וצריכין אנו לתת תודה לו יתברך על שבראנו לכבודו לשרתו ככהנים ולברך בשמו, לפיכך צריכין אנו להתקדש בקדושתו וליטול ידיו מן הכלי ככהן המקדש ידיו בכל יום מן הכיור קודם עבודתו ושירותו".

וכ"כ הפרישה (או"ח ס' רל"ג ס' ו) וז"ל "אפילו עומד מלימודו להתפלל מכל מקום צריך ליטול ידיו דהא תפלה במקום תמיד והכהנים היו צריכין לקדש ידיהם קודם".

מה צריך לכווין בעת נטילת ידיים

והרמב"ן כתב בזה דברים נלהבים (שמות ל, יט) וז"ל בקיצור: "ורחצו אהרן ובניו וגו' הרחיצה הזו דרך כבוד שלמעלה, והוסיף כאן לרחוץ הרגלים בעבור היות הכהנים משרתים יחפים ויש בני אדם שיש ברגליהם זוהמא וכיעור:

ועל דרך האמת, בעבור היות ראש האדם וסופו הידים והרגלים, כי הידים למעלה מכל גופו בהגביהו אותן, והרגלים למטה, והם בצורת האדם רמו לעשר הספירות שיהיה כל גופו ביניהם, לפיכך נצטוו משרתי עליון לרחוץ הידים והרגלים והרחיצה הזאת לקדושה תרגם אותה אונקלוס, ומן הענין הזה תקנו רבותינו נטילת ידיים לתפלה, שיתכווין לזה".

טעם אמירת פרשת הכיור בכל יום

הרי שבעת נטילת ידיים צריך האדם לכוין שהוא מקדש ומכין את עצמו לתפלה כמו הכהנים לעבודתם, ובוזו מבואר למה השו"ע כתב (ס' ס"ט) שיש לומר פרשת הכיור בכל בוקר הגם שהיא רק מכשירי העבודה ולא עצם העבודה, אלא כמו שתיקנו נטילת ידיים לתפלה כן קריאתה הוי הכנה לתפלה, וכ"כ הלבוש (ס' א' ס' ט) "יש נוהגין עוד לומר קודם פרשת הקרבנות פרשת הכיור וגם משום שהיא העבודה הראשונה בכל יום שתקנו נטילת ידיים בכל בוקר, תקנו לומר פרשת הכיור שרחצו ממנו הכהנים ידיהם ורגליהם".

ועד היכן הדברים מגיעים נראה מדברי הרב מבוטאטשאט בספרו תפלה לדוד שהזהיר "טוב שלא להפסיק בין פרשת כיור לכל סדר הקרבנות וסדר העבודה שאומרים עד אחר איזהו מקומן גם בנקיות קטנים, כי על הטלת מי רגלים היו צריכים קידוש ידיים ורגלים במקדש". כלומר שאמירת פרשת הכיור היא גופא הוי הכנה לתפלה ואמירתה במקום הנטילה שהיתה במקדש.

אנו רוחצים רק כזכר לדבר וכדמיון בעלמא

והנה בשו"ת ושב הכהן (ס' א) מאת הגאון ר' רפאל כ"ץ הכהן זצ"ל הקשה דהואיל דדין נטילת ידיים בבוקר נובע מדין קידוש הכהן מן הכיור לפני העבודה, היה לנו לקדש ולרחוץ גם את הרגלים וכדכתיב בקרא "ועשית כיור נחושת ונתת שמה מים, ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם בבואם אל אוהל מועד ירחצו מים ולא ימותו".

וכנראה שגם המחצית השקל (ריש ס' ד) נתקשה בזה וטרח ליישב הערה זו וכתב "אף שהכהן היה צריך לקדש גם רגליו מ"מ עשוהו רק לדמיון אבל אינו שוה בכל הצדדים לקידוש". הרי שהבין שבעצם היה נכון לנו לרחוץ הרגלים כדוגמת הכהנים אלא שחז"ל לא הטריח אותנו כל כך. וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה (תניינא ס' קמ) וז"ל "דאף לטעמא של הרשב"א דהרחיצה בשחרית הוא כדי לקדש עצמנו דומיא דכהנים שקדשו בכיור מ"מ לא צריך להיות דומיא דקידוש הכהנים ממש והוא רק זכר לדבר והא ראייה דהרשב"א לא הזכיר אלא ככהן שמקדש ידיו מן הכיור ולא הזכיר כלל רגלים".

הכהנים קידשו ידיהם ורגליהם מכיון שהשתמשו בהם בעת העבודה

אמנם מדברי הרמב"ן הנזכר לעיל משמע שאין רחיצת הידים רק כזכר וכדמיון בעלמא דהא כתב להדיא "לפיכך נצטוו משרתי עליון לרחוץ הידים והרגלים והרחיצה הזאת לקדושה תרגם אותה אונקלוס, ומן הענין הזה תקנו רבותינו נטילת ידיים לתפלה, שיתכוין לזה". ואולי יש להציע עוד תירוץ למה אין מדקדקים לרחוץ הרגלים, ומקודם אנו צריכים להבין הדמיון בינינו ובין הכהן שעושה העבודה, הלא הטעם שהכהנים היו צריכים לקדש את ידיהם מן הכיור היה משום שהיו עושים העבודה עם ידיהם ולכן הוצרכו לרחצם וכן איתא בספרי (פרשת קרח פסקא א) "עבודת מקדש במקדש, מקדש ידיו ורגליו ואח"כ עובד, מקום שצריך ידיו ורגליו מקדש ידיו ורגליו", וכן נראה מלשון החינוך (מצוה קו) שביאר שרשי המצוה ש"ראוי לנקות הידים שהן העושות במלאכה בכל עת ידעו הכהנים בעניני

הבית, והגם שלא שעשו עבודה עם הרגלים אבל מאחר דריצפת הבית מקודשת ואסור שיהא דבר חוצץ בין רגליו לרצפת העזרה לכך בעינן נמי שיקדש לרגליו.

ואם כן אנו צריכים להבין הדמיון בינינו לבין הכהנים ולמה לנו לרחוץ ידינו לתפלה הלא אין אנו משתמשים עם ידינו לתפלה ואנו מתפללים רק עם הפה והלב והראש ולא עם הידים, ומה הדמיון בין תפלה לקרבנות שהכהנים היו עושים העבודה עם ידיהם משא"כ אנו, ולמה תיקנו לקדש את הידים גם לתפלה.

הרמותי את ידי אל ה'

ונראה לומר דבעצם יש לנו להתפלל גם עם הידים שגם הם נצרכים לתפלה וכדאיתא בספר חרדים (פרק טז אות עג) שכתב שבעת התפלה צריך האדם להרים את ידיו לשמים "כדאשכחן בתפלת אברהם אבינו הרמותי את ידי אל ה', וכתוב והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, ובתפלת שלמה (מלכים א ח, כב) ויעמוד שלמה לפני מזבח ה' נגד כל קהל ישראל ויפרוש כפיו השמים".

ובשל"ה הק' (מס' תמיד אות פח) גם הזהיר אודות הרמת הידים בתפלה וז"ל "בזהר משמע שמעלה גדולה היא להרים ידיו בשעת תפלה, וכו' כי עשר אצבעות נגד עשר ספירות" עיי"ש עוד (וע' בשו"ת רב פעלים ח"ב ס' ד).

טעם נטילת ידים מכיון שמגביהים הידים בתפלה

ומעכשיו מבואר היטב דברי הרשב"א שאנו צריכים לטול הידים לפני התפלה כדמיון הכהן לפני עבודתו, והיינו דמאחר שאנו צריכים להרים ידינו בתפלה להשי"ת לכן צריכים לראות מקודם שהידיים יהיו נקיים וטהורים. וכדברינו כתב בספר תפלת דוד להגאון בעל אדר"ת (עמ' ה) זצ"ל וז"ל "לפי הנראה היתה עיקר ברכת נטילת ידים לתפלה כשהיו מתפללים בהגבהת הידים למעלה, ועל זה נאמר 'שאו ידיכם קודש' אבל לא למנהגינו, דמה ענין נטילת ידים לתפלה, הלא אין אנו עושים בידים כלום".

ומה שאין אנו מתפללים בזמנינו בהרמת ידים מציין שם האדר"ת לדברי הבאר שבע (ס' עד) והובא דבריו בהק' רעק"א ריש ס' פט וז"ל "מה שאין אנו מתפללים בפרישת כפים כמו שמצינו במקרא כמה פעמים ובזוהר הק' ובפרקי דר"א היינו דעכשיו האומות עושים כן וכמו שאמרו חז"ל על פסוק לא תקים לך מצבה".

אין משתמשים ברגלים בעת תפלה

ובזה יש לתרץ למה אין אנו רוחצים הרגלים, דמאחר שאין אנו מתפללים עם הרגלים אלא עם הידים, לכן לא חייבו אותנו לרחוץ הרגלים, משא"כ במקדש שהגם שלא עשו עבודה עם הרגלים, עכ"ז מכיון שהכהנים היו מחוייבים ללכת יחפים שלא יהא חציצה בין הרגל והקרקע, לכן היו בכלל חיוב נטילה גם כן.

ויסוד זה כתב הנודע ביהודה בהמשך דבריו בתשובתו הנ"ל "אף לטעמא של הרשב"א דנטילת שחרית הוא סמך להתקדש בקדושה ככהן שמקדש ידיו מן הכיור לא צריך לקדש גם הרגלים דאין לנו לדמות לכהן לענין רחיצת רגלים דדוקא כהן שהיה צריך לעשות

עבודה יחף מבלי לחוץ דבר בין רגליו לרצפה צריך קידוש רגלים אבל אנן שלובשים בתי רגלים אין חילוק בין רגלים לשאר הגוף. דלדידן שאנו לובשים בתי רגלים בודאי אין חילוק בין רגלים לשאר אברים ולא יזה צורך יהיה מן החיוב לרחצם דגם להרמב"ם י"ל דאינו צריך לרחוץ רגלים כי אם במדינות אשר אינן לובשים בתי רגלים. כן נלענ"ד.

שיטת הרמב"ם שצריך לרחוץ רגליו לתפלה

והנה הרמב"ם כן פסק שצריך לרחוץ רגליו וז"ל (בהלכות תפלה ריש פרק ד) "חמשה דברים מעכבין את התפלה אע"פ שהגיע זמנה, טהרת ידיים וכיסוי הערוה וטהרת מקום תפלה ודברים החופזים אותו וכוונת הלב", ובהל' ג כתב הרמב"ם: "במה דברים אמורים שאינו מטהר לתפלה אלא ידיו בלבד בשאר תפלות חוץ מתפלת שחרית, אבל שחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו ואחר כך יתפלל". והקשה בהשגת הראב"ד ז"ל "א"א לא ידעתי רגליו למה עכ"ל": (וע' בשו"ת ושב הכהן הנ"ל שכתב שיש למחוק "ופניו מדברי הרמב"ם משום שהכהנים לא היו מחויבים לרחות פניהם אלא ידיהם ורגליהם בלבד).

אמנם השולחן ערוך לא הזכיר דברי הרמב"ם אבל המגן אברהם (סק"א) כן הביאו וז"ל "אמרינן בגמ' רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום משום כבוד קונו, כ"כ הרמב"ם פ"ד מה' תפלה וכ"כ בהגמ"ג" וכ"כ בשו"ע הרב (שם סק' כא) שכן צריכים לרחוץ רגליו. ובמשנה ברורה (ס' ד סק"ב) גם הזכיר שצריכים לרחוץ רגליו בבוקר ומסיים בשם הפרי מגדים שבמדינותינו שאין הולכים יחפים אין צריכים לרחצם.

(כתב הגאון מהר"ם חגיז בספרו משנת חכמים (אות רכא) "מה טוב ומה נעים מנהג ששמעתי נוהגים בו באיזה קהילות קודש מאנשי המערב שחולצין מנעליהן כשעולין לתיבה לקרות בתורה זכר לדבר של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא, זכר לדבר של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר עומד עליו אדמת קודש היא, ואמרו חכמי הרמז דענין לבישת המנעלים הוא כדי שלא יגע בשרו על האדמה כי בחטאו של האדם נתקללה, על כן עושין הפסק בין הרגל לאדמה, אמנם במקום ששכינה שורה הרי זה יצא מכלל קללה ושרתה עליו ברכה, אם כן יכול ללכת עליה יחף, ולפיכך נאמר למשה רבינו של נעליך כי אין אתה צריך להפסק המנעל לפי שהמקום שאתה עומד עליו אדמת קודש היא.

ולכן מנהג יפה היא זה גם באיזה קהלה במערב שיש מחלצות על גבי קרקע וכולם נוטלים מנעליהם במטפחת ונכנסים יחפים ויוצאים יחפים עד פתח שער בית הכנסת ויש דורשין אותם לגנאי שכן מנהג הישמעאלים ואני דורש אותם לשבח שישראל הם האומה הנבחרת שהיא קדומה לכל האומות, אם כן כל טוב דבר הנמצא בניהם אינו אלא גנוב אצלם מאתנו").

ובספר ש"ך עה"ת עה"פ "ורחצו ידיהם ורגליהם" הביא דברי התנא דבי אליהו (פר' טו) "שנו רבותינו וקדשתם לטבילה למדנו רחיצת ידיים ממשה ואהרן ובניו, שנאמר ועשית כיוור נחושת וגו' ורחצו ידיהם ורגליהם, ובישראל הוא אומר (ויקרא י"א, מ"ד) והתקדשתם והייתם קדושים, מכאן היה רבן גמליאל אוכל חולין בטהרה לא לכהנים בלבד ניתנה

קדושה בסיני אלא לכל ישראל, שנאמר (ויקרא י"ט, ב') דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו, מכאן אמרו כל האוכל בלא רחיצת ידיים סימן רע לו עד כאן".

וכותב על זה הש"ך "אם כן ורחצו ידיהם ורגליהם הוא חוזר לישראל וכן כתב הרמב"ם ז"ל פרק ד' מהלכות תפילה זה לשונו תפילת שחרית רוחץ אדם פניו ורגליו ומתפלל": (ובספר משמרת שלום סוף ס' ב מאת הרה"ק מקודינוב זצ"ל כתב שאותם הטובלים במקוה בבוקר מרויחים הידור זה).

השוואת הרגלים בתפלה ככהנים בשעת העבודה

וכדי להבין למה השו"ע לא הביא דין רחיצת רגלים כפשטות דברי הרמב"ם, שהגם שכתבנו למעלה שאין טעם לרחוץ הרגלים לתפלה מכיון שאין אנו משתמשים עם הרגלים לתפלה, אבל אין הדברים פשוטים כל כך, דכתב הטור בס' צח "התפלה היא במקום הקרבן דכתיב ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד) וכתיב ולעבדו בכל לבבכם וכי יש עבודה בלב אלא איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה ולכן צריך ליזהר שתהא דוגמת הקרבן בכוונה ולא יערב בה מחשבה אחרת כמו מחשבה שפוסלת בקדשים, ומעומד דומיא דעבודה דכתיב לעמוד לשרת, והשוואת הרגלים ככהנים בשעת העבודה, וקביעות מקום כמו הקרבנות שכל אחד קבוע מקומו לשחיטתו ומתן דמיו, ושלא יחוץ דבר בינו לבין הקיר ובינו לקרקע דוגמת הקרבן שחציצה פוסלת בינו לבין הכלי ובינו לרצפה, וראוי הוא שיהיו לו מלבושים נאים מיוחדים לתפלה כגון בגדי כהונה".

הרי שמוטל עלינו להשוות הרגלים ביחד כמו הכהנים בשעת העבודה, ומעתה מבואר שמאחר שאנו כן מדמים הרגלים שלנו לרגלי הכהנים, אם כן יש לנו לרחצם כמו שהיו עושים הכהנים ואולי בזה אין מועיל שאין אנו הולכים יחפים דכיון שיש לנו להשוות רגלינו ביחד אפילו בזמן שאנו הולכים לבושים בנעליים, אם כן דמיון זה לבד מספיק שצריכים לרחצם לפני התפלה, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא למה אין מדקדקים לרחוץ הרגלים כשיטת הרמב"ם.

ונראה לומר אמנם שהגם שדברי הטור הללו מובאים בשו"ע, אבל השו"ע השמיט טעם השוואת הרגלים ככהנים בשעת העבודה, וטעמא בעי: ונראה לומר שהבית יוסף (ס' צ"ה) שאל שהטור בס' צ"ה הביא מחלוקת למה אנו עומדים בהשוואת רגלים וכתב שם הטור "ויכוין רגליו זה אצל זה דכתיב ורגליהם רגל ישרה ומתרגמינן ורגליהן רגל כוונין, ירושלמי זה שעומד בתפלה צריך להשוות רגליו ר' לוי ור' סימון חד אמר כמלאכי השרת דכתיב ורגליהם רגל ישרה וחד אמר ככהנים דכתיב לא תעלה במעלות שהיו הכהנים הולכין עקב בצד גודל כאילו רגליהם שוין זה אצל זה".

וכתב הבית יוסף "ונראה שרבינו סובר שאין הכרע מתלמודא דידן דצריך שיכוין רגליו קאמר, ואפשר דככהנים קאמר דעקב בצד גודל נמי רגליו מכוונים מיקרי, ומכל מקום מאחר שנהגו העולם לכוין רגליהם כמלאכים הוה ליה לרבינו לכתוב דעמא דבר כמאן דאמר כמלאכים. ורבינו לא חשש לדברי ה"ר יונה ולא למנהג העולם ואדרבה משמע מדבריו

**שהוא סובר כמאן דאמר ככהנים דהא סתם לן כוותיה בסימן צ"ח שכתב והשוואת הרגלים
ככהנים בשעת העבודה" עיי"ש ובספר גנזי חיים:**

ומאחר שהשמיט השו"ע בס' צח ענין זה שיש להשוות הרגלים כדוגמת הכהנים, נראה
שתפס שהטעם שאנו עומדים ברגלים מכוונים היא כדי להדמות למלאכים ולא כדי להיות
דומים לרגלי הכהנים, ומעתה מבואר דמאחר שסובר השו"ע שעיקר עבודת הרגלים
בתפלה היא להיות דומה למלאכים ולא להיות דומה להכהנים, לכן לא הביא דין זה של
רחיצת רגלים שבזה אין אנו דומים לכהנים. ולכן "לא צריך לקדש גם הרגלים דאין לנו
לדמות לכהן לענין רחיצת רגלים".

שימו לב אל הנשמה - הרב נפתלי שמואל רייך,

משפיע ישיבת תורת דוד, מונסי ניו יורק

האהבה הנצחית של הקב"ה לישראל והדרך להחזיק בה

כִּי תִשָּׂא אֶת רֵאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ כַּפָּר נִפְשׁוֹ לֵה' בְּפֶקֶד אֲתֶם וְלֹא יִהְיֶה בְּהֶם נֶגֶף בְּפֶקֶד אֲתֶם. זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֵבֶר עַל הַפְּקָדִים מִחֻצֵי הַשָּׂקָל בְּשָׂקָל הַקֹּדֶשׁ (ל, יב-יג)
פרשתנו פותחת במצות נתינת מחצית השקל, ויש לדקדק בלשון הכתוב שמתחיל בלשון יחיד 'כי תשא את ראש', וממשיך בלשון רבים 'לפקודיהם'.

ועוד יש לעמוד על מה שאמרו רבותינו (ראה רש"י במדבר א, א), שהקב"ה מונה את ישראל כל שעה מתוך חיבתם לפניו, ולכן גם עכשיו לאחר חטא העגל הוא מצוה למנותם ע"י מחצית השקל. ויש להבין, איך אהבה זו באה לידי ביטוי ע"י הפקידה? וכן מדוע הסכום הוא כה מזערי, מחצית השקל בלבד? ומה יש בה, בנתינת מחצית השקל, שלכן בכוחה לכפר על האדם - 'כופר נפשו'?

*

להבין הענין, נקדים עם מעשה שהיה.

שני אחים עברו ביחד את השואה ושרדו שניהם בודדים מכל המשפחה. לאחר השחרור, אחד עלה לארץ ישראל, והשני הפליג לאמריקה. האח בניו יורק הצליח מאוד והיה ממש סיפור הצלחה, כמו שאומר הביטוי: "From rags to riches" [מסמרטוטים לעושר], אבל למרבה הצער הוא לא זכה לזש"ק. ואילו האח שנסע לארץ ישראל היה יהודי שעבד מאוד קשה, נהנה מיגיעת כפיו, ואך בקושי מצליח 'לגמור את החודש' ולשרוד. אך זאת נחמתו בעוניו, כי זכה להקים משפחה מפוארת וגידל שנים עשר ילדים מצוינים.

ויהי היום, הגיעה עת דודים ובתו הבכורה התארסה בשעטו"מ, אבל ולרש אין כל. אין לו מהיכן להשיג כסף להוצאות הנישואין והדירה. בצר לו הוא כותב מכתב לאחיו העשיר ומבקש ממנו שיעזור לו. האח העשיר שולח לו מכתב בחזרה, וכותב שמאוד רוצה לעזור לו, אבל יש לו תנאי לדבר. תנאי שמאוד לו נעים לו להציע, אבל בכל אופן מחמת שלבו בוער בקרבו וצער גדול, הוא מעיז לשטוח את תנאו, וזוהי ההצעה:

הנה ה' עזר לי ובירך אותי בכסף, ואותך הוא בירך בילדים. אני רוצה לעשות איתך עסקה. אני רוצה לעזור לך לא רק לחתן את הבת הזאת אלא את כל ילדיך, אני אסדר את כולם ואחתן אותם, ולא זו בלבד אלא גם אתמוך בך באופן קבוע כך שתוכל לחיות יותר בהרחבה.

אבל אני מבקש תמורה - שגם אתה תתן משלך. יש לך ב"ה משפחה ברוכת ילדים, מתוך כל שנים עשר הילדים, תמסור לי אחד מהם. אחד מילדיך הקטנים תן לי לפיקדון. תשלח אותו אלי לאמריקה ואני ואשתי נוכל לגדלו. כמובן שאנחנו נעניק לו את החינוך הכי טוב

ואף נדאג באופן הכי מושלם לכל צרכיו הרוחניים והגשמיים. לא יחסר לו כלום. ואני מבטיח שפעם בשנה הוא יסע לארץ לבקר אתכם. זה לא ממש אימוץ, אלא נהיה כמשפחה אחת. אנא אל תשיב את פניי ריקם...

האח בארץ מקבל את התשובה והוא פשוט המום, הוא לא יודע איך להגיב. הוא מספר לאשתו, ומיד היא אומרת: מה פתאום?! ח"ו, שנמסור לו אחד מהילדים שלנו? בשום אופן לא!

אבל הבעל קצת מתלבט. הוא אומר לה: הבה לא נהיה כל כך פזיזים. לא כדאי להסיק מסקנות כל כך מהר. אולי זוהי כן הצעה שראויה לשקול. אנחנו הרי חיים תחת לחץ כל כך גדול, דוחק הפרנסה, ועכשיו אנו מתחילים לחתן את הילדים. זאת נראית משימה בלתי אפשרית. והרי בסך הכל אחי לא מבקש את הילד במתנה. זה רק פיקדון. ככה יהיה לנו יותר יישוב הדעת, נוכל להעניק יותר זמן לשאר הילדים, לתת להם יותר, יהיו לנו חיים רגועים יותר, שלווה הנפש. אי-אפשר לומר 'לא' בצורה כה נחרצת. אולי כן כדאי לחשוב על זה מעט...

וכך עוברים עליהם ימים קשים מלאי מחשבה והתלבטות, שוב ושוב שוקלים הם את כל הצדדים, ולבסוף מגיעים לידי החלטה: מאחר ולא מדובר כאן ממש על אימוץ, לא מוותרים על הילד, הוא רק הולך לגור אצל הדוד באמריקה, זה הכל. ומאידך, הכסף הרי כל כך נחוץ להם. הם מוכנים לעשות את זה וישלחו אחד הילדים לאמריקה.

בלב כבד וידיים רועדות, הוא מתקשר לאחיו באמריקה ומבשר לו על הסכמתם. הלה מתרגש עד דמעות ומספר לאחיו שהוא במילא מגיע עם אשתו לארץ בעוד כמה שבועות לביקור, בחזרתו ייקחו איתם את הילד אותו יפקידו בידו.

האח העשיר מגיע לארץ, ושניהם מבלים ביחד, הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד. ואז מגיע היום לפני שהאח העשיר אמור לחזור לארה"ב, היום הגורלי בו האח העני צריך להחליט איזה ילד הוא שולח איתו למחרת.

בלילה ההוא נדדה שנת המלך. הוא ואשתו יושבים ודנים איזה ילד ישלחו עם האח לאמריקה. הם דנים הלך ושוב, נכנסו לחדר הילדים שבדירתם הקטנה, שם ישנו שמונה ילדים, עוד ארבעה ישנו בסלון... עברו בין החדר לסלון, עוברים מילד לילד ולא מסוגלים להחליט...

מוישי בן שתים עשרה ישן על הספה בסלון, הם מתבוננים בפניו הטהורות, האם נשלח אותו לאמריקה? בלעה"ר הוא כל כך מצליח בחיידר, הרבי'ה שלו כל כך אוהב אותו ומשבח אותו, הוא גדל ופורח, לב טוב. לא, לא, לא, אי-אפשר לשלוח את מוישי.

עוברים ליענקי בן העשר שישן על מזרון על הרצפה. אולי נשלח אותו? אבל איך אפשר, רק עכשיו התחיל ללמוד גמרא והוא כל כך מתוק וחכם, הוא כה מיוחד, כזה אוצר כלי חמדה. לא. אי-אפשר...

וככה הם עוברים אחד אחד, ועל כל ילד מגיעים למסקנה שאותו אי-אפשר בשום אופן לשלוח. עד שהגיעו לילד הקטן, הוא כל כך מתוק, חיכו ממתקים וכולו מחמדים, הוא מביא כזו שמחה לכל הבית, מאיר להם את החיים, ובכלל הוא כזה קטן, איך אפשר לשלוח אותו למדינה רחוקה, רחוק מהוריו הביולגיים? לא, אי אפשר לעשות לו את זה!

מיד עם עלות השחר הוא מתקשר לאחיו הגביר ואומר לו: "צר לי לאכזב אותך, העסקה התבטלה..."

"מה פירוש?" שואל האח העשיר, "הלא סיכמנו!". אבל הוא בשלו: "מקח טעות. אני חוזר בי, זו היתה טעות". האח רוצה להבין, "הלא דיברנו דברים ברורים, סיכמנו ונתת לי מילה. את מה שאתה יודע עכשיו, ידעת גם קודם. מדוע אתה חוזר בכך?"

השיב לו אחיו בחכמה: "אסביר לך. אני חשבתי שיש לנו שנים עשר ילדים, ככה חשבתי. אבל זה לא כך..."

"יש לי רק מוישי אחד! יענקי אחד! גרשון אחד! וכו'. כל אחד הוא בן יחיד. לכן זה לא שייך. אי אפשר לשלוח בן יחיד ולהפקיד אותו ביד מישהו אחר!"

*

זהו "כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם". כולנו אמנם ילדים רבים מתוך משפחה אחת, אבל כאשר הקב"ה סופר אותנו, זה 'כי תשא את ראש בני ישראל! הוא רואה ומתבונן בייחודיות של כל אחד באופן פרטי! אמנם זה 'לפקודיהם', יש כאן רבים, אבל זה לא מגרע מאהבת הקב"ה לכל אחד ואחד מישראל שהוא כבן יחיד!

המנין מבטא את אהבת ה' לישראל, ו"הקב"ה מונה את ישראל כל שעה מתוך חיבתם לפניו", כי זה משקף את היסוד הזה שכל אחד הוא כבן יחיד. כל יהודי אינו רק פרט קטן מתוך הכלל, אלא הוא 'ראש' בפני עצמו!

*

הקב"ה כל כך אוהב אותנו. "אהבתי אתכם אמר ה'" (מלאכי א, ב). ובזוהר הק' (שמות ה ע"ב) מובא: "אלמלא הווי ידעין בני רחמותא דרחים קוב"ה לישראל, הוו שאגין ככפיריא למירדף אבתריה" - אילו בני אדם היו יודעים את האהבה שאוהב הקב"ה לעם ישראל, היו שואגים ככפירים לרדוף אחריו. ואמנם הבעיה שלנו, שלמרות כי אנו יודעים מזה, מאמינים בזה, אבל אנו רוצים אף להרגיש את האהבה הזו, ולמעשה אנחנו לא תמיד מצליחים...

החיים כה מתישים, אנחנו מכתתים רגליים, סוחבים את עצמנו דרך מסע החיים שלנו, מנסים לשרוד, ומי שם על לב? מי חי באמת את האהבה האין-סופית של הקב"ה אלינו? כן, שומעים דרשות יפות, יודעים מזה, "בני בכורי ישראל", כל יהודי הוא בן יקיר אצל הקב"ה... אנחנו מכירים את כל הפסוקים וכל הדיבורים - ובכל זאת קשה מאוד שזה יחלחל וייקלט אצלנו בלב עד שנחיה את הדברים באמת, כאשר אנו כה טרודים איש איש בצרותיו ובסבלותיו העוברות עליו.

וברמה עמוקה יותר: אנחנו באופן טבעי מתרגמים כל מיני אירועים שמתרחשים לנו בחיים, אתגרים והתמודדויות שונות, כסימן ואינדיקציה כמה הקב"ה באמת אוהב אותנו... וזה לא מצייר אצלנו תמונה כל כך יפה בראש...

אז הרשו לי לשתף אתכם ברעיון שמאיר קצת את הנושא הזה, ואם נפנים אותו, כמדוני שבידו לתת לנו את התובנה הנכונה למצוא מסילה להגיע לידיעה ברורה של האהבה הזו, ולהגיע לביטחון אמיתי בה'. לבטוח בה' מתוך ידיעה שהוא לא עזב ולא יעזוב את אהבתו אלינו לנצח. לחיות את הדברים בלב ובפועל ממש.

מסופר בנביא (שמואל ב' פרקים יא-יב), כי לאחר שחטא דוד עם בת שבע, הוא שולח את אוריה החיתי לחזית המלחמה כדי שימות בקרב, והוא יוכל להתחתן עם בת שבע.

נתן הנביא מגיע בשליחות מה' ונותן לו משל על שני אנשים, אחד עשיר ואחד עני, לעשיר היה הרבה צאן ובקר ולעני לא היה כלום כי אם שה אחד. אל העשיר הגיע אורח, והוא חושב לעצמו, למה שאקח מהצאן שלי, הוא הולך לשכנו העני ולוקח לו את הכבשה הבודדה שלו כדי להכין ממנו ארוחה עבור האורח.

דוד המלך שומע, והוא כועס ומתקומם. "ויחר אף דוד באיש מאוד", והוא פוסק את דינו: "חי ה' כי בן מות האיש הזאת".

או אז נתן הנביא מפתיע את דוד ומטיח בו: "אתה האיש!".

ולא זו בלבד, הנביא מאשים אותו בהאשמה חמורה של כפיות טובה ובביזוי דבר ה': "כה אמר ה' אלהי ישראל: אנכי משחתיך למלך על ישראל ואנכי הצלתיך מיד שאול, ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך ואתנה לך את בית ישראל ויהודה ואם מעט ואספה לך כהנה וכנהנה. מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע בעיני? את אוריה החתי הכית בחרב ואת אשתו לקחת לך לאשה ואותו הרגת בחרב בני עמון".

לאחר שמטיח בו הנביא דברים קשים אלו, הוא מודיע לו על העונש הנוראי שנגזר עליו: "ועתה לא תסור חרב מביתך עד עולם" - קללה שתבוץ על כל משפחתו עד עולם, לא עלינו. "כי ביזתני". ולא רק זה, אלא כל נשותיו יחוללו, ולא בצנעה אלא ברבים לפני כל ישראל. וכפי שאכן אירע ומסופר לקמן בפרשה של אבשלום.

נורא ואיום.

ומהי תגובת דוד המלך?

דוד המלך אומר רק שתי מילים: "חטאתי לה".

אין לנו כל השגה בעומק חרטה שדוד המלך הרגיש אז. מה היה מונח בשתי המילים הללו. אבל את זה אנו רואים שלאחר שאמר מילים אלו, נתן הנביא מבשר לו כי סרה מעליו גזירת המוות, והפורענות תבוא רק בדורות הבאים.

והנה, כאשר מתבוננים על המפגש הקשה הזה של דוד עם נתן הנביא, כזאת תוכחה איומה, והקללה הקשה, זה משהו מעבר להשגה שלנו. אי-אפשר לדמיין ולשער עד כמה דוד המלך היה שבור ומרוסק ברגעים ההם. הצער שלו היה עצום ונורא. זה היה באותו

זמן שהוא חיבר את מזמור נ"א בתהלים, שמביע את רגשות הצער והחרטה הגדולים שהיו לו. מובא במדרש (אגדת בראשית לח): "שלוש עשרה שנה היה דוד חולה ומוטל במיטה, ושבעה כרים היו מחליפין מתחתיו בכל יום, ממה שהיו ממסין, שנאמר (תהלים ו, ז) 'יגעתי באנחתי אשחה בכל לילה מיטתי, בדמעתי ארשי אמסה', שהיה מתייסר בשביל שעשה אותו מעשה".

איך נעמדים לאחר מכה כזאת? איך ממשיכים את החיים?

מתבוננים בהמשך הפרשה ומבין המילים אנו נחשפים לסודו העצום של דוד המלך:

הנה, הילד שבת-שבע ילדה מאותו ייחוד, נהיה חולה, ודוד המלך נופל על הרצפה ובוכה ומתחנן לרפואתו. שלשה ימים דוד המלך שוכב על האדמה, הוא אוכל ולא שותה ורק בוכה ומתחנן, אבל זה לא עוזר, הילד מת.

מיד לאחר שמגיע הבשורה הקשה, דוד המלך מתרומם והוא אוכל ושותה להפתעת כל משרתיו, ומסביר להם: כל עוד הילד היה חולה, הייתי צריך לבקש עבורו אבל עכשיו שהוא מת, 'האוכל להשיבו?!'. וכך הוא מחזק את עצמו, ואף מנחם את בת שבע.

מעשה זה אינו סיפור דברים בעלמא. זהו מעשה שמשקף את מהותו של דוד המלך.

לאחר מכן נולד עוד ילד, והוא קרא לו: שלמה. והפסוק אומר: 'זה' אהבו', הקב"ה אהב את הילד הזה! והוא שולח את נתן הנביא אל דוד לומר לו שיקרא לילד בשם: 'ידידיה', אין שם יותר משובח מזה - ידיד ה'. בספרים הקדושים מביאים כי המילה 'ידיד' עשויה מ'יד' 'יד', כלומר שתי ידיים המתחברות זו לזו, עד שנעשות כדבר אחד. שלמה המלך, החכם מכל אדם, קשור ודבוק לקב"ה באופן הכי נעלה מבטן ומלידה! זה למעלה מכל השגה. הוא הרי עוד לא הספיק אפילו לפעול משהו בעולם!

ולכאורה, מה קורה כאן? איך זה שדוקא הילד הזה, שבא מבת-שבע, אותה הוא לקח בכח ושבגין אותו מעשה הוכח ונענש בחומרה - כמובן שאין לנו כל השגה או הבנה מה בדיוק אירע שם, וכדברי הגמ' (שבת נו ע"א) 'כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה', וכן אמרו כי היתה ראויה לדוד מששת ימי בראשית והיא היתה בת זוגו האמיתי, אבל עכ"פ היה פה איזה ענין, לפי ערכו של דוד, שהוא הצטער צער גדול ועשה עליו תשובה גדולה כנ"ל - והנה כאן אנו רואים שדוקא מבת שבע הוא זוכה לילד הנפלא ביותר! מתנה כזו גדולה! מה ההסבר לזה?!

ונראה הביאור בזה, כי זהו תוצאה ישירה מההתנהגות של דוד המלך לאחר החטא! מידה כנגד מידה!

דוד המלך הפגין אהבה לקב"ה באופן שלמעלה מן השכל וההיגיון. הרי זה עתה הוא ננזף ונגרש, 'כי בזית את דבר ה'". דוד המלך שבור ורצוף. הוא מרגיש כה מנוכר ומרוחק מהקב"ה ושרוי בצער גדול. אבל - עם כל זאת, הוא לא נגרר אחר הרגשות שלו!

ובתהלים נ"א, "בבוא אליו נתן הנביא כאשר בא אל בת שבע", דוד המלך נותן ביטוי לכל זה, ואומר: אמנם "וחטאתי נגדי תמיד", אבל "חנני אלוקים כרוב רחמיך" - אני יודע

שהרחמים שלך נמצאים וקיימים, ואני בוטח בחסדיך, ומכח זה אני מבקש: "השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני, לב טהור ברא לי אלוקים ורוח נכון חדש בקרבי".

דוד המלך לא נותן לתחושות הכאב והניכור להשפיע על הקשר שלו עם הקב"ה, דוד המלך, למרות הנויפה הקשה שקיבל, הוא קם מחדש וכאילו אומר לקב"ה: אמנם אתה מראה לי פנים זועפות, אתה כועס עלי, אבל אני יודע את האמת שאתה אוהב אותי! אתה רק מסתיר את עצמך מאחרי הוילון...

ואפילו לרגע אחד, דוד אינו מטיל ספק באהבה של הקב"ה אליו! הווי אומר שאפילו העונש יקוים, והחרב לעולם לא תוסר מביתו, אפילו יראה כל ימיו מוות, הרס וחורבן לכל חייו ולכל הדורות, וכל זה כתוצאה ישירה ממעשיו, אבל למרות זאת הקשר שלו עם הקב"ה הוא שלם! אם זה מה שאתה רוצה - הנני! אני שלך! אתה שולח אותי לגיהנום - הנני! אני כולי שלך. אני יודע שאתה אוהב אותי, אני בטוח בכך שאתה אוהב אותי, הביטחון שלי כה גדול, עד כדי שזה עולה על כל שכל, היגיון, סברה ולוגיקה.

זה מה שנתן לדוד את הכח להינחם אחר מות בנו הראשון, ואף לנחם את אשתו, וזה מה שנתן לו את הכח להביא עימה ילד נוסף לעולם.

ומשום כך, כאשר הילד השני נולד, אף הקב"ה מחזיר לו אהבה באותה מידה. אהבה שאינה תלויה בדבר: 'וה' אהבו'. זה למעלה מן השכל. הוא רק עכשיו נולד ועדיין לא עשה שום מעשה להרוויח את האהבה הזאת, ואכן זהו ביטוי שאנו לא מוצאים בשום מקום אחר בתנ"ך, רק על שלמה המלך, מהרגע שהוא נולד, מידה כנגד מידה!

*

ה'שפע חיים' מצאנו קלויזנברג עבר את השואה האיומה בה איבד את אשתו הרבנית הצדקנית ואת כל ילדיו. לאחר שיצא מן המחנות הוא עבד בצורה לא רגילה כדי להפיח רוח חיים אצל הניצולים. אנשים ראו כן תמהו, איך ילוד מסוגל להרים את עצמו לאחר מכה כה כיומה ועוד להחיות עם רב?! והוא אמר אז: הפסוק אומר (תהלים לד, א): "לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו וילך. אברכה את ה' בכל עת תמיד תהילתו בפי". יש מצבים בחיים שאנו מרגישים כביכול הקב"ה גירש אותנו - 'ויגרשהו וילך'!. אבל דוד המלך מלמד אותנו כי אין להתפעל מכך, וגם כאשר ההנהגה העליונה היא באופן של 'ויגרשהו וילך' - "אברכה את ה' בכל עת! תמיד תהילתו בפי!"

*

'לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך' זהו סיפור שמשקף מצבים בחיים האישיים של כל אחד מאיתנו.

דוד המלך היה צריך לברוח לאכיש מלך גת והדרך היחידה שבה יכל להינצל היתה על ידי שעשה עצמו כמשוגע, הריר גרר מפיו, שערותיו מפוזרות והוא מקשקש על הקירות כאחד המשוגעים. דוד המלך היה אומן נפלא, וכאשר שיחק משוגע עשה זאת בשלימות, הוא ממש אימץ את תכונת המשוגע ועד שאכיש אומר: "החסר משוגעים אנוכי".

אף אנו בחיינו הפרטיים, אנו עושים דברים כביכול אנו משוגעים! אנו נמשכים אחר עצת היצר, מאבדים את דעתנו ומתנהגים כשוטים ממש. באותו זמן אנו מרגישים: 'בשנותו את טעמו' - שהשתגענו לגמרי. 'לפני אבימלך' - אב שהוא גם מלך, הוא מלך מלכי המלכים, מלכו של עולם. אנו בטוחים כי הפסדנו את כל נשיאת החן שלנו בעיני הקב"ה. 'ויגרשהו וילך!' - הוא זורק אותנו מלפניו!

אין לנו ברירה, אנו חייבים ללכת. אבל אף על פי כן, בא הפסוק הבא ואומר: 'אברכה את ה' בכל עת, תמיד תהילתו בפני דוד המלך אומר כאן: אברכה את ה' בכל עת, שום דבר לא יגרע מהקשר שלי איתך - בכל הזמנים. ולכן אפילו אם אתה מגרש אותי, אעפ"כ - יישכן מקדם בגן עדן. המבט שלי נשאר מכוון אליך. אני מסתכל לכיוונך ואצפה ואתגעגע לחזור אליך, שהקשר איתך יחזור לקדמותו. "השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני" (תהלים נא, יד).

*

ענין זה מצינו אף אצל יונה הנביא. כידוע היו נביאים בישראל כפליים כיוצאי מצרים, אבל הנבואות שלהם לא נשארו לנו כי לא היתה בדבריהם בשורה לדורות. יונה הנביא, נשאר לנו ממנו רק את הנבואה של ספר יונה, ושם ישנם לקחים גדולים לכל הדורות.

אנו מוצאים אותו במצב של ריחוק וּשְׁפָל גדול, לאחר שחלה סערה בגלל שניסה לברוח מאת ה', והשליכוהו לים. ומבטן הדג שבלע אותו הוא זועק: "מבטן שאול שיוועתי... ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך - אך אוסיף להביט אל היכל קודשך" (יונה ב, ג-ה). אע"פ שנגרשתי מנגד עיניך - אני נשאר מחובר אליך בכל מצב! והחיבור הדק הזה שהוא מחזיק בו ולא עוזב לרגע, הוא שבסופו של דבר מוביל להחזרת הקשר באופן מושלם. זה היסוד של 'אברכה את ה' בכל עת'.

*

על דרך זה, כלל ישראל לאחר חטא העגל, הם לגמרי מרוסקים. "ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו" (שמות לג, ד). הם איבדו את הכתרים שקיבלו בסיני, מופשטים מכל יופיים והדרם, והם מבינים כי חטא העגל ישפיע עליהם ועל זרעם לכל הדורות. הם חטאו בבחינת אכילה מעץ הדעת, ועכשיו הם נשארו בבחינת 'ויגרשהו וילך', הקב"ה מגרש אותם ולא רוצה אותם. החטא פגע בהם בכל העוצמה.

ועם כל זאת כלל ישראל לא מאבדים את האמונה התמימה, כי הם קשורים לקב"ה באהבה מולדת. ולכן לאחר חטא העגל הקב"ה החזיר את אהבתו אליהם ע"י מחצית השקל, שמבטא את הקשר המושלם: אני חצי והקב"ה הוא חצי, ביחד אנחנו אחד. הקשר שהיה לנו במתן תורה יישאר תמיד.

*

השאלה היא כמובן, מהי הדרך בזה? כיצד מעלים את הרעיון הזה מאמונה בעלמא למשהו מוחשי? והתשובה לכך: על ידי מעשים בפועל!

יש פסוק בפרשת משפטים (שמות כג, ה): "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו" - זהו חמור של השונא שלך! אתם שונאים זה את זה. ואם אתה שונא אותו, מסתבר שיש לך סיבה טובה... ממשיך הכתוב: "וחדלת מעזוב לו" - אתה לא רוצה לעזור לו, הוא עושה לך רע על הלב, לא רוצה לראות אותו. אך מצווה אותנו התורה הקדושה: "עזוב תעזוב עמו!".

והנה, התרגום אומר כאן דבר נפלא, כל כך מאיר, ויש בו יסוד חשוב ביותר לכל אחד: "מישבך תשבוק מה דבליבך עלוהי" - תעזוב את מה שיש לך בלב עליו! ואז: "ותפרק עמיה" - עכשיו תעזור לו.

במילים האלו של התרגום טמונות יסוד נורא: אתה חושב שלו יש בעיה? זה החמור שלו שרובץ תחת משאו? לא ולא! הבעיה היא אצלך! החמור [מלשון חומריות] שלך הוא זה שרובץ תחת משא נורא כבד! יש לך בלב משא נורא כבד ושחור, ואתה הוא זה שצריך עזרה להתפטר ממנו!

אנחנו צריכים להבין, כי אם אנו מרגישים כי יש מי ששונא אותנו, אנו חשים שיש מי שרואה אותנו במבט שלילי, אזי העבודה שלנו להבין כי הוא בסך הכל שליח מה' להעיר לנו על הליקויים שלנו. האיש הזה בסך הכל זורה מלח על הפצעים שלנו. אבל הפצע הוא אצלנו! יש לנו פצע פתוח של שנאה, כעס, ריב, מורת רוח, מה שרק יהיה, ועל כך מגיע ציוויה של התורה הקדושה: עזוב תעזוב עמו! ודרכו, אתה תזכה לעזוב את כל המשא הנורא שלך! אתה תתפטר מכל הליקויים שלך - על ידי שאתה מתגבר ופונה אליו לעזור לו! אתה עוזר לו על ידי מעשים בפועל, וכך אתה 'מישבך תשבוק מה דבליבך עלוהי', אתה מתפטר מכל המשא הנורא של שנאה וקנאה שיש לך! שמכביד עליך! וככה אתה תשיג רפואה. תתעלם מכל הרגשות ההגיוניים שאומרים שלא מגיע לו, תתעלם מכל הרגשות הקשים, תצא מעצמך, תקיים 'עזוב תעזוב עמו', ואז כבר לא תראה כי זהו חמור שונאך שרובץ תחת משאו, כי אתה כבר לא רובץ תחת משאך!

*

ואמנם המצב שלנו בבין אדם לחבירו משקף את הקשר שלנו בין אדם למקום. לפעמים אנו מרגישים כי הקב"ה מסתכל עלינו במבט כועס. אנו נאבקים עם החיים, כל מיני טרדות ואתגרים, ואנו חושבים שהקב"ה עושה לנו את זה בגלל שהוא לא אוהב אותי! הוא לא מרוצה ממני! וזה לא הוגן. "איוולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו" (משלי יט, ג).

אבל מה שאנו צריכים לעשות זה: 'עזוב תעזוב עמו'. תעזוב את מה שיש לך בלב. תבטח בקשר שלך איתו ותתחבר אליו למרות כל הרגשות הקשות של ריחוק וביזוי ונתק. תבין שכל הרגשות השליליים הם רק אצלך, ואל תסיק מהם שום דבר, אלא תדע ותאמין שה' אוהב אותך בכל מצב.

*

כל הרגשות הטבעיים וההגיוניים שלנו לא יכולים להיות יותר חמורים מתוכחת נתן הנביא והקללה שהוא בישר לו; ובכל זאת, דוד לא נתן לזה להפריע לקשר! זה לא משנה!

נכון, נענשתי, הורחקתי, אבל אני בוטח בקשר! ומזה יצא: 'זה' אהבו', אהבה שלא מצינו כדוגמתה.

אין גדול מיונה הנביא שיכול לצפות לה' מתוך בטן שאול.

אין כוח כמו כלל ישראל לאחר מאורעות השואה, שקיימו 'אברכה את ה' בכל עת, תמיד תהילתו בפי'.

כך, לאחר מה שעברנו במאורעות האחרונים, כאשר מתגלה שאנו ממשיכים הלאה למרות המכה הכואבת שספגנו, אנו מאמינים שהקב"ה אוהב אותנו, אנו בוטחים באהבתו המוחלטת שאינה תלויה בדבר. אין אהבה גדולה מהאהבה הזו שפרצה מכלל ישראל. והאהבה הזו תגרום להתגלות של האהבה המיוחדת שהוא יתברך אוהב אותנו, בחינת 'זה' אהבו'.

וכן הוא בכל ענייני חיינו הפרטיים. אבן הפינה של עבודת ה' זהו הביטחון שלנו. זה לא רק משהו שאנו אומרים בפה: "בע"ה, אי"ה, ה' יעזור", אלא עלינו 'לחיות' את ה'עזוב תעזוב עמו'. הן בקשר שלנו עם אנשים, להניח בצד את הרגשות השליליים, ולהתחבר עם הזולת מתוך ביטחון בו (אמנם לפעמים נדרשת גישה של: 'כבדהו וחשדהו', אבל זה לא סותר, ואכהמ"ל), והן בחיזוק הקשר התמידי שלנו עם הקב"ה.

ועם ה'עזוב תעזוב' הזה מצדנו, תגיע החזרה המושלמת של הקשר - "השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני".

זהו הקשר של כלל ישראל עם הקב"ה לאחר חטא העגל על ידי מטבע של אש (במדבר רבה יב, ג). הסכום הוא קטן - חצי שקל, אבל העיקר הוא המהות - האש. זוהי האש של האהבה שפרצה מתוך כלל ישראל, והיא שהחזירה את הקשר עם הקב"ה.

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה

כשקדושת השבת אינה מורגשת

וְאִתָּה דִּבֶּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בְּיָנִי וּבְיַנְיָכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם
לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם (לא, יג)

א. גמ' שבת (דף י ע"ב) "ואמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: הנותן מתנה לחבירו - צריך להודיעו, שנאמר לדעת כי אני ה' מקדשכם. תניא נמי הכי: לדעת כי אני ה' מקדשכם. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל - לך והודיעם. מכאן אמר רבן שמעון בן גמליאל: הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו וכו'.

איני? והאמר רב חמא [ברבי] חנינא: הנותן מתנה לחבירו - אין צריך להודיעו, שנאמר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו! - לא קשיא, הא - במילתא דעבידא לאגלויי, הא - במילתא דלא עבידא לאגלויי. - והא שבת דעבידא לגלויי! - מתן שכרה לא עביד לגלויי."

מבואר בדברי הגמ' שמי שנותן מתנה לחבירו, והמתנה עשויה להתגלות, אינו צריך להודיע לו. ואף שיום השבת עצמו ידוע ומגולה, מתן שכרה של השבת אינו ידוע. ופירש רש"י: שהקב"ה הודיע למשה בע"פ מהו שכרה של השבת, ומשה הודיע ענין זה לבני ישראל.

אמנם בפשטות לשון הפסוק "לדעת כי אני ה' מקדשכם" לכאורה לא משמע שההודעה הייתה על שכרה של השבת, שלא הוזכר בפסוק, ונראה שההודעה היא על עצם קדושת השבת.

ב. לדברי ר' צדוק הכהן (בספר פרי צדיק קדושת שבת מאמר ה), בסוגיא זו נמצא הפתרון לתחושה שמציקה ליהודים רבים.

סיפורים רבים על גדולי ישראל מתארים כיצד היה ניכר על מראה פניהם שהם חשים את קדושת השבת בפועל, ממתנינים לבואה ומיצרים בצאתה.

ובכל הדורות יהודים כשרים אומרים, ואף שרים, כי הם נכספים לנועם השבת, ויש שחשים כי הם מרגישים את קדושתה ומתיקותה של השבת. וידועים דבריו של האדמו"ר מקוצק, על דברי רש"י בתחילת קהלת, שהסביר את שבעת ההבלים שנאמרו בפסוק "הבל הבלים אמר קהלת - קהלת קורא תגר ואומר על כל יצירת שבעת ימי בראשית, שהכל הבל של הבלים הוא". ולכאורה תמוה, הלא בשבעת הימים יש גם את שבת קודש. ואמר על כך הקוצקער שמי שמעביר את כל ששת ימי המעשה בהבלים, גם יום השבת הבל הוא. והוסיף בחריפותו (בתרגום חפשי): "כל השבוע ממלאים את עצמם בריקנות ולכלוך. באה שבת, לובשים את הקפוטה השחורה, האבנט השחור והשטריימל השחור, והם כבר מחותנים עם ה'לכה דודי'... ואני אומר: כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת..."

לעומת זאת, ישנם יהודים שאינם חשים את נועם השבת וקדושתה, והם נכספים לחוש בכך. ולפעמים דווקא מי שממלא את ימות השבוע בעסק התורה, מרגיש שביום השבת הוא מתעסק יותר במצוות סביב הגשמיות¹¹, ואינו חש את הקדושה, ואת ה'מעין עולם הבא' שביום השבת.

לדברי ר' צדוק הכהן, תחושה זו שכיחה מאד, ואכן אין קדושת השבת מתגלה כראוי לכל אדם. וכדי לסלק תחושה זו, שלח הקב"ה את משה לומר לבני ישראל באופן מפורט על כוח קדושת השבת לקדש את בני ישראל. וז"ל ר' צדוק:

"ומזה דהקדושה שנכנס ללבבות בני ישראל על ידי שמירת השבת שה' יתברך מקדשם היא מילתא דלא עבידא לגלויי גם להאדם עצמו. ואף על פי שאין האדם מרגיש שום תוספת קדושה בעצמו ובקרבו לבו אפילו ביום השבת עצמו וכל שכן בימי החול שאחריו. האמת כן הוא מה שהודיענו ה' יתברך כי הוא מכניס קדושה בקרבנו על ידי זה. אף שאין מורגש לנו על ידי העוונות המבדילים בינינו לבינו יתברך שהם המאפילים לאור קדושה זו שלא יהיה בהתגלות לבו. אבל אינם פועלים אלא העלם, על ידי מחיצת הוצא וחוחים הסובבים להאסא והשושנה, ולא שיכבו חס ושלום האור לגמרי. ולעולם אור הקדושה דשבת, שהוא שמא דקודשא בריך הוא ומעין עולם הבא, תקוע וקבוע ביחוד גמור במעמקי הלבבות של כל זרע ישראל".

יה"ר שנזכה לקדושת שבת, לחוש את קדושתה, לחכות לבואה ולאחר לפרוש ממנה, ולזכות לאור ה' בכל ששת הימים המקבלים קדושה משבת קודש.

לתגובות: c053312259@gmail.com

¹¹ ויש אמת בתחושה זו, וכמו שכתב הגר"א על משלי (פ"ז פי"ד) שהיצה"ר יכול לפתות בקלות את האדם באכילה של מצווה, וכגון באכילה בשבת ויו"ט.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

הכתרים והתשובה

בני ישראל התנצלו את עדי כתרי נעשה ונשמע שקיבלו בחורב, אולם עבודת התשובה היא לזכור את צער ההפסד הזה, ולהתלהב כלפי המעלות הרוחניות שה' מזמין ליהודי בדרגה שמצוי בה, לומר כלפיהם 'נעשה ונשמע'!

וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת הַדְּבָר הַרְע הַזֶּה וַיִּתְאַבְּלוּ וְלֹא שָׁתוּ אִישׁ עֲדָיו עָלָיו: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עִם קֶשֶׁה עֲרָף רַגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֲדֶיךָ מֵעֲלֶיךָ וְאֲדַעֲהָ מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ: וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדָיִם מִהָר חוֹרֵב: (לג, ד-ו)

רש"י מפרש שה'עדי' הם הכתרים של נעשה ונשמע, ויש עוד פירושים במפרשים כגון שהם 'כלי זיין', או 'תפילין', או 'הבגדים עם דם הברית', או סתם 'תכשיטים', בזהר הקדוש כתב שהם חגורות עם שם הקודש אשר שמר עליהם מהנחש הקדמוני... אולם הרבה מפרשים מתחבטים בזה שבתחילה נאמר שהם בעצם 'לא שתו' - לא הלבישו את העדי, ואחר כך ה' מצוה שיורידו אותו, ולא מובן שהרי כבר הורידו אותו, וביותר קשה שבהמשך נאמר 'ויתנצלו את עדי' ומשמעות הלשון שהעדי הוסר מהם על ידי אחר וכמו שמובא בחז"ל שבאו מלאכי חבלה ולקחו מהם את הכתרים, ואם כן הרי לא קיימו את הציווי של 'הורד', ועיין שם מה שתירצו, והנה עוד יש לדקדק שיש לפנינו שלשה תוארים להסרת העדי 'לא שתו', 'הורד', 'ניצול', וצריך להבין מה החילוק ביניהם, ולכן נעיין בס"ד בשורשים אלו ונראה כיצד מתבארים הפסוקים לאורם.

עד, עדה, עדה, עדה

בסדר שורשי לשון הקודש מופיעים ארבעה שורשים אלו בזה אחר זה, והנה שורש 'עד' יש לו הרבה הופעות ואין כאן מקום להאריך, והענין הוא שאדם רואה בעיניו או חוזה בלבו איזה מקום שהוא הסוף ורוצה להגיע אליו, ואומר שרצוני להגיע 'עד' אותו היעד, והנה אין הכרח שאותו יעד הוא אכן הסוף, כי יתכן שכאשר יגיע לשם יראה מרחב חדש לפניו, אבל כך הוא טבע האדם שקובע לו איזה יעד, וכן הוא גם ציור העולם שהמביט כלפי המרחב רואה לכאורה את סוף המרחב, את המקום שהשמים והארץ נושקים, ורוצה ללכת 'עד' שם, והנה לעולם לא מגיע לשם, כי כאשר מגיע לשם רואה שהמרחב התרחק כבראשונה, ובזה אפשר לפרש גם את הפסוק 'בעד החלון נשקפה' כי אם סיסרא הביטה מהחלון עד סוף האופק רצתה לראות איך שסיסרא חוזר, וכאשר מישהו רוצה משהו 'בעדו' הכוונה שרוצה משהו למען עתידו המצוייר לפניו.

הכתרים והתשובה

ולאחרי זה מגיע השורש 'עדר', והוא ענין 'עידוד וחיזוק', דהיינו, שאדם המצייר או רואה את עתידו, ומשתדל להתקרב ולהגיע, יתכן שיהא לו הפרעות בדרך, יקבל רפיון שאולי לא יזכה להגיע, ואז, צריך הוא 'עידוד' שהם כל מיני רעיונות או ידיעות המחזקות את הנפש להאמין ולקוות ש'עוד' יגיע ל'עד'.

אך לפעמים אין אדם רואה יעד ברור ומוגדר לעתידו, אלא יודע שצריך ללכת לכיוון מסוים, ואינו יודע ברור כיצד להתקדם, ואז מצפה הוא לסיוע של אחרים, או שמתנסה אולי כך ואולי כך, ומקוה שמתוך הנסיון יקבל את הבהירות, והמצב הנסיוני הזה שייך לשורש 'עדה', ונתחיל עם הענין של 'תכשיטים', אדם מתקשט כי רוצה למצוא חן בעיני אחרים, ולמה זקוק לכך? כי יודע שהנשיאות חן תועיל לו לעתידו, יציעו לו עבודה וכו', יעזרו לו כאשר זקוק לסיוע... וכאשר אדם אבל, אינו לובש את תכשיטיו, כי מבטא בזה שכואב לו העבר, אינו מסוגל לחשוב על העתיד החדש, וכמו כן יתכן שאדם זקן שכבר אינו חושש לעתידו, אינו מחפש להתקשט. וזהו גם הענין של 'כלי זיין' שאדם חושש שיגיעו אויבים שיפריעו לו את התקדמות חייו, ולכן מתאזר בכלי זיין שיתנו לו את היכולת להתקדם בחיים, וזאת גם כאשר עדיין אינו יודע בדיוק להיכן הוא יעד חייו, אלא מקוה שיהא לו יעד כזה, ואינו רוצה להפסיד את האפשרות. גם הכתרים של 'נעשה ונשמע' ביטאו הן את הרצון להתמודד ולקיים את ה'נעשה' בכל מצב, והן לזכות ל'נשמע' שיתן את היעדים החדשים שעדיין לא ידועים. ובקיצור, הענין של 'עדי' הוא להיות במצב של התעוררות להשתדל ולהתמודד בהוה כדי להתקדם לעתיד, ובעצם גם הרואה את עתידו וזה לבד מושך אותו ומעודד אותו, בכל זאת אם נזקק לחסדי אחרים או חושש מאיזה הפרעה הריהו במצב שהעתיד נהיה מטושטש, וזקוק הוא לענינים של 'עדי'.

[יש פסוקים שנראה ש'עדה' הוא לשון העברה, כמו 'לא עדה עליו שחל' (איוב כח, ח) שהכונה שלא עבר שחל באותו נתיב, או 'מעדה בגד ביום קרה' (משלי כה, ב) שהכונה שהעביר את הבגד ביום קור, אך אפשר לקשר עם הנזכר, שהכונה שהשחל לא התפאר בקולו באותו נתיב, והבגד המחמם שימש כקישוט שמסירים אותו למרות שהיה יום קר].

וה'עדין' זהו התענוג של אדם שהצליח להתעודד ולהתחזק ולהגיע ל'עד' הנכון לו.

ירד

ידוע ש'ירידה' היא תנועה כלפי מטה, ויתכן כי לאו דוקא כאשר התנועה היא ממקום גבוה למקום נמוך, אלא גם כאשר היה במעלה מסוימת, ופונה כעת למצב הגרוע ממנה - זוהי גם כן תנועה כלפי מטה, וזוהי 'ירידה', וכמו שפירש רש"י על פסוק 'ירד ירדנו בתחלה לשבור אוכל' - ירידה היא לנו כי רגילים היינו לפרנס אחרים משלנו.

נצל

מצינו לשון 'הצלה' כמו 'הצילני נא מיד אחי', וכן לשון הסרה והשלילה כמו 'ויתנצלו' שלפנינו, ואומר הרד"ק בספר השרשים שגם הענין הראשון נכלל בזה, כי ההצלה היא ההסרה מהלוקח אותו, וכוונתו שהצלה מתארת הסרה והעברה ממישהו התופס או משעבד אותו.

הכתרים והתשובה

אך הנה 'הצלה' הוא משהו שמאד מייחלים לו, ואת הרגש הזה לא מצינו בתיבת 'ויתנצלו' ולכאורה היה אפשר לומר 'והוסרו', ולכן נראה שעיקר ההדגשה בשורש זה הוא על המעבר מרשות לרשות, שאדם תפוס במקום מסוים והנה עבר לרשות אחרת זהו ענין 'הצלה', וכמו 'ויצל ה' את מקנה אביכם' שהעביר את הצאן מרשות לבן לרשות יעקב, וכמו כן כאן אם היה כתוב 'והוסרו' היה אפשר לחשוב שהעדי לא היה עליהם אבל היה אצלם בארון, אך 'ויתנצלו' אומר שהעדי עבר לרשות אחרת, מסתמא לרשות ה' נידוע מהאריז"ל שמהכתרים נעשו קרני ההוד של משה, והוא מחזירם לישראל בכל שבת].

ביאור הפסוקים

ה'עדי' מהר חורב היה הבטחון שיגיע ליעד הרוחני הגבוה שייעד להם ה', היעד של 'אני אמרתי אלהים אתם', היעד של 'נעשה ונשמע', הכתרים של נעשה ונשמע רומזים להחלטה נועזת לא להתייחס לכל מיני פיתויים אחרים, להיות רק דבוקים בה', אך כאשר נוכחו שבהגיע רגעים של טשטוש שלא ראו את ה'עוד - העתיד' לפניהם מיד החלו לראות מראות של יצר הרע ותאוות - קיבלו רפיון, לא האמינו ולא הצליחו להתקטט באור והבטחון הקודם, וזהו 'לא שתו איש עדיו עליו', כי כבר ביארנו בעבר שהענין של 'שות' הוא כמו יסוד שחופרים וממלאים אותו, וטבע האדם הוא שכאשר מתעורר לקראת איזה יעד נכסף, ומרגיש שמאד מאד חבל להפסיד את מעלת היעד הזה - נדמה לו שכאשר ההתעוררות תחלש, יחשוב שוב על הכאב להפסיד את הדרגה הזו, וממילא התעוררות תשוב למלא אותו, והיינו שעל ידי המבט על החסרון יחזור הכח הממלא, אולם כאן אמר להם ה' כי לא אעלה בקרבך, היעד הנכסף כל כך התרחק מלבם, עד שלא ניסו לעורר את צער החסרון באופן שיעורר אותם להתעורר מחדש, ולהרגיש את הקישוט-הרצון של ה'עדי' הנותן אומץ להתמודד ולהשתדל מחדש.

והנה מצב כזה מביך מאד, כי מצד אחד אדם זוכר שיש לו עתיד, מרגיש שה'עוד' הזה תובע אותו, ובכל זאת לא מצליח להתעודד ולהאמין שיגיע, וממילא לא רק שה'עוד' לא מעודד, אלא רק מלחיץ ומצער, ועל כן אמר ה' 'ועתה הורד עדיך מעליך', תרד מגדולתך, אל תחשוב שתשיג את המדרגות הגבוהות שייעדו לך בעבר, [ואדעה מה אעשה לך - אני כבר יקבע לך יעד אחר ואכוון אותם לשם].

זה מה שצריך לעשות במצב כזה, אבל קשה לאדם להפסיק לחשוב על תכניות העבר, ולכן קיבלו עזרה ממעלה 'ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב', כביכול ה' לקח מהם את השאיפות הללו, הסכימו והשלימו להיות במדרגה פחותה, וללכת אחר ה' במצב החדש הזה, [אך נכלל בזה שהשאיפה הזו לא התבטלה, אלא כביכול נמצאת ברשות אחרת, ואפשר לקבל בחזרה את הכתרים הללו, וכמו שאכן נעשה בשבת].

הנקודה

והנקודה הנלמדת כאן היא, שיש בעולם כח של שאיפה וחשק כלפי השגות שונות, אדם רואה משהו ומתרגש ומתלהב כלפיו, הוא נעשה היעד שלו... אך יתכן שלפתע יראה משהו חדש, אשר יותר ימשוך אותו, והנה כל הלהב הקודם יהא כלפי היעד החדש, ועד שלא

יאמין שמסוגל הוא לחזור לשאיפה הקודמת... וזהו ענין הזהירות הגדולה של 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', כי יהודי יכול להיות בשאיפה וחשק כלפי התעלות רוחנית, אך אם לפתע יראו עיניו איזה הצעה של הנחש-היצר, לפתע כל החשק יתחיל לזרום כלפי הכיוון האחר, ההפוך... ה' ישמרנו. ולא זו בלבד, אלא אם רק הבהירות והאמונה ביעד הרוחני יתחלשו, הריהו גם כן בסכנה, כי חסירה לו המשיכה החזקה אשר אינה נותנת לו זמן להיגרר אחר היצר והצעותיו... וכמבואר שזה מה שאירע בנסיון של העגל, שהיה מצב של חשיכה כאילו מת משה ואין מי שיכוון אותנו בדרך העליה...

זהו גם היסוד הידוע שכל התשוקות מקורם מגיע מהקדושה, שיש בעולם תשוקה לרוחניות והתעלות, אלא שהיצר מצליח לתפוס את העינים ולכוון את התשוקה אחר ההצעות שלו, והענין הזה יבואר בהרחבה בהמשך על 'תומר דבורה'.

*

'דְּבָרֵי שִׁיר' על 'תומר דבורה' (ד)

(לרפואת הרב צבי בן שרה פעסיל שליט"א)

פרק רביעי - האיך ירגיל האדם עצמו במדת הבינה

לשון רבנו: ...וראה כי כמו שהתשובה [העליונה הנזכרת לעיל] יש בה שורש כל הנמצאות בסוד היובל - והרי [נכלל בזה גם] שרש החיצונים סוד נהר דינור הנכלל בקדושה בסוד הגבורות, [והוא] נשרש שם ויתפשט משם ויקרא התפשטות חרון אף, ו[בכל זאת] בסוד וירח ה' את ריח הניחוח יחזור ההתפשטות הוא אל מקורו, ויומתקו הדינים, וישקוט החרון וינחם ה' על הרעה - כך האדם בסוד תשובתו עושה סוד זה! שלא תאמר שהתשובה טובה לחלק הקדושה שבאדם אלא גם לחלק הרע שבו [טובה היא, כי] מתמתק כעין המדה הזאת...

ענין ה'תשובה העליונה' התבאר בגליון הקודם שאין זה דוקא תשובה על חטאים, אלא כל ענין ומאורע הנעשה בעולם באופן שנראה כאילו זה פגם או משהו לא רצוי וכו', הרי זה מחשבה או מראה שהבריאה מתרחקת מהבורא שהוא מקור הטוב וברא עולמו להיטיב עם בריותיו, וכאשר מתבוננים [בכח 'מדת הבינה'] ורואים את הדברים במחשבה אמתית ומתקנת, שרואים או מאמינים בטוב ובתיקון המשתייך למאורע הזה במישרין או בעקיפין, זהו ענין של 'תשובה', שהאמת שבה למקומה, הבריאה מחוברת ודבוקה בבוראה!

ואומר רבנו ש'שורש כל הנמצאות' נמצא ברעיון של התשובה הזו, כי כל המצוי ונעשה בעולם - האמת שלו הוא לשרת את תכליתו המבוררת לו במקום של התשובה העליונה, ולכן השורש של כל נמצא ואשר הוא המקור הגורם לו - המקום שלו הוא במקום התשובה העליונה שהוא המבט האמתי של הבינה.

ומוסיף רבנו שהמקום הזה הוא 'סוד היובל', וההסבר הוא כי הנה אכן יש לכל נמצא את השורש שלו, אבל העולם מלא בפיתויים של החיצונים המבקשים כל מיני מותרות וכו', ולכן למעשה נגרר אדם לכל מיני מעשים מיותרים ומזיקים שלא חשבו עליהם ב'שורש

הנמצאות, אלא שה' מסבב סיבות שיעוררו להחזיר הכל לתיקונו ומקומו ותכליתו וכל הסיבות הללו גם כן השורש שלהם הוא 'במקום הבינה-התשובה' -

וזהו 'סוד היובל', כי הנה לפני שנברא העולם היה כבר במקום הבינה-התשובה הצורה והתכלית של כל נברא וכו', אולם כאשר מתחילים לעבור מ"ט שנים - הנה כל שנה דורשת עבודת ה' בסגנון של המדה השייכת לאותה שנה וכמו 'חסד שבחסד, גבורה שבחסד כו', והמדות הללו הם רצונות המתעוררים בגופו ונפשו של אדם, מעוררים חשק כלפי כל מיני ענינים ומעשים, ומסתפח להם כל מיני רצונות זרים וממילא נגרר אדם לחובות וכו' וצריך למכור את ביתו או אף את עצמו, אולם כל זה גם כן לתכלית של התשובה, דהיינו, שבאי עולם יכירו את כל הנזקים הללו, יחליטו שמעתה מקשיבים רק לקול ה', חוקרים מה אומר ה', וזהו הענין של יובל שהכל שב למקומו ומקורו, כל השדות והעבדים חוזרים למקורם ומקומם, ומקוים שבעולם החדש דהיינו במ"ט השנים הבאות, אכן נתנהל כפי הרצון-המקור של הבורא המעצב ומתכנן לנו את קורות ימינו.

אך לכאורה במקום של הבינה-התשובה מתוכנן רק המעשים הטובים הרצויים לפני ה', וכן מתוכנן מה יהא התיקון על מעשים פגומים באופן שיתברר שגם הם יתהפכו לטוב... אבל המעשים הפגומים עצמם לא תוכננו שם, ואם כן לא נודע מהיכן שורש המעשים הללו?

ואומר רבנו שהמעשים הללו הם 'מעשים חיצונים', כלומר, מעשים שאינם מגיעים מהרצון הפנימי האמתי, אלא מעשים הנעשים מכח מראות וסיבות חיצונים המושכים ומפתים, והשורש שלהם הוא 'סוד נהר דינור', כי הנה כתוב (דניאל ז, ט - י): "...וְעִתִּיק יוֹמִין יִתָּב... כְּרִסְיָהּ שְׁבִיבִין דֵּי נוֹר גְּלַגְלוּהִי נוֹר דְּלֶק: נְהַר דֵּי נוֹר נְגִד וְנִפְק מִן קְדְמוּהִי אֶלְף אֶלְפִין יִשְׁמְשׁוּנָה וְרְבוּ רִבְבִין קְדְמוּהִי יְקוּמוֹן דֵּינָא יִתָּב וְסִפְרִין פְּתִיחוּ", מבואר בפסוקים אלו שה' יש לו תואר 'עתיק יומין' וזה מחמת שהוא הקובע את מראית כל ימי עולם של כל הברואים, רצונו שבאי עולם יעתיקו את רצונו הזה, והוא כביכול יושב על כסא הנעשה מנצוצות אש, וגלגליו אש דולקת, ונמשך ויוצא מלפניו נהר של אש... הרמז בזה שהרצון שלו מתגלה לפני הברואים כאשר הם מתבוננים שהוא מלך היושב על כסא, כביכול אינו עסוק בעניניו אלא רוצה להנהיג את מלכותו כרצונו, וכאשר אדם מתבונן מה ה' שואל מאתו, נוצצים אליו נצוצות של רצונות המתגלים כנצוצות אש מאירים, מעוררים את האדם לצאת ולתקן עולם, אדם מרגיש גלגלי אש הבוערים ומעוררים את התלהבותו כלפי מילוי תפקידו, וכאשר מביטים על הרבה נשמות בוערים שכאלו הפונים למלא את תפקידם המראה הזו הוא כמו נהר של אש, רואים עולם רוגש ורועש ברוב חשק והתלהבות, יש אלף אלפין שכבר פועלים ומשמשים בתפקידם, אך יש עוד רבו רבון שעדיין עומדים לפניו טוענים שאינם יודעים מה תפקידם, מתחמקים, וכל אלו עומדים לדין לראות האם אכן צודקים הם, והאם אלו המשמשים אכן ממלאים את תפקידם כראוי...

ורואים שיתכן שאנשים הנלהבים בעבודת הבורא, יקלקלו ויצטרכו לעמוד לדין, וההסבר הוא כמבואר, כי אחר שהנשמות יוצאים מלפני ה', הרי הם רואים את העולם הזה והיצר, ויתכן שהלהבה והאש יפנו כלפי ההצעות האחרים ה' ישמרנו, וזה נרמז במה שאמרו

בגמרא שהנהר הזה מגיע עד הגיהנם על ראשם של רשעים, כי לבסוף החטא מביא חרטה עצומה, והאש של החוטא הופכת לאש של חרטה... וזהו מה שאומר רבנו ש'שורש החיצונים הוא סוד נהר דינור הנכלל בקדושה', כי כל הכח של החיצונים מגיע מההתלהבות של הקדושה -

ואומר שזהו 'סוד הגבורות', כי הנה הענין של 'גבורה' הוא שאדם מתגבר מול משהו חזק אחר, אומר לו איני חושש ממך, והגבורה בקדושה היא שאדם יוצא לעולם הזה עם כזה ברע"ן של קדושה המתגבר כנגד כל פיתויי עולם הזה, כאומר להם למרות כל הצבע שלכם אינני מתפעל ממכם... אבל למעשה היצר מצליח להכשיל בני אדם עד כדי כך שה'גבורה' תשמש אותם לומר שאף על פי שיש דין ויש דיין וכו' בכל זאת אני...

אך הנה הלהבה המקורית של הקדושה כאשר בערה באדם, לא היה זה רצונו שלו, אלא היה זה רצון קונו אשר בער בקרבו, וכאשר חלילה הלהבה מסתאבת ואדם אומר ש'אף' על פי שאסור בכל זאת... אז, כביכול הלהב של רצון ה' נעשה 'חרון אף', וה' כביכול אומר ש'אף' שאתה חשוב ונעלה והיה לך רצונות קדושים בכל זאת - העונש והחרטה לא יוותרו...

אבל כאשר מתבוננים על הענין של התשובה העליונה, ויודעים ששרש כל הנמצאות הוא שהעולם יבוא לתיקונו, וכל החטאים ישובו, וכל העונשים יתבררו שהיו לתיקון, המבט הזה מחזיר את כל כח ההתלהבות כלפי שורשה הקדוש, כי מבינים שגם הלהב של החיצונים מגיע משם, וגם התפשטות חרון אף המאיימת ומתקנת מגיע משם, והנה יגיע הסוף שבו יתברר שרצון העתיק יומין הושלם ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם, יהא זה בחינה של 'וירח ה' את ריח הניחוח' כי כל האש הבוערת בארץ תבער שוב לעשות רצון קונה ושליחותו, כל הארציות תהיה כקרבן אשה לה' המתעלה באש הזו היורדת מן השמים, ויומתקו הדינים, וישקוט החרון, וינחם ה' על הרעה.

ואומר רבנו שכמו כן כאשר כל יחיד עושה תשובה על עונו, אין זה התעוררות של רצון טוב החפץ לחזור בתשובה, אלא החרטה על הרע שעשה המבררת שהאש המלהיבה כלפי החטא, לבסוף שורפת והופכת לגיהנם וחרטה - היא הוכחה שהאדם החזיר את השקפתו למקורה מאמין שהלהבה והתשוקה שלו הם לעשות רצון קונו, כעת גם הרצון הרע שלו השיג את זה!

וכאשר יהודי מתרגל במדת הבינה, צריך הוא לראות שכל הרהור תשובה שלו, יתעלה וירגיש את הבהירות הזו, שלא יחשוב שלפני כן היה לו אש לעשות רע, וכעת האש שלו היא לשוב בתשובה... אלא יתפוס שהאש של החטא התבררה כשורפת ומצערת, ולכן מחזיר את האש כלפי השורש החפץ לעשות רצונו קונו, זהו 'סוד התשובה', אולם הסוד הזה צריך לזכור את 'סוד התשובה העליונה' שהיא להסכים עם הנהגת ה' ותכניתו, להסכים גם לוותר על ענינים נלהבים שבעבר נראו כקדושים, להסכים שה' יוביל אותו למקום שהכין לו, לבקש רק את נצוצות האש אשר ה' מאיר לו מכסא כבודו.

הלכות שבת למעשה

הלכות שבת למעשה / הרב יהודה אייזנשטיין, מרבני ישיבת מיר, ירושלים

תשובה מעשית בענין 'הדלקת נרות לבחורי ישיבות'

שאלה: האם 'בחורי ישיבות' צריכים להדליק 'נרות שבת' בישיבה.

תשובה: הדבר תלוי האם הם מוגדרים כמשתייכים לבית ההורים.

ולכן בחורים מחו"ל וכדומה - אינם נפטרים בהדלקת הבית, לעומת הבחורים שלומדים ב'ישיבות קטנות' - שרובם נפטרים בהדלקת הבית. ואילו בחורים ב'ישיבות גדולות' וכדומה - הרי זה תלוי ברמת ההשתייכות שלהם לבית.

אך חשוב לציין, שאם המשפחה נוסעת לשבת למקום אחר (כגון לסבא וסבתא או לשמחה משפחתית) והבחור לא נוסע עמם אלא נשאר בישיבה - אז בשבת זו ודאי לא נפטר הבחור בהדלקת האמאני, וחייב להדליק נרות בשבת זו בישיבה.

עוד חשוב לציין, שגם אם הבחורים נפטרים בהדלקת הבית, יש חובה נוספת לדאוג שיהיה אור בכל החדרים בישיבה [כדי שלא יכשלו בעץ ובאבן], רק שלחובה זו מועיל גם 'מאור החשמל' ולא צריך להדליק דוקא נרות.

באופן שמדליקים נרות בחדר בברכה, יש לשים לב: [א] לדאוג שיהיו הנרות דלוקים עד שחוזרים לחדר. [ב] כדאי מאוד לכבות את החשמל בעת ההדלקה.

*

[א] **בחורים** - בסוגית הגמרא בשבת עולה¹, שבחורים שנוסעים לתקופה ממושכת לישיבה (כגון בחורים מחו"ל) - אינם נגררים אחרי ההדלקה של הבית, ועליהם להדליק נרות בישיבה בברכה.

¹ כפי שכתבנו ב'הלכות שבת למעשה' 2.

² כפי שכתבנו ב'הלכות שבת למעשה' 3.

³ כפי שכתבנו ב'הלכות שבת למעשה' 3.

⁴ הנה בגמ' בשבת (כג, א) אמרו: "אמר רבי זירא, מריש כי הוינא בי רב, משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא, בתר דנסיבי איתתא אמינא השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בגו ביתאי". וצ"ב מה נשתנה לפני שנישא לאחר שנישא, ומדוע לא נפטר גם קודם שנישא בהדלקה של ביתו ומשפחתו. והנה י"א עפ"ד הירושלמי, שרבי זירא היה יתום ולא היה לו אב ואם, ולכן לא היה לו הדלקה בבית לסמוך עליו. אך בספר שלמי תודה (חנוכה סי' יט) מציין לדברי התוס' בחולין (מו, א ד"ה ערוקאי) שמבואר שאביו היה חי בחייו. ובכל אופן יקשה על הפוסקים (עי' משנ"ב ריש סי' תרעז בשם המג"א ושאר אחרונים) שכותבים כלל: "וה"ה הבחורים שלומדים שלא בביתם צריכין להשתתף" - הרי שגם בחורים שאינם יתומים לא נפטרים בהדלקת בני הבית.

והנה בערוה"ש (רסג, ה) כותב שרק בעל נפטר בהדלקת האשה בבית, אך בן ובת לא נפטר מכח ההורים, ולפי"ז ניחא. וכדבריו משמע בדברי ר"ח (שם) ושאלתות (וישלח כו) ובסמ"ג (עשין דרבנן ה), שכל שלא נישא אינו נפטר בהדלקת הבית. האומנם הרי הערוה"ש עצמו כותב ש"לא נהגו כן". ואכן לא שמענו שכן או בת שנוסעים לשבת לבית אחר שצריכים להשתתף שם, וכן בנר חנוכה (שמפורש במשנ"ב סי' תרעז) שצריך קביעות ליפטר בכלל הדלקת בעה"ב,

ולכן בחורים כאלו^א, אם עזבו את הישיבה ונסעו לשבת למקום אחר, או שהלכו לשבת להתארח אצל מכרים או משפחה [או שאוכלים בחדרם בישיבה], צריכים להדליק שם בעצמם או להשתתף שם עם בעה"ב. וראה בהערה^ב מש"כ עוד מקרים מעשיים.

אך בחורים שנוסעים לתקופה קצרה (כגון בחורים בישב"ק וכדומה, ובפרט בזמנינו שהרבה מהבחורים תלויים על הבית^ג) - מסתבר שנגררים אחרי הדלקת הבית, וממילא אין להם להדליק **בברכה** בישיבה ובשאר מקומות [אא"כ יש שם חשש של 'לא יכשל'].

[ב] **הדלקת נרות בחדר האוכל ובחדרים בישיבה** - מקובל בהרבה ישיבות, שיש בחור שאחראי להדליק נרות בחדר האוכל, והוא מקנה חלק בנרות לכל בני הישיבה^ד.

אולם בישיבות שיש להם אולם חדר אוכל גדול, יתכן בהחלט שאין משמעות לשתי נרות שמדליקים בקצה החדר, ולכן ישנם בחורים שמקפידים להדליק נרות בחדרם.

כמו כן, שכיח שבחורים אוכלים את סעודת השבת בחדרם, ואז אינם נפטרים בהדלקת הנרות שמדליקים בחדר האוכל.

והנה אותם הבחורים שמדליקים בעצמם בישיבה, גם אם הם משתייכים לבית ומדינא אינם צריכים להדליק, י"ל שאין כונתם ליגרר אחר ביתם^ה, וכדאי שידליקו לפני ההדלקה בבית^ו. וכן המדליקים בחדרם - כדאי שידליקו לפני שהמדליק מדליק בחדר האוכל, או שהמדליק בחדר האוכל יכוין שלא להקנות את הנר בעבור אלו שמדליקים בחדרים.

ואעפ"כ בת שנוסעת לשבת חנוכה לא משתתפת. ואכן כבר הבאנו (גליון 2) מדברי המחזור ויטרי סה"ת וספר הפרנס, שגם הדלקת ההורים ובני הבית פוטרים את בני הבית.

ולכן צ"ל, שהגם שבני הבית נגררים אחרי הדלקת הבית, אבל באופן שנסע אחד מבני הבית לתקופה ממושכת מהבית, הרי הוא נעקר מהבית ותו אינו נגרר אחרי הדלקת הבית. אלא שיש להעיר על זה, שמשמע שרבי זירא גם אחרי נישואיו נסע לתקופה ממושכת כמו קודם (וההבדל היחיד היה אם נישא או לא), ומדוע נגרר אחרי הדלקת הבית. וצ"ל בפשיטות שיש הבדל בין אדם נשוי לבחור, שאדם נשוי גם אם נוסע לתקופה ממושכת אינו נחשב שנעקר מהבית שלו.

^א הכונה שבעודם בישיבה, בד"כ יש בחור ממונה שאחראי להדליק בחדר האוכל (כפי שנכתוב להלן), אבל אם אינם אוכלים בחדר האוכל, הרי אינם נפטרים בהדלקה זו.

^ב אך אם חוזר הבן הביתה לשבת (המכונה 'שבת חופשית'), מסתבר שנגרר אחרי הדלקת הבית, הגם שאינו נמצא שם כעת בקביעות ועתיד לחזור מיד במוצ"ש, מאחר שחוזר למקום קביעותו. וגם אם ילך מבית ההורים (כגון בבין הזמנים) בשבת אחת למקום אחר, עדיין מסתבר שיגרר אחרי הדלקת הבית. עוד יש לציין, שאם נוסע הבן מהישיבה ל'שבת שבע ברכות' וכדומה יחד עם כל המשפחה, ג"כ נגרר אחריהם, מאחר שכולם נמצאים עתה יחד (וכמש"כ בגליון 2).

^ג הרבה בחורים שולחים כביסה הביתה, כמו"כ הרבה בחורים כשהם חולים הם חוזרים הביתה ולא נשארים בישיבה. אך עצם מה שההורים משלמים את שכר הלימוד - אי"ו מחשיב את הילדים כקשורים לבית מחמת זה (כ"ה ההוראה המקובלת).

^ד בתשובות והנהגות (ב, קנו) כותב שלא צריך להקנות, ואלו דבריו: "ולא דמי לאורח שאינו אלא באקראי ולכן צריך להשתתף, ולפי זה בישיבה אף שאין שם בעה"ב, מ"מ אחד מדליק ויוצאין כולם בהאי הדלקה, שאין הדין רק בב"ב או הסמוכין על שולחנו שיוצאין, רק יסודו דמי שהוא קבוע על שולחן בעה"ב ההדלקה מתייחסת לו ויצא, וא"כ הכא נמי בחדר הישיבה שכולם קבועים לאכול כאן, כשמדליק ע"כ עולה לכולם, ולא דמי לאורחים שצריכים להשתתף ולא עלתה להו ממילא שאינם אלא באקראי ולא קבוע, אבל בני ישיבה שקבועים בחדר אוכל, כשאחד מדליק אף שלא השתתפו יצאו ממילא, דמאחר שקביעי דינם כב"ב שאין צריכין להשתתף". אך מאחר שיש חולקים ולא מסכימים לזה (עי' קצוה"ש בדה"ש עד, כב), לכן טוב להקנות את הנרות קודם ההדלקה לכל בני הישיבה.

^ה עי' משנ"ב (תרעז, טז).

^ו שם.

[ג] **שמיעת הברכה** - הנה בנרות שבת, מצד הדין אין בני הבית צריכים לשמוע את הברכה^{טו}, מאחר שזהו גדר חובת התקנה, שאחד מבני הבית ידליק עבור כל בני הבית^{טז}. [ואדרבה כותבים הפוסקים, שאין לבעל להדליק בברכה (למשל באחד מחדרי הבית) אם אשתו מדליקה בבית^{טז}].

[ד] **כמה אנשים שנסעו לאיזה דירה לשבת** - אם נוסעים כמה בחורים לשבת (למשל לדירה בצפת) - ומדליקים שם נרות בברכה^ע, ישתתפו כולם בנרות, ואחד מהם ידליק ויברך ויכוין להוציא את כולם בברכה. והטעם שכאן זה שונה שצריכים גם לשמוע את הברכה מהמדליק, ראה בהערה^{עא}.

[ה] אך כאשר הבחורים נמצאים בישיבה, אז מסתבר שהם נחשבים כמשפחה אחת, והדלקת אחד מהבחורים פוטרת את כל הבחורים, ואינם צריכים לשמוע את הברכה מהמברך. ואף הבאנו לעיל שי"א^{עב} שלא צריך להקנות את הנרות לכל בני הישיבה.

*

^{טו} כן מבואר בפמ"ג (א"א תרעז, א). וע"ע בחכם צבי (חדשים סי' יג) שכותב: "אלא אחד מכל בני הבית מדליק בפתח החצר, ושוב אין שום חיוב על שום אחד מכל בני הבית, **אע"פ שלא שמעו הברכה** ולא ראו ההדלקה".

^{טז} ואי"ז דומה ל'בדיקת חמץ' שכותב המשנ"ב (תלב, ט) שאם אחרים בודקים ויוצאים בברכתו, שיעמדו על ידו בעת הברכה "כדי שיצאו בברכתו ויענו אמן על ברכתו", כי כאן שאני שגדר וחובת התקנה היא שאחד ידליק עבור כל בני הבית, בדומה לנר חנוכה (וכמש"כ ב'הלכות שבת למעשה' 1).

סט הגם שבנר חנוכה ידועים דברי הרע"א (סי' יג) שכותב, שבני הבית שמדליקים לבד בברכה, בהכרח כונתם שלא לצאת בהדלקת המדליק, שם שאני שיש ענין בכל נר ונר מצד פרסומי ניסא, משא"כ כאן שאין ענין בעצם להדליק עוד נרות ו"תוספת אורה", אי"ז סיבה המספקת להכניס עצמו לידי חיוב (וע"ע בשו"ע הרב קו"א סק"ה ורב פעלים ב, 2).

^ע באמת אם הם משתייכים לבית - אז אינם חייבים להדליק רק כדי שלא יכשל בעץ ובאבן, וכאמור לזה סגי בעצם גם במאור החשמל. אך אם הם אינם משתייכים לבית (כגון בחורים מחו"ל וכדומה) - אז ברור שהם חייבים להדליק שם, ואזי אינם צריכים לשמוע את הברכה וכדלהלן.

^{עא} המשנ"ב (רסג, ל) כותב: "ועל הירידיים שמתאכסנים הרבה בעה"ב בחדר אחד ואין הבעה"ב עמהם בחדרם, חל עליהם חובת הדלקה בברכה אפילו אם נשיהם מדליקין בביתם, ע"כ ישתתפו כולם וידליק אחד ויברך ויכוין להוציא כולם בברכתו וגם הם יכוונו לצאת בברכתו". וצ"ב מדוע לא ידליקו כל אחד לחוד כמבואר ברמ"א (רסג, ח) לגבי ב' או ג' בעה"ב. ובקצוה"ש (בדה"ש עד, כב) נדחק להעמיד דמיירי שלא אוכלים שם, ורק לגבי אכילה סומכים על "תוספת אורה". אך זה דוחק, ובדאי בפטות מיירי אפילו אוכלים שם. אך הביאור הוא, שרק בסעיף ח שיש על כל אחד חובת גברא לכן כל אחד מדליק לחוד, לא כן כאן שמדליקים בביתם וכבר יצאו ידי חובת הגברא ורק נשאר חובת הבית כדי שלא יכשל בו, לכן כל שבמציאות לא נכשל אין סיבת חיוב, ולכן אחרי שכבר אחד הדליק ויש אור לא נולד חיוב על האחרים. ובוה א"ש שרק כאן הורה המשנ"ב **לשמוע** את הברכה, מאחר שאין ההדלקה מתייחסת לכולם, ואם לא ישמעו את הברכה ממנו מצד שליחות אין להם חלק בהדלקה זו, אבל בסתם בני ביתו או אכסנאי ל"צ לשמוע את הברכות כמש"כ לעיל.

[נראה בביה"ל (תרעז, א ד"ה עמו) מש"כ בשם הפמ"ג שיתכן שרק באורח מועיל שיתוף ולא בב' בעה"ב הדרים יחד וכל אחד אוכל משלו, כי יתכן שרק באורח הקילו. והכוונה כמש"כ במנח"ש (ב, נח-א) שההשתתפות מחשיבה אותו כאחד מבני הבית וסגי בזה להיחשב ביתו. וממילא א"ש שאורח אחרי שמתתף הרי הוא נידון כאחד מבני הבית שההדלקה מתייחסת ממילא גם אליו כמו שאר בני הבית, ולא כן בב' או ג' בעה"ב שכל ענין ההדלקה היא רק מצד שליחות. אולם כאן המשנ"ב סותם שמועיל שיתוף גם בירידיים, מאחר שהציור הוא במקרה שכבר יצאו את חובת הגברא, ודו"ק בכל זה].

ולפי"ז עולה בזמנינו שממ"נ לא צריך לשמוע את הברכה מפי המדליק, כי אם הם לא משתייכים לבית - אז חייבים הם בחובת גברא, ומכח השיתוף ההדלקה עולה גם עבורם (כמו בכל הדלקה בבית). ואם הם משתייכים לבית - אז כל ההדלקה הוא רק בעבור שלא יכשל, שכאמור כאשר יש חשמל לא צריך בכלל להדליק.

^{עב} תשובות והנהגות (ב, קנז). וע"ע בשבט הלוי (א, נב).

על כל שאלה למעשה יש להיוועץ במורה הוראה!

לתגובות והוספות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733718134 (שלוחה 4)

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

מחנך או חתול?

פרשתנו ארוכה וכואבת. במרכזה לומדים על חטא העגל. 'לומדים' ולא 'קוראים'. בקריאה בעלמא מתקבל ציור איום ונורא, וב'למידה' זוכים להנחיות מעשיות לנו ולבנינו. אמרו חז"ל (ע"ז ד:): "אמר ריב"ל לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה. וא"ר יוחנן משום רשב"י לא היו ישראל ראויין לאותו מעשה..." רק "להורות דרך תשובה לרבים". ללמד! עלינו ללמוד! מה לנו לעסוק בחטאים 'של פעם'? התורה אקטואלית ומלמדנו אודות היום!

פעוט שלומד ללכת - קם ונופל, צועד ומועד, נחבל ונחבט. זה התהליך. בלי נפילות לא ילמד להתייצב. המעידות - מעידות על התקדמותו! כשילמד לרכוב על אופניים, יחוזה נפילות כואבות - והן חלק מהלמידה. בדיוק כך ילד ונער שלומדים 'ללכת' בדרכי החיים. עד שילמד ליישר צעדיו בדרכי ה', להיצמד רק לאורחות התורה, יפול ויקום, יסטה לצדי הדרך ויושב, יפזול לשדות שבצדדים, יתגרה לעזוב הדרך הסלולה כדי 'להכיר' מה נמצא בְּשׂוֹל... זה התהליך! ככה זה! דווקא הקמים ונופלים, הצועדים ומועדים, הם המה שבסופו של תהליך יהיו הכי איתנים, יציבים וממוקדים. ניסיון החיים, ניסיונות החיים, ניסויי החיים, הם שמעצימים נפשית. עלינו להקפיד לא לקטול אותם בדרך להצלחה!

לאחר שישראל חטאו רומז הקב"ה למשה להתפלל בעדם ויסַגֵּר עליהם (ברכות ל"ב. עה"פ ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם). הקב"ה חפץ למען צדקם. משה רבינו 'מוסר נפשו בשליחותו', גם בשליחות קשה זו. **שעת משבר של החניך - היא שעת מבחן של המחנך.** משה רבינו 'מתעקש' עד שאומר "וְעַתָּה, אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם, וְאִם אֵין מַחְנֵי נָא מִסְפָּרָךְ!". כלומר, לא יעלה על דעתו של משה, המנהיג האמיתי, לומר 'או אני - או הם', אלא 'או הם - או כלום!'. אני איתם!

ברור שיש מושג 'הענשה', וגם בעוון חטא העגל נענשו. ברם, נדרשת חשיבה ויישוב הדעת לקבוע מתי ואיך להעניש. (נאתגר את הקוראים לדעת ולהשיב בבירור: מי מהחוטאים בעגל נהרג **בחרב** בני לוי, מי מת משתיית 'מי המרים המאריים' שמשה השקה, ומי מת **במגפה**. רק ת"ח שיודע להשיב על כך, ראוי לדון, לעיין ולשקול הענשת תלמידים...).

שמעתי השבוע סיפור נפלא אחר מיטתו של הג"ר ברוך ויסבקר ר"מ 'בית מתתיהו'. דיווחו לרב על תלמיד שיצרו תקפו ונכשל בעישון בשבת. הרב 'נקלע במקרה' לשיחה עם הבחור והעיר בנועם כי חש ריח סיגריות. הבחור הסביר שאכן הוא מעשן והוא 'מכור'. אמר ראש הישיבה "מעולם לא עישנתי, אך אני מבין שההתמכרות חזקה. אציע לך עסקה! תעצור שבוע, אל תעשן, ותקבל ממני 600 שקל!". הבחור הסכים! הסוף השבוע בא ליטול שכרו, והרב הציע לו "שבוע נוסף!". כך היה גם שבוע שלישי! אחרי שבוע רביעי אמר הבחור לרב

"כבר לא נעים לי לקחת כסף, האמת, כבר נגמלתי, ואני אפילו נגעל מסיגריות...". זהו מחנך! זו מנהיגות! הרב לא גער ולא הוכיח, לא הזכיר כלל את מעשה העבירה. הוא הבין את הקושי, את התקלה, ובעצם עקר את העבירה מן השורש! בזה שהרב הציע 600 ש' - הבין הבחור 'מאה ליום' ללא 'שכר שבת', וחש עצמו נקי בעיני רבו. על מחנכים לקיים סדנא, ללמוד סיפור זה ולדון בו.

אילו היה הרב 'תופס' את התלמיד על חם, מה היה קורה? לאן זה היה מוביל? לאיבוד נפש מישראל! דבר גדול התבטא על עצמו הגון הצדיק רבי אליהו לופיאן "שבעים שנה אני משגיח, ומעולם לא תפסתי תלמיד 'על חם'. ענק!

יש מחנכים 'קטנים' שרוצים להיחשב 'גדולים'. בעצם, הם מתנהגים כחתולים, עוקבים ותופסים עכברים. מאושרים כשמצליחים. 'יודעים הכל ותמיד מגיבים'. רואים עצמם 'מחנכים גדולים'. התפקיד אינו להיות גדול, אלא להגדיל נפש התלמיד! אדרבא, כדי להגדיל - עליך 'להתקטן'. 'כאילו' תמים, לא יודע הכל, לא שומע הכל... וכי משה רבינו לא יודע מהי חומרת חטא העגל? 'למה ה' יַחַרְה אַפְּךָ בְּעַמְּךָ'. הוא שואל 'למה?!' אלא ממשיך ואומר 'אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם'. כביכול, משה רבינו טוען להקב"ה - 'וכי מה חשבת?' הם יצאו רק ממצרים, מקור הטומאה, ועדיין רגילים למ"ט שעריה... משה שמע מהקב"ה 'וַיַּחַר אֶפְי בָּהֶם וְאָכְלָם וְאָעֲשָׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גְדוֹל', אך משה לא חושב על עצמו כלל!

נדבק ברדכי ה' ובמשה עבדו: רש"י מביא מדרש, "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה". הוא עשה כך מתוך מחשבה "מנודה לרב - מנודה לתלמיד", כלומר, 'יתרחק' גם הוא מבנ"י החוטאים. אמר לו הקב"ה "אני בכעס ואתה בכעס? אם-כן מי יקרְבֶם? שוב אל המחנה!". לאחר 'נפילה' - נמצא אדם במצב מסוכן. ברגעי 'עצבות' פועל יצה"ר להפילו עוד ועוד. דווקא אז עלינו להיות עמהם, לסייע בהקמתם, להעמיד נפש מישראל. 'העמדת פני קנאי וקפדן' הכועס על בעלי עבירה, אינה מחנכת! אדרבא, 'אוהב את הבריות ומקרבן לתורה!'

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא

יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן הכתב')

בפעם הראשונה הביאו בקול

ועין רעה בהם שלטה

הצניעות יפה מן הכל

ועד היום נשארו בזכותה

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: לוחות שניות ניתנו בחשאי

רש"י [לד, ג] ואיש לא יעלה עמך, הראשונות על ידי שהיו בתשואות וקולות וקהילות שלטה בהן עין רעה, אין לך יפה מן הצניעות.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דוב הערצאג, ארה"ב

מסכת בבא מציעא

דף ב. זה אומר אני מצאתיה. והגם שטלית הוי דבר שיש בו סימן כתב הרא"ש דאיירי בעיר שרובה עכו"ם שיכול להחזיק לעצמו שתולים שנפל מעכו"ם, והנה ידוע שי' היראים שאפילו למ"ד שגזל עכו"ם מותר אבל אינו נעשית שלו ולא הוי לכם לענין ד' מינים, ויל"ע לדבריו אם גם באבידה הוי הדין כן או דבאבידה בודאי נעשית שלו וכדמבואר במשנתנו דאיירי להרא"ש בעיר שרובה עכו"ם ועי' בש"ך ביו"ד סי' קמו' ובגליון מהרש"א שם.

דף ב: ולחזי זוזי ממאן נקט. ופרש"י שהמוכר נאמן אפילו אם מקחו בידו מכיון דרמי עליה, ובר"ן בקידושין שם כתב שזהו תקנת חכמים שהאמינו למוכר, אבל התוס' לומדים שם שאינו נאמן כל זמן שהוא בידו מטעם מיגו, ורש"י שמיאן בזה היינו משום שסובר שלא שייך דין מיגו רק לבעלים הדברים ולא לאדם מבחוץ ונבפרט להנך שלומדים שמיגו הוי כח הטענה והתוס' בסוגין לומדים שהקושיא הוא דהוי ע"א המסייעו וע"א המסייע פוטר משבועה ורש"י שמיאן בזה לכאן לומד שליכא דין שע"א פוטר משבועה דאינו רק מעורר ספיקות שיהא צריך לישיבע אבל לא שיש לו נאמנות לפטור, והנה במשנתו איתא שאם יש עדים חולקים בלא שבועה ולכאן להנך שי' שע"א מסייע פוטר סגי גם בע"א שאומר שאם ששניהם הגביהו והרעק"א לומד שכוונת המשנה שיש עדות שמהני ואה"נ שאיירי בע"א אבל הרש"ש לומד שכוונת המשנה שכל אחד הביא כת עדים והוי תרי ותרי ומש"ה חולקים בשבועה דתו"ת כמאן דאיתיה ולא שייך שבועה במקום עדים, ולפ"ז ניחא דלא נקט בע"א דע"א בהכחשה הוי כמאן דליתיה ויהא צריכים לישיבע.

דף ג. מפני מה אמרה תורה. והנה רש"י לומד שיהא פטור מצד משיב אבידה ולקמן דף ד: כתב דמשיב אבידה פטור מפני תיקון העולם וכמבואר בגיטין דף מח: וצ"ב לפ"ז הקושיא מפני מה אמרה בתורה ובמהר"ם שיף בגיטין דף נא: כתב דלפי מהלך אחד שם בגיטין מוקי הגמ' המשנה דמפני תיקון העולם אליבא דר"ש דדריש טעמא דקרא והוי מדאורייתא ולפ"ז ניחא דקושית הגמ' כאן אליבא שי' ר"ש, אבל התוס' לומדים דקושית הגמ' שיהא פטור מצד מיגו ואפילו להנך שי' דמיגו לאפטורי משבועה לא אמרי' זהו דוקא לאחר שיש חיוב שבועה וקושית הגמ' הוא דלמה באמת התורה חייבו אותו שבועה.

דף ג: עדים אין מחייבין אותו קרבן. ופרש"י משום דכתיב הודע אליו ולא שיודיעהו אחרים, ולקמן מבואר שהפטור הוא מצד מיגו דהיה יכול לומר מזיד הייתי אף כשאמר לא אכלתי פטור משום מה לי לשקר ועי' בתוס' שעמדו בזה, אבל בדברי רש"י כתבו האחרונים לבאר דבאמת לא שייך מיגו נגד עדים ובודאי הפטור משום דחסר בהודע אליו, אלא שיש לומר שכיון שיש עדים שאומרים שאכל אז באמת יש לו ידיעה ואינו רק משקר ע"ז הוצרכו להמיגו דאינו משקר אלא באמת אינו יודע וא"כ פטור הוא מצד דבעינן הודע אליו.

דף ד. אין לך בידי אלא נ' זוז והילך חייב. ופרש"י לא הוצאתים והן שלך בכ"מ שהם. ומבואר מדבריו דבזה שיש לו המעות מוכן לפניו אינו נחשב להילך והיינו שרק אם המעות הם ברשות המלוה כשאומר הילך דהוי כאילו החזיר המעות כבר אז נחשב לכופר הכל שלא נשאר כלום מהחוב הזה והגם שמלוה להוצאה ניתנה אבל סובר שכל זמן שלא הוציאה הוי עדיין ברשות המלוה, וה"ה בפקדון דכל היכן דאיתא ברשותיה דמריה איתיה מהני הילך ועי' בחי' הר"ן, אבל צ"ב דהא מבואר לקמן שאם יש שעבוד קרקע נחשב ג"כ להילך והגם שכבר הוציא המעות ואינן בעין וצ"ל עפ"י מה שמבואר בנתיבות סי' שדמ' שבזה שמייחד הקרקע להמלוה כבר נעשית שלו ואפילו קודם שגבה המעות ורש"י סובר שזהו דוקא בקרקע שיש שעבוד קרקעות ושייך למימר דכל היכן דאיתיה ברשותיה דמריה איתיה אבל במטלטלין דמחוסר גוביינא אז כל זמן שלא גבה המעות עדיין לא הוי ברשות המלוה ועי' בקידושין מזו. ובעמוד ב' שם לענין אם מקדש במלוה כשלא הוציא עדיין המעות או חלק מהם ואכמ"ל.

דף ה: לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. והנה נחלקו הראשונים אם זהו מה שאנשים חושבים אבל באמת אין עוברים אם משלמים ממון או שזהו האמת דעם דמים אינן עוברים עי' במהרש"א, והנה הר"מ בפ"א מגזילה כתב שאינו עובר על לאו דלא תחמוד אלא אם עשה מעשה שהחפץ יגיע לו וצ"ל לדבריו שבזה שהשומר כופר נחשב למעשה וכן איתא בריטב"א בב"מ כו: אהא דכופר בפקדון פסול לעדות והגם שרש"י כתב שאינו נעשה גולן רק עם מעשה דומיא דויגזול החנית וכתב שהכפירה נחשב כמעשה, והנה הר"מ כתב שאין לוקין על לאו דלא תחמוד דהוי לאו שאין בו מעשה והראב"ד השיג דהא אינו עובר אלא אם עשה מעשה והאחרונים כתבו לבאר שאין האיסור המעשה אלא האיסור הוא החמדה בלב אלא שזהו שיעור בחמדה שאם חמד כל כך עד שעשה אפילו מעשה על חמדה כזה עובר, והנה החינוך כתב שאין לוקין מצד דהוי ניתן בהשבון ומוכח שלומד שהאיסור הוא הלקיחת החפץ מכח חמדה וממילא יתוקן הלאו ע"י השבה אבל להר"מ לא יתוקן הלאו ומש"ה הוצרך דהוי לאו שאין בו מעשה, והנה החינוך בפ' ואתחנן כתב דהלאו דלא תתאוה עובר על חמדה בלב אפילו אם לא עשה מעשה וצ"ב קצת למה לא הקשה הגמ' גם מצד לאו דלא תתאוה וצ"ל דאינו נעשה חשוד לממונא עי"ז דהוי בינו לבין המקום משא"כ לאו דלא תחמוד שאינו עובר אלא אם לקח חפצו של חברו מכח חמדה ולפמ"ש בשי' הר"מ יל"ע בזה.

דף ו: הספיקות נכנסין לדיר להתעשר. ומזה מסיק הגמ' דתקפה כהן מוציאין ונחשב לעשירי ודאי, והנה הנידון אם תקפה מוציאין או לא מבואר באחרונים שהספק הוא אם המע"ה הוא פסק בתורת ודאי או שזהו רק דין בספיקות אל תוציאנו מחזקתה, והגמ' מסיק שזהו פסק בתורת ודאי ויל"ע מהא דאיתא בב"ק דף מו: דהוי סברא מאן דכאיב אבל רש"י בגיטין מח: מביא הדרש ואולי תלוי בזה שאם נימא דמוציאין והוי פסק בתורת ודאי אז צריכים קרא ע"ז, והנה הגם שזהו פסק בתורת ודאי לענין ממון ולענין מעשר אבל אעפ"כ אסור בגיזזה ועבודה דקדושה הבאה אליה שאני וצ"ל שהפסק הוא רק לענין מה שנוגע בממון וחיוב מעשר תלוי אם הוי ממונו אבל איסור גיזזה ועבודה אינו מצד דהוי ממון להכהן

ומש"ה ספיקו אסור, וכמו כן לקמן יהיה קדש אמר רחמנא ולא שכבר קדוש, והנה בחי' הר"ן מבואר שהגם דהוי פסק בתורת ודאי אבל במקום תרי ותרי מהני תפיסה דא"א להכריע במקום עדים, ומבואר שלמד דמה דהוי ודאי היינו משום שזה מכריע דאנו נוקטים כהך צד, והנה התוס' הקשו בקפץ אחד מן המנויין למה אינו בטל ברוב, והראשונים הקשו דנילך בתר רוב וידוע דברי התוס' הרא"ש שרוב אינו עושהו כודאי אבל אעפ"כ הדין המע"ה משויהו כודאי ולכאו' מבואר שאין הפשט שהמע"ה הוי ודאי מצד דנקטנין כהך צד דא"כ מהו החילוק בין רוב להמע"ה וע"כ דהוי ודאי או מצד קם דינא או משום שהשני מתייאש וא"כ לפ"ז גם בתו"ת לא מהני תפיסה.

דף ז. כיון דתפיס ביה שלש על שלש. ופרש"י שתפיס ביה מקנה שלש על שלש. ובפשטות קונה מצד דין יד וכל מה שבתוך ידו קונה [ועי' ברש"י לקמן ט. דקונה מה שבידו מצד הגבהה וכן הוא שי' רש"י בכתובות לא: וצ"ב] ולשון רש"י וקנייה מקנה מבואר שבקנין סודר צריך לקנות הסודר ולא סגי רק בנתינה בעלמא, ואינו קונה רק מה שבתוך ידו ועי' בנתיבות סי' קצח ג ובשו"ת רעק"א סי' רכב' שדנו בזה, ולדבריו ראיית הגמ' לענין מוחזק היינו כמו שמבואר לקמן ברכוב ומנהיג דלא מהני רק מוחזק דראוי לקנין ואם לא כן אינו נחשב לתפוס, אלא שצ"ב לפ"ז למה בשטר נחשב למוחזק דהא הקנין בשטר הוא בכתיבה ומסירה אבל שאר קניינים לא מהני, אבל מדברי התוס' בגיטין דף כ. מבואר בפשטות שסגי בנתינה בעלמא כמו גט [ועי' במהרש"א בב"מ דף מז. ובאבנ"מ ס"ס קלט' אם מהני גם באיסורי הנאה] ולדבריהם צ"ל שראיית הגמ' מדקונה ונחשב כנתינה בידו א"כ מוכח דאמרי' כמאן דפסיק ומה"ט נחשב למוחזק מה שמונח בידו דאל"ה לא הוי נחשב שנמצא בתוך היד, ולפ"ז מובן הדמיון לגט שנחשב לנתינה ורק הגמ' מדחה דבאמת ליכא חסרון בנתינה וכל החסרון הוא רק מצד כריתות, וצ"ב לפ"ז בגט אם כל הגט צריך שיהא מונח בתוך היד ואם הגט הוא גדול אם צריך לקפלה והדברים ארוכים וכתבתי רק להעיר.

דף ח. גמ' מתוך שלא קנה פקח לא קנה חרש. ולפ"ז כתב המחזה אברהם שכוונת רבא השתא דאמרת מיגו אין כוונתו דוקא לדין מיגו אלא כוונתו דהשתא שאמרנו שצריך שאחד יזכה להשני לאפוקי אם היינו אומרים שכל אחד יכול לזכות בחצי שלו שאז היה החרש קונה החצי אבל מכיון שאמרנו שיש חסרון של מונח ע"ג קרקע ומה"ט הוצרכנו או למגביה מציאה או לדין מיגו מה"ט מכיון שלא קנה פקח לא קנה חרש וע"ע בשטמ"ק.

גמ' וכ"ת מ"ש משני חרשין. וצ"ב קושית הגמ' ועי' בראשונים שכתבו שקושית הגמ' שאה"נ שמצד דינא אינו יכול לקנות אבל למה לא תקנו תקנה שיקנה גם בכה"ג מצד דלא לייתי לאנצוייה, וצ"ב לפ"ז לשון הגמ' משני חרשין דהו"ל להקשות מחרש גופיה ואולי משם לא היה קשה דלא היה לנו ראייה שתקנו גם באופן שיש עוד חסרון של שליחות.

גמ' התם האי קאמר כולה שלי. ופרש"י דהיאך יכול לבוא אחר ויטלנה מהם, ועי' בראשונים שהקשו דהא מבואר לעיל בדף ג. דאין אומרים יחלוקו אלא משום דאיכא למימר תרוייהו וכתבו שאין כוונת הגמ' שבאמת יכול להיות ששייך לשניהם אלא עיקר כוונת הגמ' שאין הפסק של חלוקה פסק שלא כדין שאם הגביהו שניהם אפילו אם נימא שאין כל אחד מהם זוכה אז חולקים בדבר של הפקר משא"כ במנה שלישי אם נימא יחלוקו הוי

שלא כדין, אבל עדיין קשה לשי' התוס' דבעינן חלוקה יכולה להיות אמת ומדברי רש"י מבואר שזהו השקלא וטריא בסוגיא אם הדין יחלוקו הוא מצד ממון מוטל הספק בחולקין או שהדין יחלוקו הוא משום דאמרינן שניהם הגביהו [ומשמע שלא סגי שיכול להיות כן אלא שתולים שכן היה].

דף ח: גמ' ש"מ רכוב לחודיה לא קני. ולפ"ז שמואל איירי בכל חד לחודיה ואמר שמנהיג קונה אבל רכוב לא, והנה התוס' הקשו מזה על שי' רש"י דלומד דרכוב קונה אפילו אם אינו מזיז א"כ מאי מדמה הגמ' לענין כלאים ועי' בבית הלוי מ"ש ליישב, והאחרונים כתבו לבאר דהא שקונה ברכיבה לחוד יסודו הוא קנין של משיכה שכיון שפעולה כזה עושה שהבהמה תלך א"כ מיד שישב עליה נחשב כאילו משך הבהמה, ולפ"ז ניחא שאם רואים שבכלאים הגם שהלך פטור על כרחך היינו כמו שכתבנו משום שאינו נחשב שהולך מכוחו וא"כ א"א שרכוב יהא נחשב לקנין.

סיפור

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד

ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק מ"ז "האופוזיציה מתעוררת" (איך לא)

תמצית של הפרק האחרון:

דודי נוסע לירושלים להיפגש עם פסח שולביץ וחברו במלון "טירת בת שבע" הוא ממתין להם משך ארבעים דק' אך אין מהם זכר, הוא לא יודע מה לעשות, הוא מחליט להמתין עוד עשרים דק', אולי יש סיבה לאיחור, אך כשגם השעה הזו תמה, החליט לצאת מהמלון כולו אכזבה, כשהוא יורד במדרגות רץ אחריו אחד מאנשי צוות המלון ושואל אותו אם שמו דוד סטוויצקי, כשענה לו בחיוב, סיפר לו הלה שהוא קיבל הודעה טלפונית מפסח שולביץ שהוא נמצא כעת בכותל המערבי, הוא ביקש מדודי לקחת מונית על חשבוננו, כדי לפגשו במקום.

דודי מחליט להתייעץ עם צילה, כשהציע לו איש הצוות לצלצל על חשבון המלון, סירב כי רצה פרטיות, אבל כשראה תור ארוך ליד הטלפון הציבורי, החליט עד דעת עצמו לעזוב את המקום כדי שלא להפגין חולשה. צילה מסכימה איתו ומבקשת ממנו לפנות אל הכתובות האחרות שנענו בחיוב, אבל דודי שמאוכזב מכל התקרית לא מסוגל לפנות אליהם עד שתנוח דעתו, אבל בזה איחר את המועד.

פסח כועס על מיכאל גולדמן שיזם את התרגיל כדי להראות לדודי שאינם מונחים בכיסו, אבל מיכאל חולק עליו הוא סבור שדודי הוא פנטי בגלל שלא החזיק נייד כנראה שהוא בעל עקרונות מוצקים שעלול לעשות להם בעיות אחרי כן כשיגלה את הדתיות החלשה של הקהילה. פסח חלוק עליו, כפשרה החליטו שניהם להותיר דלת פתוחה עד שבועיים, במידה ולא יפנה אליהם שוב, יקחו את משה שניידר שהיה המוצלח ביותר מכל יתר החזנים שנבחנו אצלו.

רב יצחק שרפשטיין אחיו של רב שלמה מתקשה להאריך את חוזה השכירות של משפחת סטוויצקי, ר' שלמה מבקש להאריך עוד חודשיים עד אז ינסה להשיג את הכסף שהזוג חייבים לו. הוא גם ירמוז להם לחפש דירה חליפית. כשנודע לדודי נסע אל אחיו נחומי וביקשו לדבר עם חמיו רב נפתלי ברנר שיעזור להם בשכירות, רב נפתלי שמח להיענות לבקשה ונותן להם את דירת הנופש שלו בשכונת בית הכרם בירושלים.

*

רב נפתלי ברנר (חמיו של נחומי אחיו של דודי) הוא אדם שעושה עבודה מושלמת, הוא לא רק דואג שתהיה למשפחת סטוויצקי דירה, אלא גם מסדר לו כולל, הוא ידיד טוב של רב חיים משה לוי מטובי תלמידי החכמים של "עדת החלבים" שעמד בראשות כולל "תהילה למשה" (על שם סבו המנוח רבי משה לוי ז"ל).

הכולל נודע ככולל מיוחד במינו, לומדים שם חו"מ בעיון רב, בשילוב הסוגיות שנוגעות לכך, יש לו תוכנית שמתפרסת לעשרים שנים, הכולל למד כבר את או"ח יור"ד ואבעה"ז, עתה נותר החלק האחרון חו"מ כדי לסיים את כל המסלול, עם גמר התוכנית יחפש תוכנית ללימוד הירושלמי וסדרי זרעים וטהרות.

ראש הכולל דוגל בשיטה חדשנית מאד, הוא מרענן את הכולל מדי שש שנים, הוא עושה זאת בשיעורים, כדי שהכולל לא יתרוקן, זמן הריענון לוקח כשנה ומחצה, הוא מחליף קבוצה ומכניס קבוצה אחרת במקומה, כך הוא עושה מדי תקופה, עד שלאחר שנה וחצי כל הכולל הם "פנים חדשות".

אך ישנם שנים שלושה אברכים מיוחדים במינם אותם הוא משאיר כדי להטביע את חותמם בכולל.

רב נפתלי מכיר אותו היכרות אישית, הם למדו ביחד בישיבות חברון ומיר והיו גם חברותא במשך שנתיים, הקשר שלהם לא ניתק גם לאחר החתונה, רב נפתלי לא שכח את הכולל של רב חיים משה בימי עושרו, הוא נעשה הספונסר של הכולל, בכך ביסס את תשתית הכולל בצורה איתנה, לרב חיים משה לוי נותר לדאוג למספר תרומות מנדיבי עדת החלבים שהשפיעו ממיטב כספיהם, בכך פטרו אותו מדאגות כל חודש לקיום הכולל.

כיון שרב חיים משה לוי היה חבר ומו"צ ב"עדה החרדית הספרדית" לא נטל פרוטה אחת מכספי המדינה, לכל השואלים אותו, למה אינו חושש שיגיעו ימים שהעזרה שלהם תועיל, אמר בחיוך דק "בטל בשישים" ולא פירש, בכך חסך לעצמו הרבה לחצים וכו'.

כשפגש רב נפתלי את רב חיים משה לוי בחתונה שערך אחד החברים הטובים שלהם שחיתן את אחת מבנותיו, כשהיו בסוד שיח לבדם, סיפר לו על אברך מיוחד במינו, רב דוד סטוויצקי שמתעתד להתגורר בסביבת הכולל, הוא פיאר אותו כמתמיד עצום ולמדן בסדר גודל שלא רואים, לכולל יהיה כבוד אם יצרפנו למסגרת.

רב חיים משה הקשיב לדברי רב נפתלי כשפניו חתומות, ניכר היה עליו שלא אהב את השיחה. רב משה חיים אינו מעוניין באברכים שנשענים על חסדי נדיבים, הוא מנטרל כל לחץ מעליו, כדי שלא יכנסו אברכים שהם למורת רוחו. אבל כשרב נפתלי נעץ בו מבט תקיף ביותר, שינה את טעמו, הוא ביקש ממנו שיאמר לאברך לסור אליו לבחינה מקיפה על חו"מ, אם יראה שידי רב לו יקבלנו.

"רב נפתלי מה יש לאברך מן השורה לחפש בכולל שלי? שאל בניסיון התחמקות, מי כמוך יודע שהכולל שלי בנוי בשונה מרוב הכוללים הליטאיים. מגמת הלימוד היא "לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא" לומדים אצלי את השו"ע בעיון רב ומעיינים בהתאם בסוגיות השייכות, האברכים שבאים אצלי דגרו מספיק על לימוד "נשים נזיקין מועד" עתה הם מגיעים לקודש הקודשים, לדעת לעשות מהלימוד מחייב הלכתי. על האברך לדעת שאין זה כולל שלומדים בשיטה המקובלת בכוללים".

"רב חיים משה, אין לך מה לדאוג, הוא לומד בבני ברק בכולל שלומדים במסגרת דומה".

"אם כך שיפנה אלי ויקבע עמי פגישה בביתי, אבל עליו להתכונן למבחן מקיף ביותר".

"אין הנחות אפילו כשאני המדבר?" התרעם רב נפתלי.

"לא, אצלי הכולל עומד מעל יחסי חברות, אל תכעס עלי, כבר נוכחתי על בשרי לא אחת ולא שתיים, שבדרך אחרת סובלים... יש לי ריאקציה חריפה לפרוטקציה".

"אם כך נחה דעתי, אבל אל דאגה, האברך המדובר משכמו ומעלה, בטוחני שתקבלו בלב שלם".

דודי שמח לשמוע שיש לו כולל בסביבת מקומו החדש, כולל זה כמו בית, פעמים אף יותר מזה.

הוא קבע עם רב חיים משה פגישה בביתו באחד הערבים, ראש הכולל הודיע לו שיתכונן למבחן קשה ביותר.

הוא נימק את טעמו: כעת זה אמצע זמן ולא נהוג אצלי לקבל אברכים חדשים, אבל בשל פנייתו של רב נפתלי ידידי מוכן אני לקבלך למבחן, לכן תצטרך להיבחן בצורה מקיפה, על מאה סימנים בשו"ע חו"מ באופן יסודי ביותר.

הוא ציין לו את כל מאת הסימנים כדי שיהיה לו זמן להכין את עצמו, זמן הכנה נקבע לשבוע.

כשהגיע דודי למבחן, הבין שראש הכולל הכין לו מבחן מדוקדק שכמעט ולא שייך לשרוד בו, אולם דודי לא נבהל, הוא הסתער על המערכה וענה על כל שאלה בצורה מקיפה וחריפה ביותר, הוא הוכיח לראש הכולל כי הוא ארי במלוא מובן המילה.

לאחר שלוש שעות מבחן מתיש ביותר, חש רב חיים משה, כי הקים עליו מתחרה קשה ביותר.

לרגעים הצטער על היענותו לרב נפתלי, אמנם רצה אברך רציני ביותר, אבל לא התכונן לכזה סדר גודל, הוא הבין שיש לדודי כלים עצומים ביותר, כוח החידוש שלו עולה עליו בהרבה, גם הזיכרון שלו מיוחד במינו, כל מה שלומד הוא אינו שוכח, בור סיד שאינו מאבד טיפה. אבל כבר התחייב לרב נפתלי שאם ימצא אותו שלם יקבלנו, עליו לקבלו למרות שהוא מקים עליו מתחרה קשה.

אבל בלבו פנימה לא היה שבע רצון, לשמחתו הרבה, מצא את הדרך, איך להביא את אי שביעות רצונו בפניו.

היה להם חבר משותף בשם רב אליהו פרוינדליך שחיתן את בנו הקטן, זו הייתה הזדמנות לפגוש הרבה מהמחזור, רב נפתלי ורב משה חיים הזדמנו יחד וכאן מצא בעל חוב לגבות את חובו.

"רב נפתלי, יש לי תרעומת קשה עליך, האם אני יכול להביע אותה בפניך?"

רב נפתלי הבין מיד, לאן הרוח נושבת, אבל לא הצליח להבין, איך יתכן שלא יהיה שבע רצון מדודי העילוי.

"רב חיים משה איני מבין, הוא לא עולה בקנה המידה שהצבת עלמך?!"

"את זה לא אמרתי, הפוך לחלוטין, הוא יותר מדי בשבילי, הבחור הוא טיפוס של מצליחן שמחפש לבלוט... וזה דבר שאני לא אוהב! אני אמנם אוהב קליברים, בתנאי שהם מתחתי, הוא הפגין לי במבחן שהוא עובר אותי עשר רמות קדימה. הצגתי לו שאלות רבות מאד, היה עליו להסתפק בזה שיענה עליהם לשביעות רצוני המלאה, אבל הוא לא עשה כן.
"כלומר?"

"כל שאלה שהבאתי לו, ענה והמשיך לחדד אותה בהצגת עשרות מראי מקומות הפוכים לחלוטין שמשם ניתן להסיק הפוך לחלוטין מדברי. דבר זה פגע בי מאד, אם הוא יהיה בכולל, הוא יהפוך להיות ראש וראשון, הוא יסתער עלי בכל חבורה שאתן ויעשה ממני חוכא ואטלולא. אני אמנם ב"ה כישרון גדול מאד. אבל אינני עילוי שבעילויים, אבל דודי הוא באמת "עילוי משונה" מילא אם היה שומר זאת לעצמו, אבל הוא הפגין את זה בכל משפט שאמר, באתי לבחון ויצאתי נבחן. אם היה נותן לי ציון איני יודע אם הייתי מקבל 70% אני לא יכול להחזיק "ארי שאינו בן תרבות" בכולל.

"זאת הפעם הראשונה שאני שומע עליו כאלו תלונות, אין לי מושג למה עשה כן, כי לא ביוהנסבורג ולא בבני ברק נהג כן, אני מנסה להעלות השערה שהוא עשה כן להיכנס לעומקא דשמעתתא לומר שעל כל שאלה הרי ניתן לבחון בה כמה וכמה פנים נוספות, אולי.

אך על כל פנים אדבר איתו ואבהיר לו שעליו להיות כמו כולם, לא להפגין יכולות יתר, כדי שהשולם והשלוחה ישכנו בכולל" הבהיר רב שלמה את העניין.
"אם כך אין שום בעיה שיכנס לכולל, ו"איזהו חכם המכיר את מקומו".

כעבור שבועיים כבר הייתה משפחת סטוויצקי מוכנה לעזוב את בני ברק שהיוותה עבורם מקום מגורים מעולה, נותר אמנם חוב רציני ביותר למשכיר רב יצחק שרפשטיין, אבל הלה היה מוכן להמתין עד שאחיו רב שלמה יסדר את העניינים, עתה שהם יוצאים, החוב לא יגדל.

דודי הגיע אל הכולל להיפרד מהאברכים, הם היו בתדהמה, הם כבר הסתגלו אליו עד שממש חשו שהוא זה שבונה את הכולל, עתה יחסר מאד, אבל הם ידעו שלדודי יש קשיים בפרנסה ועליו לעבור למקום בו יוכל להתחיל להסתדר.

רב נפתלי ליווה את העברת הדירה מריש עד כלה, הוא הודיע להם כי הוא זה שיפנה אותם מבני ברק. בשעות הבקר המוקדמות הגיע רכב בינוני כדי לפנות את התכולה, דודי וצילה צחקו, כמעט לא היה מה לקחת, הריהוט שייך לדירה, מלבד מספר פריטים נחוצים,

הם יכלו לצאת במכונית קטנה שתיקה את ריהוטם הדל, פריטים מועטים של התינוקות ועוד מספר שמונצעס נחוצים, הם נכנסו עם מטלטליהם ויצאו לדרך.

כשהגיעו לדירה עמדו נדהמים, עמדה בפניהם טירה בינונית, וילה שהייתה מעט מרוחקת מיתר המבנים, מוקפת גן גדול מלא עצי נוי שמתמרים על ומצילים על הסביבה, פרחים יפהפיים מסוגים שונים נטועים בכל מקום, הייתה הפרדה בין ערוגה לערוגה ובעיקר לעצים, כדי שלא תיווצרנה בעיות הלכתיות, הגן היה מטופח מאד על ידי צוות גננים שהגיעו מדי יומיים שלושה, כדי לפקח על המקום.

הבית הכיל חמישה חדרים גדולים מאד שניתן היה לחלקם לשניים בתכנון טוב, היו שם רהיטים מרשימים מאד, נראה היה שבעל הבית משקיע הרבה לטפח את דירת הנופש שלו, היא הייתה נקיה מאבק ומסודרת להפליא, רב נפתלי דאג שמנקה תגיע כל יומיים כדי לאוורר את הבית ולשמור עליו שלא "יוכת שער" מלבד מצרכי מזון שלא היו בו, כי לא התגוררו בו, מוכנה הייתה הדירה למגורים מידיים.

צילה ארגנה את הדירה וסידרה את החדרים כפי ראות עיניה. היא הייתה מרוצה מאד, בחלום שלה לא הייתה מקבלת דירה כזו, בלי להתאמץ בהוצאות כספיות, בלי זמן קצוב שיאיים בהגירה נוספת.

דודי חיפש בית כנסת סמוך לדירה, הוא מצא בית כנסת קטן עם עשרים שלושים מתפללים, רובם היו בגיל האמצע, אנשים שלא הרבו לשהות בבית הכנסת לאחר התפילה, אבל היה שם רב בגיל העמידה עם זקן לבן שיורד על פי מידותיו שנתן לאחר תפילת שחרית שיעור במשניות ובמשנ"ב לפני חמישה בעלי בתים. דודי החליט שלעת עתה יסתפק בכך, אבל עליו לתור אחרי בית כנסת יותר ישיבתי ששוקק חיים, שם ירגיש טעם, כפי שהיה לו בבני ברק.

כעבור מספר ימים נודע לו על בית הכנסת "חיי תורה" שהיה בקצה השכונה, במרחק של שבע שמונה דקות הליכה. היה שם ציבור בני תורה רציניים, חלקם הגדול כלל לא תושבי השכונה, אבל אהבו את המקום והגיעו להתפלל, תמידין כסדרם.

זה היה ציבור חם שיודע לקבל אורחים, עשרות מהמתפללים ניגשו לקבל את פני דודי, לחצו ידיים והתעניינו, אם בא לגור בשכונה.

לשמחתו הרבה התברר שחלק גדול מהמתפללים הם לומדי הכולל החדש, תהילה למשה, גם ראש הכולל מגיע כמעט מדי יום ביומו להתפלל בנץ או טיפה מאוחר יותר.

תוך שבועיים הרגישו דודי וצילה שהמקום מוצא חן בעיניהם, יש להם חיים שקטים ושלווים, איש אינו מתערב להם בחיים אך כשנצרכים מגיעים לעזור. קצת הפריע לצילה שאין לה שכנה מולה, זהו החיסרון היחיד של וילה מבודדת שמרחיקה שכנים.

אך כשיש טלפון ניתן לשבור חומות. כעבור מספר ימים מצאה מספר נשים כלבבה, היא הגתה רעיון להקים שיעור לנשים כפי שעשתה במקומות הקודמים, שלוש נשים נענו ברצון, כך החל לנבוט הגרעין הראשוני לשיעורים עבור נשים שתוך זמן קצר הפך להיות שיעור

של עשרות משתתפות, בשיעור המיוחד במינו בעומק ובבהירות. יצא לו שם למרחקים, עד שבהמשך החל השיעור לנדוד למספר מקומות, כדי לזכות עוד ועוד נשים שרצו להשתתף בשיעור של הרבנית סטוויצקי תליט"א.

אף דודי פרח בכולל, הוא הבין מדברי רב נפתלי כי כדאי להיות בפרופיל מעט נמוך, כדי לא להביא לידי קנאה ותחרות. דודי הסכים, הוא ישב לבדו ולמד את מסגרת הכולל. מפעם לפעם ניגש לדבר בלימוד, הוא השתדל לא לבלוט ומאידך לא לשחק אותה "נעבאך" בלימוד. האברכים הבחינו מיד שדודי מדבר מאד לעניין, אבל יושב בצנעה ולומד. דבר זה הקנה לו מקום של כבוד, אבל לא מעבר. האברכים חשבו שהוא למדן ומתמיד, אבל לא מעבר לכך. הגישה השתנתה בעת שבאו להפציר בו לומר חבורה "בגדרי הרחקת נזיקין" נושא מסועף מאד מלא פרטים והלכות.

דודי נאות לתת את השיעור, הוא ישב על הנושא בבית והכין חבורה ראויה לשמה. כשניגש לדבר אמר אותה בקול ממוצע, לא מתלהב אלא ענייני, כדי שלא לטשטש את הדברים בגינונים חיצוניים, מרגע לרגע יצאו האברכים בהתפעלות, לפתע התגלה כי דודי הוא "מטאור" ענק שלא ידעו עליו עד כה. בכך שבר דודי את הטאבו הראשון, אך לא מעבר לכך.

בשאר הימים ישר שוב בצידי הכולל ואף לא נענה להיות כעין משיב, כדי שחלילה וחס לא יהווה איום על ראש הכולל, כל אימת שבאו לדבר עימו בלימוד התנה זאת בדיבור קצר ולא מעבר לכך, מי שרוצה ללבן עניינים לעומק שיבוא אליו לבית.

רב חיים משה ראה איך דודי משתדל להלך בצניעות ולא מנסה להיות קונטרה מולו, זה שימח אותו מאד, אמנם היה קשה לו כששמע אברכים שמדברים על דודי שהוא עתיד להיות "רבי עקיבא אייגר" של הדור הבא! הוא לא אהב שמפארים ומרוממים אברך מהכולל שלו בצורה כזו (עליו לא אמרו שהוא רבי חיים או רב משה פיינשטיין) אך את האמת ידע שדודי הוא גאון נדיר ואי אפשר לטשטש את האמת, אך פנים בלב התחבאה כלפיו איזו הרגשת טינה קלה, שהתבטאה בהמשך בכל מיני עקיצות במקומות בהן היה דודי לקוי במידה מסוימת.

אם אפשר לחנך את גדול הדור הבא! זו מצוות דאורייתא שנאמר "לא תוכל להתעלם".

דודי חש שבית הכנסת "חיי תורה" מתאים לו מאד. הציבור היה מגובש, רובם ישיבישע צעירים, ישנם כמה מבוגרים, אבל גם הם לא מופלגים בזקנה, זה עולם שמתאים לו מאד, המרחק לא הפריע לו, יש שכר פסיעות. העולם הסתגל גם אליו, לאחר מספר ימים ניגש אליו גבאי בית הכנסת ר' ראובן סילבר בהצעה, לרכוש מקום קבוע לתפילה תמורת סכום סמלי, דודי נעתר לבקשה ורכש לעצמו מקום כדי שיהיה נחשב כקבוע במניין.

לאחר מספר שבועות ניגש אליו הגבאי בבקשה לגשת לתפילה בליל שבת, דודי מאד נבוך, הוא לא היה רגיל לגשת בשבתות ובימים טובים, הפעם האחרונה שניגש לעמוד, היה בהיותו בחור, מאז לא ניגשו אליו בהצעה להתפלל, רק בימות החול. לדודי מעולם

לא הפריע המצב, הוא לא אהב להיות במרכז ההתעניינות, למרות שידע היטב להתפלל, מה רע להקשיב לאחרים? כיון שאיש לא דחף אותו לכך, לא יצא לו להתפלל בשבתות ובחגים מאז החתונה, אפילו פעם אחת.

הוא אמר לגבאי בבושת פנים שהוא לא רגיל לגשת לפני העמוד, בפרט שכעת הוא חדש, הוא ישמח אם ישחרר אותו מנטל זה.

"למה זה נטל? זה תפקיד חשוב מאד, כמעט אין אחד מבית הכנסת שלא עושה אותו, למה שתהיה שונה מאחרים? אלא א"כ אתה ממש, לא יודע נוסח, אם זה המצב, אז חלילה וחס לא דיברתי"

"את זה לא אמרתי, אני פשוט ביישן, בפרט כעת שאני חדש, לא נעים לי כבר לגשת בזמנים חשובים, תן לי להתרגל למתפללי בית כנסת וגם הם אלי, אם תפנה אלי בעוד חודש, לא אשיב פניך ריקם" הבטיח בבושת פנים, כשפניו מושפלות מטה.

לאחר התפילה חשב דודי לעצמו כל הדרך, אם זה לא מהוה סימן שהוא לא מתאים להיות חזן, אם אפילו לגשת לעמוד בימי שבת רגילים, הוא אינו מוכן נפשית, כשהקהל אינו גדול במיוחד וגם אינו בא בתביעות מיוחדות לחזן שרח"ל לא הוכיח את עצמו. כפי שבשבת זו כשניגש מישהו אחר במקומו והלה התפלל בצורה יבשה חסרת חיים, איש לא העיר לו על כך, אפילו היו כאלו שאמרו לו "ישר כוח" איך ייגש לפני מאות מתפללים בימים נוראים כשהקהל משלם ממיטב כספו, הוא עלול לקרוע אותו לגזרים, אם לא יוכיח את עצמו?

במחשבות אלו הלך כל הדרך, הוא החליט לשאול את צילה, אם יש טעם להמשיך עם המחשבה להיות חזן. הוא בא לבית במצב רוח שפוף שלא התאים לשבת, צילה הבחינה במצב רוחו הירוד ושאלה אותו, למה נפלו פניו, הוא סיפר לה על מה שאירע בבית הכנסת ועל הבושה שלו לגשת לעמוד בשבת רגילה נוסח שמוכר לו מאד, רק שהוא חדש ועדיין לא מרגיש את עצמו חלק מהקהל, האם זה משליך על כל העתיד?

צילה שמעה בקשב רב, ולא העירה לו שום דבר. היא רק אמרה לו: כעת שבת ואין לדבר על דברים שמעיקים, הבה נתרכז בשבת, זה מה שיש לנו, דברים אחרים כעת לא עומדים על הפרק".

דודי שמע לקולה והתעודד, הוא חזר אל עצמו והתנהג בצורה רגילה, שר את זמירות השבת ואמר דברי תורה, אלי ליווה אותו בקולו הילדותי המתוק, רחלי הקטנה צרחה עד השמים, כמבקשת גם היא שיתנו לה תשומת לב. כך עברה השבת, בלי הצל המעיב של התקרית בליל שבת.

לאחר השבת אמרה לו צילה: אני לא חושבת שאתה צריך להילחץ, זה שיש לך מחסום בושה, זה דבר טבעי, עליך כעת לעבוד על זה, במה? פשוט, זרוק את עצמך לאתגר שהציב לך הגבאי, כשיציע לך בפעם הבאה לגשת אל העמוד אל תסרב לו אפילו פעם אחת, גש אל העמוד והרהר...אני מהנה את עם ישראל מגרוני, זה נועד למען השבת החשובה לנו ביותר וגם עבור הבריות. כל מחשבה אחרת לא תעמוד במרכז מחשבותיך, כשתיגש מתוך

יעד של שליחות תעבור את זה בהצלחה מרובה, לאחר מיכן, זה יתן לך יותר ביטחון עצמי, ולה' הישועה."

דודי שמח מאד עם העצה הנבונה שלה, הוא כבר המתין בצפיה דרוכה להזמנה של ר' ראובן הגבאי. ההזמנה לא איחרה להגיע, בדיוק חודש לאחר הסיפור, ניגש אליו בחיוך מאיר פנים ושאלו: האם הפעם נזכה לתפילה חמימה ממך? דודי נאות בשמחה לגשת.

בדרך לעמוד נשא תפילה קצרה בלבו: שלא תצא תקלה מתחת ידי, וכך היה. מ"לכו נרננה" החלה תפילה מיוחדת במינה שהקהל לא שמע כזאת מעולם. דודי עמד מעוטף בטלית, נושא את תפילתו ברמה, המילים חתוכות בצורה מיוחדת במינה, בכל סוף קטע החל לסלסל בצורה חזנית מיוחדת במינה. הקהל עמד המום, הם לא ציפו לרגע שהמתפלל החדש שסירב בראשונה לגשת לעמוד כאילו הוא איזה טירון שלא ניגש מעולם לעמוד, התגלה כפלא חזני מהלך.

התדהמה גברה כאשר דודי הגיע ל"לכה דודי" הוא הגיש להם שני קטעי חזנות עם לחן מיוחד שהלחין בעצמו לפני מספר שנים, הוא לא נזקק לעזרת איש שלא הכיר בלאו הכי את הניגונים המדהימים, כולם הקשיבו לו בעיניים פעורות, משתאים לפלא המהלך בפניהם.

כל התפילה הייתה מיוחדת במינה, לא היה אחד שיכול היה להתחרות עמו בבית הכנסת, גם המתפללים הידועים שביניהם לא הגיעו לקצה זרתו.

לאחר התפילה ניגשו כל המתפללים ולחצו את ידו בהתרגשות רבה, הם לא ידעו איך להודות לו על התפילה המיוחדת במינה שמעולם לא הגיש להם איש. דודי לחץ את ידיהם כשעיניו מושפלות, איש לא הצליח לעמוד על התופעה המשונה הזו, בתפילה הוא עוצמתי, כביכול הוא עומד מעליהם עשר דרגות, ולאחר התפילה הוא כזה ביישן?! כאילו הוא נער בר מצוה.

לאחר מופע זה החלו הבקשות להגיע אליו בצפיפות, דודי הסכים לגשת פעם בחודש, כדי לא לגרום לחולשת הדעת לאחרים, הקהל שמח מאד, איש לא חש שדודי משתלט להם על העמוד, כולם חיכו בצפייה דרוכה לשבת בו יעבור לפני התיבה פעם בערבית ופעם במוסף.

כשהגיעו ימים נוראים הגיע הבקשה מאליה.

"ר' דוד אנו צריכים אותך לחזן לימים נוראים!" חד משמעית.

דודי נרתע: יש חזנים קבועים בשום פנים לא אסכים להיות במקום הקבועים."

"גם החזנים הקבועים מבקשים שתהיה אתם שלוחם" אמרו כולם בנחרצות.

אבל דודי לא הסכים, הוא ידע שאם יופיע בבית הכנסת חיי תורה נסתם הגולל על הופעות בחו"ל, בבית הכנסת אולי יתנו לו איזו משכורת קטנה, אין לאברכי כוללים את היכולת לשלם, אבל דודי לא מחפש את העמוד, הוא צריך להשיב את החוב ולא מכאן תבוא הישועה.

כשראו הגבאי והמתפללים את הנחרצות של הסירוב, הניחו לו, אבל היו מאוכזבים מאד.

את קהילת "נר תמיד" קשה להשביע רצון, מאז שר' יעקב ליכטנוביץ עזב את המקום, לא הצליח איש למלאות את מקומו, החלל היה כה גדול שרק אחד כדוגמתו יכול היה למלאות את החיסרון. אבל פסח לא הצליח להביא ממלאי מקום משביעי רצון, בפעם האחרונה בישר לקהל שהוא יוצא לארץ ישראל ביחד עם הקנטור הידוע מיכאל גולדמן, הם יבחנו עשרה חזנים שהגישו מועמדות ולא יחזרו בידיים ריקות. בפגישות סגורות הדליף פסח לכמה מלחכי פנכה, כי יש לו מועמד בסדר גודל כמו רב יעקב, הוא שמע את הקלטת שלו ויש לו ביצועים מיוחדים עם ילד פלא שכמותו לא שמע, הוא מקווה שהוא יהיה הבחירה המוצלחת, הפעם יבוא הקהל על סיפוקו המלא.

כשהגיעו בחזרה לאמריקה היה פסח בלחץ אימים, הוא ידע שהבחירה שלו רחוקה מלהיות מה שהבטיח לדרושי שלומו, אבל הוא קיווה שמשה שניידר שהיה חזן די מוצלח לא יבייש אותו, הוא יעשה פרסום חזק לפני כן וביחד עם ה"מצב" שיעשה יצליח להביא לשינוי בהערכת הקהל.

אבל משה שניידר עם כל הניסיונות שלו לא הצליח להרים את הכפפה, הוא אמנם חזן מצויין אבל לא לקהל ביקורתי שכבר רגיל להגיד 'לא' על כל מועמד.

רק מעטים ידעו שמאחורי כל ההתנגדות, עומדים שני הבנים של פיליפ מייזעס שרצו לגרום להמאסת שמו של פסח, הם ליבו את הבערה בשקט רב ובצורה עניינית, כשאיש אינו יודע שידם במעל. אותם הבודדים שידעו, לא היו מאנשי שלומו של פסח, לכן לא דאגו ליידע אותו, מי ומי ההולכים.

פסח עצמו לא היה מופתע, הוא ידע היטב את המצב, גם אם לא יכול היה לציין את שמותיהם של הבוחשים המרושעים, אבל לא היה לו ספק כי ידם הארוכה של פיליפ ובניו בבחישה. אבל לא היה לו מה לעשות כדי להתגונן, כל העצות שנתן לו עו"ד אורי גרינשפן לא הועילו לו. כשסיים משה שניידר את ההופעה שלו, הודה לו פסח מאד, הוא נתן לו את הצ'ק במאור פנים, אך נאלץ לבשר לו בבושת פנים, כי זו הייתה הופעה חד פעמית. "הקהל רוצה משהו יותר גדול" הסביר בחוסר נעימות לחזן המופתע.

סיפור / מתוך המדור 'מעדני מלך' באספקלריא

הנוכחי

סיפור נפלא מהדור האחרון: מה החזיק את לבו של הגה"ק רבי שמואל צבי רוזנפלד זצ"ל?

על סיפור שפורסם בתאריך כ"ח תמוז תשפ"ג.

לפני שבע שנים נפטר לבית עולמו תלמיד חכם חשוב וקדוש, מצדיקי עולם: כ"ק מרן
האדמו"ר הגאון הקדוש רבי שמואל צבי רוזנפלד זצוק"ל.

רבי שמואל צבי הסתופף כל חייו בהיכל השם בדבקות ואהבה, ומאחר שהקפיד להצניע
את הליכותיו בקודש - רק מעטים זכו להכירו מעטים עוד יותר הכירו את ארבעים שנות
המתנה שגזר עליו מרן פוסק הדור הגרי"ש אלישיב זצוק"ל.

בין הזכיות הרבות שזכתה בני ברק התנשאה דמותה המצטנעת של רבי שמואל צבי
רוזנפלד זצ"ל.

רבי שמואל צבי היה יהודי גאון וקדוש, שקדן עצום ויחד עם זאת - עניו ונחבא אל הכלים.
כל היום ראשו בלימוד התורה, עיניו שפופות למטה וראשו בעליונים.

בהגיעו לפרקו, בחר בו האדמו"ר בעל הברכת משה מלעלוב זיע"א לחתן.

רבי שמואל צבי היה מקורב מאד אצל מרן בעל ה'קהילות יעקב' זצוק"ל.

הסטייפלר בעיני קודשו ידע כי לפניו ניצב מלאך בדמות אדם, אשר קידש את כל כולו
לתורה ולעבודת השם וכמוהו יש יחידי סגולה בדור.

הוא הרבה להשתעשע עימו בדברי הלכה ופלפול החשיב את דעתו בכל עניין.

אבל מול הרופא בבית החולים הדסה לא עמדה לו שום פרוטקציה, הדוקטור טען שהלב
שלו הרוס.

שעותיו בארץ החיים קצובות.

אלא אם כן, אלא אם ייערך לו ניתוח לב מסובך.

ומדובר ברפואה של לפני ארבעים שנה, לפני הטכנולוגיה והמדע שנולדו מחדש מאז ועד
היום.

"מדובר בניתוח מורכב מאד." אומר הפרופסור.

"אנחנו נעשה ככל יכולתנו, כמובן, אבל אין כל ערובה שתקום חי מהניתוח." הוא הולך
למות? רבי שמואל עוצם עיניו.

מליט פניו בידיו.

רגע ארוך עד שהוא אוסף את עשתונותיו, ושואל: "כמה סיכויי הצלחה?" "סיכויים קלושים, אם בכלל." פוסק הפרופסור, עיניו נעוצות בנקודה עלומה על גבי השולחן.

"החלטה שלך, רבי." הפרופסור קם מכסאו.

רבי שמואל צבי מתאמץ לקום בלי להסתחרר.

הפרופסור מלווה אותו אל הדלת והוא יוצא החוצה, אל הרחוב ההומה.

כפוף ועייף וזקן, ארבעים שנה הוא בעולם ועכשיו נחרץ עליו למות.

רק בן ארבעים.

הוא חושב לרוץ אל בית המדרש ולהימלט אל הגמרא, אבל עפ"י עצת חמיו הגדול ה'ברכת משה' מלעלוב רגליו מוליכות אותו אל רבן של ישראל, מרן הסטייפלר זצוק"ל.

בדממת כבוד עומד מול איש האלוקים.

ה'קהלות יעקב' מגביה את ראשו מספרו, ועיניו נתלו בו מפנינת החדר, נוקבות, בווערות כשני גחלים לוחשות.

הוא מגיש לו עט ודף נייר.

ואומר בפשטות: "תרשמו כאן מה שאתם רוצים!", הוא רוצה לחיות, שמשפחתו לא תאבד את ראשה, שילדיו לא יהיו יתומים, מכל זה הוא כותב בבהילות במשפט אחד: "אני עובר ניתוח מסוכן שסיכויי הצלחתו קלושים.

אני רוצה הבטחה שאשאר בחיים אחר הניתוח..." הסטייפלר מצמיד את הנייר לעיניו קצרות-הרואי.

קורא את השורות, ומברך.

רבי שמואל צבי לא נרגע.

"הבטחה אני רוצה, רבי.

הבטחה שליבי ימשיך לפעום גם לאחר הניתוח!" הסטייפלר שותק.

שינוי סדרי הטבע...

הוא לא יכול להבטיח.

וכי תחת אלוקים אני? הוא מרכין ראש שקוע בשרעפים, בכל זאת - הלב הקדוש חייב להמשיך לפעום...

בסוף אומר לרבי שמואל צבי: "סע לירושלים.

בירושלים מתגורר צדיק נשגב, רבי יוסף שלום אלישיב, הפסקים שלו מקובלים בשמים! סע לעיר הקודש, בקש בשמי מרבי יוסף שלום שיגזור על פמליא של מעלה בגזירת-רב שהניתוח חייב להצליח.

גם הפסק הזה, כמו כל הפסקים שלו- יתקבל!" פניו של רבי שמואל צבי אורו.

מרן 'הקהילות יעקב' נתן לו כתובת.

הפסקים בכתובת ההיא מתקבלים בשמים! הוא יוצא חדור תקווה אל רחובות בני ברק ותופס את האוטובוס הראשון העולה ירושלימה.

כעבור שלוש שעות התייצב בחדר הלימוד שברחוב חנן 10, וסיפר מי שלחו הלום.

מרן הרב אלישיב התבונן בו נבוך.

"הסטייפלר עצמו הורה כך?" הוא עצמו.

"והוא שלח אותך אליי על-מנת שאני אגזור?" "הוא שלח אל הרב".

הרב אלישיב שקע בהרהוריו.

כתמיד חיפש ומצא את חובתו בשעה הזו.

היהודי מבקש גזירה, ותואר פניו המאיר לא מותיר ספק אודות גדלות-נפשו.

ה'קהילות יעקב' מחזק את ידו.

ומפנה אליו.

נדרש כאן איפוא פסק דין.

לא ברכה. פסק דין. פסק דין מצריך עיון.

הוא מהרהר. שואל שאלות.

מבקש לדעת את כל הנתונים על בוריים.

ר' שמואל צבי שוטח לפניו את הפרטים.

הרב אלישיב הופך בעניין, לבסוף הוא אומר בפשטות: "אני גוזר בכוח התורה שליבו של ר' שמואל צבי יבריא וימשיך לתפקד לאורך ימים!" באחת מישיבות ועד הרבנים לענייני צדקה בארה"ק לאישור התמיכות, ביקש הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א להמחיש מעט את משמעותה של ברכה או הבטחה ממרן הרב אלישיב זצוק"ל.

הוא נעמד, ביקש את רשות הדיבור וסיפר את סיפורו של הרב שמואל צבי רוזנפלד זצ"ל.

"ארבעים שנה עברו מאז, סיים הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א.

"ארבעים שנה בהן המשיך רבי שמואל צבי לשקוד וללמוד וללמד, לגדל את ילדיו לתורה, להובילם לחופה ולרוות נחת.

במשך השנים הללו, מאז גזר מרן הגרי"ש זצוק"ל על ליבו לתפקד כשורה - פעם הלב ללא דופי ובלי שום טיפול..." ביום טוב ראשון של סוכות, ארבעים שנה לאחר גזירת התורה של הרב אלישיב, נדם ליבו הקדוש של רבי שמואל צבי רוזנפלד זצ"ל.

בקיץ, חודשים ספורים קודם לפטירתו, הגיע רבי שמואל צבי לתל השומר לביקור אצל ד"ר מנקס, קרדיולוג מומחה.

"הלב שלך עובד כאילו רק אתמול קמת מהניתוח!" התפעל דוקטור מנקס.

ללמדנו מהו כוחה של תורה שכאשר האדם מחובר ועמל בתורה הרי הוא מחובר לבורא עולם, ובהתקשר האדם עם התורה ממילא הוא קשור נמרץ וחזק בהקב"ה, קשר של קיימא.

ויכול לשדד מערכות מעלה.